आमच्याकडे फारसी वरून मराठींत उतरलेले कित्येक सुंदर ग्रंथ अलीकडे आमचे पाहण्यांत आले आहेत परंतु तो जुना ओघ आटून च गेला.

अलीकडे प्रो. जदुनाथ सरकार यांनीं फारसी साधनांचा उपयोग करून इतिहास लिहिण्याचा उपक्रम केलेला प्रसिद्ध असून डॉ. खान, बेणीप्रसाद, कानुनूगो प्रभृति मंडळीचे प्रयत्न त्या दिशेनें होत असून त्याचे ग्रंथ इंग्रजी ऐतिहासिक वाङ्मय पुष्ट करीत आहेत. परंतु यां पैकीं कोणी हि **अस्सल फारसी साधनें-मूळ-प्रकाशित करीत नाहींत.** निवळ उतारे देऊन अनुमानें बांधून इतिहासरचना करण्याचा उपक्रम शुद्ध शास्त्रीय दृष्टीनें गौण च म्हटला पाहिजे. जशीं आपण मराठी साधनें प्रसिद्ध करीत असतों तशींच शुद्ध फारसी साधनें हि अस्सलबरहुकुम तपासून प्रकाशित केल्याशिवाय त्यांची प्रामाण्याप्रामाण्यता ठरून त्यांचा पूर्ण सत्यसाधक उपयोग होऊं शकणार नाहीं. अस्सल फारसी साधनें प्रकाशित करण्यास प्रारंभ करावा म्हणून मंडळातर्फे प्रो. जदुनाथ सरकार यांनीं एक खण्ड काढण्याचें अंगीकारलें आहे पण कांहीं अडचणीमुळें त्यांजकडून हें कार्य अद्यापि उरकलेलें नाहीं. परंतु संशोधकांना फारसी साधनांची उपेक्षा यापुढें करणें फार च घातक वाटल्यावरून आम्हांपैकीं **श्री. आबासाहेब मुजुमदार** यांनी ही शाखा काढण्याचें जबाबदारीचें व अवघड कार्य मंडळाच्या हल्लींच्या दुर्बळ सांपत्तिक स्थितींत हि अंगावर घेतलें व तें चिकाटीनें चालवून व मुनशी शिराजी व मुनशी अबदुल् अझीझ यांचे साहाय्यानें आज चालतें केलें आहे. तसा प्रयत्न केला तर **पन्नास हजार फारसी अस्सल** कागद व खेरीज ग्रंथ मंडळानें आज जमा केल्यासारखे च आहेत. **श्री. पारसनवीस** यांनीं या कामीं फार मदत केली आहे व त्यामुळें हें ग्रंथरूप फळ पदरीं पडल्यापाहून यापुढें अधिक आत्मीयतेनें ते वाढती मदत करतील अशी खात्री आहे.

फारसी पत्रांचें वाचन किती अवघड व किचकट असतें हें स्वानुभवावांचून प्रत्ययास येणें कठिण आहे. त्यांतहि न कळणाऱ्या भाषेंत बादशाही थाटानें, मोहोरेदार कागदावर ऐटींत लिहिलेलीं साधनें पाहून तीं मालकांकडून मिळण्यास केवढी पुण्याई खर्चावी लागते, व तीं बिनचूक नकलून आणि बिनचूक छापण्यास केवढी यातायात पडते याची ज्यांना थोडी तरी कल्पना येईल त्यांना प्रस्तुत खंडांतील दोषांकडे दुर्लक्ष्य करून हा धाडसी, नूतन व आवश्यक उपक्रम केवळ स्वावलंबनानें मंडळानें अंगावर घेऊन रंगारूपाला आणल्याबद्दल मंडळाचें प्रेमपुरस्सर अभिनंदन च करावेंसें वाटेल यांत संदेह नाहीं.

दत्तो वामन पोतदार,
गंगाधरराव नारायणराव मुजुमदार,
चिटणीस भा. इ. सं. मंडळ.

॥ श्री ॥

प्रस्तावना

आपल्या या भरतभूमिमध्यें फारशी भाषेचा प्रचार सुमारें शके १२०० पासून सुरूं झाला. तो इतका कीं, पेशवाई अखेरपावेतों सुद्धां फारशी ही एक प्रमुख राजकीय भाषा समजली जात असून, पेशवे व इंग्रज यांमधील तहनामेहि मूळ फारशी भाषेंतच लिहिलेले आहेत. श्रीशिवाजीमहाराजांच्या पूर्वकालापासूनच अनेक यवन राज्यकर्त्यांच्या अमलामध्यें राजदरबारांत उत्तम फारशी लिहिणारे वाचणारे मुनशी व पंडित असत व त्यांमार्फतच सर्व आवकजावक फारशी पत्रव्यवहार चाले. इंग्रजांच्या दरबारींहि फारशी इंटरप्रीटर व मुनशी यांच्या मार्फतच पत्रव्यवहार चालत असे. श्रीछत्रपतिमहाराजांच्या व पेशव्यांच्या दरबारींहि उत्तम फारशी जाणणारे ब्राह्मण, कायस्थ व मुसलमान मुनशी अनेक होते.

हिंदुस्थानचा खरा इतिहास लिहावयाचा म्हटलें तर या देशावर ज्यांच्या ज्यांच्या स्वाऱ्या झाल्या आहेत किंवा जे जे येथें कोणत्या तरि कारणानें आले गेले अथवा ज्यांची थोडी फार वसति होऊन आपणांशीं अनेक रीतीनें संबंध आलेला आहे व त्यामुळें आपल्या भाषेवर व आचारविचारावर परिणाम झालेला आहे अशा स्वकीय व परकीय कानडी, गुजराथी, तामील, तेलगु मुसलमान, फ्रेंच, पोर्तुगीज् डच्, इंग्रज वगैरे लोकांच्या भाषेचा अभ्यास करून त्यांनीं स्वभाषेंत आपणांसंबंधीं लिहिलेले विचार किंवा हकीकत समजून घेणें अवश्य आहे. येथें मुसलमानांचा सहवास इतरांच्या मानानें विशेष झालेला असल्यानें त्यांच्या फारशी भाषेचें ज्ञान प्रथम करून घेऊन त्यांच्या ऐतिहासिक कागदपत्रांचा व ग्रंथांचा अभ्यास करून भरतखंडाच्या इतिहासास सत्यस्वरूप शक्य तितकें देणें हें एक कर्तव्य आहे.

मराठ्यांचाहि खरा इतिहास लिहिणें झालें तर त्याकरितां फारशी कागदपत्रांचा आधार अवश्य घेतला पाहिजे. शिवपूर्वकालीन व शिवकालीन मराठी कागदपत्रांतून फारशी शब्दांचा भरणा अतिशय आढळून येतो. व त्यामुळेंच तत्कालीन मराठी कागदपत्रें वाचतांना वाचणारांस फारशीचें ज्ञान नसल्यास अत्यंत अवघड जातें. भारत इतिहास संशोधक मंडळासारख्या जबाबदार संस्थेनें या दिशेनें जर प्रयत्न केला नाहीं व त्या त्या भाषेंतील ऐतिहासिक साधनें मूळ स्वरूपांत पुढें आणलीं नाहींत तर तो त्या संस्थेस एक मोठा उणेपणा आहे व मराठींतील ऐतिहासिक साधनें इतर भाषांच्या ज्ञानापेक्षां फारशी भाषेच्या ज्ञानावांचून बाहेर काढणें व्यर्थ समजून मुद्दाम मीं सुमारें अडीच तीन वर्षांपासून मूळ फारशी ऐतिहासिक साधनें वाचतां येऊन तीं मराठी भाषांतरासह प्रसिद्ध करतां यावींत या दृष्टीनें अभ्यासास सुरुवात केली. छापलेला फारशी मजकूर वाचणें सोपें आहे. परंतु

तीच लेखी वाचणें अवघड होतें. फारशी लिपींत अक्षरांच्या खालीं व वर एक, दोन, तीन टिंबें (नुक्ता) देण्याच्या पद्धतीमुळें व कांहीं अक्षरें मूळ स्वरूपाहून भिन्न स्वरूपांत जोडण्याच्या नियमामुळें व त्यांतहि कांहीं अक्षरांचीं रूपें लुप्तप्राय होतात यामुळें फारशीचें वाचन प्रथम प्रथम नजर बसेपर्यंत त्रासदायक होतें. परंतु जेथें एकाच अक्षराखालीं किंवा वर एक, दोन किंवा तीन टिंबें दिल्यामुळें प्रत्येक वेगळें अक्षर बनतें व जेथें कड्यां अक्षरांनीं लपेटींत लिहिलेलें असतें तेथें त्या टिंबांची जर गाळण उडते तर मग त्याबरोबरच वाचकांचीहि गाळण कां उडूं नये ! फारशी भाषेचे तज्ज्ञहि अशा प्रकारच्या हस्तलिखितांपुढें हात टेंकतात.. तात्पर्य, फारशी भाषेचें ज्ञान असणें व छापील मजकूर वाचणें हें वेगळें व जुनें फारशी हस्तलिखित उत्तम रीतीनें वाचणें हें वेगळे.

अशा सर्व अडचणी पुढें असतांना सुद्धां फारशीच्या अभ्यासाबरोबरच फारशी ऐतिहासिक साधनें जमा करण्यास सुरवात केली. या कामीं कै. रु. नि. आचार्य कालगांवकर व त्यांचे विद्यमान चिरंजीव, दतियाचे रा. करमरकर, श्री. भाऊसाहेब तुळशीबागवाले, रा. सदाशिव विष्णु ऊर्फ भाऊसाहेब रानडे, कै. पांडोबा पटवर्धन, (बऱ्हाणपूरचे श्री. भुसकुटे) व पेशवे दरबारचे फारसनवीस घराण्यापैकीं वंशज श्री. कृष्णराव केशवराव ऊर्फ बाळासाहेब पारसनवीसें, श्री. नारायणराव गोविंद पारसनवीस व श्री. बाबूराव पारसनवीस, श्री. बाळासाहेब विंचूरकर, महंत दत्तराज महानुभाव, मे० महमद सलाउद्दीन, श्री. तात्यासाहेब फडके, श्री. हणमंतराव वैरे, वे० सिद्धेश्वरशास्त्री चित्राव वगैरे अनेक सद्गृहस्थांनीं, अनेक फारशी साधनें—ताम्रपट, ग्रंथ, सनदा, फरमानें, पत्रव्यवहार वगैरे मजकडे व मंडळाकडे इतिहासाचे कामाकरितां म्हणून दिलीं. याबद्दल मी त्या सर्वांचा अत्यंत आभारी आहे.

उपलब्ध फारशी लेखसंग्रहांत वेगवेगळ्या विषयांवरील हस्तलिखित ग्रंथ सुमारें १५० असून पत्रें तर अनेक राजे, महाराजे, नबाब, बादशहा, निजाम, हैदर इ. इ. यांचीं हजारों आहेत. कित्येक सरदारांच्या व दिल्ली दरबाराच्या दिनचर्या फारशीमध्यें सविस्तर लिहिलेल्या आहेत. इतरत्र अनेक ठिकाणीं फारशी लिखाण असलेलें केव्हांहि प्रसिद्धीकरणार्थ मिळण्याची खात्री वाटते. परंतु, द्रव्याभावें उपलब्ध व उपलभ्य संग्रहाचा फायदा कसा करून घ्यावा ! असो.

आज आपल्यावर राज्य करणारे इंग्रज सरकार यांचा व आपला परस्पर संबंध कसकसा घडून आलेला आहे याचा खरा बोध होणें परस्परांस अत्यंत इ[ष्ट] आहे. याच हेतूनें एकंदर पत्रव्यवहारांपैकीं इंग्रजांचीं व त्यांचा ज्यांमध्यें उल्लेख आहे अशीं कांहीं दुसऱ्यांचीहि पत्रें निवडून काढून त्यांचें मराठींत भाषांतर मंडळाचे पेनशनर मुनशी शेख अबदुल अज़ीज, महाराष्ट्र एज्युकेशन सोसायटीच्या हायस्कुलांतील फारशीमास्तर, यांच्या साहाय्यानें मीं केलेलें आहे. कोणत्याहि एका भाषेंतील मजकूर दुसऱ्या भाषेंत हुबेहुब तसाच उतरविणें फार कठीण आहे. त्यांतल्या त्यांत फार

भाषेंत 'मिश्या मूठभर व दाढी हातभर' याप्रमाणें मूळ मुख्य मजकूर अगदींच थोडा असून अलंकारिक शब्दयुक्त अल्काब, मायने व प्रासाकरितां एकार्थी शब्दांची रेलचेल, यामुळें भाषांतर यथार्थ करण्यास फार अडचण होते म्हणून सोबतच्या भाषांतरांत बऱ्याच ठिकाणीं मूळ फारशी अलंकारिक मायन्यांचें भाषांतर केलेलें नाहीं. मुद्यापुरता मजकूर मात्र मुळींच सोडलेला नसून भाषांतर शक्य तितकें मुळाला धरून परंतु मराठी भाषेला साजेलसें केलेलें आहे.

सदर खंडांत १४१ पत्रें दिलीं आहेत. तीं सर्व संगतवार मजकुराचीं नसल्यामुळें व कालाच्या दृष्टीनेहि मध्यें बराच खंड असल्यामुळें सदर पत्रांचा संगतवार सारांश किंवा त्रोटक हकीकत येथें देतां येत नाहीं. फक्त त्यांतील कांहीं मुद्यांचें टाचण पत्रांकासह खालीं देत आहे.

१. इंग्रज व पेशवेदरबार यांजमधील परस्पर स्नेह, प्रेम व एक्य यांबद्दल बहुतेक प्रत्येक पत्रांतून ओतप्रोत उल्लेख आहेत.

२. अधिकारसंपादन, बदली, नजरनजराणे व परस्पर अभिनंदन. पत्रांक– ३, १६, १८, ५०, ५५, ५६, ५७, ६०, ७४, ८१, ८३, ८७, ८९, १०८, ११०, १११, ११२, ११३, ११५, ११८, ११९, १२२, १२५.
सदर पत्रांपैकीं नजराण्यासंबंधीं ५५, ८१, व ८९ हीं पत्रें वाचनीय आहेत.

३. विल्यम टेलर यांची पेशव्यांचे पदरीं रहाण्याची उत्कट इच्छा. ४

४. श्री. राघोबादादास लिहिलेलें पत्र १७ वाचनीय आहे.

५. जहाजें व मचवे यांबद्दल तक्रारी – ४०, ४६, ७९।७८, ८६.

६. बाणकोटचें गरम पाणी. ४७.

८. श्री. राघोबादादांनीं इंग्रजांकडे गहाण ठेविलेलें सहा लाख पंचवीस हजार रुपये किंमतीचें जवाहीर ६१, ६४.

८. गुप्त सांकेतिक लिपी. ७६.

९. श्रीक्षेत्रप्रयाग येथील यात्रेकरूंवरील कर. ९३.

१०. फ्रान्सची राज्यक्रांती व तिचा हिंदुस्थानांत परिणाम. १०९.

११. सुरत बंदराच्या चौथाई बद्दल. ४६, ५८, ५९, ७१.

१२. हैदर व टिपुसुलतान यांशीं लढाई. ३१, ३२, ३३, ७३, ९०, ९२, ९४, ९५, ९६, ९७, ९८, ९९, १०१, १०२, १०३, १०४, १०५, १३३, १४०

१३. लखनौचे नबाब – ११४, १२०, १२१.

१४. खर्ड्याच्या लढाईस अनुलक्षून. ११६, ११७.

१५. साताऱ्याचे महाराजांस लिहिलेलीं पत्रें – १२७, १२८.

१६. डच्‌ लोकांचीं पत्रें – १३१, १३२.

१७. इतर किरकोळ, खलबतें, **कामकाज**, हालचाली वगैरे – ४, ५, ६, ७, ९, १०, १४, १५, १९, २१ ते २७, ३०, ३१, ३२, ३६, ३७, ३९, ४९, ५०, ५२, ६५, ६६, ६७, ७१, ७२, ७७, ८०, ८२, ८५, ९२, ९४, ९०

१८. वॉरन् हेस्टिंग्ज्चीं पत्रें – १९, २६, २७, ३० श्री० राघोबा दादा व मुंबई गव्हर्नर यासंबंधीं.

१९. वेलेस्लीचें पत्र – "हिंदुस्थान व दखन या देशांतील सर्व रयतेस सुख व आराम मिळावा हें नेहेमीं आमचे नजरेपुढें ध्येय आहे" १२३.

भा. इ. सं मंडळानें प्रोफेसर जदुनाथ सरकार यांस एक फारशी साधनांचा खंड मंडळाच्या खर्चानें छापून काढण्याबद्दल विनंती केली होती. परंतु तें काम त्यांच्या कडून अद्याप घडून आलें नाहीं.

मंडळाची ही फारशी भाषेची शाखा मीं पतकरली याचें सर्व श्रेय मुंबई एल्फिन्स्टन् कॉलेजांतील पर्शियन **प्रोफेसर शेख अबदुल कादर शख सर्फराज, एम्. ए.** यांसच आहे. त्यांचा व माझा परिचय सुमारें १५ वर्षांपासून असून सदर अवधींत ते अनेक वेळां मोठ्या प्रेमानें फारशी साधनांच्या संशोधनाचे कामीं मला मनापासून मदत करीत आले आहेत. मुनशी शेख अबदुल अझीज यांचाहि लाभ त्यांनीं करून दिला आहे. याबद्दल मी प्रोफेसरसाहेबांचा अत्यंत ऋणी आहे.

पत्रांकांच्या प्रारंभीं सविस्तर सूची व यादी जोडलेली आहे. सदर सूची व यादी मंडळाचे अभिमानी सभासद, रा. शंकरराव जोशी, वाईकर यांनीं तयार केली आहे त्याबद्दल मी त्यांचा फार आभारी आहे.

हीं पुढें दिलेलीं बहुतेक पत्रें श्री. रा. रा. **बाळासाहेब पारसनवीस** यांनीं दिलेलीं असल्यामुळें हा खंड म्हणजे त्यांच्या कृपेचेंच फळ होय, हें मला येथें नमूद करणें जरूर आहे.

या सोयत वाचकांकरितां २४ इंग्रजांच्या पत्रांवरील सह्यांचे फोटो व १९ लिफाफ्यांवरील शिक्के पत्रांकांसह तपशीलवार दिलेले आहेत.

पत्रें जसजशीं मिळालीं तसतशीं तीं छापलीं आहेत. पत्रांक १२९ ते १४१ हीं शेवटीं याच कारणामुळें दिलेलीं आहेत. सदर अस्सल पत्रें भा. इ. सं. मंडळाच्या प्रदर्शनांत मांडलीं होतीं व कांहीं पत्रांचीं भाषांतरें संमेलनांत वगैरे वाचलेलीं आहेत. पत्रांवरील तारखा पत्रांतून किंवा वरील लिफाफ्यावर जशा आढळल्या तशा दिलेल्या आहेत. पा म्हणजे पोंहोचल्याची तारीख व रा। म्हणजे लिहिल्याची किंवा रवाना केल्याची तारीख असें समजावें. कांहीं ठिकाणीं पत्रांतील मजकुराच्या संदर्भानें तारखा दिल्या आहेत.

सोयत छापलेल्या फारशी पत्रांतून मूळ फारसी पत्रांची अधिकाधून इतिर्थत अस्सल बरहुकूम नक्कल केलेली आहे.

विजयादशमी.
शके १८४५.
पुणें

} गंगाधरराव नारायणराव मुजुमदार.

विषय-व्यक्ति-स्थळ-सूचि.

नावापुढील अंक पत्रांकाचे समजावेत

कोणाकडून कोणास किती पत्रें गेलीं त्याबद्दल पत्रांकासह यादी.

एकंदर पत्रें.	कोणाकडून	कोणास	किती.	पत्रांक.
१४	(अनामक)	पंडत साहेब	२	३१,१२९
		श्रीमंत साहेब	१	३३
		नबाब साहेब	१	७७
		मे० राजा	१	१०३
		महाराजा	१	१२०
		रावसाहेब	२	५०,१४०
		सखाराम बापू	१	३४
		सेवकराम	१	२८
		हरिपंत फडके	१	५४
		?	३	१०२,१३६,१४१.
२	अपटन्, जॉन्-	नाना फडणवीस	१	२९
		सखाराम बापू	१	३९
१	अर्काटकर नबाब	सवाई माधवराव पेशवे.	१	१०४
१	कनवे, जॉन्-	हरिपंत फडके	१	१८५
१	करी, ए. पी.-	महाराज (सातारा)	१	१२७
२७	कॉर्न्वॉलिस्, लॉर्ड-	सवाई माधवराव पेशवे	१३	७४,८५,८९ ९०,९१,९३ ९४,९८,१००,१०१, १०७,१०८,११३,
		नाना फडणवीस	६	७६,८०,८१,१०६, १०९,११०
		मे० पंडित	१	९२
		मे० रावसाहेब	१	९६
		हरिपंत फडके	२	९७,९९
		?	४	९५,११२,१३०,१३३
२	किंग्, टॉमस्-	हरिपंत फडके	२	२०,२१
२	क्लीफ, लॉर्ड-	बाजीराव रघुनाथ पेशवे	२	१२४,१२५
२	गँबीर, रॉबर्ट-	सवाई माधवराव पेशवे	१	१८
		हरिपंत फडके	१	२२

एकंदर पत्रें	कोणाकडून	कोणास	किती	पत्रांक
४	चिनापट्टण बंदर	सवाई माधवराव पेशवे	१	११५
		(राघोबादादा पेशवे)	१	१७
		मे० रावसाहेब	२	१,२
१	चेरी, जी. एफ्–	बाजीराव रघुनाथ पेशवे	१	११९
१	टॉमसन्–	मेहेरबान !	१	१२८
१	टेलर, वुइल्यम्–	मोरोबादादा फडणवीस	१	४
४	डुमे, जोसास–	माधवराव बल्लाळ पेशवे	४	३,५,१४,१५
१	डे, थॉमस्–	सवाई माधवराव पेशवे	१	५८
१	ड्रेपर, डॅनिअल–	हरिपंत फडके	१	६
१	पी, एस्.–	नाना फडणवीस	१	१११
२३	बॉडॅम्, आर. एच्.–	सवाई माधवराव पेशवे	१८	४०,४५,४६,४७, ४९,५२,५७,५९, ६१,६२,६३,६४, ७०,७१,७८,७९, ८२,८६
		नाना फडणवीस	४	४८,५५,५६,८३
		हरिपंत फडके	१	२३
१	बार्लो, सर जॉर्ज एच्.–	बाजिराव रघुनाथ पेशवे	१	१२६
१	बेल, जनरल मुन्शी–	मल्हारराव होळकर परशुरामभाऊ पटवर्धन	१	१३२
१	ब्रिस्टो, जॉन्–	सवाई माधवराव पेशवे	१	२४
१	महमद आरिफ् वकील नि॥ वलंदेज	नाना फडणवीस	१	१३७
५	मॅक्फर्सन्, जॉन्–	सवाई माधवराव पेशवे	२	५३,७३
		नाना फडणवीस	२	६०,८४
		रावसाहेब	१	६६
१	मॅक्लिऑड–	माधवराव पेशवे (!)	१	१३५
२	मॅलेट, सर चार्ल्स वार–	नाना फडणवीस	२	६५,६७
३	मॉर्गन्, चार्लस्–	नाना फडणवीस	२	३७,१३४
		नाना साहेब	१	३६
१	मॉन्टीनी–	रावसाहेब	१	३८
१	मेडोज, वुइल्यम्–	सवाई माधवराव पेशवे	१	८७
१	पाकूव, वुइल्यम्	नानाफडणवीस	१	१३८

एकंदर पत्रें	कोणाकडून	कोणास	किती	पत्रांक
१	रॅमसे, अन्ड्र्यूज-	सवाई माधवराव पेशवे	१	७२
१	रतन चिन् बुढण सादुल्लाखान	चिंतामण दीक्षित	१	३२
२	वलंदेज-	परशरामभाऊ व मल्हारराव होळकर	१	१३१
		किसनराव बल्लाळ	१	१३९
१	वॉथर्स्टन्, डी.-	पंडित साहेब	१	३५
४	वॉरन हेस्टिंग्ज्- (इमादुद्दवला बहादर)	नाना फडणवीस	१	३०
		रावसाहेब	२	१९,१७
		?	१	२६
१	वुइंच, सिकंदर-	नारायणराव बल्लाळ पेशवे	१	१६
१	वेलस्लि-	अमृतराव पेशवे	१	१२३
५	शोअर, सर जॉन्-	सवाई माधवराव पेशवे	२	११४,११७
		बाजीराव रघु० पेशवे	२	१२१,१२२
		नाना फडणवीस	१	११६
१६	सय्यद नुरुद्दीन हुसेनखान मोहरी	नाना फडणवीस	४	४१,४३,४४,५१
		नानासाहेब	१	१०
		हरिपंत फडके	१	७५
		नारायणराव मुनशी	४	७,८,२५,६८
		सखाराम बापू	२	९,१२
		रावसाहेब	१	११
		बहिरव पंडत	१	१३
		गोपाळराव	२	४२,६९
१	सीटन्, डॅनिअल-	बाजीराव रघुनाथ पेशवे	१	११८
१	हटले, जेम्स्	नाना फडणवीस	१	८८

१४१ एकूण पत्रें ३८ एकूण इसम

ईस्ट इंडिया कंपनीचा पेशवे दरबाराशीं फारशी पत्रव्यवहार.

मराठी रूपांतर.

पत्रांक १ ॥ श्री ॥ (बंदर चिनापटण)

शके १६८९ फेब्रुवारी १७६८ इ.

रावसाहेब (?) यांस-विशेष-मजकडून पत्र वगैरे येऊन कांहीं खबर न समजल्यामुळें शंका व आश्चर्य दाखविणारें व मिस्तर **ब्रोमसाहेब*** हे बंदर मुंबई-हून आपलेकडे येऊन त्यांनीं इकडील कांहीं बोलणें चालणें केलें नाहीं म्हणून वगैरे मजकुराचें आपलें स्नेहपत्र आलें तें पोहोंचून आनंद झाला. आपणांस जें आश्चर्य वाटतें तें मला वाटणाऱ्या आश्चर्यापेक्षां जास्त नाहीं, कारण मी आपणांस आद्य व उत्तम स्नेही जाणून दोन तीन वेळां पत्रें पाठविलीं आहेत. व शिवाय मिस्तर **ब्रोम** यांसहि आपली मर्जी इकडील मार्गांत येण्याची असल्यास आपणांस पसंत वाटणाऱ्या व दोस्तीचा पाया मक्कम करण्यासारख्या गोष्टी आपल्या सेवेसी कळविण्याविषयीं ताकीद केलेली होती. परंतु आतां हातांस आलेल्या वर्तमानावरून समजतें कीं, मिस्तर मजकूर हे मुंबई बंदरास परत गेलेले आहेत. तथापि माझ्या मनांत परस्परांतील स्नेह पूर्वीप्रमाणेंच आहे म्हणून मिस्तर मजकूर यांचे मुंबईस परत जाण्याबद्दल मला विशेष कांहींच वाटलें नाहीं. आपण आज्ञा केलेल्या रीतीनें वज्राप्रमाणें असलेल्या, परस्पर मैत्रीमध्यें केव्हांहि फेरफार व बदल होणार नाहीं. **नवाब वाला जाहा** हेहि उभयांशीं अशाच रीतीनें वागत आहेत. व याच गोष्टीकडे लक्ष देऊन **नवाब** मजकुरांनीं आपलेकडे स्नेहपत्र पाठविलें आहे. आतां माझी विनंति एवढीच आहे कीं, कृपेनें वरचेवर पत्र पाठविण्याची आज्ञा करावी. बहुत काय लिहूं !

---

* सदर Charles Brome हा पुण्यास ता. २५।१।१७६८ रोजीं येऊन **मिस्टर मास्टिन** बरोबर ता. २७।२।१७६८ रोजीं मुंबईस गेला.

पत्रांक २ ॥ श्री ॥ (बंदर चिनापटण)

शके १६८९ फेब्रुवारी १७६८ इ.

रावसाहेब (?) यांस-विशेष—आपलेकडून **लाला तुळजाराम वकील** यांजसमागमें एक रुपापत्र व नौबत पोषाख असे रुपेनें पाठविले ते पोहोंचून फार आनंद झाला. परस्परांतील स्नेह मध्यंतरीं पत्र नसल्यामुळें नाहींसा झाल्यासारखाच जणूं काय होता. वकील मजकूर हे आपणांकडे परत येत आहेत. परस्पर दोस्तीचे मजकूर सदर लाला यांच्या सांगण्यावरून समजून घेतील. आपले पत्राबरोबर इकडून आपणांस पाठविलेलें पहिलें पत्र आलेलें पाठवीत आहे व त्याच पहिल्या पत्राबरोबर एक पत्र मिस्तर **ब्रोम** यांजकडे पाठविलें होतें. मशारनिलेस स्नेहवृद्धीच्या गोष्टी बजावून सांगितल्या आहेत. परंतु आपलेकडून किंवा **लाला** मजकुराकडून कांहीं पत्र नसल्यामुळें त्या गोष्टी आपणांस पसंत आहेत किंवा नाहींत हें कांहींच समजत नाहीं. आपली मर्जी असेल तर एका लायक माणसास आपल्या सेवेसी पाठवीन. किंवा मिस्तर मजकूर (**ब्रोम**) आपणाजवळ असतील तर त्यांस पूर्वीप्रमाणें तपसीलवार लिहिलें जाईल. नेहेमीं स्नेहपत्र पाठवून खुष करावें. बहुत काय लिहिणें! ताजाकलम--स्नेहास अनुसरून एक पिस्तुलजोडी नजर पाठविली आहे. त्या प्रत्येकास दोन नळ्या आहेत. आपण स्वीकारावयात. बहुत काय लिहिणें !

पत्रांक ३ जोसास डुप्रे गव्हर्नर बंदर चिनापटण.

शके १६९१ माघ शु. १५. ॥ श्री ॥ रा॥ १०।२।१७७० इ.

मेहरबान **माधवरावसाहेब** यांस—विशेष—

यापूर्वी येथील माजी गव्हर्नर **मिस्तर बुचर** यांनीं आपणाकडे पत्र ता० २९ रमजान रोजीं लिहून स्वतःचा गव्हर्नरी सोडण्याचा हेतु व गव्हर्नरीच्या अधिकारावर मला येथें नेमल्याची खबर कळविली आहेच. मीहि स्नेहपत्रानें कळवितों कीं, सदर अधिकाराचीं सूत्रें माझ्या हातांत घेतलीं आहेत. आपण, सरकार कंपनी व सरकार **नबाब वालाजाह** यांमधील परस्परस्नेह वाढविण्यांत व आपण व मी यांमधील स्नेह दृढ करण्याकरितां मी मनापासून खटपट करीन अशी आपण खात्री बाळगावी. यापेक्षां जास्त काय लिहूं ! चिरायुष्य, वैभव व शांति आपणांस चिरकाल लाभो. वरकड, त्याच दिवशीं गवर्नर मजकूर हे विलायतेस जाण्याकरितां जहाजावर स्वार झाले. आपल्या वकिलाची व माझी भेट होऊन फार आनंद झाला. आपलेकडून मजकुरासह एक रुपापत्र माझ्या नावें आलेलें आहे असें आपल्या वकिलाकडून समजलें. थोडक्याच अवकाशांत परस्पर दृढ दोस्तीस अनुसरून सन्मानानें त्याचा स्वीकार करीन.

पत्रांक ४ ॥ श्री ॥ **विल्यम टेलर.**

शके १६९१. १७७० इ.

मे० दादासाहेब मोरो पंडित दिवाणसाहेब यांस–विशेष, मी कलकत्त्याहून निघालों तों हिंदुस्थानांत पोहोंचून तेथें एक वर्ष पावेतों **नवाब नजीफखान** बहादर याजसमागमें तोफखाना व पलटणीसह मुक्काम होता. त्यावेळीं **नाघा पंडित** (?) हेहि योगायोगानें त्याच जिल्ह्यांत होते. ....**राव** यांची भेट झाली. त्यांची गुणग्राहकता व मनुष्यास ओळखणें व एकंदर अंतर्बाह्य गुण (या गोष्टी) पाहून माझी तबीयत फार खुष झाली. माझ्या मनांत पलटणीसह येऊन आपल्या भेटीचा लाभ घ्यावा अशी अनावर इच्छा झाली आहे. राव मजकूर यांनीं सांगितलें कीं, **बापूसाहेबांस** लिहून उत्तर आणवितों त्यानंतर निश्चय ठरवावा. वरकड गोष्टी **रावसाहेबांच्या** लिहिण्यावरून समजून येतील. मी पलटणीसह येण्याबद्दल आपली इच्छा असल्यास तावडतोब तसें लिहावें. मी पलटणीसह आपल्या सेवेसी हजर होऊन परीक्षारूपी कसोटीस माझा पराक्रम उतरवून दाखवीन. व जे थोर सरदार हिंदुस्थानांत आलेले आहेत त्यांसह हाजर होऊन त्यांस स्नेहाच्या नात्यानें आपणापुढें सादर करून व त्यास सरकारचेच (आपले) समजून त्यांस **पेशवे**साहेबांच्या नौकरांच्या माळेंत गुंफतों. (त्या) सरदारांच्या नांवें आपल्या मोहोरेनिशीं पत्रें जावींत. म्हणजे त्या वरून मी त्यांची भेट घेऊन वरचेवर पत्रें लिहवून खबर कळवीन व सरदारांचा मान मरातब ठेवून सरकाराच्या कामांत दक्ष राहीन. बहुत काय लिहिणें ?

॥ श्री ॥ **जोसास डुप्रे गव्हर्नर**

पत्रांक ५ **बंदर चिनापटण.**

शके १६९२ पौष व॥ ९. रा ९।१।१७७१ इ.

श्री० माधवरावसाहेब पंडित प्रधान यांस–विशेष–महेरबान दोस्तां **माधवराव सदाशिवराव** यांजबरोबर आपलें कृपापत्र आलें तें पोहोंचून फार आनंद झाला. आपणां परस्परांचे मित्र ***नवाब वालाजाहा** यांनीं सदर राव यांचो व आमची भेट करविली. आपल्या पत्रांत तपसीलवार हकीकत न लिहितां सदर राव यांच्या जबानीवर हवाला दिला होता. **नवाब वालाजाहा** यांनीं आमची भेट करविली त्यामुळें फार आनंद झाला. सदर भेटींत कांहीं गोष्टींची वाटाघाट झाली. परंतु सध्यां ख्रिस्तमस व रमजान हे दोन सण मध्यंतरीं असल्यामुळें बाकी गोष्टी कांहीं दिवसपावेतों तहकूब ठेविल्या आहेत. थोड्याच दिवसांत सण संपतील व ते संपतांच

---

* अर्काटचा नवाब.

लागलीच सदरहू **माधवराव सदाशिवराव** यांच्या भेटीनें आम्हांस खुष करावें कारण सदर राव हे फार हुशार व बुद्धिमान आहेत. मी हें पत्र कंपनीसरकार व आपण यांमधील जुनी चालत आलेली मैत्री दृढ व्हावी या हेतूनें पाठविलें आहे. बहुत काय लिहिणें? सुखाचे दिवस नेहमीं वृद्धिंगत होवोत.

जे. डी. एम्. पी. ?

पत्रांक ६ ॥ श्री ॥ डॅनियल ड्रेपर.

शके १६९३ ज्येष्ठ शु० १३. ता २६।५।१७७१ इ.

मे० **हरिपंडत फडके** यांस–स्नेहधर्मास अनुसरून अकृत्रिम स्नेह व प्रेम दर्शवून जाहीर करितों कीं, कांहीं दिवसांपूर्वी आपलें कृपापत्र पोहोंचून तें वाचून फार आनंद वाटला. दीगर कीं, येथील आपल्या कारमान्यांशीं आपल्या कामाच्या बाबतींत कांहीं बोललों नाहीं हें आपणांस माहीत झालें आहेच. तथापि मी त्यांच्याशीं बोलणें चालणें करण्यास असमर्थ नव्हतों. हल्लीं असें समजतें कीं, ती बाबत बाक्याबद्दलची असून आपणांस माहीत आहेच. तरी आपण आपल्या अधिकाऱ्यांस या बाबीचा निकाल करण्याबद्दल हुकुम करावा. त्याचा निकाल नीट तऱ्हेनें होईल अशी मला खात्री आहे. परस्परतर्फेच्या कामाचा शेवट स्नेहानें करण्यांत मला फार समाधान वाटतें. आपला आयुष्यसूर्य व वैभव नेहमीं चकाको. लिहिलें तारीख २६ सव्वीस माहे मे सन १७७१ इसवी. छ ८ माहे सफर सन ११८५ हिजरी.

डी. ड्रेपर

पत्रांक ७ ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेनखान मोहरी

शके १६९३ १७७१ इ०

रावसाहेब मुनशी नारायणरावजी यांस–दखनहून परत निघाल्या वेळेपासून आपलें एक पत्र येथें पोहोचलें. व सरकारच्या तीन जोड्या तेथें गेलेल्या आहेत. (परंतु) सरकारचें काम कोणत्या मार्गास लागलें आहे हें मात्र समजत नाहीं. व साहेबांनीं आपलें स्वतःचें पत्र जबाबावर तहकूब केलेलें आहे. लवकरच पाठविण्यांत येईल. म्हणजे त्यामुळें समाधान होईल. पेशवेसाहेबांच्या ताब्यांतील मुलूख **शुजाउद्दौला** वगैरे माणसांनीं आपल्या ताब्यांत घेतलेला आहे ही हिंदुस्थानची खबर पाहिल्न आपल्या कानावर आली असेलच. पुढील वर्षी या गोष्टीची व्यवस्था करण्यास अवघड जाईल. फिरंगी यांचा कारभार फार चांगला आहे. कारण, शक्ति आहे व त्यांच्या ताब्यांत **शुजाउद्दौला** व **बादशहा** असे दोघेजण अ

नूर लुत्फ हाजी महमदखान हे आपले दोस्त झालेले आहेत. **महमदखान** यांनीं हुजूर पाठविलेला अर्ज व **हाजी महमदखान** यांनीं आपल्या भावास पाठविलेलें पत्र अशीं दोन्ही तपशीलवार दादासाहेबांस समजाऊन द्यावीं. हा (त्यांनीं पत्करलेला) जिम्मा हिंदुस्थानच्या बंदोबस्ताकरितां फार चांगला व कौतुकास्पद आहे. बादशाहाजादा हि बादशाहामध्यें एक चांगला माणूस आहे. त्याच्या राज्यांत फिरंगी वगैरे हि हजर आहेतच. (ते) त्याच्याशींहि पत्र व्यवहार करीत असतात. ही सर्व गोष्ट **दादासाहेबांच्या** मनांत पटवून द्यावी. व या बाबतींत जवाब फिरंगी सरदारांच्या नजरेस पडण्याजोगा असा असावा. फिरंगी सरदारांनीं आपणांस कळावें म्हणून आपणांस व **दादासाहेबांस** पाठविलेलीं पत्रें घेऊन पोहोंचतीलच. सनदेसंबंधीं इतका विलंब काय कारणानें झाला आहे? जनाबे आली हे **दादासाहेबां**कडून फार आशा करतात. पत्रांचें उत्तर लवकर पाठवावें. फिरंग्यांचे विचार हि त्या पत्रांत लिहिलेले आहेत. तीं मी अर्जीसोबत ठेविलेलीं आहेत. सदर बाबी-बद्दल दादासाहेबांस आपण तपशलिवार समजाऊन सांगावें व जाहागीरीची सनद द्यावी. या बाबतींत कोठवर ताकीदी कराव्यात? हें छोटें पत्रहि ताकीदच समजावी. घरांत कोणीहि एक माणूस असेल तर त्यांस एकच हांक पुरे आहे. **भास्कर-राव** यांस व **लाला फत्तेचंद** यांस सलाम.

पत्रांक ८ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १६९३ १७७१ इ.

रावसाहेब **नारायणराव (मुनशी)** यांस— विशेष. काल रोजीं आपणांस एक चिठी पाठविली तिचा अद्याप निकाल केला नाहीं. आपण आपले चिरंजीव व भाऊचंदमंडळी इकडे पाठविण्याचें रहित केलें होतें परंतु दोन तीन इसम (ज्यांना येथें पाठविणार होता ते) व **भास्करराव** व **फत्तेचंद** यांस जलद रवाना करावें. कारण ते सर्व गोष्टींचा निकाल करून जातील.

पत्रांक ९ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १६९३ १७७१ इ.

मे० बापू सखारामसाहेब यांसः—

विनंति उपरि. आज्ञेप्रमाणें मी **विश्वासरावासह अंबाजी** (?) यांच्या लष्करांत पोहोचलों. व भेट झाल्यानंतर आणल्या जहागीरीबाबतींच सनदा हवाला केल्या व तोंडी मजकूर निवेदन केला. आज उद्यां अशा तऱ्हेनें नर्मदेपावेतों आणिलें व साफ सांगतात कीं, "दोन लाख रुपये वसुलीचें घर तुम्हांस मिळणार

नाहीं. दोन लाख रुपये तनखा आहे. तनख्यापैकी चवथा हिस्सा वसूल, होत आहे, व बाकी तीन हिस्से स्वतःच्या जिम्यावर आहेत. यांत जबाब स्पष्ट आहे." व आणखी म्हणाले कीं, "**बापूसाहेबांनीं** परगण्याचें नांव तुमच्या सनदेंत दाखल केलेलें असतें तर या लढ्याचा निकाल चांगला लागला असता. आता येत्या सालापासून घर तुमचें होईल. या सालाची रकम सरकारांत पोहोंचली." सारांश, आमच्या कोणत्याही कामाचा लाग आजपावेतो लागत नाहीं. जो सर्व हिंदुस्थानांत प्रसिद्ध आहे अशा **नबाब वजीरास** दोन लाख रुपयांचें घर रावसाहेबांनी मेहरबानीनें दिलें, परंतु अखेर काय ? तुम्ही मात्र दुबार म्हणतां कीं, श्रीमंत साहेबांनीं काय म्हणून दिलें ? सबब (आता) कायमकरार झाला आहे कीं, पावसाळा संपल्यावर आपण आपल्या कुटुंबासुद्धां यावें. समक्षच सर्व होईल. परगण्याचें नांव वरक असे तेथून लिहिलें आहे. परगणे मजकुरी लिहिलें आहे. यानंतर आपल्या मर्जीप्रमाणें होणार आहे. बहुत बहुत.

पत्रांक १० ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १६९३ १७७१ इ.

मे. **नानासाहेब** यांस——विनंति उपरि. यापूर्वी परगणे कलसरा (?) बद्दल व **विश्वासरावा**बरोबर जाण्याबद्दल व हेतु साध्य न झाल्याबद्दल वगैरे हकीकत आपल्या सेवेसीं लिहिलेली होती. त्यानंतर येथें म्हणजे सागरमध्ये **आलीजनाब** यांची स्वारी आली आहे. येथील हकीकत पूर्वीप्रमाणेंच आहे. म्हणून मला **साहेबजादा** व सरकारचें कुटुंब व **विश्वासराव** यासह येथेंच ठेऊन आपण बुंदेलखंडाच्या **हिंदुपतराजाकडे** गेले. या कामांत **जनाब आलीस** फार त्रास व नुकसान आहे. व तें कामहि अद्यापपावेतों व्यवस्थित नाहीं. **बाळाजी पंडिता**च्या नांवें एक ताकीदपत्र व **विसाजीपंडता**च्या नांवें पत्र व सांगोच्या सरदारांस एक ताकीदपत्र यावें. घर मोकळें करावें. **जनाब आली** तेथें आले असतां त्यांस अडचण होऊं नये. या गोष्टीची शरम तुम्हांस वाटावयास पाहिजे. बहुत काय लिहिणें, विशेष.

पत्रांक ११ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १६९३ १७७१ इ.

रावसाहेब यांस— मी आपली परवानगी घेऊन निघून येथें पोहोंचल्या दिवसापासून प्रत्येक क्षणास व तासास आपली आठवण करण्यांत निष्काळजी नाहीं. **जनाबे आली लाला मुक्तराम** यांस तेथें राहण्याकरितां पाठविलें आहे.

ते तेथें आपल्या सेवेसी राहतील. आपण **जनाब आलीच्या** हितचिंतनामध्यें गढलेले आहांत. त्यांचेजवळ जी गोष्ट काढाल तिकडे ते लक्ष्य देतील व ती गोष्ट ते उत्तम तऱ्हेनें पार पाडतील. स्नेहांस न विसरतां नेहेमीं कृपापत्र पाठवून आठवण ठेवावी. विशेष.

ताजाकलम – जयपुराहून आलेला शहाजहानी अखबाराचा कागद वगैरे आलेला होता तो पाठविला गेला आहे तो आपण नजरेखालीं घालावा, इतकेंच नव्हे तर त्यांतील मजकूर श्रीमंत सरकार **पेशवा पंडितसाहेब** व **बापूसाहेब** यांस जाहिर करालच. व **जनाबे आली** यांच्या सर्व कामांसंबंधीं आपण पूर्णपणें लक्ष्य देऊन तत्पर असावें. कारण आपण आम्हांसमक्ष स्वतः तोंडानें **जनाबे आलीचें** काम पादशाहतीस योग्य असें व्हावें म्हणून बोलला आहांत. आपण आपलें बोलणें कायम केलें पाहिजे. विशेष काय ?

पत्रांक १२ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १६९३ १७७१ इ०

रावसाहेब बापू सखाराम यांस–विशेष–आपली या गरीबावर जी कृपा आहे तिचें वर्णन लिहून अथवा बोलून करतां येणार नाहीं. मीहि आपणांशीं असाच स्नेह व प्रेम ठेवीत आहे व तें मी जीवंत आहे तोंपावेतों ठेवीन. व तें दररोज वाढत जाईल. नेहमीं कृपापत्र पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे, कारण त्यामुळें मला विशेष सुख होईल. अलीकडे शहाजहानाबादेहून अखबारीचा बंद आला तो भरंवशाच्या माणसाबरोबर रवाना केला आहे. आपण तो वाचून श्रीमंत **पंत प्रधान** यांस दाखवालच. महाराज, केवळ आपल्या सांगण्याप्रमाणें तिकडे रवाना झालों आहे. मी आपला फार आभारी आहे. बहुत काय ?

पत्रांक १३ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १६९३ १७७१ इ०

मे० बहिरव पंडत यांस–

आज आपणांपासून रवाना झालों तों रात्रीं ९ वाजण्याचे सुमारास मुक्काम आनंदगिरीस पोहोंचलों. कारभारीसाहेबाकडून घर कायम करण्याच्या बाबतींत जें उत्तर आलें होतें तें **नवाब पहतेशामुद्दवला** बहादर यांस सांगितलें. त्यावरून मारनिले **नवाबसाहेब** यांनीं या बाबतींत मुद्दाम **नानासाहेबांस** व आपणांस पत्र लिहून कायम केलेलें होतें. घर न मिळाल्यामुळें फार काळजींत आहेत. मध्यंतरीं मुंबईहून जनरल साहेबांचें पत्र श्रीमंतांचें नांवें पोहोंचलें तें माझ्या स्वतःच्या

पत्रासोबत पाठविलेलें आहे. याकडे लक्ष्य देणें अवश्य आहे. पराच्या बाबतीत उत्तर जरूर देणें. विशेष, सुखी असा. या सोबत बाजीबाची चिठ्ठी पाठविली आहे.

पत्रांक १४ ॥ श्री ॥ जोसास डुप्रे गव्हर्नर बंदर चिनापटण.

शके १६९४ आषाढ वद्य १३ रा॥ २८।७।१७७२ इ.

श्रीमंत माधवरावसाहेब पंडत प्रधान यांचे सेवेसी-विशेष. रोहिल्यावर शुक्रताल प्रांतांत आपल्या थोर सरदारांनीं विजय मिळविल्याबद्दल मजकुराचें आपलें स्नेहपत्र पोहोंचलें. त्यामुळें फार आनंद झाला. या शुभकार्यानिमित्त ईश्वर आपणां सर्व मित्रमंडळास सुखी व आनंदी करो. या गोष्टीमुळें मला किती आनंद झाला हें लिहिण्याची आवश्यकता नाही, कारण, आपणा परस्परांमधील असलेली दोस्ती पक्की आहे व त्यामुळें परस्परांचें काम आपलेंच आहे असें समजलें जातें. म्हणून वरील गोष्टीमुळें(मझ्याच सरदारांचा विजय झाला आहे असें वाटत असल्यामुळेंच) मला जो परमानंद झाला आहे तो सविस्तर सांगणें शक्य नाहीं. आपण इकडील खुषी विचारली तरी ती आपणांवरच अवलंबून आहे. आपण नेहमीं रुकापत्र पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें! अखंड सुखी असा.

जे. डी. एम्. पी. (?)

पत्रांक १५ ॥ श्री ॥ जोसास डुप्रे गव्हर्नर बंदर चिनापटण.

शके १६९४ श्रावण शु. ११ रा॥ ९।८।१७७२ इ.

श्रीमंत माधवरावसाहेब यांस-विशेष-आपणांकडून बरेच दिवसांत कुशलपत्र येऊन मला सुखी केलें नाहीं. ता. ९ जानेवारी सन १७७१ मुताबिक छ. २२ रमजान सन ११८४ हिजरी रोजीं आपणांस एक पत्र लिहिलें होतें. त्यांत आपले वकील **माधवराव सदाशिव** यांची भेट झाल्याबद्दल लिहिलें होतें. हल्लीं लिहिण्यांत येतें कीं, आपले व माझे असे दोघांचे मित्र **नवाब वालाजाहा** बहादर यांनीं सदरहू **माधवराव** येथें पोहोंचल्यापासूनी ज्या कांहीं गोष्टी सविस्तर निवेदन केल्या त्याबद्दल लिहिण्याजोगा मजकूर मी विलायतेस लिहिला आहे. थोडक्याच दिवसांत तेथून संगीन फौजेसह जहाजें पोहों-चण्याची आशा आहे. वरकड गोष्टी **नबाबसाहेब** आपणांस कळवितीलच.

माझी एवढीच विनंति आहे कीं, आपण कृपेनें कुशलपत्र नेहेमीं पाठवीत जाऊन माझें मन काळजीमुक्त करावें. बहुत काय लिहिणें !

जे. डी. एम्. पी. (?)

सिकंदर बुर्देच गव्हर्नदोर

पत्रांक १६ ॥ श्री ॥ **बंदर चिनापटण**

शके १६९४ फाल्गुन शु० ३ २४।२।१७७३ इ.

श्रीमंत नारायणरावसाहेब–यांस–विज्ञापना विशेष. कंपनीसरकार व आपण यांमध्यें असलेल्या पक्क्या मैत्रीवर नजर देऊन हकीकत आपणांस कळविणें मला अवश्य वाटतें कीं, येथील गव्हर्नदोर **मिस्तर डुप्रे** यांचा विलायतेस जाण्याचा हेतु आहे व त्यांच्या या प्रांताच्या गवर्नदोरीच्या जागेवर मी कायम आलों आहे. **कंपनी** व आपण आणि **नबाव वालाजाह** व आपण यांमधील पक्क्या मैत्रीस जपण्यांत मी मनापासून तत्पर आहे. बहुत काय लिहावें ! नेहेमीं खुशी असावें.

पत्रांक १७ ॥ श्री ॥ **बंदर चिनापट्टण.**

शके १६९५ कार्तिक शु. २ १७।१०।१७७३ नंतर

मे० रावसाहेब पंडित प्रधान यांचे सेवेसी–विशेष. आपलें स्वतःच्या मोहेरेनिशीं कृपापत्र तारीख १७ माहे आक्टोबर सन १७७३ इ. मुताबिक छ. २९ माहे रजब सन ११८६ हिजरी रोजीं लिहिलेलें माणसाहातीं पोहोंचलें. त्यांत **नारायणराव** मृत्यु पावल्याबद्दल लिहिलेलें होतें. त्यामुळें मला इतकें वाईट वाटलें कीं, त्याच माणसाबरोबर आपला गादीवर बसण्याचा इरादा असल्याबद्दल मजकुराचें पत्र आलें नसतें तर तें दुःख मला आवरलें नसतें. ही शुभवार्ता अमलांत आल्याबद्दल समजण्याची रात्रंदिवस वाट पहात आहे. शक्य तितकें लवकर आपण ही शुभेच्छा अमलांत आणून मला खबर द्यावी. म्हणजे समाधान होईल. सुखाचा काल असो.

पत्रांक १८ ॥ श्री ॥ **रॉबर्ट गँबीर**

शके १६९५ भाद्रपद शु० ७ रा २४।८।१७७४ इ०

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पेशवा साहेब यांस–विशेष.

स्नेहपूर्वक आपणांस कळवितों कीं, आपणांस श्रीमंत महाराजसाहेब यांनीं पेशवाईपदाचीं अति मूल्यवान वस्त्रांची देणगी दिल्याबद्दल मजकुराचें आपलें पत्र

पोंहचून अत्यानंद झाला. प्रथम वरील गोष्टीबद्दल अभिनंदन करून नंतर ईश्वराच्या दरबारीं अशी प्रार्थना करतों कीं, त्यानें या देणगीनिमित्त आपणांस आपल्या दूर-जवळच्या सर्व स्नेह्यांस व हितचिंतकांस नेहमीं सुखी राखावें व आपणामुळें आपल्या गादीचें वैभव वृद्धिंगत व्हावें. आशा आहे कीं, आपण कृपेनें कुशलपत्र पाठवीत जाल. आपला वैभवसूर्य राज्यलक्ष्मीरूपी पूर्व दिशेकडून उगवो. लिहिलें तारीख २४ माहे आगष्ट सन १७७४ इंग्रेजी छ० १५ जमादिलाखर सन ११८८ हिजरी.

पत्रांक १९ ॥ श्री ॥ (वॉरन् हेस्टिंग्ज)
इमादुद्दौला बहादर

शके १६९७ १७७५ इ.

मेहेरबान रावसाहेब यांस (1) विशेष–मराठा सरकारची पूर्ण मुखत्यारी व गादी (= कारभार) आपल्या हातांत आहे अशी माझी पक्की खात्री आहे. सबब आपल्या व इंग्रजसरकारासंबंधीं मुंबईस घडून आलेल्या गोष्टी आपणांस लिहिणें मी अवश्य समजतों. रघुनाथराव यांस पेशवाईवर कायम करण्याकरितां जो त्यांचा हेतु त्यास अनुसरून त्यास सामील होऊन मोठी फौज लढाईकरितां पाठविली म्हणून खबर तेथील गव्हर्नर व कौन्सल यांच्या पत्रांवरून समजली. ही गोष्ट कंपनीच्या आज्ञेबाहेरची झाली कारण, 'हिंदुस्थानच्या सरदारांशीं लढाईच्या प्रसंगापासून दूर रहाणें' याप्रमाणें कंपनीची सक्त ताकीद आपल्या प्रांतांत दिली गेली आहे. वरील गोष्ट आमच्या पातशहाच्याहि आज्ञेविरुद्ध आहे. कोणाशींहि कौलकरार करणें किंवा लढाई सुरू करणें हें गव्हर्नर जनरल व कौंसल बंगाला यांच्या परवानगीशिवाय योग्य नव्हे असा हुकूम हिंदुस्थानांतील कंपनीच्या प्रांतांतील कारभाऱ्यांना दिला गेला आहे. सबब मी व येथील कौंसल यांनीं मुंबईच्या गव्हर्नरास व कौंसलास हुकूम पाठविला आहे कीं, 'रघुनाथरावांच्या मदतीकरितां पाठविलेली फौज परत बोलावून घ्यावी व मराठ्यांच्या सरदारांशीं कोणतेहि प्रकारें स्वसंरक्षणाशिवाय लढाईंत पडूं नये.' माझा हेतु असा की, एक हुशार, विश्वासुक, शहाणा व चतुर माणूस पुण्यास पाठवावा. कारण, पुणे पेशव्यांची राजधानी असून मुंबईनजीक आहे आणि मराठासरकार व मुंबईचे सरदार यांमधील तंट्याचा निकाल लागेल व परस्पर स्नेहवृद्धिहि होईल. पण, या पत्राचें उत्तर व आपले इष्ट हेतु समजेपावेतों त्यास पाठविणें तहकूब केलें आहे. व तोंपावेतों आपणहि आपल्या प्रांतांतील सरदारांस इंग्रजी फौजेशीं लढाई न करण्याबद्दल ताकीद करावी. म्हणजे परस्पर तह ठरविणांना अडथळा येणार नाहीं. परस्पर दोघांचा पूर्वीचा स्नेह पक्का करण्याकरितां व आपली व माझ्यामधील सलोखा ... कंपनीची भराई यावर नजर देऊन आपणांस लिहीत आहे. आपल्या हुशारीबद्दल व शहाणपणाबद्दल मला पोंहचून लौकिक ऐकून येतो व त्यावर माझा भरंवसा आहे.

तरी या बाबतींत शक्य ती तजवीज करण्यास आपण मागें घेणार नाहींत. जोंपावेतों परस्पर हेतु परस्परांस समजणार नाहींत तोंपावेतोंच काय ती कसूर होईल. बहुत काय लिहिणें.

डब्ल्यू. एच्.

पत्रांक २० ॥ श्री ॥ **टॉमस् किंग**

शके १६९७ फाल्गुन व॥ १४ पा॥ १६।३।१७७६ इ.

मेहेरबान एतेजादे दोस्तान **हरिपंत बल्लाल** यांस– (आपलीं) लागोपाठ दोन स्नेहपूर्ण पत्रें–एक मोहरम तारीख २२ रोजीं व दुसरें तारीख २४ रोजीं लिहिलेलें–अनुक्रमें ता. २६ व २८ रोजीं पोहोंचून मजकूर समजला. मेहेरबान, यापूर्वीं आपलें पहिलें पत्र मिळालें तेव्हां त्याचें उत्तरीं आपणांस दोन पत्रें पाठविलीं आहेत तीं पोहोंचून वाचलीं असतीलच अशी मला खात्री वाटते. त्यांत इकडील सर्व खबर मी लिहिलेली आहेच. व हें पत्र लिहीपावेतों मला सलयाबद्दल खात्रीशीर हुकूम मिळालेला नाहीं, व मला असें वाटतें कीं, श्रीमंत **पंतप्रधान** साहेब हे सदर गोष्ट स्वीकारणार नाहींत. व तुम्हीहि तसें अमलांत आणणें हें योग्य आहे. असो. जी गोष्ट घडेल ती नजरेसमोर येईलच. (आपण) लिहिलेलें होतें कीं, " स्नेहाचा बाग नेहमीं हिरवागार व टवटवीत राहो " (परंतु), एतेजाद, ज्याचें बीं सुद्धां पेरलेलें नाहीं त्याचें फल कसें येईल ? इतकेंच नव्हे तर उलट, फळ येणें संभवनीयहि नाहीं. या जिल्ह्यांत योग्य सला व्हावा अशी आमची मनीषा आहे. यापेक्षां जास्त तपशील काय द्यावा ?

पत्रांक २१ **टॉमस् किंग्**

शके १६९८ चैत्र शु. ५ पा॥ २४।३।१७७६ इ.

मेहेरबान एतेजादे दोस्तान् **हरिपंत बल्लाल** यांस—सलामत्—काल मुंबईचे कौंसलदार व **जनराल** साहेब यांचें आज्ञापत्र व सोबत परस्परांतील ठरलेला करारनामा माझ्या नांवें आलेला पोहोंचला. त्यांतील मजकूर श्रीमंत **पेशवे** साहेब यांच्या सेवेसी जाहीर करीनच. आपल्या नांवाचें माझें पत्र आपणांस पोहोंचेपावेतों आपण तेथून कूच करूं नये व पहाडरस्ता (खिंड) ओलांडून जाऊं नये. परस्पर सैन्यांतील टोळ्यांनीं एकमेकांस कोणतेहि प्रकारें हरकत करूं नये व त्रास देऊं नये असें करारनाम्यांत लिहिलेलें आहे. तरी आपण आपल्या स्वतःच्या सर्व सैन्यास निक्षुण ताकीद करावी कीं, त्यांनी सरकार श्रीमंत **पेशवे** साहेब यांजकडील जो कोणी येईल अथवा जाईल त्यास कोणतीहि हरकत व त्रास न पोहोंचेल असें

करावें. जर कदाचित् याविरुद्ध गोष्ट अमलांत आली तर कराराप्रमाणें न वागतां विरुद्ध वागतां असें समजलें जाईल. यापेक्षां जास्त (लिहिणें) जास्त आहे.

पत्रांक २२ ॥ श्री ॥ **रॉबर्ट गँबीर**

शके १६९८ वैशाख व० ९ रा १२।५।१७७६ इ.

मे० हरिपंत बल्लाळ (फडके) यांस—विशेष—आपलीं कांहीं पत्रें मला मिळालीं. त्या सर्वांचा मजकूर समजला. ज्यामध्यें परगणे परत देण्याबद्दल मजकूर आहे असें असेरचें एक पत्र आज सकाळीं पोहोंचलें. त्याचें भाषांतर होण्यापूर्वींच हें माझ्या लक्ष्यांत आलें. सरदारांनीं **कर्नल अपटन्** यांस पुण्यास पाठविलें आहे. आम्ही होऊन कोणतीहि एखादी गोष्ट करणार नाहीं असें आपण व इतर शहाणा विचारी माणूस खात्रीलायक समजेल असें मला वाटतें. कारण **कंपनी** इंग्रज सरकारचे आम्ही नोकर आहोंत. आम्ही (आपलें म्हणणें) कबूल करीत नाहीं. कारण त्याचें नुकसान होईल. हुकूम करणारे ते आहेत. आम्ही त्यांचे ताबेदार आहोंत. आम्ही सल्ला व दोस्तीची अपेक्षा करितों. व त्याकरितां आम्ही प्रयत्न करितों. आपली जी कांहीं आज्ञा असेल ती मुंबईच्या कौंसिलच्या साहेबांपुढें तशीच ठेवण्यांत कसूर करणार नाहीं. जीं कामें पुष्कळ दिवसांपासून ख्वाहीश म्हणून आपण अपेक्षा करीत होतां त्याबद्दल सल्ला मसलत **करनेल कीटन्** (?) यांशीं आमचें स्मरण न करितां जाहीर केली त्यामुळें आपलें काम लांबणीवर पडलें. यांत आपलीच चूकभूल आहे. इंग्रज हे बोलण्यांत सत्य व दोस्तीमध्यें दृढ असतात. परंतु ते कोणाचे नोकर नाहींत. आणि म्हणून त्यांच्याशीं कोणीहि त्या भावानें बोलणेंचालणें करूं नये. आम्ही कोणत्याहि वेळेस आपल्या इष्ट कामास तयार आहोंत. नेहमीं खुशांत असावें. लिहिलें तारीस १२ माहे मे सन १७७६ इंग्रजी मुताबिक तारीस २१ माहे रबिलावल सन ११९० हिजरी.

पत्रांक २३ ॥ श्री ॥ **यॉर्डेम्**

शके १६९८ ज्येष्ठ शु. ४ रा २१।५।१७७६ इ.

मे. हरिपंत बलाल फडके यांस—आपणांवर ईश्वरी कृपा सदैव असो. मी आपणांस स्नेहधर्मपूर्वक कळवितों कीं, स्नेहपत्र पोहोंचलें. त्यांतील मजकूर समजला. **कारनेल अपटन** यांच्या मार्फत आमचे लार्ड व श्रीमंत **पंडत प्रधान** यांच्यामधील पळकट दोस्तीच्या संबंधांत आमच्याकडून तफावत होणार नाहीं (वरिष्ठ अधिकाऱ्यांचा) हुकूम व माझा हेतुहि असा आहे कीं, दोस्ती नेहमीं मजबूत असावी. जर पत्र प्रथम लिहिलें असतें तर फार चांगलें झालें असतें. पण कालच मी सरदारीचा भाग घेतला आहे. माझ्या हातीं कारभार नव्हता. **दादासाहेबांची**

हजार, दोन हजार माणसें शहरांत आलेलीं आहेत ही गोष्ट आपणांस कोणी तरी खोटीच कळविली आहे. दोनशेंपेक्षां जास्त माणसें दादासाहेबापाशीं नसावींत म्हणून सक्त ताकीद आहे. व तीं माणसें लढाऊ नाहींत. त्यांच्या जुन्या नोकर माणसांपैकीं आम्हांस खबर न लागतां आलेलीं असल्यास त्यांस बाहेर काढून देऊं. ते लढाऊ नाहींत ते खिद्मतगार व नोकरपेशाचे असतील. भेट घेऊन व मुजरा करून परत आपल्या देशीं ते जातील. या वार्तेमुळें आपण शंका घेऊं नये. असें लिहिलेलें आहे कीं, चार माणसें शहरांत आहेत. त्यांजबद्दल मला खबर नाही. त्या माणसांस हि परवानगीची खबर सुद्धां नसेल. मी व माझे अधिकारी केव्हांहि ते आमच्या अमलांत व आश्रयाला रहाणें—ही गोष्ट कबूल करणार नाहींत, अशी आपण खात्री ठेवावी. त्यांनीं शहरांत मुक्काम करूं नये अशी आमची सक्त ताकीद आहे. कदाचित् चोरून येतील तर व आम्हांस समजेल तर त्याचवेळीं त्यांस बाहेर—काढून देईन. खात्री असावी. यांत तफावत होणार नाहीं. दादासाहेबांचे हत्ती उंट व घोडे वगैरे-बद्दल लिहिलें होतें त्याबद्दल **मिस्टर गॅबीर** यांनीं स्पष्ट उत्तरीं कळविलें आहेच कीं, ते सर्व **दादासाहेबांच्या** मालकीचे आहेत. व आम्ही ते **लॉर्डच्या** हुकूमाशिवाय आपणांस देऊं शकत नाहीं. आपली मर्जी असेल तर आमच्या **लॉर्डास** लिहावें. आज चार दिवस झाले, आपला माणूस **लखो पंडित** यांज-बराबर हर प्रकारचीं पत्रें पाठविण्याबद्दल मजकुराचें पत्र त्यांजसमागमें आपणांकडे पाठविलें आहे. आपण असेंहि लिहिलेलें होतें कीं, "कांहीं गोष्टी लिहून कळवितां येत नाहींत तरी आपण आपला एक विश्वासूक माणूस पाठवावा. अशा माणसाजवळ तो मजकूर सांगूं." सबब, **बापू कामत** यांस आपल्या सेवेसी पाठवीत आहे. त्यांस जें सांगणें तें सांगावें. रोज स्नेहाभिवृद्धि असावी. सौख्यवृद्धि असो. तारीख २१ एकवीस मे, सन १७७६ इंग्रजी, छ० २ माहे रबिलाखर सन ११९० हिजरी.

पत्रांक २४ ॥ श्री ॥ ***जॉन ब्रिस्टो.**

शके १६९८, श्रावण शु० १   रा १६।७।१७७६ इ.

सवाई माधवराव पंडित प्रधान—यांस—विशेष. तिकडून लालपोश (दंगेखोर) वगैरे कांहीं मंडळी झांशीकडे जाऊन त्यांनीं तेथें बंडाळी केल्याबद्दल मजकुराचें आपलें पत्र पावलें. मी याबद्दल **नवाबसाहेब वजीरुलमुमालिक** यांस कळवून बंडाळी थांबविली आहे. सदर पत्र पोहोंचून फार आनंद झाला. मी आपल्या लिहिण्याप्रमाणें **नवाब वजीरुल्‌ मुमालिक** यांस वरील गोष्टीबद्दल लिहून

---

* सदर **जॉन ब्रिस्टो** हा **नवाब वजीर** यांजकडे फैजाबादेस ब्रिटिश रेसिडेंट होता.

त्यांच्या व आपल्या दरम्यानचा स्नेह जुना असल्याबद्दल हि त्यांस उत्तम रीतीनें समजाविलें आहे. व सांप्रतहि सदर **नवाब** साहेबांच्या मनांत स्नेह व ऐक्य आहे. ईश्वरेच्छेनें महाराजा **पुरुषोत्तम पंडित** पोहोंचलेले आहेत ते **मरकल रावजी** (?) यांच्या कामाचा निवाडा करतील. प्रत्यक्ष भेट होईपर्यंत आठवणीची अपेक्षा करीत आहे. बहुत काय ?

जे. बी.

पत्रांक २५ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**
शके १६९८ १७७६ इ.

मुनशी नारायणराव किसन यांस-विशेष.– सरकारच्या इनामी काशीद जोडीबरोबर रुपायेचें एका विनंतिपत्रासह पोहोंचली. इकडूनहि यापूर्वी दोन जोड्या रवाना झाल्या आहेत व आतां हि एक जोडी रवाना झाली आहे. सरकारीकामांत आपण कोणतेहि प्रकारें माघार येणार नाहींत अशी आशा आहे. कारण, हें काम पार पाडणें आपणांसच हितावह आहे. असें काम केलें पाहिजे कीं, आपण **बापूसाहेबाकडून** अगर जो कोणी पुढाकार घेणारा असेल त्याकडून अथवा या कामाच्या मालकाकडून '**सयद नुरुद्दिन हुसेन खान** आल्यावांचून जाहागिरी-संबंधीचें काम तडीस जाणार नाहीं,' अशा मजकुराचें पत्र लिहवून पाठवावें. त्यास लौकर रवाना करावें. या बाबतींत आपलें व माझें परस्परांत झालेलें जें लिहिणें बाचणें व करार तो कायम होईल. या बाबतींत तिसरा माणूस जरी आला तरी हरकत नाहीं. कोणत्याहि गोष्टीमुळें अथवा प्रकारानें सरकारचा ज्यांत फायदा आहे त्यांत माझाहि आहे. परंतु, परस्पर समजुतीप्रमाणें तुमचें काम पूर्ण ठेपेस लाविलेलें *आहे. म्हणून आपण सुज्ञपणानें जें ठरवाल तें मला कबूल आहे. या बाबतींत आपण* **दादासाहेबांस** निक्षून लिहिलें पाहिजे कीं, लौकर पाठवावें. ज्यास्त लिहिणें नलगे. **भास्कररावजी** व **फत्तेचंद** यांस सलाम. ताजाकलम– **राऊत यशवंतसिंग** यांच्या कामासंबंधींहि समस्त बोलणें झालें होतेंच. सांप्रत त्यांनेंहि **बापूसाहेब** व **श्रीमंत** साहेब यांस पत्रें लिहिलीं आहेत व मुलूख व राज्याच्या हिस्सासंबंधीं श्रीमंत **दादासो** मालक आहेत ते वाटेल तें आमच्यापासून घेतील. व **महादजी शिंद्यांच्या** मुलखाजवळील **दादासाहेबांचा** जो प्रांत असेल तो दोघा राजांच्या संमतीनें मिळूं शकेल. हल्लीं विशेषतः मुंदोधा रामा व **राजा जशवंत सिंह** हे हजर आहेत व त्यांजजवळ विशेषतः **राजा राघवदास** व **राजा रामसिंग** हे आहेत. व किती फौजाहि त्यांच्या ताब्यांत आहे. सध्या त्यांजपाशीं आठ हजार स्वार आहेत. व आणखी जरूर तर वाटेल तितकी फौज जमा करतील. त्यांच्यापासून

पुष्कळ हत्यारेंहि आहेत. त्यांची इतकी तयारी आहे कीं, **राजा रामसिंग** व **जनाब आली** यांनीं **दादासाहेबांस** हिंदींत पत्र लिहिलेलें आहे व त्यांत त्यांनीं आज्ञा केली आहे कीं, त्याचा जबाब फारशींत लिहावा. कारण दुसऱ्या कोणीं तें वाचूं नये. म्हणूनच हिंदींत लिहिलें. कारण **दादासाहेब** स्वतः तें वाचतील. याउपरी 'आपण **जनाब आलीच्या** नव्या सनदेबद्दल मला लिहिलें तर त्या बद्दल मीं कांहीं कळविणें योग्य नाहीं. तुम्हीच **दादासाहेबांस** स्वतःच्या पत्रांत लिहावें,' असें तुमच्या लिहिण्यावरून मी लिहिलें आहे. तरी तें त्यांच्या हातीं देऊन बोलणें चालणें करावें. कळावें.

पत्रांक २६ **॥ श्री ॥** **(वॉरन् हेस्टिंग्ज्)**
इमादुदौलाबहादूर.

शके १६९९ १७७७ इ.

(१) यांस–विशेष–आपणांकडून एक पत्र कौलकराराप्रमाणें शर्ती अमलांत आणून पूर्ण करण्याबद्दल व मुंबई गव्हर्नर व कौंसिल या संबंधीं तक्रार दाखविणारें व दुसरें पत्र फ्रेंच वकील पुण्यास येऊन तेथें त्याचा सन्मान झाल्याबद्दल वगैरे येऊन मजकूर समजला. यापूर्वीं छ. ७ माहे शाबान रोजीं लिहिलेल्या पत्रांत बऱ्याच तक्रारींपैकीं एकीबद्दल विशेषतः लिहिलेलें होतें, त्यावरून परस्पर करारमदाराप्रमाणें पक्केपणानें वागण्याचा या सरकारचा हेतु निःसंशय उघडपणें समजून आला असेलच म्हणून त्याबद्दल मी आतां पुन्हां लिहिणें अवश्य नाहीं असें समजून बाकीच्या गोष्टीबद्दल जबाब सदर पत्रांतून देत आहे. आपलें पत्र येण्यापूर्वींच फ्रेंच सरदार पुण्यास पोहोंचल्याबद्दल व त्यांस मुंबईजवळील बंदर दिल्याबद्दल व त्याच्याशीं बोलणें चालणें होऊन कौलकरार झाल्याबद्दल वगैरे बातमी मला पोहोंचली त्यामुळें मला फार आश्चर्य वाटलें. ज्याच्या योगानें परस्पर फायदे आहेत अशा परस्पर करारमदारास अनुसरून अशा गोष्टी घडणें हें सुज्ञपणाचें कृत्य नाहीं असें आपणांसहि समजून येईल. तथापि मला खात्री आहे कीं, अशा गोष्टीमुळें कोणत्याहि प्रकारें अडथळा येऊं शकणार नाही व केव्हांहि येणार नाहीं. आपल्या खुषखबरीचा चाहता असें मला समजून वरचेवर आनंदपत्र पाठवून आनंदवीत जावें.

डब्ल्यू. एच्.

ताजाकलम–कौलकराराच्या शर्ती अमलांत आणण्यांत मी व कौंसिलचे साहेब केसाएवढी सुद्धां कसूर करणार नाहींत उलट आम्ही पक्के आहोंत. आपल्याहि नजरेंत ही गोष्ट राहणें हें उचित आहे. बहुत काय लिहिणें ?

डब्ल्यू. एच्.

पत्रांक २७ ॥ श्री ॥ (वॉरन् हेस्टिंग्ज्)

इमादुद्दौलाबहादूर.

शके १६९९ १७७७ इ.

श्रीमंत रावसाहेब (?) यांस – विशेष – हिंदुस्थानाकडील कंपनीच्या मुलखांत धामधूम करण्याचा इरादा असल्याबद्दल तपशीलवार हमेशा मला खबर समजल्यावरून अवश्य कर्तव्य म्हणून आमच्यासरकारच्या वरील प्रांताचें संरक्षण करण्याकरितां फौजेची टोळी पाठविलेली आहे. कदाचित् सदर टोळीचें कूच मराठा सरकारांच्या कांही प्रांतांतून होईल. सबब आपण परस्पर मैत्रीवर लक्ष्य देऊन आपल्या अधिकाऱ्यास रस्त्यांत तीस त्रास न होईल असें करून शिवाय शक्य ती मदत करण्याबद्दल निक्षून ताकीद करण्याची मी आपणास तसदी देत आहे. असें केलें असतां सदर टोळी सुखानें इष्ट ठिकाणीं पोहोंचेल. आम्हीहि आमच्या टोळीच्या सरदारास परस्परस्नेहभावास अनुसरून सौजन्यानें वागण्याबद्दल सक्त ताकीद केलेली आहे. आपणामध्यें व आमच्या सरकारामध्यें झालेल्या शर्ती कायम तशाच ठेवणें हाच आमचा हेतु आहे व इकडून केव्हांहि कोणत्याहि कामांत कसूर होणार नाहीं. या बाबतींत आम्ही जसे कायम राहूं तसेच आपण हि हेंच ध्येय ठेवाल अशी मला खात्री आहे. वरचेवर पत्रद्वारें कुशलेच्छूस आनंदवीत जाणें हें स्नेहभावास अवश्य आहे. बहुत काय लिहिणें ?

डब्ल्यू. एच्.

पत्रांक २८ ॥ श्री ॥ (?)

शके १६९९ रा २५।१।१७७८ इ.

सेवकराम यांसः—हुजूरच्या दरबारांतून तुम्हांस **गव्हर्नर जनरल मिस्तर हेस्टिंग्** बहादर जलादुज्जंग यांजकडे परस्पर प्रेम व दोस्ती यांचा पाया मजबूत करण्याकरितां सदर कलकत्ता येथें पाठविलेलें आहे. सबब हें तुमचें कर्तव्य आहे कीं, सदर साहेब व त्यांचे कौंसिल यांस इकडील सर्व गोष्टी उत्तम प्रकारें समजाऊन द्याव्यात. व पंदर साल्शी सोडून देण्याबाबत सवालजबाब करावेत. व आज्ञापत्राप्रमाणें **रघुनाथरावाबद्दल** दुरुस्ती करावी. तुम्ही जें कांहीं कराल तें हुजुरास मंजूर व कबूल होईल. सदर लिहिण्याअन्वयें तुम्हांस या बाबतींत मुखत्यार नेमिलें आहे. लिहिलें तारीख २५ जिल्हेज ११९१ हिजरी.

ता. २५ जिल्हेज सन ११९१ हिजरी रोजीं **लाला सेवकराम** यांच्या नांवें श्रीमंत पंतप्रधान यांच्या मोहोरनिशी केलेल्या मुखत्यारपत्राची नक्कल असे.

पत्रांक २९ ॥ श्री ॥ जॉन् अपटन्

शके १६९९ १७७८ इ.

मेहेरबान सज्जन कृपावंत स्नेहाधार **बाळाजीपंडत नानासाहेब** यांस—सलाम उपरि–ज्याच्या कृपाळुपणास व मोठेपणास सीमा नाहीं अशा आपल्या सौख्यपूर्ण दर्शनाची इच्छा अन्तःकरणापासून प्रकट करीत आहे. ईश्वरास नमन असो॰ काल रात्रीं कलकत्त्याच्या वड्या कौन्सिलाकडून पत्र आलेलें पोहोंचलें. पूर्वीं मी आपल्या इच्छेप्रमाणें खात्रीशीर केलेलें होतें त्यास अनुसरूनच सदरहु कौन्सिलानीं आपल्या हेतूप्रमाणें कबूल केलेलें आहे. मी ही शुभवार्ता म्हणून तावडतोब आपल्या सौख्यपूर्ण सेवेसी या स्नेहपत्रानें कळवीत आहे. ईश्वरेच्छेनें एक दोन दिवसांच्या अवधींत तपसीलवार कळविण्यांत येईल किंवा ज्या वेळीं श्रीमंत **माधवराव अप्पासाहेब** यांची स्वारी या शहरीं येणार आहे त्या वेळीं समक्षच सर्व गोष्टी सविस्तर पुढें मांडीन. जास्त लिहिणें जास्त आहे. नेहमीं सौख्यकाल असो.

जे. अपटन्.

पत्रांक ३० ॥ श्री ॥ (वॉरन् हेस्टिंग्ज्)

इमादुद्दौलाबहादूर.

शके १७०० १७७९ इ.

मे॰ बाळाजी पंडित यांस–विशेष–तिकडील घडलेल्या गोष्टीबद्दल ज्या अफवा मला समजल्या त्या व त्याबद्दल माझ्या मनांतलि गोष्टी मी आपणांस लिहून कळविल्या आहेतच. तसेंच मुंबईच्या फौजेचे सरदार व आपण यांमध्यें जो करारमदार झाला तो मला नामंजूर असल्याबद्दलहि स्पष्टपणें मी कळविलें आहेच. तें पत्र पाठविल्यानंतर आपलें एक पत्र सदर कौलकराराच्या नकलेसह आलेलें मिळालें. त्यांतील मजकूर वाचून फारच सखेदाश्चर्य वाटलें. कारण, **कंपनीच्या** अधिकारांना कमीपणा आणणारें व इंग्रज नांव धारण करणाऱ्यालाहि हलकेपणा व बेअब्रू आणणारें असें हें कृत्य घडलें. शिवाय याहिपेक्षां विशेष आश्चर्य हें वाटतें कीं, ज्याला कोणत्याही प्रकारें अधिकार नाहीं अशा माणसाकडून आपणहि करारनामा कबूल करवून अशा शर्ती घातल्या कीं, त्या कबूल केल्या असतां स्वतःस इंग्रज म्हणवून घेणाऱ्या माणसानें आपली बेअब्रू कबूल केल्याप्रमाणें आहे. कारण, सदर सरदार व त्यांचे वरिष्ठ मुंबईचे गव्हर्नर व कौन्सिल यांसहि हिंदुस्थानच्या सरदाराशीं कौलकरार करण्याचा कोणत्याहि प्रकारें अधिकार नव्हता ही गोष्ट आपणांस माहीत नव्हती असें नाहीं. याबद्दल आगाऊ खबर **कर्नल अपटन्** यांस पाठविलें त्याच वेळीं स्पष्टपणें आपणांस व इतर कारभारी मंडळास दिलेली होती, नाहीं तर

अशा बाबतींत मुंबईच्या कौन्सिलास व गव्हर्नरास अधिकार होता. कर्नल मजकूर यांस पाठविण्याचें कारण-त्यांनी (मुंबईकरांनीं) **रघुनाथरावाशीं** केलेला कौलकरार रद्द करण्याकरितां व **कंपनीच्या** ताब्यांत असलेल्या हिंदुस्थानांतील मुलखासंबंधीं या कंपनीतर्फे पूर्ण अधिकार असलेले कर्नल मजकूर यांचे मार्फत (पूर्वीचा) कौल करार पुन्हां कायम करण्याकरितां-हेंच होय. याकरितां कर्नल मजकूर यांस पाठविण्याची जरूरी नव्हती. तळेगांवीं केलेल्या करारावर ज्या सरदारांनीं सह्या केलेल्या आहेत त्या लोकांस तसें करण्यास मुंबईचे गव्हर्नर व कौन्सिलांकडून कोणतेहि प्रकारें अधिकार नव्हता म्हणून तो केलेला करारनामा आम्हांस कोणत्याहि प्रकारें कबूल व मंजूर नाहीं. याकरितां कर्नल मजकूर यांस पाठविणें अवश्य झालें. केलेला करारनामा जर कायम व मंजूर असता तर इतकें करणें जरूर नव्हतें. सबब आतां मी पुन्हां लिहीत आहे कीं, केलेला तो करारनामा मुळींच कबूल व मंजूर नाही. तो खोटा व केवळ नामंजूर आहे. व आपणांसहि या कामीं तक्रार करण्यास आधार नाहीं. कारण, असला करारनामा आम्हांस नामंजूर असतांनाहि आपण त्यांस मानितां. हिंदुस्थानांतील राजेरजवाड्यांशीं त्यांची गादी कायम आहे तोंपावेतों सख्यत्वानें वागावें अशी माझी मनापासून इच्छा आहे, ही गोष्ट सूर्याप्रमाणें उघड आहे. यापूर्वी आपणास **कंपनीच्या** व इंग्रजांच्या कायमच्या दोस्तीच्या शर्ती कळविल्या आहेतच. त्या आपल्यास कबूल नसल्यास माझ्या हातून जें कांहीं निरुपायानें अमलांत येईल त्याबद्दल माझ्यावर शब्द राहणार नाहीं. परंतु, माझी पक्की खात्री आहे कीं, आपण न्यायावर व परस्पर संबंधावर नजर देऊन उपरिनिर्दिष्ट शर्ती अमलांत आणाल. व असें झालें तर परस्पर कायम दोस्तीचा पक्केपणा होईल व आपलें चांगलें नांव होईल. बहुत काय लिहिणें?

डब्ल्यू. एच्.

पत्रांक ३१ ॥ श्री ॥ (१)

शके १७०१ फाल्गुन शु० ९ रा॥ १५।३।१७८० इ.

मे० पंडतसाहेब यांस—विशेष—"पंडित प्रधान व **बंगाल** जनाब आली यांमधील एकी इतकी आहे कीं, तीमध्यें कोणताहि भेद नाहीं. आणि म्हणूनच दक्षिण प्रांतांत **बंगालवाली व पंडित प्रधान** यांचा अंमल चांगला पक्का आहे. असें असतांहि अलीकडे दर्यावर्दी इंग्रजलोक दुष्ट हेतुपूर्वक गोडसाखरगा करण्याची इच्छा करतात. बंगालजनाबानें त्यांस तंबी देण्याचा कट केला आहे व त्याप्रों त्यांनी इकडे हुकूम केला आहे. त्याचप्रमाणें **मुधोजी भोंसले व हैदरअलीखान** यांसह एकमत करून अंग्रेजास तंबी देण्याच्या कटांत सामील झाले. थोड्याच दिवसांत **वरेपडे** सरदार फौज सरंजामासुद्धां गुज-

राथ जिल्ह्याकडे रवाना होतील व सदर **भोंसले** यांची फौज बंगाल्याकडे जाईल. व **हैदरअलीखान** हे मोठ्या फौजेसह चिनापटणास जातील " या मजकुराचें आपलें कृपापत्र आलें तें पोहोंचून अत्यंत आनंद झाला. वास्तविक पहातां, दक्षिण प्रांतांत **बंदगान हजरत** व **पंडत प्रधान** यांच्याशिवाय दुसऱ्या कोणाचीहि रियासत नाहीं. या खोडसाळ लोकांनीं आपली पूर्वीची रयतेची वृत्ति सोडून कांहीं कारणानें क्रोडो रुपयांची लज्जत प्रांतांतून लागून व बळावून पहिली फराळाची चव लागल्यामुळें पुढील जेवणाची अपेक्षा करीत आहेत. (नम्रवृत्ति सोडून गर्विष्ठ झाले आहेत). जर आणखी कांहीं दिवस आपण डोळे मिटून बसलों तर या लोकांस उखडून काढणें फार मुशकिल होईल. सारांश, जो बेत (कट) ठरविलेला आहे तो अत्यंत उचित आहे. हा ठरविलेला बेत मनाजोगा सिद्धीस जाईल व त्यांत चुकभूल होणार नाहीं अशी मला खात्री वाटते. ईश्वरकृपेनें **बंदगानआली** हे व मी **पंडित प्रधानाचे** हितचिंसक आहोंत व दोघांत भेदभाव नाहीं. वरकड गोष्टी **जिवाजी पंडित** यास सांगीतल्या आहेत ते आपणांस कळवितील. मला आपण आपला एक हितचिंतक जाणून कृपापत्र पाठवून माझी आठवण होत असावी. बहुत काय लिहिणें ? सुखकाल व इष्टसिद्धि नेहेमीं असो.

पत्रांक ३२ **॥ श्री ॥** **रतन बिन बुढण**
सादुल्लाखान

शके १७०३ भाद्र. शु. १४ रा. ११९।१७८१ इ.

श्रीमंत साहेब चिंतामण दीक्षित यांस—विशेष—हुजूरसेवेसी पुन्हा विनंतिअर्ज कीं, अर्ज लिहिल्यानंतर **जनराल** मला म्हणाले कीं, 'तुम्ही **पेशवे** सरकारच्या हुजूर कळवावें कीं, ' जर **पेशवे** सरकार आमच्या पातशाहासीं तह करतील व खुलदार (?) **पूर्तकेश** यांचा जरूरीचा खर्च देतील व मदतीची अपेक्षा करीत असतील तर आमचे पातशाहा जरूर मदत करतील.' मला बोलणें चालणें करण्यास अधिकार नव्हता म्हणून मी त्यांस उत्तर केलें कीं, " जर आपल्या पातशाहास तह व दोस्ती कबूल असेल तर आमचे सरकार **पेशवे** साहेबहि त्यांत कसूर करणार नाहींत. परंतु, सध्यां **पेशवे**सरकारास मदतीची जरूरच नाहीं. कारण, हल्लीं **इंग्रजांशीं** बिघाड झाल्यामुळें दक्षिण प्रांतांतील सरदारांवर व पदरच्या मंडळीवा **पेशव्यांची** हुकमत आहे, म्हणून **पेशवे**सरकारानीं सदर सरदारांस हुकुम केलेला आहे कीं, '**इंग्रजांस** मानूं नये. व येथें फौज तयार करावी. ' " श्रीमंतांच्या इच्छे-प्रमाणें तीन लाख फौज तयार होऊं शकते आहे म्हणून दुसऱ्याच्या फौजेचिर जरूरी कांहीं नाहीं अशी आपण खात्री ठेवावी. याप्रमाणें नेहमीं माझे सवालजवाब **जनराल**साहेबाशीं होत असतात. आणखी अशी खबर समजते कीं, **हैदराच्या**

बहुतेक सरदारांस मारून त्यावर **इंग्रजांनीं** विजय मिळविल्याबद्दलची खबर खरी खोटी आहे याबद्दल **जनराल**साहेब यांस विचारलें. त्यावर **जनरालनें** उत्तर दिलें कीं, 'अजून **हैदराच्या** सरदारांस मारल्याबद्दल पक्की खबर आम्हांस समजली नाहीं व पत्रहि नाहीं.' यावरून सदर खबर नुसती गप्प आहे. **हैदरच्या** लष्कराकडून **जनरालकडे** पत्र ज्या वेळी येईल त्या वेळीं तपास करून तपशीलवार हकीकत आपणांस कळवीन.

पत्रांक ३३ ॥ श्री ॥ (?)

शके १७०३, आश्विन शु. ७ पा २४।९।१७८१ इ.

श्रीमंतसाहेबांचे सेवेसी— महाराजांच्या सेवेसी पुन्हां विनंति कीं, खुष्कीमार्गानें **हैदरचें** लष्कर कुवा (?) मध्यें पोहोंचल्याबद्दल पुढीलप्रमाणें खबर पोहोंचली. ती अशी, कलकत्याचे गव्हर्नर **मिस्तर हेस्टीन** यांनीं **कर्नेल कूट** यांच्या मदतीकरिता लष्कर पाठविलें आहे. **हैदर** व **कर्नेल** मजकूर यामध्यें निकराचें युद्ध झालें. या लढाईत **हैदरचा** मुलगा मारला गेला. व **मूसीलालीहि** तोफेच्या गोळ्यांनीं मारला गेला. व **नबाबानें** पूर्ण पराजय झाला. जें कळलें तें आपल्या सेवेसी कळविलें आहे. याउपर आपल्या आज्ञेची वाट पहात आहे. आपल्या हुकमाप्रमाणें अमलांत आणीन. जरूर तें कळविलें आहे.

पत्रांक ३४ ॥ श्री ॥ (?)

शके १७०३ ! १७८१ इ.

मे० सखाराम पंडित यांस— विशेष— आपणांस नबाब इमादुद्दौला **मिस्टर हेस्टिन्** बहादर जलादुवजग यांनीं बंगाल्याहून पाठविण्याकारितां दिलेलीं पत्रें त्यांच्या आज्ञेवरून हरकाऱ्यांच्या हातीं पाठविलीं आहेत. आपणांस पोहोंचतीलच. बहुत काय ! आपण खुसी असा.

पत्रांक ३५ ॥ श्री ॥ **डी. पॉयर्स्टन्**

शके १७०४, चैत्र शु० ३ रा १७।३।१७८२ इ.

पंडतसाहेब यांस— विशेष— दर्शनेच्छा दासपूर्व मुवाकडे वळत आहे. आपणांपासून रवाना झालों तों आज तारीख २ रविलासर ११९६ शनवार रोजीं परमेश्वरकृपेनें खुशालपणें मजल करीत पनवेलबंदरीं पोहोंचलों. व लागलीच जहाजावर स्वार होऊन मुंबईबंदरीं जाऊन **जनराल गोंदर** यांस भेटत आहे. आपलें पत्र घाबून त्याचें उत्तर लिहून रवाना करीत आहे. मला ज्याबद्दल वोनुफ यानें

त्या आपल्या कृपासागर अंतःकरणाचें आविष्करण मी करीन. परस्परसंमत गोष्टी इच्छेप्रमाणें अमलांत येतील. व दिवसानुदिवस परस्पर एकीचा व मैत्रीचा पाया बळकट व वृद्धिंगत होईल. वरकड, मी आपणांस कुशलपत्रें नेहेमीं लिहीत जाईन त्यांचीं उत्तरें आपणांकडून कृपेनें लिहून यावींत. कारण पत्र म्हणजे एक भेटीचा उत्तम प्रकार आहे व तें एक स्नेहाभिवृद्धीचें साधन आहे. माझ्या बरोबर असलेले आपले **बनुपंडीत** व नोकर चाकरमाणसें अद्यून आहेत त्यांस रवाना करीत आहे. आपलेकडे येऊन पोहोंचतील. बहुत काय लिहिणें.

डी. वॉथर्स्टन्.

पत्रांक ३६ **॥ श्री ॥** **सी. मॉर्गन्.**

शके १७०४ १७८२ इ.

मे० नानासाहेब यांसी— आपल्या अत्यंत सुखकारक भेटीची अपेक्षा दाखवून आपणांस जाहीर करण्यांत येते कीं, यापूर्वी इकडून एक पत्र पाठवून त्यांत मी पावसाळ्यानंतर इंग्रजी फौजेसह येथून यमुना नदीकडे जाण्याबद्दल व **पेशवा**-साहेबांच्या व आपल्या सहीशिक्क्यानिशीं राहदारीचें दस्तक पाठविण्याबद्दल विनंति केलेली होती. त्याच्या उत्तरीं आपलेकडून असा जबाब आला आहे. " हल्लीं राव **महादजी शिंदे** यांजकडून पत्र आलेलें आहे कीं, ' इंग्रजी फौज बंदर सुरत प्रांतांत आहे ती वेळेस उपयोगी पडेल.' त्यावर त्यांचें उत्तर व इतर कित्येक मनसुब्याच्या गोष्टी त्यांस लिहिल्या आहेत त्याच्या उत्तराची अपेक्षा करीत आहों. त्यांचें उत्तर आल्यानंतर आपणांस कळवूं. इंग्रजी फौजेचें कूच पावसाळा संपणें व **महादजी शिंद्यांचें** उत्तर येणें यावर अवलंबून आहे." असा त्यांत मजकूर आहे. महाराज, **मिस्टर अंडरसन**साहेबाकडून लिहून आल्यावरून असें समजलें कीं, राहदारीचें दस्तक देण्याबद्दल आपणांस पत्र लिहिलेलें आहे. सबब तसदी देत आहे कीं, राहदारीचीं दस्तकें आपण मजकडे पाठवावींत. म्हणजे फक्त पावसाळ्या-शिवाय इतर अडचण कूच करण्यास राहणार नाहीं. आपण कुशलपत्र पाठवून खुष कराल अशी उमेद आहे. बहुत काय ! चिरकाल सुखी असा.

सी. मॉर्गन्.

पत्रांक ३७ **॥ श्री ॥** **सी. मार्गन्.**

शके १७०४ फाल्गुन वा॥ ८ पो २५।३।१७८३ इ.

मे. **बाळाजीराव जनार्दन नानासाहेब** यांस—विशेष—हें पत्र लिहिण्यां-पूर्वी आपल्या पूर्वीच्या पत्राचें उत्तर लिहिणें अवश्य होतें. तथापि आतां मोठ्या

आनंदानें तें करीत आहे. **रावसाहेब माधवराव नारायण पंडत प्रधान** साहेब यांच्या लमाबद्दल अभिनंदन करितों. व ईश्वराजवळ मी प्रार्थना करितों कीं त्यानें त्यांस व आपणांस सुखी व चिरायु करावें. हल्लीं **हैदरअलीखान** मरण पावले असल्यामुळें आपणांस चांगली संधि मिळाली आहे. **मिस्तर अंडर्सन** व **महादजीराव शिंदे** यांच्या मार्फत त्याबद्दल बोलणें सलामसलतीबद्दल झालेलें आहे तें आपण कबूल करणें फारच श्रेयस्कर होईल. कारण, त्यांत आपलें परस्पर कल्याण आहे. मी तर शिपाई माणूस आहे परंतु परस्पर कल्याणाची अपेक्षा आहे म्हणून मी हें जाहीर करीत आहे. मी एक हितचिंतक आहे. आमच्या मालकाची सेवा व आज्ञापालन करण्यांत कसूर केली तर तें मला उचित नाही. इतर सगळ्या गोष्टींपेक्षां आपल्या धन्याच्या अब्रूवर लक्ष्य देणें ही गोष्ट विशेष आहे. आपल्या राज्याविषयीं खरेपणा व निष्कपटीपणा जो कांहीं मजकडून आपल्या नजरेस दिसून आला त्यांत कांहीं अंतर नाहीं असें या पत्रावरून आपणांस दिसून येईल. आपणांस कळविणें मला अवश्य आहे कीं, आपले दोन हजार पेंढारी इंग्रजसरकारच्या परगण्यांत आले आहेत. परगणे मलसर व मट्ट व बारडोली यांतील गांवें त्यांनीं उध्वस्त केलीं. यामुळें मी आपल्या स्वारांस कंपनीच्या प्रांतातून त्यांस हद्दपार हांकून देण्याबद्दल हुकुम केला. आपल्या ठिकाणीं आनुवंशिक व जातिसिद्ध गुण असे आहेत कीं, जी ही क्षुद्र गोष्ट घडली ती सरोसर आपल्यास माहितहि नसेल. अशी मला खात्री वाटते, सबब आपणांकडून कायदेशीर शासन त्यांस अवश्य केलें जावें. व दुःखितांस सुखी करावें. तरी या विनंतीप्रमाणें जरूर कराल अशी आशा आहे. माझी नेहमीं नजर सत्याच्या मार्गावर आहे. बहुत काय तसदी देऊं !

सी. मार्गन्
कर्नेल.

पत्रांक ३८ ॥ श्री ॥ मॉटिनी.
शके १७०५ १७८३ इ.

श्रीमंत रावसाहेब (?) यांचे सेवेशी—सलाम, विशेष, आज आठ दिवस झाले तुमचें पत्र आलें तें **भोसी** यास दिलें. मी पत्राचा जबाब लिहून ठेविलेला आहे. परंतु आपल्या पत्राची फार वाट पहात आहे, **गणेश पंडित** हे आज उद्यां करील पत्राचें उत्तर लिहितील. सबब पत्राचे उत्तराची अपेक्षा आहे. सदरहू पत्राचें उत्तर पाठविण्यास विलंब करणें हें बरें नव्हे. माझ्या पत्राचें उत्तर व आपल्या पत्राचें उत्तर अशीं एकठिकाणीं पाठविलीं तर काम लवकर होईल.

मॉटिनी.

पत्रांक ३९ ॥ श्री ॥ जे. अपटन्

शके १७०५ १७८३ इ.

मे० **बापू सखाराम पंडत** यांस—सलाम उपरि. आपल्या पूर्ण दिव्य भेटीची मी मनापासून इच्छा प्रकट करीत आहे. आपलें कृपापत्र पोहोंचून त्यांतील आपले प्रकृतीचें कुशलवर्तमान समजून विशेष समाधान झालें. (माझे) महाराज ! इकडील सर्व गोष्टी **गवर्नर जनरल** व बडे कौंसल यांचे सेवेसी निवेदन केलेल्या आहेत. व सर्व तक्रारी व म्हणणें याबद्दल तपसीलवार तपास केला आहे. व गव्हर्नर जनराल त्याप्रमाणें आपणांस लिहितील. परंतु आश्चर्य वाटतें कीं, अझून तीन लाखाच्या मिळकतीचा निकाल लागलेला नाही. मी चुनारगडाच्या सरदारकीवर कलकत्त्याहून रवाना होऊन कांहीं दिवसांपासून सदर गडावरच येऊन राहीन. आपलें कुशल वर्तमान व खुषखबर ऐकून वरचेवर आनंद व समाधान होणार आहे. मात्र दोन्ही सरकारामधील कामाकाजाच्या बाबतींत आपण नेहेमी गवर्नरसाहेबास लिहालच. आपला हा कायमचा एकनिष्ठ स्नेही आपलें स्मरण करण्यांत नेहमी दंग असतों. बहुत लिहिणें बहुत आहे. इष्ट सिद्धि व सौख्य नेहेमीं असो.

जे. अपटन्

पत्रांक ४० ॥ श्री ॥ बॉडम्

शके १७०५ माघ शु॥ ३ रा· २५।१।१७८४ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंत प्रधान यांचे सेवेसी—विशेष, बंदर सुरत येथील रहिवाशी, सरकार कंपनीचा नोकर **रुस्तुमजी** याच्या मालकीची किश्ती (मचवा) महालक्ष्मी नांवाची ही आमचेपासून व सदर **रुस्तुमजी**-पासून (कोणी) पकडून वसईस नेलेली आहे. सदर किश्तीबद्दल खुलासा करण्यासाठीं मी गतवर्षी वसईच्या सुभेदारास लिहिलेलें होतें. परंतु, त्याच्या उत्तरीं सुभेदार मजकुरानें ' सदर किश्तीमध्यें जुने चणे (फोल) होते म्हणून ते परत करण्याकडे लक्ष्य दिलें नाहीं ' असें कळविलें. पुनः मी त्या सुभेदारास ' जे चणे किश्तीमध्यें आहेत ते खरोखर चूकभुलीनें आलेले असतील कारण तिच्या मालकाजवळ पुष्कळ किश्त्या आहेत व फोल (चणे) हि पुष्कळ आहेत ' असें लिहिलें. सुभेदार मजकूर यानें लिहिलें कीं, " **पेशवेसाहे**बांच्या आज्ञेशिवाय त्या किश्तीची सुटका होणार नाहीं. " सबब मी हें स्नेहपत्र आपणांस लिहून तसदी देत आहे कीं, आपण कृपा करून ' सदर किश्ती, त्यांतील भरलेल्या मालासह व इतर जिनसांसह, मालकास परत द्यावी ' या मजकुराचें आज्ञापत्र पाठवावें. गैरवाजवी रीतीनें सदर किश्ती

पकडली गेली असल्याचें उघड असल्यामुळें तिच्या मालकास नुकसानीचा बोजा फार झाला आहे. कळावे बहुत काय लिहिणें ?

आर. एच्. बॉडॅम्
२५ जाने० १७८४.
पेशवे यांस.

पत्रांक ४१ ‖ श्री ‖ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**
शके १७०६ चैत्र वा। १४ पा। १८।४।१७८४ इ.

कारभारी नानासाहेब यांसः—

सलामत, आपले थोर कृपापत्र उत्तम वेळीं पावून फार आनंद झाला. आपण *मला बोलवण्याची थोर आज्ञा केली होती त्याबद्दल मी आपण माझी आठवण* केल्याबद्दल फार आभारी आहे. व माझीहि इच्छा अशीच होती कीं, आपल्या सेवेसी हजर होऊन स्वतःचा हेतु साधावा. परंतु, मी येथें खिन्न होतों. ईश्वरकृपेनें लवकरच आपल्या सेवेसी हजर होऊन धन्य होईन. (येथें) अवश्य गोष्टी उरकण्यास तीन चार दिवस लागतील. (परंतु या सर्व गोष्टींस) प्रकृतीचें स्वास्थ्य जरूर आहे. आपला काल सुखांत जावो.

पत्रांक ४२ ‖ श्री ‖ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**
शके १७०६ चैत्र व० १४ पा। १८।४।१७८४ इ.

मे० गोपाळपंडतसाहेब यांस– *विनंति उपरि.* कारभारीसाहेबांचे माझ्या नांवें पत्र उत्तरीं आलें ते पोंचून फार समाधान झालें. परंतु, **मुनशीसाहेब** व मी यांचे दरम्यान बंधुत्वाची आठवण देणारा जो स्नेह (असावयास पाहिजे) तो आपणांस माहीत नाहीं. श्रीमंत सरकारांचीं पत्रें माझ्याकरितां येतात त्यांत रफअत व सियादत निशान अशा पदव्या असतात. व आणखीहि मजजवळ **नानासाहेबांचीं** पत्रें आहेत. त्यांतहि नेहमीं मेहेरबान असा शब्द असतो. **तात्यासाहेबांच्या** तोंडून आपलीहि प्रशंसा ऐकण्यांत आली. ज्या प्रकारचा स्नेह आपण ठेवतां त्यास अनुसरून आमची अब्रू वाढविण्यांत आपण विशेष काळजी घेणें जरूर आहे. कारण कीं, हें काम आपलें आहे. थोड्याच दिवसांत आपल्या भेटीचा लाभ होईल. येथें मी एकटाच असल्यामुळें खिन्न आहे. मित्रांच्या सहवासांत कालक्षेप समाधानांत होईल. आजारी असल्यामुळें घोड्यावर बसतां येत नाहीं व जरूरीचे जिन्नस विकत घेतां येत नाहींत म्हणून तीन चार दिवस उशीर होईल. यानंतर मला विशेष पत्रें पाठवून उत्तर घेत असावें.

पत्रांक ४३ ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १७०६ वैशाख शु० ८ पा। २७।४।१७८४ इ.

कारभारीसाहेब यांस– विनंति उपरी. यापूर्वी माझ्या येण्याची खबर व **श्रीमंत**साहेबास देण्याकरितां एक लखोटा असें आपल्या सेवेसी रवाना केला आहेच. त्याचे उत्तरीं आज्ञा झाल्याप्रमाणें अमलांत आणलें आहे. व मुंबईसहि त्यांतील मार कळविला आहे. **जनराल**साहेबांनीं लिहिलें आहे कीं, हल्लीं उष्णता फार आहे. **नानासाहेबांनीं**हि परत लवकर येऊं नये. म्हणून पुण्यास कारभारीसाहेबांची स्वारी येण्याची वाट पहात आहे. आपण येथें जेव्हां याल त्या वेळीं भेटीचें सुख मिळेल. वरील गोष्टीसंबंधीं तपसीलवार **अमृतरावसाहेब** यांस कळविलें आहे. त्यांनीं हुकूम केला कीं, तावडतोब मुंबईकडे कूच करावें. जेव्हां लष्कर पुण्यास येईल तेव्हां (तुम्हांस) येतां येईल. त्यांच्या हुकुमाप्रमाणें कूच केलें आहे. आपणांस कळावें म्हणून लिहिलें आहे. आज मुकाम ... ... गांवानजीक आहे. उद्यां पुढें जाऊं. थोडक्याच दिवसांत **जनराल**साहेबाकडे मुंबईस जाऊन पोहोंचूं.

पत्रांक ४४. सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १७०६ वैशाख शु० ८.

पा। २८।४।१७८४ इ.

कारभारी नानासाहेब यांसः—

विशेष–यापूर्वीं आपल्या सेवेसी एक विनंतिपत्र पाठविलें होतें त्याच्या उत्तरीं आमची आठवण केली तें समजलें. प्रवासाचें साहित्य मी तयार ठेविलें व त्याबद्दल **जनराल** साहेबांस पत्र लिहिलें. ज्यादिवशीं लष्कर निघण्याचा इरादा होता त्या-दिवशीं त्यांजकडून उत्तर पोहोंचलें. त्यांत लिहिलेलें होतें कीं, 'सध्यां ऊष्मा आहे. जेव्हां **नानासाहेब** परत येतील तेव्हां भेट घ्या तो पावेतों पुण्यांत च मुकाम करावा.' ही हकीकत मी **राव अमृतराव** यांस कळविली. त्यांनीं आज्ञा केली कीं, "मुंबईकडे तुम्ही कूच करावें. जेव्हां **नानासाहेब** येतील तेव्हां तुम्ही पुन्हां यावें." याप्रों निरोप **दादाभाई** याच्या हस्तें पोहोंचला. याच मजकुराचें पत्र लिहून यावें" या पत्रांतीलहि मजकूर हाच आहे. कीं, सकाळीं पहाटें कूच करावें. ईश्वर रुपेनें आतां रात्र बरीच झालेली आहे. सकाळीं कूच करीन. कळावे म्हणून लिहून पाठविलें आहे. आयुष्य व वैभव विशेष होवो.

पत्रांक ४५ ॥ श्री ॥ वॉडॅम्

शके १७०६ वैशाख शु० ९

रा। २९।४।१७८४ इ.

पेशवासाहेब अजम महादूराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी

—विशेष—परस्पर घडून आलेल्या ताज्या स्नेहाच्या वृद्धिकरितां एक महिन्यापूर्वी सियादत व निजायत निशान–**सय्यद नुरुद्दिन हुसेन खान** या नांवाचा कुलीन, इंगितज्ञ व आमचा विश्वासूक असा माणूस यांस तेथें पाठविलें आहे. जुनी वहिवाट अशी आहे कीं, सरकारचा वकील तेथें असावा. व सध्यां आपला वकील येथें हजर आहे. सदर वकील येथें राहण्यास आल्या वेळे पासून त्याची शक्य ती व्यवस्था अमलांत आणतों. हेतु हा कीं, दोन्ही सरकारांत मनापासून दोस्ती आहे हें लोकांस जाहीर व्हावें. **खान** मजकूर यांनीं पुण्यास पोहोंचल्यावर मदारुल्महाम (**कारभारी नाना फडणवीस**) यांची स्वारी सैन्यासह पुण्याबाहेर गेली असल्याबद्दल कळविलें आहे. व त्यानीं लष्कराकडे जावें किंवा **पेशवेसाहे**बाजवळच राहावें याबद्दल माझा हुकूम मागितला. "गरमीचा काल असल्यामुळें व पावसाळा नजीक आल्यामुळें **मदारुल्महाम** हे बहुतेक कामें आटोपून लवकर परत पुण्यास येतील व मोकळ्या मनानें सरकारच्या कामांत डोकें घालतील. तरी त्यावेळीं तुम्ही त्यांचे सेवेसी जाऊन सरकारांनीं सोंपविलेल्या कामाबद्दल प्रश्नोत्तरें करावींत. याकरितां पुण्यास च रहावें." म्हणून मी त्यास हुकूम केला आहे. व माझ्या मनांतील हेतु असा होता कीं, पुण्यांत मुक्काम करून दोन्ही सरकारच्या पत्रांची पोहोंच माझ्या मार्फत व्हावी. काल **खान** मजकूराचें पत्र पावलें. त्यांचा हेतु असा दिसतो कीं, कांहीं कारणाशिवाय आपण जाऊं नये. पुण्याचे कारभारी मंडळींनीं **खान** मजकूर यांस मुंबईस जावें म्हणून ताकीद केली आहे. **पेशवेसाहेब**, ही गोष्ट वहिवाटीच्या विरुद्ध घडून येणें व **खान** मजकुराबरोबर पाठविलेल्या पत्राचें उत्तर न येणें या गोष्टींचें फार आश्चर्य वाटतें. स्नेह, एकी, नेकी, व परस्पर संबंध यांचें दृढीकरण करण्याचा मात्र हेतु आहे. परंतु या वरील प्रकारच्या (पत्रोत्तर न येणें व **खानास** मुंबईस जाण्याची ताकीद करणें) गोष्टीवरून कारभारी मंडळी त्याच्या अगदीं विरुद्ध अमलांत आणण्याची व मन कलुषित करण्याची इच्छा करितात असें समजून येतें. आपल्या सेवेसी (आमच्या) वकिलाची शिफारस व आपलेकडील वकील जो येथें आलेला आहे त्याच्याशीं आमची वागणूक याबद्दल लिहिण्यांत येत आहे. आमच्या वकिलाशीं या प्रकारची अयोग्य वागणूक केलेली आहे ती आपल्या हुकमावांचून व लष्करावरोबर गेलेल्या **मदारुल्महामा**नाहि माहित नसेल अशी मला खात्री आहे. सबब आपल्या सेवेसी विनंति ही कीं, हें स्नेहपत्र पोहोंचताच पुण्याच्या कारभारी मंडळास सक्त ताकीद द्यावी कीं, "येथून पुढें कोणत्याहि प्रकारें आमच्या माणसाच्या बाबतींत मनेल व अडथळा होऊन करूं नये व मनातील गोष्ट बोलूं नये" आमचा माणस पुण्यास राहूं नये असें आपणांस पसंत असेल तर तसेंच हुकूम

कळवावें म्हणजे त्यास अनुसरून वागूं. सौख्याभिवृद्धि होवो यापेक्षां जास्त काय लिहावें ? सर्वदा सुखकाल असो. ईश्वरी कृपा असो.

पेशवे यांस **आर्. एच्. बॉडॅम्**
मुंबई ता. २९ एप्रिल १७८४ इ.

पत्रांक ४६ **॥ श्री ॥** **बॉडॅम्**
शके १७०६ आषाढ शु० ५ रा २३।६।१७८४ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंतप्रधान यांचे सेवेसी— विशेष— आपलें कृपापत्र पोंचलें. पुण्याहून **सय्यद नुरुद्दीन हुसेनखान** यांच्या रवानगी-बद्दल वगैरे तपशीलवार मजकूर समजला. आपण पाठविलेल्या पत्रांकडे लक्ष्य देण्यांत माझेकडून कदाचित् कांहींसा हलगर्जीपणा झाला असावा. आपणां परस्परांत असलेली मैत्री नित्य वाढविण्यांत मी पूर्वीप्रमाणेंच तत्पर आहे. आपल्या पत्रामुळें फार आनंद वाटला. आपल्या हेतूप्रमाणें गोष्टी अमलांत आणूं. हल्लीं आपल्या आज्ञेप्रमाणें **खान**मजकूर हे आपल्या सेवेसी पोहोंचून माझ्या गरजेच्या गोष्टी निवेदन करतील. यापूर्वींहि आपणांस पत्र लिहिलेलें आहे तेंहि ते आपणांस सादर करतील. आपल्या चौथाईबद्दल पत्र माझ्या नांवें आलेलें यासोबत जोडलेलें आहे. सरकारच्या (आपल्या) नोकरांनीं केलेल्या तक्रारी ऐकून मनास अंमळ वाईट वाटलें. परंतु, सोबत पाठविलेली नक्कल आपण मननपूर्वक वाचून पाहिली असतां माझ्या वाईट वाटण्याचें कारण आपणांस बरोबर समजून येईल. सुरत बंदरावरील सत्तेबद्दल **सुरतेच्या नबाबांनीं** तीन वर्षांपूर्वीं केलेला निकाल पूर्ण बारकाईनें चौकशी करून आपल्या समजुतीप्रों केलेला आहे. परंतु, श्रीमंत **माधवराव पेशवे-साहेब** व मयत **दामाजीराव गायकवाड** यांचा कब्जा वेगवेगळा होता ही गोष्ट त्यांनीं लक्ष्यांत पूर्णपणें न घेतल्यामुळें तो निकाल मुद्यास धरून नाहीं. कोण-त्याहि कामांत दोन पक्षांच्या माणसांच्या मान्यतेशिवाय मान्यता समजणें हें आश्चर्य आहे. इतर माणसाच्या अभिप्रायावरून आपण जर चालू व्यवस्थेंत ढवळाढवळ केलीत तर आपल्या सत्तेची घडी बिघडेल. त्या परस्पर कज्ज्याच्या बाबतींत आणखी खोल चौकशी आपण केली तर बसलेली घडी मोडून जाईल. वरकड, तालचेरी येथील रहिवासी **गंजीमुसी** याची **कादरी** नांवाची गुराब, जिच्यावर इंग्रजी निशाण व कौल होता, ती **धुळपराव** यांनीं जप्त करतांना अंग्रेजी निशाण व कौल नव्हते म्हणून ती सोडली नाहीं असें ते जाहीर करतात. परंतु आपल्या परस्परांतील दोस्तीस अनुसरून मी हक्कानें ही गुराब इंग्रजांचा आहे असें म्हणत आहे. याबद्दल हकीकत कळविण्यास तालचेरीस लिहिलेलें आहे. सबब या पत्रानें

आपणांस तसदी देत आहे कीं, तिकडील उत्तर येईपावेतों सदरहु मालास गुरांव सुरक्षितपणें अमानत ठेवण्याबद्दल आपणांकडून हुकूम व्हावा. विशेष काय लिहावें !

पेशवे यांस　　　　　　　　　　आर्. एच्. बॉडॅम्

मुंबई २३ जून १७८४.

(सही सेक्रेटरीची)

पत्रांक ४७　　　　　॥ श्री ॥　　　　　बॉडॅम्

शके १७०६ श्रावण वा। ८　　　　　ता। ८।८।१७८४ इ.

श्री० माधवराव नारायण पंडत प्रधान यांचे सेवेसी. विशेष. अलीकडे येथील अनेक हकीम व वैद्य यानीं एकमतानें, बाणकोट येथील गरम पाणी आजारी असलेल्या कांही मातबर इंग्रजांस हितावह आहे व त्याकरितां तेथे त्यांनीं जाणें जरूर आहे, असा विचार ठरविला आहे व त्याप्रमाणें सल्ला दिला आहे. तरी विनंति केली जात आहे कीं, आपण कृपा करून महाडच्या सुभेदारास लिहून ताकीद करावी की रोगानें पछाडलेले हे किंवा इतर लोक तेथे येऊन राहतील अगर घर बांधतील तर त्यांस त्यांनीं हरकत करूं नये; व ते राहतील तोंपर्यंत त्यांस तसदी देऊं नये. अशा प्रकारच्या अवश्य गोष्टींत पेशवे सरकारांनी पूर्वी कृपा केलेली आहे. परस्परांतील अकृत्रिम स्नेहावर नजर देऊन याहि कामीं आपण कोणत्याहि प्रकारची हरकत करणार नाही अशी खात्री वाटते. बहुत काय लिहिणें !

लिहिलें तारीख २१ माहे रमजान　　　　आर्. एच्. बॉडॅम्

११९८ हिजरी.　　　　मुंबई, ८ आगष्ट १७८४

सवाई माधवराव नारायण पेशवे, यांस

सी.—

पत्रांक ४८　　　　　॥ श्री ॥　　　　　बॉडॅम्

शके १७०६ आश्विन व० ६　　　　　ता। ४।१०।१७८४ इ.

मदारुद् महाम यांसः—

(सदर पत्रांत कोणीतरी मयत झालेल्या इसमाचे मरणाबद्दल रीतीप्रमाणें खेदप्रदर्शक मजकूर लिहिलेला आहे. परंतु, त्यांत कोण गृहस्थ मयत झालेला आहे याबद्दल मुळींच उल्लेख नाहीं. यांतील मजकूर अपूर्ण व नजर या पत्रांतील देखावाप आहे. म्हणून याचें भाषांतर केलेलें नाहीं.)

पत्रांक ४९ ॥ श्री ॥ बॉडॅम्
शके १७०६ कार्तिक शु० ४ गा १८।१०।१७८४ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी— विशेष.

ता० ५ माहे जिल्काद रोजीं लिहिलेल्या स्नेहपत्रांत राजपुरीबद्दल हकीकत कळविलेली आहेच. त्यावेळीं पाठविलेल्या पत्राचें उत्तर अद्याप पावेतों पाठविण्याची आपणांकडून कृपा झाली नाहीं. हल्लीं **अबदुल्‌ रहिमखान** यानें मदतीबद्दल आमचेकडे पुन्हा मागणी केली. कारण त्याची व **कंपनी** इंग्रज बहादर यांची जुनी अकृत्रिम दोस्ती आहे इतर मार्गानें मला असें समजलें आहे कीं, आपल्या फौजा **सय्यदी अबदुल रहिमखान** याच्या सरहद्दीवर लढाईकरितां जात आहेत. परंतु या वार्तेवर माझा भरंवसा बसत नाहीं. कारण, **कंपनी** अंग्रेज बहादरशीं असलेल्या आपल्या स्नेहामुळें मला अशी खात्री आहे कीं, माझ्या पत्राच्या उत्तरीं आपण याच्यासारख्या माणसाबद्दल कांहींहि विरुद्ध लिहिलेलें नव्हतें. इतकेंच नव्हे तर आपल्या खुषीनेंच **गोविंद शिवराम** यांच्या मदतीनें इंग्रजकंपनी बहादरशीं यांचें सख्यत्व जमलें. याशिवाय मीहि मशारनिल्हेच्या बाबतींत स्वतःच्या पत्रांत लिहिलें होतें कीं, **सयदी अबदुल रहिमखान** इंग्रजकंपनीच्या अकृत्रिम स्नेह्यांपैकीं एक आहेत ही गोष्ट आपणांस निवेदन करणें जरूर आहे. आपण व **सयदी** मजकूर यांजमध्यें कांहीं मतभेद झाल्यास त्याचा निकाल करणें हें माझें कर्तव्य आहे. या कामीं आपण खात्री बाळगावी कीं, मी पूर्ण निःपक्षपातपणानें व न्यायानें आपणां परस्परांत समाधान करण्याकरितां विशेष खटपट करीन. जर कदाचित्‌ त्याची आपल्या विरुद्ध प्रवृत्ति दिसली तर कांहीं तपास न करितां आम्हीं दम धरणार नाहीं. वरकड, आपणांस कळविणें मला अवश्य वाटतें कीं, कदाचित्‌, इंग्रजसरकारावर कधीं हल्ला आला असतां मदतीकरितां आपणांस कळविण्यांमध्यें मी जर डोळेझाक केली तर माझ्या अधिकाराला मी नालायक होईन. **चार्लस करमलीन (?)** यांच्या अमलांतील करारमदाराप्रमाणें मशारनिलेस (आमच्या) सरकारानीं मदत करणें योग्य आहे. परंतु अलीकडील **महादजी शिंद्यांचे** मार्फत जो करारमदार झाला आहे त्याप्रों अमलांत आणलेलें आहे. हाच मार्ग कायमचा ठरलेला आहे. जो दोघांचा शत्रु अथवा मित्र तो परस्परांचाहि शत्रु किंवा मित्र होय. दिवसानुदिवस परस्पर दोस्ती वाढविली जाईल अशी मला फार उमेद आहे. आपण या पत्राचें उत्तर लवकर पाठवाल अशी आशा आहे. त्यायोगें आपली दोस्तीची मर्जी कशी आहे ते मला समजेल. कळावें. बहुत काय लिहिणें ?

मुंबई, १८ आक्टोबर, १७८४. आर्. एच्. बॉडॅम्

एड्. सी....

पत्रांक ५० ॥ श्री ॥ (१)

शके १७०६ कार्तिक वा॥ १०

७।११।१७८४ इ. नंतर

मेहरबान **रावसाहेब** (1) यांस—विशेष—दोन स्नेहपत्रें पोहोंचून मला फार आनंद झाला. त्यांत इकडील पत्रें उशीरा पोहोंचल्याबद्दल लिहिलें होतें. **कंपनी** सरकार व आपण यांच्या दरम्यानचा दोस्ती व एकी गव्हर्नर जनरल हेस्टिंग् बहादर इमादुद्दवला यांच्या मध्यस्थीनें कायम रासण्याकरितां जडजवाहिरासह पोषाख पाठविला तो पावून फार समाधान झालें. दीगर हकीकत—**जनार्दन शिवराम** हे माहे जमादिवल सन ११९८ हिजरीमध्यें येथें आलेले असून मला त्याबद्दल त्यांनीं कांहींच खबर दिलेली नाहीं. परंतु त्यांनीं आपलें पत्र तारीख २३ मोहरम सन ११९९ चें मजकडे पोंहोचविलें. तरमग त्यापूर्वीं मी आपल्या पत्राचें उत्तर कसा देऊं शकेन बरें? लाचार आहे. त्यानंतर मी मशारनिलेस बोलावून आणून पत्रें न देण्याचें कारण काय म्हणून चौकशी केली. मशारनिलेनीं पोकळ सबबी सांगितल्या. त्यानंतर त्यांस सांगितलें कीं, "पेशव्याकडून तुम्ही पोषाख वगैरे जें आणिलें आहे तें, दुसरा कोणता तरि एक दिवस कायम करून त्या दिवशीं घेऊन यावें म्हणजे नेहमींच्या वहिवाटीप्रमाणें त्याचा स्वीकार केला जाईल." परंतु मशारनिलेनीं दिवस सुद्धां कायम ठरविला नाहीं. व तसें न ठरविण्याचें कारणहि सांगितलें नाहीं. **कंपनी** सरकार व आपण यांमधील दोस्ती जग कायम आहे तोंपावेतों कायम रहावी अशी आमची मनापासून वासना असल्यामुळें सदर **जनार्दन राम** यांनीं केलेली कसूर पाहून मनास दुःख झालें. शिवाय आपलीं पत्रें पोहोंचल्यानंतर तीन दिवसांनीं मेहरबान **माधवराव सदाशिव** यांजकडून आलेलें पत्र दिलें. त्याचेहि उत्तर लिहून पाठविलें. तंजावरच्या राजाच्या पत्राच्या मनाईबद्दल जें आपण लिहिलें होतें तें समजलें. या बाबतींत तेथील आमच्या इलाख्याच्या माणसांस कोणींहि त्यासंबंधीं मनाई न करण्याबद्दल व आपल्या माणसास अथवा पत्रांस कोणत्याहि प्रकारें हरकत न करण्याबद्दल ताकीद दिली आहे; पुढें हरकत होणार नाहीं. नेहमी पत्रें पाठवून आनंदवीत जावें. हे विनंति—

पत्रांक ५१ ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १७०६ मार्गशीर्ष शु॰ ९ पा॥ २१।११।१७८४ इ.

कारभारी नानासाहेब यांस—सलामत. विशेष. आपल्या आज्ञेप्रमाणें माझ्या अल्पसमजुतीस वाटलें तें सरकारच्या सन्निध्यासह जनरलसाहेबांच्या सेवेसी लिहून पाठविलें आहे. (उपदेशाचे) शब्द ऐकणें हें सच्चा दोस्तीचें मूळ आहे.

त्याच्यावर वैभवरूपा ईश्वरानें केलेली आहे त्या हरएक जातीस हा उपदेश मान्य
आहे. माझ्या पत्रांतील 'अहदनाम्यांतील शब्दच्छलाच्या फेरफारामुळें मला
मदारुल् महामच्या पुढें जबाब देतां येत नाहीं' हा मजकूर तुम्ही लिहिला आहे असें
आपलें म्हणणें आहे तर त्याकरितां बंगालचे साहेबांस मुद्दाम या बाबतींत त्या
करारनाम्यांतील शब्दांच्या अर्थाबद्दल लिहिलें आहे. या मोठ्या कामांत आपण वाट
पहाणें जरूर आहे. सरकार श्रीमंत तिकडील उत्तर येईपर्यंत त्यांजकडे कांहीं लिहि-
णार नाहींत अशी आशा आहे. सरकारकडून आपलेकडे उंटसांडणीस्वार पाठ-
विण्याबद्दल पत्र पाठविलें होते त्याच्या उत्तरीं, आपण दोन्ही सरकार एकच आहेत.
व उंटसांडणीस्वार व सरकार कंपनीचा शिपाई व खलित्याचें उत्तर यासह पाठविलें
आहे म्हणून लिहिलें. पत्रें नेणारास मी विचारलें कीं, " अद्याप उंटस्वारहि नाहींत
व सरकारच्या खलित्याचा जबाबहि नाहीं. जनरालचेंहि पत्र "पूर्वींच पाठविलीं
आहेत हें काय आहे! व पत्रें कोणाबरोबर आहेत!' असें आलें आहे. ...

पत्रांक ५२ ॥ श्री ॥ बॉडेम्

शके १७०६ पौष शु० १३ रा २५।१२।१७८४ इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पेशवासाहेब यांसी—

वि०— मौजे देगांव, परगणे सुपा, सरकार बंदर सुरत हा गांव **खोजा हज-
रत दीवानीसाहेब** (सत्पुरुष) यांच्या दर्ग्याच्या खर्चाकरितां **काजी अबुल्
हसनसाहेबांस पातशाहा शहाजहान** यांच्या फरमानावरून दिलेला होता
त्या बाबतींत मी आपणांस बंदर सुरत मुक्कामाहून पत्र लिहून पाठविलें होतें. **खोजा**
मजकूर हे **काजी अबुल् हसन** यांचे आजे होत. याच तेजस्वी देणगीचा फर-
मान कबूल करून ह्या बाबतींतील माफीचा परवाना **बाळाजीराव पेशवासाहेब**
यांनींहि दिलेला होता. ईश्वरकृपेनें तो गांव कांहीं आबादान होता. परंतु आपले
गुमाश्ते गैरवाजवी कुरापत काढून दरसाल तीनसे पंन्नास रुपयांची मागणी सदर
गांवावर करितात. ज्या वेळीं सदर हकीकत **माधवराव पेशवासाहेबांस** कळ-
विली तेव्हां त्यांनींहि हल्लींचे मुजावर **अबुल् हसन** यांचें नांवें माफीचा परवाना
दिला होता. जोंपावेतों माझा तेथें अंमल होता तोंपावेतों मी परवान्याप्रों तजवीज
करीत होतों व मौजे मजकुरास त्रास देण्याची खटपट केली नाहीं. परंतु आपल्या
अमलांत आपले गुमाश्ते मौजे मजकूरचा वसूल पूर्णपणें करीत आहेत. सबब
काजीमजकूर यांचा फार नुकसान तोटा झाला आहे. **काजी**मजकूर हे फार सभ्य
गृहस्थ आहेत व त्यांच्या चांगुलपणाची मला चांगली माहिती आहे. **आपणांस ही**
मानगह माहीत नसेल अशी माझी खात्री आहे. म्हणून आपल्या शेवर्सी विनंती

करीत आहे की, ज्याप्रमाणें **बाळाजीराव** व **माधवराव पेशवे** यांनीं माफीचा परवाना दिला त्याचप्रमाणें आपणहि रुपेनें द्यावा. त्यांतच वर्तमान भावी गुमास्त्यांस सक्त ताकीद करावी. कारण, सदर गांवांस येथून पुढें कोणतेंहि प्रकारें उपसर्ग लागूं नये. मी याबद्दल आपला फार आभारी होईन. वास्तविक पहातां, असे आपण केलें असतां आपल्या भलाईस व न्यायीपणास तें कारणीभूत होईल. बहुत काय लिहिणे ?

आर्. एन्. बॉडॅम्.

सवाई माधवराव पेशवा यांस
मुंबई २४ डिसे. १७८४

पत्रांक ५२ ॥ श्री ॥ **मॅकफर्सन्**

शके १७०६ फाल्गुन शु॥ १

ता॥ १०।२।१७८५ इ.

रावसाहिब माधवराव नारायण पेशवा सवाई पंडत प्रधान बहादर यांस, विशेष—ता. ८ माहे फेब्रुवारी सन १७८५ इंग्रजी मुताबिक ता० २७ माहे रबिलावल सन ११९९ हिजरी, मिस्तर **हेस्टिन् साहेब** बहादर गव्हर्नर जनरल यांनीं **ब्रिटन** नांवाच्या जहाजावरून निघतांना नोकरीवर असतांना येथें असलेली आपली राहण्याची जागा व बंगालच्या गव्हर्नर जनरलचा अधिकार या दोहोंचा राजीनामा लिहून पाठविला. बंगालचा गव्हर्नर जनरल मेल अथवा राजीनामा देईल अथवा त्याची बदली होईल तर त्याच्या जागी कौसलांतील त्याच्या दुसऱ्या दर्जाचा माणूस जो असेल त्यास नेमावें म्हणून **ग्रेट ब्रिटनचे बादशाहा** *यांच्या कारकीर्दीच्या १३ व्या वर्षी एक व २१ व्या वर्षी दुसरा असा निघालेल्या* कायद्यांत आहे. मिस्तर **हेस्टीन** यांनीं राजीनामा देतांना मीच दुसऱ्या दर्जाचा आहे. परस्परांतील पक्की मैत्री मनांत आणून मी सदर देत आहे. वर लिहिलेल्या तारखेपासून मी बंगालचा गव्हर्नर जनरल झालों व शपथहि घेतली. मिस्तर **हेस्टीन** बहादर यांच्या अधिकारावर आलों. मला आपण मिस्तर **हेस्टिन** च्या जागीं मानून यथेष्ट पत्रें पाठवून आनंदर्वान जाल असा आशा आहे. बहुत काय लिहिणें ?

जॉन मॅकफर्सन्

पत्रांक ५४ ॥ श्री ॥ (१)

शके १७०७ वैशाख शु० १०

पा। १८।५।१७८५ इ.

मे० **हरि पंडत फडके** यांस—विशेष—आपला आयुष्यक्रम उत्तम प्रकारें वाखाणलेला आहे. लहान मोठ्यांच्या अडचणी सारखेपणानें भागविणारे म्हणून आपण या जगांत मश्हूर आहांत. आपण स्नेह्यांचें आश्रयस्थान आहांत व **नानासाहे-बांच्या** (नाना फडणवीसांच्या) अत्यंत दोस्तांपैकीं एक समजले जात आहांत. अंतःकरणांतील गुह्य गोष्टीसंबंधीं आपल्या व आमच्या घराण्यांत मनांत निःसंशय पणें परका भाव नाहीं. वाडवडीलहि असेंच समजत आले आहेत. सुमारें चार महिने झाले, मी आपल्या तिकडील हकीकतीचे उत्तराची मार्गप्रतीक्षा करीत आहे. प्रथम दिवसाप्रमाणेंच जबाब येण्यांत आजपवेतों स्थिति आहे. एक नवीनच वार्ता-पूर्वीचें रंगरूप पालटलेल्या एखाद्या नवीन निर्माण झालेल्या फुलांच्या कळीं-प्रमाणें-ऐकून अत्यंतच आनंद झाला. ती ही कीं, पूर्वी लिहिल्याप्रमाणें **भिकाजीपंत सुभेदार** यांस तावडतोब पाठविण्याचें ठरलें होतें परंतु त्यास विशेषच विलंब झाला हा एक अत्यंत समाधानाची गोष्ट झाली. या गोष्टीस जगांतील सर्व शहाणे लोक पसंत करितात. जगांतील अत्यंत उत्तम गोष्टी पैकींच ही एक घडलेली आहे. या गोष्टीस नाक मुरडण्याची कोणाची छाती आहे ? कारण तोच भला माणूस कीं, ज्यानें भलाईरूपी चेंडु आपल्याबरोबर जगांतून नेला. आपण आपल्या व **नानासाहे-बांच्या** बुद्धिचातुर्यानें व शहाणपणानें इकडे येणाऱ्या माणसास समजाऊन सांगि-तलें व मृत्युपत्र व इतर लेख हे सर्व आपण एका बाजूस टाकून आमच्यावर कृपा केली. जगांतील चांगलें वाईट कृत्य ईश्वराचे हातांत आहे. त्याच्या हुकमापुढें सेवकाची इच्छा काय कामाची ? आपण हरप्रकारें बुद्धिमान् शहाणे आहांत व शरणागतास अभीष्ट देणारे आहांत. अशा या कृत्यांत फायदा, लक्ष्मी व लोकांचा आराम आहे व मृताच्या आत्म्यास शांतिप्रद होईल. त्यांत परिश्रम करीत असावें व दुनियेंतील लोकांस आराम द्यावा. मयताच्या पश्चात् त्यानें केलेल्या सत्कृत्यामुळेंच त्याचें नांव जिवंत राहतें. हें पत्र लिहिणारा (मी) साफ अंतःकरणाचा असल्यामुळें असें लिहीत आहें. आमच्या मालकाच्या हुकुमा-प्रमाणें राहावें, मात्र सरदारी करण्याचा हेतु नाही. जर आमच्या मालकाच्या घरा-ण्याशीं स्नेहसंबंध असेल तर पूर्वी लिहिल्याप्रमाणें मशारनिले (**नानासाहेब**) यांस पाठविण्यासंबंधीं आतां व पुढें लिहूं त्याप्रमाणें तजवीज करावी. पुण्याच्या मेहरबान मंडळीस माझी आठवण देण्याची कृपा करावी. जास्त काय अतिशयोक्ति करूं ? आरोग्य व स्नेह दृढ असो.

पत्रांक ५५ ॥ श्री ॥ बॉईम्

शके १७०७ आषाढ शु० ७ ता। १३।७।१७८५ इ.

मे० **नाना फडणवीस** यास.—

विनंति विशेष. एक स्नेहपूर्ण पत्र, घोडी व हरीण **रणछोड शेणवी** याबरोबर आपण पाठविलें होतें तें सुखमयी प्रविष्ट झालें; व तें पाहून मला फार आनंद झाला. परंतु घोडी आणि हरीण परत करण्याबाबत मला फार दुःख होत आहे. कारण कांहीं इराण वर्टेत व कांहीं येथे मरण पावले 'कोणत्याहि सबबीवर कोणाहि मनुष्यानें नजराणा घेऊ नये' असा बादशाही व कंपनीचा हुकुम त्याच्या लहान थोर नोकर अमलदारास कडकरीतीनें सुटलेला आहे त्याचधावर लक्ष्य देणें भाग आहे. हुजुरच्या हुकमाचा खुलासा आमचे वकील **नुरुद्दीन हुसेनखान** व **रणछोड शेणवी** हे आपले सेवेसी जाहीर करतील. हो नजराण्याची चाल नाहींशा करण्यानें परस्पराच्या मैत्रींत यत्किंचित अंतर येईल असे आपण समजणार नाहींत अशी खात्री आहे. महाराज ! जेथें अकृत्रिम व पक्का स्नेह समोर आहे तेथे नजराण्याच्या देवघेवीनें तो वाढवू पहाणे याचा अर्थ काय ! माझ्याकडून परस्पर दोस्तींत केसभर देखील कसूर होणार नाहीं **रणछोड शेणवी** बंदरीं आल्यानंतर आजारी पडले; एक वेळ माझ्या भेटीस येऊन त्यानीं आपल्या हुकुमाप्रमाणें सर्व हकीकत जाहीर केली. त्याचें उत्तर लौकरच पाठविण्यांत येईल. विशेष काय लिहिणे !

आर् एच् . बॉईम्

नाना फडणवीस यास.
मुंबई, ता. १३ जुलै १७८५

पत्रांक ५६ । श्री ॥ बॉईम्

शके १७०७ आषाढ शु० १० ता ता. १७ जुलै १७८५ इ.

मे० **बाळाजी पंडत नानाफडणवीस** यांचे सेवेसी— विशेष— आपलें ता. २४ माहे रजब रोजीं लिहिलेल स्नेहपत्र उत्तम वेळीं पोहोंचलें. बरेच दिवस झाले, मिस्तर **मॅलेटसाहेबांचें** पत्र मला आलें नाहीं. त्यामुळे ते पुण्यास केव्हां येतील हें मला समजत नाहीं. आपल्या दरबारांत येण्याकरितां अमुक ठिकाणीं वाट पाहत आहेत हें मला समजतांच त्याबद्दल मी आपणांस खबर देईन. आपल्या आज्ञेप्रमाणें स्विषेक मजकूर **रणछोड शेणवी** यांनीं (आम्हांस) कळविले. त्याचें उत्तर त्यास दिलेलें आहे. महाराजांनी आपल्या सेवेची आपणाकरितां नि:शंकपणें पाठवितील अशी मला आशा आहे. दोन सरकारामध्यें असलेला स्नेह व मर्यादा वाढविण्याचा माझा शक्य तितका पूर्ण हेतु आहे. विशेष काय लिहिणे !

नाना फडणवीस यास. आर् . एच् . बॉईम.
मुंबई, १७ जुलै १७८५.

पत्रांक ५७ **॥ श्री ॥** **बॉडॅम्**

शके १७०७ श्रावण शु. १३ रा १८।८।१७८५ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी विशेष—**सयद नुरुद्दिन हुसेन खान** व **रणछोड शेणवी** यांनीं आम्हांस कळविलें कीं, आपणांस या पक्ष्याची फार आवड आहे. त्यावरून हल्लीं एक पिंजरा तयार करून आपल्या माणसाबरोबर पाठविला आहे. आपण त्याचा पसंतीनें स्वीकार कराल अशी उमेद आहे. व त्यामुळें आम्हांसहि आनंद होणार आहे बहुत काय लिहिणें ?

पेशवे यांस **आर्. एच्. बॉडॅम्**

मुंबई १८ आगष्ट १७८५.

पत्रांक ५८ **॥ श्री ॥** **थॉमस् डे.**

शके १७०७ श्रावण व० ७ रा २६।८।१७८५ इ.

मे० **माधवराव पंडत प्रधानसाहेब** यांस—विशेष—आपलें कृपापत्र पावलें, त्यांतील मजकूर समजला. चौथाईसंबधीं तूप व कांटा (?) हे हक्काबद्दल म्हणून देण्यांत **नवाबसाहेब बंदगान आली** यांचे अधिकारी दिक्कत करतात म्हणून आपण लिहिलें. या बाबतींत आपल्या चौथाईबद्दल आमचेकडे पूर्वीं कांहींच माहीत झालेलें नाहीं. **नबाबसाहेबांचे** अधिकारी ती बाब आपणांस देण्यास हरकत करतात म्हणून आतांच माहीत झालें. आतां जर त्यांत कांहीं कसूर होईल व आपल्या माणसांनीं आम्हांस कळविलें तर जरूर ताकीद केली जाईल. कारण परस्पर सरकारांत भेद नाहीं. नेहमीं कृपापत्र पाठवून आभारी करावें. बहुत तसदी. काय देऊं ? आपली लक्ष्मी व वैभव दिवसानुदिवस वाढो. लिहिलें तारीख २६ माहे आगष्ट १७८५ अंग्रेजी मुताबिक छ १८ शवाल सन ११९९ हिजरी.

थॉमस् डे.

पत्रांक ५९ **॥ श्री ॥** **बॉडॅम्**

शके १७०७ आश्विन व० ७ रा २४।१०।१७८५ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांचे सेवेसी—विशेष—आपलें कृपापत्र उत्तम वेळीं पोहोंचलें. बंदर **सुरत** येथील **नबाब** हे पूर्वीच्या वहिवाटीविरुद्ध वागतात म्हणून तक्रार आपण केली ती समजली. **पेशवेसरकारांची** चौथ चालू करण्यांत कोणत्याहि तऱ्हेनें हरकत करूं नये व चौथसंबंधीं वगैरे कारभार पूर्वीप्रमाणेंच चालविणें म्हणून सुरत बंदरच्या **नबाबांस** पत्र पाठविलें आहे हें आपणांस जाहीर व्हावें. तुमचा ज्यांत संबंध आहे तेवढ्या

प्रांतांतच कारभार करावा. त्याशिवाय इतर प्रांतांत कांहीं करूं नये. पूर्वीप्रमाणेंच चौथेची वहिवाट कायम ठेवून आपल्या प्रांतांत नवीन वहिवाट पाडण्याचें धाडस करूं नये म्हणून मजकुराचें पत्र आपण सदर **नवाबसाहेबांच्या** नांवें पाठवावें म्हणून विनंती करीत आहे. मींहि याप्रमाणें सदर **नवाबसाहेबांस** लिहिलेलें आहे. ईश्वरेच्छेनें त्याचें उत्तर लवकरच येईल. परस्परांतील तक्रार लवकर नाहींशी होईल. बहुत काय लिहिणें !

२४ आक्टोबर १७८५. आर्. एच्. बॉईम्.

(सही)

पत्रांक ६० ॥ श्री ॥ **मॅकफर्सन्.**

शके १७०७ कार्तिक व० ४ ता ३०।११।१७८५ इ.

मित्राचा अतिशय थोर व उच्च आधारस्तंभ **बाळाजी पंडित** यांस ईश्वर सुरक्षित राखो. विशेष गव्हर्नर **मिस्तर हेस्टिन्** यांच्या जागीं बंगालच्या गव्हर्नरजनरलच्या अधिकारावर माझी नेमणूक झाल्याचें आपणांस समजल्याबद्दल आपलें प्रेमपुरःसर आनंददायक कृपापत्र व मैत्रीसाचा देणगी वगैरे पाठविली ती पोहोंचून अंतःकरणास दुप्पट खुषी झाली. वास्तविक पहातां आपण **कंपनीचे** व माझे असें दोघांचेहि अंतःकरणापासून स्नेही आहांत. इतरांपेक्षां आपणांस वरील गोष्टीमुळें जास्त आनंद वाटला असेल अशी मला खात्री वाटते. तो ईश्वर सर्व प्रकारें आपणांस नेहमीं सुखी ठेवो व आपल्या स्नेहरूपी पराची भरभराट करो. आपण मला सर्व प्रकारें मैत्रींत गुरलेला व आपल्या व **कंपनी** सरकारच्या दरम्यानच्या दोस्तीची एक भक्कम सांखळी असें समजून याचप्रमाणें वरचेवर कृपापत्र पाठवून संतोषवीत असलें पाहिजे.

जॉन् मॅकफर्सन्

३० नवंबर ८५

पत्रांक ६१ ॥ श्री ॥ **बॉईम्**

शके १७०७ मार्ग० व० २ ता २१।१२।१७८५ इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेशी—

विशेष. सुमारें दोन वर्षें झालीं असतील आपण ता. १० माहे जानेवारी सन १७८४ इसवी रोजीं लिहिलेलें कृपापत्र पोहोंचलें. त्यांतील मजकूर-मयत **दादासाहेब** म्हणजे **रघुनाथराव** यांनीं आपल्या हयातींत सडा लाख व पंचवीस हजार रुपये किमतीचें जहागीर सरकारांत (**इंग्रजाकडे**) असावा म्हणून ठेविलें आहे. व या वार्तेत आमचे मुलगे **बाजीराव** यांनीहि आपणांस "मदत् जहागीर असल्या-

कडे पाठवावें" या मजकुराचें पत्र **महादाजी रामचंद्र** यांच्या बरोबर पाठविलेलें आहे. त्याच पत्रांत "सदर जवाहीर मशारनिले **महादाजी** यांबरोबर पाठवावें" असेंहि लिहिलेलें होतें. तेंहि पत्र मला मिळालें. त्याच्या उत्तरीं 'मयत **रघुनाथराव** यांनीं सदर जवाहीर कर्जाऊ गहाण म्हणून **कंपनी** अंग्रेज बहादर यांजजवळ ठेविलें होतें. कर्जाऊ रुपये परत मिळाल्यावर सदर जवाहीर परत देण्यांत येईल" असें लिहिलेलें होतें. महाराज, मी अद्याप या बाबतींत आपलेकडून पत्रोत्तर येईल म्हणून वाट पहात स्वस्थ आहे. परंतु मी आपल्या ठिकाणीं (मनांत) असें ठरविलें आहे कीं, सदरहु जवाहीर विकून टाकावें. तरी या स्नेहपत्रानें हा मजकूर आपणांस कळवून तसदी देत आहे. ती अशी कीं, गहाण जवाहीर सोडविण्याची आपली मर्जी असेल तर सहा लाख रुपये रोकड रकम पाठवावी. मी सदर जवाहीर परत करण्यास तयार आहे. नसल्यास नाहीं. खरेदीदाराच्या हस्तें सदर जवाहीर चांगले किंमतीस विकलें जाईल. सरकार **कंपनी** व आपण यांमध्यें असलेल्या स्नेहावर नजर देऊन या बाबतींत आपणांस खबर देणें हें माझें कर्तव्य आहे. स्नेहवृद्धी-शिवाय जास्त काय लिहावें ? नेहेमी सुखाचा काल असो.

माधवराव नारायण पेशवा यांस, **आर्. एच्. बॉडॅम्.**
मुंबई, २१ डिसेंबर १७८५.

पत्रांक ६२ **॥ श्री ॥** **बॉडॅम्**
शके १७०७ मार्ग० व० १० रा। २६।१२।१७८५ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडत प्रधान यांचे सेवेसी, विशेष— आपणांस जाहीर करण्यांत येत आहे कीं, पावसाळ्यामुळें (अथवा ओढ्यामुळें) डभोई खाली करतांना आमच्या **कंपनी** सरकाराच्या माणसांनीं तेथें टाकलेली लढाऊ शस्त्रें परत आमच्या ताब्यांत देण्याकरितां आपण हुकुम तेथील पंडिताच्या नांवें दिला होता. परंतु सदर पंडितानें अद्याप आमच्या लोकांच्या ताब्यांत तीं दिलीं नाहींत. शिवाय, सनद माझ्या नांवें नाहीं. करितां आपल्या सेवेसी विनंति केली जात आहे कीं, बंदर सुरत येथील सरदारांपैकीं कांहीं माणसें व भडोच येथील **कंपनी** सरकारचे कोठीदार हेहि तेथें जातील त्यांच्या हवालीं सदर शस्त्रें करण्याबद्दल पंडित मजकूर यांचे नांवें ताजी सनद रुपेनें पाठवावी. बहुत काय लिहिणें ?

माधवराव नारायण पेशवा, यांस **आर. एच्. बॉडॅम्**
मुंबई, २६ डिसेंबर १७८५ इ.

पत्रांक ६३ **॥ श्री ॥** **बॉडॅम्**
शके १७०७ माघ शु० १२ रा। १० फेब्रुवारी १७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांचे सेवेसी— विशेष—

परस्पर स्नेह व दोस्तीवर नजर देऊन मिस्तर **चार्लेस वार् मालेटसाहेब** यांस इंमजातर्फे पूर्ण अखत्यार देऊन आपल्या दरबारीं रहाण्याकरितां म्हणून पाठविले आहेत. मिस्तर मजकूर यांस आपण परस्पर सरकाराचा विश्वासूक हितचिंतक समजाल अशी उमेद् आहे. सदर मिस्तर यांस आपण रहस्यांत घेऊन प्रेमानें त्यांशी वागून त्यांस मान द्याल एवढी तसदी मी आपणांस या स्नेहपत्राद्वारें देत आहे मी असें ऐकिलें आहे कीं, आपणांस परदेशी हरएक पदार्थाचा फार शोक आहे. म्हणून मिस्तर मजकूर यांजबरोबर माझ्याकरितां आफ्रिकेमधून नुकताच आलेला सुंदर व लहान शहामृग पक्षी आपणांकडे पाठविला आहे. आपण कृपेनें तो स्वीकाराल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

माधवराव नारायण पेशवे, यांस **आर्. एव्. बॉडॅम्**

मुंबई १० फेब्रुवारी. १७८६

पत्रांक ६४ ॥ **श्री** ॥ **बॉडॅम्**

शके १७०७ माघ शु० १४ ता १२।२।१७८६ इ.

श्रीमंत पेशवासाहेब माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी—

विशेष—मी पाठविलेल्या पत्राच्या उत्तरीं तीन स्नेहपत्रें सोबतच्या दोन पत्रांसह पोहोंचली. त्यांपैकीं एक **कादरी** जहाजाच्या सुलाशाबद्दल कर्यांचे अमलदाराच्या नांवें **जिवाजी गोपाळ सरसुभेदार** यांजकडून व दुसरें पत्र आपणांकडून इमईच्या अमलदाराच्या नांवें 'इमईशहर सोडतांना तेथें कंपनी अंग्रेज बहादर यांनीं ठेविलेलें लढाईचें सामानसुमान वगैरे **नुरुद्दिन हुसेन खान** यांजबरोबर पाठविण्याची आज्ञा केल्याप्रमाणें वेळींच पोहोंचलें' या मजकुराचें होतें. तुम्हांस विलायतेहून 'मयत **रघुनाथराव** यांनीं गहाण कर्जाऊ ठेविलेलें जवाहिर गहाणाची रोकड रकम न घेतां परत त्यांस द्यावें' अशा मजकुराचा हुकुम आम्हांस पोहोंचल्याबद्दल मजकूर आपल्या पत्रांत आहे. तर त्याच्या उत्तरीं कळवितों कीं, विलायतेहून असा हुकुम आलेला नाहीं तथापि आपली मर्जी असेल तर सदर गहाण जवाहिराबद्दल रोकड सहा लाख व पंचवीस हजार रुपये द्याल तें परत करण्यांत येईल नाहीं तर नाहीं. सदर जवाहीर वाटेल त्या किंमतीस विकण्यांत येईल. तरी कृपेनें या बाबतींत असेल जबाब देऊन सही करावी. **नुरुद्दिन हुसेनखान सर चार्लेस वार मॅलेटसाहेबां**बरोबर पुण्यास रवाना झाले आहेत. जहर गोष्टीबद्दल तपशीलवार मिस्तरमजकूर आपणांस जाहीर करतील......विशेष. बहुत काय लिहिणें......

पेशवे यांस, **आर्. एन्. बॉडॅम्.**

मुंबई, १२ फेब्रुवारी १७८६.

पत्रांक ६५ ॥ श्री ॥ **सर् चार्लस् वार मॅलेट्**

शके १७०७ फाल्गुन शु. १३ पो १२।३।१७८६ इ.

मे० **बाळाजी जनार्दन मदारुल्महाम्** यांस—सलाम, विशेष. माझ्या पत्राच्या उत्तरीं आपलें रुपापत्र पावलें. माझ्याकडील खबर समजून झालेला आनंद व परस्पर सरकारांच्या दोस्ती याबद्दल मजकुराचें तें होतें. त्यामुळें मला अत्यंत खुषी वाटली. कारण त्यांत परस्पर भेटीची उत्कंठा अमर्याद दर्शविलेली होती. विजयी फौजेस मिळण्याकरितां मी मुंबईहून तातडतोच रवाना झालों. ईश्वरेच्छेनें लवकरच आपल्या सेवेसी येईन. सध्यां **पटेलसाहेब (शिंदे)** यांजकडून एक आपल्या नांवें व दुसरें **श्रीमंतसाहेबांच्या** नांवें अशीं दोन पत्रें माझ्याकडे आलीं तीं आपल्या सेवेसी पाठविलीं आहेत. तीं आपण वाचालच. वरकड मजकूर **बहिरोपंतजीच्या** जबानीवरून समजेल. विशेष—बैभववृद्धि यथेप्सित होवो.

पत्रांक ६६ ॥ श्री ॥ **मॅकफर्सन्.**

शके १७०७ फाल्गुन व० ३. पा० १८।३।१७८६ इ.

(रा १३।१२।१७८५.)

मे० **रावसाहेब** (?) यांस— विशेष– बंगालच्या गव्हर्नर जनरलीच्या जागेवर **मिस्टर हेस्टिन् (हेस्टिंग्ज्) बहादर** यांच्या ठिकाणीं मला नेमल्याबद्दल आपलें अभिनंदनपर पत्र आलें व सोबत एक पोषाख परस्परांतील निकट दोस्तीवर नजर देऊन पाठविला तो पोहोंचून मला फार आभारपूर्वक आनंद झाला. कारण, मी आपला एक अकृत्रिम खरा स्नेही व आपल्या राज्याच्या कारभाराची भरभराट व्हावी असें मनापासून इच्छिणारा, आणि आपण व सरकार **कंपनी** यांमधील स्नेहाची अभिवृद्धि करण्यांत तत्पर आहे. सन १७८१ इ. मध्यें हिंदुस्थानांत आल्यापासून आपण व **कंपनी**सरकार यांमधील दोस्ती पक्की करून तंटेबखेडे नाहींसे करून परस्परांचें नांव व मोठेपणा वाढविण्यामध्यें मी किती खटपटी व तजविजी केल्या तें सर्व आपल्या (सरकारच्या) कारभाऱ्यांसहि माहीत आहे त्या वेळेपासून आतांपावेतों आपण व **अंग्रेज**बहादरांचे साहेबलोक यांमधील दोस्ती वृद्धिंगतच होत आहे. व जोपावेतों मी या गव्हर्नर जनरलच्या अधिकारावर आहे तोंपर्यंत दोस्तीचीं कामें पार पाडण्यांत केसभरहि तफावत होणार नाहीं, व आपल्या राज्यासंबंधींच्या बाबतींतहि मी दोस्तींत फरक करणार नाहीं. आपला स्नेह माझ्याशीं जितका आहे तितका सर्व हिंदुस्थानांत इतर कोणाही इंग्रजाशीं आहे असें मला आढळत नाहीं. कारण, **इंग्रज** साहेबलोक आपल्या ताब्यांतील मुलखांपेक्षां फाजील मुलखाची अपेक्षा करीत नाहींत व गैरवाजवी फायदाहि इच्छित नाहींत. तरी आपणांस लढाईच्या किंवा शांततेच्या प्रसंगीं **इंग्रज** लोकांच्या स्नेहाचा जितका फायदा होईल

तितका दुसऱ्या कोणाचाहि होणार नाहीं. मी **माधवराव शिंदे** यांजबरोबर हमेशा पत्रव्यवहार करीत आहे. कारण, **रावसाहेब (शिंदे)** हि मला अकृत्रिम स्नेही असें मनापासून समजतात. सदर **रावसाहेब** हे माझ्या मनांतील सर्व गुप्त गोष्टी जाणतात. सदर **रावसाहेब** हे आपलें मीठ खाणारे (विश्वासूक व कृतज्ञ) असल्यामुळे त्यांनी आपणास माझ्या व त्यांच्या अंतःस्थ स्नेहासंबंधी मजकूर कळविला असेलच. हल्लीं माझ्या मनांत असें आहे कीं, **कंपनीसरकारासंबंधीं** बोलणें-चालणें करण्याकरिता आपणापाशी व कारभाऱ्यापाशीं आमच्यातर्फे एक माणूस अधिकृत वकील म्हणून हजर असावा सबब, कंपनीबहादराच्या नौकरांपैकीं एक निवडक माणूस **मिस्टर मॅलेटसाहेब** यांस आपल्या सेवेसी हजर राहण्याकरिता कायम केलें आहे. आपणासहि जर याप्रमाणें त्यांनी आपल्या दरबारीं रहाणें मंजूर असेल तर आपण साहेबमजकूर यांस सुलासेवार लिहावें कीं, 'हें पत्र पावतांच आमच्या सेवेसी हजर व्हावें.'– पूर्वीं ज्या वेळीं आपणा परस्परांतील करारमदार कायम झाला त्या वेळीं **माधवराव शिंदे** मुखत्यार होते, म्हणून पूर्वीपासूनच मी **मिस्टर मॅलेटसाहेबांच्या** बाबतींत त्यांस (**शिंदे** यांस) लिहिलेलें होतें. त्याचप्रमाणें **मिस्टर मॅलेटसाहेबांसहि शिंद्याकडे** जाऊन स्नेह करावा म्हणून लिहिलेलें आहे. **शिंदेसाहेबांनींहि** आपणांस याबद्दल लिहिलें असेलच. व मिस्टर मोसूफहि आपल्या सेवेसी हजर होऊन तपशीलवार मजकूर जाहीर करतील. इकडे आसपास मिळणाऱ्या वस्तूंचा नजराणा साहेबमजकूर याजबरोबर आपणाकरितां पाठविलेला आहे. तो जरी आपणांस साजेसा नाहीं तरी आपण त्याचा स्वीकार करून मला आभारी कराल अशी आशा आहे. वरचेवर कुशलपत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें!

जॉन मॅकफर्सन्

पत्रांक ६७ ॥ श्री ॥ सर चार्लस् मॅलेट्.

शके १७०७ फाल्गुन व० ८ पो २३।३।१७८६ इ.

मे० **बाळाजी जनार्दन साहेब** यांस–सलाम विशेष–हल्लीं कलकत्त्याहून दोन **श्रीमंतांच्या** नांवें व दुसरें आपल्या नांवें व सोबत एक माझ्या नांवें अशीं पत्रें आलीं. त्यांत तुफानमुळें गिर्यांत बंदरांत नेलेलें तेथील मामलतदारांनीं करारमदाराविरुद्ध ताब्यांत ठेविलेलें इंग्रजी जहाज **श्रीमंतसाहेबांकडून** करारनाम्याप्रमाणें परत देण्याबद्दल सनद मिळण्याबद्दल मजकूर आहे. **श्रीमंतांच्या** नांवचें पत्र त्यांजकडे पाठविलें आहे. व आपलें पत्र इंग्रजीतून लवकरच पोंहोचविलें. दोहोंकडून मला लेहून येतें कीं, मुंबईहून रवाना झालेलीं चार जहाजें सरकार **पंडित प्रधानसाहेबांच्या** मामलतदारांनीं बंदर गिर्यांमध्यें नेलीं आहेत. तरी हा मजकूर मनांत आणून सबब प्रधानांस अनुसरून

नदर जहाजें सोडण्याबद्दल निक्षून ताकीदीसह व पत्रोत्तरासह गव्हर्नर जनरल साहेब जनरल बंगाला यांचें नांवें पत्र मजकडे लवकर पाठवाल अशी आशा आहे. यानंतर पुण्यास दाखल होण्यावेळीं गव्हर्नर जनरलचें एक पत्र व नंतर मुंबई गव्हर्नरचीं दोन पत्रें व त्यानंतर गव्हर्नर जनरलचीं दोन पत्रें अशीं आपलेकडे रवाना केलीं आहेतच त्यापैकीं एकाचेंहि उत्तर आपले कडून आलें नाहीं. (कदाचित्) रस्त्यांत असेल. याबाबतींत जलदी करणें चांगलें. विशेष.

पत्रांक ६८ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १७०७ फाल्गुन नंतर. मार्च १७८६ इ. नंतर

रावसाहेब मुषफक मेहरबान बिरादरान् **नारायणराव मुनशी** यांस—सलामत् —किमयाप्रमाणें परिणामकारक अशा आपल्या भेटीची इच्छा आहे. आपल्या पत्रावरून सर्व समजलें. व आपणांस कळावे कीं, **जनरल मिस्तर बाडम** एस्कायर यांनीं मला श्रीमंत महाराजांच्या सेवेसी रहाण्याकरितां मुंबईहून पुण्यास पाठविलें आहे. मी तेथें हजर असणें म्हणजे हें एक परस्परांतील वाढत्या एकीचें व दोस्तीचें चिन्हच होय. येथें पोहोंचल्यावर समजलें कीं, **नानासाहेब** व सर्व सरकारच्या फौजा अगोदर रवाना झाले आहेत; हल्लीं साहेबांच्या मर्जीवर अवलंबून आहे. आपल्या सेवसी कळावें म्हणून लिहिलें आहे. आज पासना (पाषाण) मुकामीं उतरलों आहे. काल रात्रीपासून प्रवासांतील ऊष्णतेमुळें प्रकृतीला थोडा थकवा आलेला आहे. तरी एखादें आरामशीर घर राहण्याकरितां परवानगीनें मिळेल अशी आशा आहे. **नानासाहेबांची** भेट घेण्याची व **श्रीमंत** महाराजांच्या सेवेची पद्धति याबद्दल व इतर योग्य गोष्टीबद्दल आपण मला सल्ला स्पष्ट लिहून कळवीत जावा. इतर प्रत्येक महत्वाची गोष्ट मी आपणांस निवेदन करीन. सुदैवानें स्नेह्यांची भेट फार दिवसांनीं होत आहे म्हणून फार आनंद होत आहे. मला फार इच्छा होती. याउपर आपला अधिकार आहे. **जनराल**साहेबाकडून **श्रीमंत**साहेबांसहि (यासोबत) एक खलीता आहे. बहुत बहुत होय. पुरवणी—**नानासाहेबांस** मी जें पत्र लिहिलें आहे त्यांत आपल्या जबानीचा मी हवाला दिला आहे. माझा व्यक्तिविषयक सर्व मजकूर समजाविण्याची कृपा करणें अवश्य आहे.

पत्रांक ६९ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १७०७ फाल्गुन नंतर. मार्च १७८६ नंतर.

गोपाळरावजू यांस—विशेष—स्नेहपूर्वक आपणांस कळविलों कीं, यापूर्वी **कातमारी**साहेबांचें कृपापत्र पोहोंचलें. त्यांतील मजकूर **जनराल**साहेब बहादूर

यांस जाहीर केला. त्याचें उत्तरीं त्यांनीं लिहिलें आहे कीं, उन्हाळा कडक आहे व **नानासाहेब** सुद्धां लवकरच परत येतील तोपावेतों पुण्यांत वाट पहावी. सबब या गोष्टींची खबर **अमृतरावजू** यांस मी दिली. त्यांनीं कळविलें कीं, तुम्ही याच वेळीं मुंबईकडे कूच करावें. त्यावरून त्यांचे हुकुमाप्रमाणें मी मुंबईस कूच केलेलें आहे. या बाबतींतील खर्चाबद्दल मी **कारभारीसाहेबांस** लिहिलेलें आहे. तरी त्यांजकडे दाखल कराल अशी आशा आहे. जास्तींत जास्त तीन चार दिवसांत घाटापावेतों पोहोंचणें होईल.

पत्रांक ७० ॥ श्री ॥ चॉर्डैम्

शके १७०८ वैशाख व० ८ ता॥ १४।५।१७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान पेशवासाहेब यांस—

विशेष– आपलें तारीख २५ माहे जमादिलाखर रोजीं लिहिलेलें पत्र उत्तम समयीं पोहोंचून परम संतोष झाला व मीं त्याचें उत्तर मिस्तर **मॅलेटसाहेबबहादुर** यांस लिहिलेलें आहे. मिस्तर मजकूर हे आपल्या सेवेसी सर्व मजकूर जाहीर करतील. मिस्तरमजकूर हे पूर्ण विश्वासूक समजून उभयतां सरकारांतील हरएक भलाईच्या गोष्टीबद्दल कांहीं किंतु न आणितां त्यांशीं वागावें. मिस्तरमजकूर माझ्या लिहिण्याप्रमाणें आपल्यास मजकूर निवेदन करतील तो आपण पूर्णपणें लक्ष्यांत घ्यावा. आपणहि ह्या गोष्टीबद्दल सर्व मजकूर तपशीलवार गव्हरनर जनरल मि. **मेकफारसनसाहेब** बहादर यांस बंगाल्यांत लिहून कळवाल अशी आशा आहे. त्यानंतर गव्हर्नरमजकूर यांजकडून जसा हुकुम होईल त्याप्रमाणें अमलांत आणलें जाईल. प्रत्येक गोष्टीत भलाईचें लक्ष आपण घातल्यास विजय व यश प्राप्त होईल अशी मला खात्री आहे. आपण व कंपनीबहादर यांमधील स्नेहसंबंध बरोबर वृद्धिंगत झाल्यानें परस्पर भूषणावह होईल. ह्या कामीं मी नेहमीं तत्पर आहें असें समजावें. विशेष काय लिहावें।

आर. एन्. चॉर्डैम्

माधवराव नारायण पेशवा यांस.

मुंबई, १४ मे १७८४.

विल्यम् थॉमस सँडिफोर्ड.

पत्रांक ७१ ॥ श्री ॥ चॉर्डैम्

शके १७०८ आषाढ शु॥ १ ता॥ ४।७।१७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी:—विशेष—

मी कळवितों कीं, मी आपल्या कृपेनें खुशाल आहे. [illegible] [illegible] [illegible]

आपण व **काशीनाथ हरी** व **नवाबसाहेब कायमुद्दौला** यांमध्यें तंटा पडला होता. त्याचा निकाल सदर बंदराचे सरदार मिस्तर **रामसे** यांच्या विचारें झाला. मी आपणांस व **नवाबसा**हेबांसहि पूज्य मानतों व प्रत्येक सरकाराच्या भलाईची मला फार अपेक्षा आहे त्यामुळें मी मोठा खुष आहे. यामुळें मोठमोठीं कामें शेवटास गेली. राजाराजामध्यें एकचित्तता कायम असणें ही गोष्ट त्यांस अत्यंत जरूर आहे. सदरबद्दल तपशीलवार हकीकत **काशीनाथ** यांजकडे सोंपविली आहे. माझ्या अधिकारांत माझ्या हातून होण्यासारख्या कामाची आपण मला आज्ञा केल्यास ती मला खुषीस कारणीभूत होईल. स्नेहरूपावृद्धि जास्त व्हावी यापेक्षां जास्त काय लिहूं ? सौख्यकाल नेहेमीं असो.

महादूराव पेशवा यांस, **आर्. एच्. बॉर्डम्.**
मुंबई, ४ जुलै १७८६.
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ७२ **॥ श्री ॥** **अँड्रयूज् रॅमसे.**
शके १७०८ आषाढ शु० १२ रा। ८।७।१७८६ इ.

श्रीमंत पंत प्रधान साहेब यांस–विशेष–बलसार परगण्याचे गुमास्ते **आनंदराव भिकाजी** यांच्या मार्फत आपलें रूपापत्र उत्तम समयीं प्रविष्ट झालें व त्यांतील मजकूर समजला. आपण लिहिलें होतें कीं, "परगणे बलसार व भूत सर्वभवारी (?) यांजपासून तीन हजार रुपये सुरतेच्या **नबाबानीं** फाजील घेतलेले आहेत. तरी त्यांस विचारपूस करून सदरहु फाजील रक्कम परत देववावी." आपल्या लिहिण्याप्रमाणें सदर **नबाब**साहेब यांजशीं बोलणें केलें. **नबाब**साहेबांनीं हेंच उत्तर पाठविलें कीं, "परगणे बलसार हा **नबाबवजीर आसफजाह** याची जहागीर आहे व येथील अमलदार **शेखमहमद ताहर** नांवाचा आहे. परगणे बलसारकडून दरसाल मांडवी लवाजम्याशिवाय आठ हजार रुपये घेत असत. त्यानंतर **हाफिज् मसुदखान** यानें **नबाब सफदरखान** यांस या जागेबद्दल विनती करून ती हस्तगत केली. हेहि याच प्राचीन वहिवाटीप्रमाणें वसूल करीत आले. व शिवाय, सदर **नबाबानीं** प्राचीन वहिवाटीसंबंधी फार खटपट केली परंतु त्यांत फरक झाला नाहीं." याहिशिवाय **नबाबसाहेब** म्हणतात कीं, "परगणे मजकूराचे देसाई व रयत यांजखातर एक हजार रुपये कमी करून सात हजार रुपये घेतले." सदरहु देसायांचा राजीनामा लिहिलेला सदर **नबाब**साहेबाजवळ आहे. बलसारच्या सर्व परगण्याशिवाय परगणे पारनेरामधील तेविसशें रुपये हे तर वेगळेच आहेत. सदरहु तीन हजार रुपये फाजील असलेले परत देण्याच्या ऐवजीं उलट आपणांपासून ते अशी अपेक्षा करितात कीं, त्यांच्यावर आपली असलेली रूपा व मेहेर-

निलेच्या वाडवडिलांशीं आपल्या स्वर्गवासी वाडवडिलांचा परस्पर असलेला स्नेहसंबंध लक्षांत आणून आपण आपल्या कारभारीलोकांस असा हुकूम सोडावा कीं 'कमी केलेले एक हजार रुपये यंदा देऊन बरोबर आठ हजार रुपये करावेत.' नबाबसाहेब जें बोलले तें आपणांस निवेदन केलें आहे. विशेष लिहून आपला वेळ घेत नाहीं. कळावे तारीख ११ रमजान १२०० हिजरी.

अँड्र्यूज् रॅमसे.

पत्रांक ७३ ॥ श्री ॥ **मॅकफर्सन्**

शके १७०८ आषाढ शु० १० *ता। २०।७।१७८६ इ.*

मे. **माधवराव नारायण पेशवा सवाई** यांस— विशेष. आपल्या फौजेशीं इंग्रजी फौज मिळविण्याकरितां सक्त ताकिदीचीं पत्रें **महादजी शिंद्याकडून** बरोबर मला आलीं आहेत. याशिवाय चोहोंकडील खबरीवरून असें कायम समजतें कीं, आपल्या लष्कराशीं सामना देण्याकरितां स्वतःची फौज **टिपु सुलतान** तयार करीत आहे. इंग्रजी धर्मांत **येशूचा** जन्मदिवस जो अत्यंत मंगल व शुभ असा लोक म्हणतात त्या तारीस २५ डिसेंबर रोजीं आपले वकील **चिमणलाल** यांस, **मुधोजी भोंसले** यांचे वकील **विश्वंभरपंडित** यांस व **महादजी शिंद्यांचे** वकील **भगवंतराव** यांस मी पुढीलप्रमाणें थोडें भाषण केलें— 'आम्हां सर्व इंग्रज लोकांचा पूर्ण हेतु असा आहे कीं, पूर्वी पेशवेसाहेबांशीं झालेल्या करारमदारप्रमाणें परस्पर दोस्तीचा व एकीचा बाग एकीच्या बिंदूनें एकजीव होऊन रसरशीत होवो व त्याच दोस्तीच्या बागेंतील कळ्या एकीच्या पाण्यानें दिवसानुदिवस विकसित होवोत.' याच प्रकारें सदरहु वकीलमंडळीस समजाऊन म्हणालों कीं, "मिस्टर मॅलेटसाहेब याच गोष्टीकरितां सरकारकंपनीकडून पेशवासाहेब यांच्या हुजूर गेलेले होते. ईश्वरकृपेनें दोस्ती दुप्पट वाढविण्यांत मी तत्पर राहीन." त्यास मी हीहि गोष्ट बोललों कीं, "जरी **टिपु सुलतान** व **कंपनी** यांजमधील झालेल्या करारनाम्याअन्वयें शत्रूच्या (**टिपुच्या**) मुलखांत त्याच्या फौजेशीं लढण्याकरितां **टिपुच्या** मुलुखावर नजर देऊन **कंपनीसरकारच्या** फौजा पाठविणें हें जरी शक्य नाहीं, तथापि **पेशवासाहेबांशीं** असलेल्या मैत्रीस व एकीस अनुसरून मुंबईच्या साहेबांस 'पेशवासाहेबांस शत्रूशीं लढण्याकरितां लागेल तितकी फौज तयार ठेवावी' याबद्दल लिहिलें आहे." आपल्या वकीलानें ही गोष्ट आपल्या सेवेशी जाहीर केली असेल अशी मला खात्री आहे. त्याच वेळीं आपले तर्फे व अत्यंत स्नेही असलेले **नबाब निजामुल्मुल्क निजाम अलीखान बहादूर** यांस पुढीलप्रमाणें मजकूर लिहिला आहे. '**इंग्रजसाहेब व नबाबसाहेब** यांजमधील झालेल्या करारास अनुसरून दिन-

साहेब हे मनापासून मदतीकरितां हजर आहेत. ज्या मार्गानें परस्पर दोस्ती व एकी वृद्धिंगत होईल "—मी दिवसानुदिवस स्नेहवृद्धि व्हावी असें इच्छितें—त्या मार्गाशिवाय इतर मार्ग केव्हांहि (स्वीकारला जाणार) नाहीं." लाहोर कर्नाटक व बालाघाट या प्रांताकडून चोहोंकडून कांहीं अफवा माझ्या कानीं येत आहे. ही गप्प खरी अथवा खोटी कशीहि असो. मी आपल्या स्नेहाच्या बाहेर कोणत्याहि प्रकारें नाहीं. मनापासून हजर आहे. ही गोष्ट आपणांस कळविणें माझें एक कर्तव्य समजून हें स्नेहपत्र **लाला चिमणलाल**—सरकारचे वकील—यांजबरोबर माझ्याकडून आपल्या सेवेसी पाठविलें जात आहे. या स्नेहपत्रासंबंधीं सविस्तर हकीकत सदर **चिमणलाल** यांच्या जबानीवरून आपल्या लक्षांत येईल. मला आपला स्वतःचा अकृत्रिम स्नेही समजून हमेशा प्रेमपूर्वक कुशल कळवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें ?

जॉन मॅक्फर्सन्.
२० जुलई, ८६.

पत्रांक ७४ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्
शके १७०८ भाद्र० व० ५ ता १२।९।१७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडत प्रधान यास—विशेष. आज ता. १८ माहे जिकाद सन २८ मव.फिक ता १२ माहे सपटबर सन १७८६ इसवी रोजीं मी गव्हर्नर जनरलीच्या कामकाजासंबंधीं सर्व अधिकारासह विलायेतेहून कलकत्यास पोहोंचून गव्हर्नर जनरलच्या गादीवर (अधिकारावर) बसलों. आपण व **कंपनी** सरकारामध्यें प्राचीन पासून सर्व जगास जाहीर असलेली मैत्री व एकी—पूर्वींच्या गव्हर्नर जनरलाशीं चालत आल्याप्रमाणें—पक्की झालेली आहे. माझ्या अकृत्रिम स्नेहपूर्ण अंतःकरणांत ईश्वरकृपेनें सध्यां त्यांच्या पेक्षांहि जास्त मैत्री राखण्याबद्दल कळकळ वाटेल. व एकजीवाप्रमाणें दोस्तीच्या गोष्टी दिवसेंदिवस दुप्पट वाढतील हें अगदी पहिल्या प्रथम नजरेस येईलच. माझ्याकडून दोस्तीच्या कामांत कोणत्याहि प्रकारें केव्हांहि कसूर होणार नाहीं. आपल्या कृपेनें मला खात्री वाटतें कीं, मला एक अकृत्रिम स्नेही समजून आपली कुशलवार्ता कळवाल. व आपण केलेली सूचना अथवा आज्ञा—कोणत्याहि कामासंबंधीं—केल्यास ती मला संतोषकारकच होईल. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ७५ ॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १७०८ कार्तिक व० ८ रा। ३०।१०।१७८६ इ.

सरदार सेनापति कृपाळु गुणग्राही गरीबांचे कनवाळू **राव हरि पंडत** यांस—स्नेहधर्मानंतर सेवेसी विनंति कीं, आज ता० ७ मोहरम रोजी हें पत्र लिहिपावेतों माझी मकुर्नी अमळ वरी झाली होती परंतु हल्लीं दम्यानें अंमल केला आहे. यापूर्वी आलेलें पत्र कारमार्गी **नानासाहेब** यांचे सेवेसी पाठविलेलें आहे. त्यावरून इकडील सर्व मार समजून येईल. समक्ष भेट होईपावेतों आपल्या प्रकृतीचे व श्रीमंत **नानासाहेबांचें** कुशल कळविण्याची आज्ञा व्हावी. आपलें वैभव व आयुष्य वाढो. विशेष.

पत्रांक ७६ ॥ श्री ॥ कॉर्न्‌वॉलीस्

शके १७०८ मार्ग. शु. १२ पा. २।१२।१७८६ इ.

अति थोर व उच्च पदवीचे व दोस्तीचे आधार **बाळाजी पंडत** यांचें ईश्वर रक्षण करो–अलीकडे हिंदुस्तान मिलखांत तंटेबखेड्याची आग उठली असल्यामुळें परस्परांतील गुप्त गोष्टी लिहून कळविण्याची फार शंका व भीति वाटते. म्हणून आतां परस्पर गुप्त मजकूर सांकेतिक शब्दांनीं अथवा चिन्हांनीं लिहिणें हाच दूरदर्शिपणाचा व शहाणपणाचा मार्ग दिसतो. वरील अडचणीकडे नजर देऊन मी पत्र लिहिण्याचें मुद्दाम थांबलों. आतां सांकेतिक शब्द व चिन्हें बसविलेला एक इंग्रजी मसुदा मी आपल्या ज्ञानानें तयार करून तो मिस्तर **मॅलेट् साहेब** यांजकडे पाठविला आहे. सदर साहेबाकडून त्यांतील प्रत्येक अक्षर आपण तपशीलवार समजावून घेऊन त्याला इतकें महत्वाचे समजावें कीं, जणूं काय माझेंच बोलणें आहे. तिकडील हकीकतीचें पत्र कुशलवार्तेसह वरचेवर लिहित असावें. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक ७७ ॥ श्री ॥ (?)

शके १७०८ १७८६ इ.

नबाबसाहेब (?) यांस—श्रीमंत **नानासाहेब** यांचा इंग्रजांशीं सलोखा झाल्यानंतर त्यांशीं मान्युवाकडे जाण्याचा विचार झाल्यावेळीं **तुकोजीराव होळकर** व **महादजीराव शिंदे** यांच्या फौजा **हरि बाबाजी** यांच्या सेनापतित्वा-

---

१ याच मजकुराचें १८ वर श्रीमंत माधवराव नारायण पेशवे यांच्या नांवें आलेलें आहे. त्याची पेशवी तारीख १०।१२।८६ इ. आहे

खालीं कायम होत्या. सांप्रत, सदर फौजेशीं लढाई करण्याकरितां श्रीमंत **दादासाहेब** हे तयार आहेत. आपणांस कळावें म्हणून हें स्नेहपत्र पाठवीत आहे. **महादजीराव शिंदे** हेहि या कामांत विशेष तजवीजींत आहेत. बहुत काय लिहिणें ?

पत्रांक ७८ **॥ श्री ॥** **बॉडॅम्**

शके १७०८ वैशाख व० ३. रा. १६।५।१७८७ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांचे सेवसी–विशेष. पाऊस सुरु होण्यापूर्वी विजयदुर्ग गिर्या (?) किल्ल्याच्या खर्चाकरितां उरणच्या खाडींतून साळी धान्य सोडून देण्याची आपली इच्छा दर्शविणारें आपलें रुपापत्र पोहोंचून मनास समाधान झालें. याच बाबतींत मी आपल्या पहिल्या आज्ञेस नकाराचे उत्तरीं तपसीलवार लिहिलें आहेच. परंतु अद्यापहि आपली ती आज्ञा मानली जावी अशीच आपली इच्छा आहे. जरी ही चाल वहिवाटीविरुद्ध आहे तथापि आपल्याविषयीं माझ्या मनांत जी हितबुद्धि आहे तिचें प्रत्यंतर म्हणून व आपणांस खुष करण्याकारितां व आपणहि माझे खरे हितचिंतक आहांत व उत्तम तऱ्हेनें मुलखाची चिरकालीन आबादानी व्हावी या गोष्टी हल्लीं परस्परांत समाधानपूर्वक चालत आल्या आहेत म्हणून उरणच्या अंमलदारास सदर गल्ला जकात न घेतां व कोणतेहि प्रकारें हरकत न करितां सोडण्याबद्दल मी हुकूम पाठविला आहे. हें सर्व मी स्नेहाखातर केलेलें आहे हें आपल्या लक्ष्यांत येईल अशी मला खात्री आहे. इतकेंच नव्हे तर मी आपला एक हितचिंतक, आपली गादी सुरक्षित राहो व परस्पर दोस्ती जास्ती होवो व उभय सरकारामध्यें सलूख राहो अशी इच्छा बाळगणारा असल्यामुळें ही गोष्ट घडून आली असें विचारपूर्वक समजून सरकारचे अधिकारी या पुढें अशा कामांत दोस्तीमुळें कोणत्याहि प्रकारें हिला हरकत करणार नाहींत बहुत काय लिहिणें ? तारीख २७ रजब १२०१ हिजरी.

माधवराव नारायण पेशवे यांस, **आर् एच्. बॉडॅम्.**
मुंबई, १६ मे १७८७
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ७९ **॥ श्री ॥** **बॉडॅम्**

शके १७०९ ज्येष्ठ व० १३ रा १२।६।१७८७ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंतप्रधान यांचे सेवसी— विशेष— आपलें रुपापत्र बंदर चेऊलचे सुभेदार **शीवप्रसाद** नांवाचा यांस कैद केल्याबद्दल मजकुराचें पोहोंचलें. परस्पर सरकारामध्यें स्नेहभाव दृढ होत असावा ही

जशी आपली इच्छा आहे त्याप्रमाणें माझीहि आहे. त्यास (!) सोडण्याबद्दल पुष्कळ वेळां हुकूम दिलेले आहेत. या सरकारच्या मताप्रमाणें आपलेंहि मत, अंजनवेलच्या गलबतांनीं तोकली नांवाचें गलबत जप्त करून चेऊल बंदरास दोन वर्षांपूर्वी नेलेलें आहे तें सोडण्याची तजवीज करावी, असें असेलच. जरी **चंदमल** हा आपल्या-बरोबर कौलनामा घेऊन घेऊन जाण्याचा विसरला तथापि तें मालाचें गलबत इंग्र-जांचें निःसंशय आहे. मिस्तर **मॅलेटसाहेब** यांजकडे जें नोंदणीबुक रवाना केलेलें आहे त्याची नक्कल माझ्या नजरेस आली आहे. आपणांसहि सदर गलबत सोडवून देण्याची आवश्यकता वाटेल अशी माझी खात्री आहे. व याबद्दल चेऊलच्या सुभे-दारास हुकूम कराल अशी उमेद आहे. बहुत काय लिहिणें। ता० २५ माहे शाबान सन १२०१ (हिजरी).

माधवराव नारायण पेशवे यांस, **आर्. एच्. बॉईम्.**
मुंबई, १२ जून १७८७.
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ८० **॥ श्री ॥** **कॉर्नवॉलिस्**
शके १७०९ आश्विन शु० ७ ता १८।१०।१७८७ इ.

मे. बाळाजी पंडित यांसी—

—विशेष—आपल्या व माझ्या परस्परांतील मैत्रीची व एकीची व सम-भावाची मर्यादा इतकी पक्की झालेली आहे कीं, जगांत उदाहरणार्थ म्हणीदाखल ती झाली आहे. याकरितां जवळच्या व दूरच्या स्नेह्यांस कळावें म्हणून हें स्नेहपत्र लिहिलें जात आहे कीं, राज्याची अंतःस्थ गुप्त कारस्थानें माहीत असणें हें मोठ-मोठ्या सरदारांना व आधारभूत माणसांना अवश्य आहे. म्हणून कंपनी अंमल [illegible] दूरच्या [illegible] सुभ्यांतील इंग्रजांचीं ठाणीं व इतर सुभे पाहून पावें असें [illegible] योग्य वाटलें [illegible] स्नेहांमध्यें [illegible] हें [illegible] आहे [illegible] मनांत [illegible] आम्हांमध्यें व माझ्या [illegible] म्हणून [illegible] [illegible] पत्र म्हणजे [illegible] आहे असें समजा [illegible] जाणून [illegible] प्रीति असावी, बहुत [illegible] लिहिणें।

कॉर्नवॉलिस

तिकडून उत्तर येतांच आपणांस लिहून कळवीन, त्यावरून आपणांस सविस्तर समजून येईल. बहुत काय लिहिणे ! तारीख ३० माहे सफर सन १२०२.

पेशवे यांस, आर्. एच्. बॉर्डेम्.
मुंबई, १० डिसेंबर १७८७.
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ८३ ॥ श्री ॥ बॉर्डेम्
शके १७०९ मार्ग० शु. १४ रा। २३।१२।१७८७ इ.

मे० बालाजी पंडत नाना फडणवीस यांस—विशेष—हल्लीं मुंबई बंदरचा अधिकार सोडून जनरल × × × च्या जहाजांत बसून विलायतेस जाण्याचें ठरविलें आहे. सबब आपणांस खबर देत आहे. हेतु असा आहे कीं, जानेवारीच्या आरंभीं जहाजावर स्वार होऊन रवाना होईन. आपल्या मनांतील कोणतेंहि इष्ट कार्य माझ्याकडून होण्यासारखें असल्यास तावडतोब खबर द्यावी. व अशी खबर देणें दोस्तास अवश्य आहे. आतां मिस्तर रामसेसाहेब हे अधिकार चालवितील. आपली जी आज्ञा असेल ती त्यांस लिहिली असतां त्याशीं घडून येईल. आपण नेहमीं खुशी व आनंदी असावे अशी माझी इच्छा आहे. बहुता काय लिहिणें ! ता. १२ रबिलावल सन १२०२.

नाना फडणवीस यांस, एन्. आर्. एच्. बॉर्डेम्.
मुंबई, २३ डिसेंबर १७८७.
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ८४ ॥ श्री ॥ एन्. मॅकफर्सन्
शके १७०९ १७८७ इ.

मे. बाळाजी पंडित फडणवीस साहेब यांस—विशेष—मी आपल्या परमसुखदायी भेटीची अपेक्षा दर्शवीत आहे. आपलें स्नेहपत्र पोहोचून परम आनंद झाला. आपलें कुशल समजून समाधान झालें. मी आपल्या सरकारचा एक हितचिंतक असून दोघा सरकारामधील मैत्रीस्तव भराभराटीची इच्छा करतों. व ही गोष्ट मी आपणांस नेहमी जाहीर करीत आहे. परमेश्वराची कृपा अशी आहे कीं, पुष्कळ दिवस परस्परांत कोणतेहि प्रकारें भेद दिसत नाहीं. हिंदुस्थानांतील बादशाही बड्या सरदारांशीं एक असलेले व हल्लीं येथें बडेसाहेब असलेले अर्ल कॉर्नवॉलिस यांच्या व आपल्या बुद्धिमत्तेमुळें दरम्यानचे मैत्रीचा पाया नेहमी टिकाऊ

पत्रांक ८७ । श्री ॥ विल्यम मेडोज्.

शके १७१० भाद्र० शु० ११ ता ११।९।१७८८ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पेशवा पंत प्रधान यांचे सेवेसी......
सलामत-विशेष- (अपेक्षित भेटीच्या) अगोदर सुदैवयोगानें मी मुंबई बंदरास ता. ४ माहे जीहज्जे रोजीं येऊन पोहोंचल्याबद्दल आपणास खबर देत आहे. व **ऑनरेबल कोर्ट ऑफ डायरेक्टर** यांचे हुकमावरून नामदतीब मिस्तर **रामसे** साहेबापासून अधिकाराचा चार्ज (ताबा) मी आपल्याकडे घेतला. आणि पुष्कळ दिवसांपासून दोघा राज्यकर्त्यांमध्यें परस्पर मजबूत असलेल्या स्नेहाबद्दल व एकीबद्दल ऐकून फार आनंद झाला, माझ्या अधिकारांत जितकी भलाई करणें शक्य आहे तितकी मी दासबीन असा माझा हेतु आहे. व या माझ्या हेतुप्रमाणेंच स्नेहपत्रें परचेवर पाठवीत जाऊन मलेपणा राखण्याचा आपलाहि हेतु असेल अशी माझी खात्री आहे. स्नेहवृद्धीची इच्छा असावी यापेक्षां जास्त काय लिहावें ! आनंदाचा काळ नेहेमी असो. तारीख ९ माहे जिल्हेज. सन १२०२.

पेशवे यांस विल्यम् मेडोज्

मुंबई ११ सप्टेंबर १७८८

वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ८८ ॥ श्री ॥ जेमस् हर्टले.

शके १७११ ज्येष्ठ व० ९. ता १७।६।१७८९ इ.

मे० **बाळाजी पंत जनार्धन यांसः**— विशेष-भेटीची अपेक्षा दर्शवून कळविती की, आपलें कृपापत्र **रघुनाथ रणछोड वकील** यांजबरोबर आलें तें उत्तम समयीं प्रविष्ट झालें. त्यांतील मजकुरानें अन्तःकरण आनंदाप्रत झालें. व सर्व मजकूर ध्यानीं आला. व मजविषयींच्या आपल्या जपणुकीबद्दलहि समजलें व हें एक माझ्या सुखास कारण झालें. याप्रमाणें मला आपल्यापैकींच एक असें समजून कोणत्याहि कामाबद्दल आज्ञा व्हावी अशी अपेक्षा आहे. त्यांत माझ्याकडून फितूर कसूर होणार नाहीं. बहुत काय लिहिणें !

पत्रांक ८९. ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७११ माघ० व० ४ ता ११।१।१७९० इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांस—
विशेष—आपली पत्रें, समाधानपूर्वक असें आपलें कुशल व सोबत ...
सीन टुपिर वनूपाननावाल मेहरबान मिस्तर मॅलेटसाहेबामार्फत आली ती उत्तम-

समयीं पोहोंचून अन्तःकरणरूपी बागेस टवटवी आली व हेंच पराकाष्ठेच्या दोस्तीचें व प्रेमाचें प्रमाण आहे. आपणांमधील परस्पर दोस्तीचें नातें व अंतःकरणापासूनच्या एकीचा दर्जा हे वज्राप्रमाणें दृढ झाले आहेत. प्राचीनपासून चालत आलेल्या दोस्तीचा धागा रक्षण करण्याचा परस्पर हेतु असल्या-मुळेंच आपण हा बेहंगामी वस्तूंचा नजराणा—ज्याच्यापेक्षां अधिक उत्तम असा नजराणा असेल अशी कल्पना करणें शक्य नसलेला—आपण पाठविला त्यामुळें या अकृत्रिम स्नेह्यास फारच आनंद वाटला. मी आपला स्नेही या नात्यानें असें लिहिणें हें वहिवाटीविरुद्ध समजलें जाईल तथापि मला आपले उप-काराचा उल्लेख केल्यावांचून दम निघतच नाहीं. आपणां दोघांमध्यें खरोखर असा (नजराण्याचा) प्रकार घडण्यामध्यें परिणाम येवढाच कीं, उपकार हा होय. सदरहू जिनसांची किंमत व महत्त्व परस्परांच्या मुलखांतील तज्ज्ञ व्यापारी लोक उत्तम प्रकारें जाणतात. माझ्या अन्तःकरणांतील हेतु **मिस्टर मालेटसाहेब** यांच्या मार्फत आपणांस समजतील. आपल्या कृपापत्राची अपेक्षा करणारा व आपल्या महत्त्वाची इच्छा करणारा असें मला समजून वरचेवर (पत्रद्वारें) आठवण करीत जावी. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक ९० ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७११ फाल्गुन व० १ पो २।३।१७९० इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पंडत प्रधान यांस विशेष—या-पूर्वी **टिपू नायकानें** कौलकराराविरुद्ध केलेल्या वर्तनाबद्दल व त्यानें द्वेषरूपी सां-कीस चालना दिल्यामुळें त्या गोष्टीचा बंदोबस्त करण्याकरितां माझा **चिनापटणा-कडे** जाण्याचा हेतु असल्याबद्दल मजकुराचें पत्र इकडून पाठविलेलें पोहोंचून व वाचून आपणांस सर्व मजकूर समजला असेलच. तें पत्र रवाना केल्यावर **कंपनी** अंगरेज सरकारानीं **जनरल मेडोज्** सेनापति यांस चिनापटणच्या गव्हर्नरच्या अधिकारावर नेमिलें आहे असें समजलें. सदर सेनापति साहेबांची बुद्धिमत्ता, चतुराई, शौर्य व कामाकाजाचा अनुभव याबद्दल मला पूर्ण भरवंसा आहे. ही खबर सम-जल्यामुळें माझा चिनापटणास जाण्याचा बेत रहीत केला. ही खबर आपणांस कळ-विणें जरूर समजून मुद्दाम हें स्नेहपत्र पाठवीत आहे. हरप्रकारें आपला एक कुशल-चिंतक मला समजून वरचेवर पत्रें पाठवून खुष कराल अशी आशा आहे. वरकड मजकूर मिस्तर **मॅलेट**साहेबांच्या जबानीवरून कळून येईल. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक ९१ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१२ वैशाख शु० ६ ता २५।१७९० इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडत प्रधान यांस—विशेष. इकडील स्नेहपत्राच्या उत्तरीं 'आपलेकडून लाला सेवकराम याच्या मार्फत नजरनजराणे आले तें पोहोंचून परम संतोष व स्नेहवृद्धीचें दर्शक असें वाटलें' या मजकुराचें आपलें पत्र आलें तें पावलें. त्याचप्रमाणें मिस्तर मालेट साहेब यांज-मार्फत आपलेकडून त्या प्रांतांतील वस्तूंचा नजराणा आला तो पोहोंचला, आपले-कडील पत्राचें उत्तर आलेल्या नजराण्यांच्या वस्तूंच्या यादीसह पाठविलें आहे. मिस्तर मॅलेटसाहेबांच्या मार्फत आपणांस तें मिळेल. नेहमी माझ्या नजरेसमोर असलेल्या जुन्या दोस्तीचा संबंध आपल्या लक्षांत येईल. आपल्या भेटीचें सुख मिळेपावेतों याचप्रमाणें वरचेवर पत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ९२ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१२ वैशाखानंतर मे १७९० इ. नंतर

पंडित साहेब यांस—विशेष—आमच्या लष्करच्या कांहीं पलटणी लष्क-रांत दाखल होण्याकरितां घाटमार्गें येत आहेत. सबब सदर पलटणीं-च्या येण्याचा मार्ग आपल्या लष्करांतून आहे. सारीं, स्नेहपूर्वक लिहीत आहे कीं, सदर पलटणीचा एक साहेब माणूस आपल्या भेटीस जात आहे, तरी आपल्या लष्करांतून सदर पलटणीस रस्ता देणेबद्दल आपल्या कामगार अधिकाऱ्यांचे नांवें एक परवाना सदर साहेबापाशीं द्याल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें.

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक ९३ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१२ श्रावण व. ४ ता २८।८।१७९० इ.

मे. माधवराव नारायण पेशवा—यांस-विशेष-नबाबसाहेब बाला कदर नबाब वजीरुल मुमालिक बहादर यांनी संधि प्रमाण ऊर्फ अजमापाद येथें यांनेकडेपील कर पूर्वीपेक्षां फार कमी केला असल्याबद्दल खबर मला माहित होण्याकरितां एकेरी फर्दबिशी, व मी स्नेहभावानें मला नबाबसाहेबांनी पाठविलेल्या त्या पत्राची नक्कल बरोबर काळजीपूर्वक आपणाकडे पाठवीत आहे. नबाबसाहेब मजकूर यांच्या मनांत विशेष दया असल्यामुळें यांचेकडची पुष्कळ विशेषतः

पहाण्याची त्यांची इच्छा असलेली ते उत्तमप्रकारें अमलांत आणतील अशी मला खात्री वाटते. वरकड गोष्टी मिस्टर मॅलेटसो बहादर यांच्या सांगण्यावरून आपणांस कळून येतील. मला आपण आपला एक हितचिंतक जाणून नेहमीं कुशलपत्र पाठवून आनंदवीत जावे. कळावे बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ९४ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१२ मार्ग० शु. १३ पा। १९।११।१७९० इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडित प्रधान यांस–विशेष—
श्रीशाच्या रुपेनें व मदतीनें ता० १८ माहे आकटोंबर रोजीं रात्रीं किल्ला नंदीदुर्ग ऊर्फ गर्दूनशिकोह् (शत्रूचा बळकट किल्ला) विजेयी फौजेच्या हिंमत बहादरांच्या हल्लयानें जिंकला गेला. दुर्गभेदक व अत्यंत बलाढ्य अशा (आपल्या) लोकांच्या जंगली लढाऊ सिंहाप्रो हिंमतीच्या धडाडीनें किल्ल्यांतील वेढलेले लोक शेळीच्या कळपाप्रमाणें जागा सोडून पळून गेले. त्यांच्या दुर्दैवानें ती वेळ रात्रीची झाल्यामुळें किल्ल्याच्या तटावरून दोऱ्या टाकून खालीं उतरून पळून गेले. कांहीं लोक मारले गेले व कांहीं ईश्वराच्या कोपरूपीं दोरींत किल्ल्याबरोबरच कैद केले गेले. हा ताजा विजय पुढील दिवसानुदिवस वाढणाऱ्या वैभवाचें पूर्वचिन्हच होय. या गोष्टीमुळें तो ईश्वर आपणांस व सर्व स्नेह्यांस सुखी राखो. किल्ला मजकूर जिंकणें फारसें जरूर नव्हतें, परंतु, असला बळकट किल्ला शत्रूच्या ताब्यांत असणें म्हणजे गरीब बिचाऱ्या येणाऱ्या जाणाऱ्यास एक मोठी अडचण होती. सदरहु जमीन तिघांहि दोस्त सरकारांच्या फायद्याची नव्हती असें नाहीं. म्हणूनच त्याकरितां इतकी खटपट केली. व (वाटेंतील) त्यांचा असलेला कांटा उपटून टाकला. व्यापाऱ्यांस आतां लष्कराकडे रसदगल्ल्याची नेआण करण्यास कोणताहि त्रास होणार नाहीं. ईश्वरकृपेनें व स्नेह्यांच्या सदिच्छेनें याचप्रमाणें इतर सर्व कामें मनाप्रमाणें शेवटास जातील. आपण आपलें कुशलवृत्त वरचेवर कळवून खुष कराल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ९५ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१२ मार्गशीर्ष– डिसेंबर १७९० इ.

पुरवणी—

प्रसंगामुळें जवळ असलेल्या कांहीं तोफा व मोरचाल टाकून दिल्या होत्या. परंतु नंतर लष्करच कावेरीतीरापासून ते थेट गंजाम शहरापावेतों शत्रूंस नेण्यास

अशक्य झालेले तोफांसह मोरचाल ईश्वरकृपेनें व सेनेच्या सदिच्छेनें सरकारच्या ताब्यांत पुन्हां आले, व त्या अवघड ठिकाणीं सरकार कंपनी अंग्रेज बहादूर यांचें ठाणें कायम झालें. शत्रूपैकीं कोणीहि माणूस माझ्या विजयी सैन्यास तोंड देण्यास धजला नाहीं. आपणांस कळावें म्हणून हें स्नेहपत्र लिहिलें आहे. बहुत काय लिहिणे!

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ९६ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस

शके १७१२ माघ व० ३ या। २१।२।१७९१ इ.

मेहरबान रावसाहेब यास (1) —विशेष—इकडील माझ्या अंतःकरणांतील टिपू नायकाच्या बाबतींतील कामाची वाट काय लावावी याबद्दल दुर्लक्ष्य न करण्याजोग्या गोष्टी आपणांस मिस्तर मालेटसाहेब बहादर यांनीं उत्तम प्रकारें समजाऊन सांगितल्या असतील. या बाबतीत पुन्हा आपणांस तसदी देण्याची जरूरी काय आहे! यापूर्वींचा सर्व विशेष प्रसंग लक्षांत आणितां सांप्रत आपणां परस्परांत असलेल्या पक्क्या मैत्री व करारमदाराप्रमाणें वागणूक व भलाई यांवर नजर देऊन जुलूम नाहींसा करणें व तंटा मिटविणें व सार्वीदार मित्रांचा फायदा वगैरे करण्यामध्यें शक्य तितका मी गाफील रहाणार नाहीं. कारण, यापूर्वीं आपणहि या बाबतींत केलेले परिश्रम व प्रयत्न पाहून मला फारच समाधान वाटलें. व म्हणून हें पत्र मी लिहीत आहे. मला इतका अमर्याद आनंद होत आहे कीं, तो मी वर्णन करूं शकत नाहीं. तो सर्वकर्ता परमेश्वर शत्रूचा निःपात करण्याबद्दल आपल्या सुखदुःखाच्या वांटेकऱ्यांच्या मनांत प्रेरणा करो. ईश्वरकृपेनें परस्पर मैत्रीचा करारमदार पूर्णतेस गेलेला आहे. सदर करारांत मुख्य गोष्टीकडे पाहिलें तर ती लोभी शत्रूस शिक्षा करणें व त्याचें ज्ञान उपटणें ही होय. व ती ईश्वर पूर्ण करो. तिन्ही सरकारांमधील दोस्तीचा दर्जा वाढविण्याकरितां शक्य तितकी झटपट जगाच्या अस्तित्वापावेतों प्रत्येक सरकार अमलांत आणीत आहे. सद्यःस्थितिसंबंधी माझ्या मनांतील गुप्त गोष्टींमध्यें ईश्वरकृपेनें कांहीं अडचण न आली तर मनाप्रमाणें त्याची समजूत होईल. कचित् मनुष्याला दैवनिरोधाचीहि मुभा नसते. माझी विश्वासपूर्ण इच्छा अशी आहे कीं, सांप्रत बंगाल प्रांताची राज्यव्यवस्था उत्तम रीतीनें चालली आहे. विजयपट्टणसंबंधी खुद्द मी स्वतः तिकडे जाऊन टिपु मजकुराचें राजधानी सवडीनें तडीस लावण्याचा विचार आहे. याबद्दल पूर्ण विचार मनांत केला आहे. चिनापट्टणसंबंधी कारभारहि बंगालप्रमाणेंच माझ्या हातांत आहे. व सरकार कंपनी. ची सर्व कामकाजासंबंधी बरेच जेथें त्यांचा संबंध आहे तेथें पुरती हा मनाची भावना आहे. त्याप्रमाणें आपल्या व कंपनी सरकारांचें दरम्यान असलेल्या दृढ व ज्या दोस्तीमुळें आपल्या पुण्याकडील कामकाजासंबंधीहि मनाजोगें प्रमाणें

वाटतें व म्हणून **टिपूनायकाचा** झगडा मिटविणें हें अवश्य आहे. ईश्वरकृपेनें तिन्ही-सरकारांमधील दृढ असलेल्या करारनाम्यांतील भागीदारीचा मजकूर मला पूर्ण संमत आहे. सबब पूर्ण विचारांती असें ठरवून लागलींच ठरलेल्या जागीं जाण्याकरितां जहाज तयार ठेवण्यास सांगितलें आहे. वचनाप्रमाणें क्रिया प्रत्यक्ष करून दाखविण्यापावेतों पुण्याच्या कारभाऱ्यांशीं माझी दोस्ती आहे ही खात्री मनांत समजून मी तिकडे जाण्याचा इरादा करीत आहे. आपण मला आपल्यापैकींच एक आहे असें जाणून व कामें तडीस लावण्यास योग्य समजून चालावें. मीहि आपणांस तसेच समजतों. इकडील वरकड वर्तमान मिस्तर **मालेटसाहेबांस** माझेजागीं समजून तपसीलवार इत्थंभूत त्यांजमार्फत मला कळवावी. मीहि आपणांस असेंच कळवीन. बहुत काय लिहावें !

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक ९७ **॥ श्री ॥** **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१२ फाल्गुन व० ३. पो २३।३।१७९१ इ.

रावसाहेब मेहरबान दोस्तां **हरिपंत फडके** यांस—सलामत्—आपल्या सांगण्यावरून लिहिलेल्या मिस्तर **मॅलेटसाहेब** बहादूर यांच्या पत्रावरून पुणें मुक्कामाहून आपली रवानगी व श्री. सरकार **माधवराव नारायण सवाई पंडत प्रधान** बहादूर यांचे लष्करासह कूच व पोहोंचणें वगैरे तपसीलवार मजकूर मला समजून अमर्याद खुषी व आनंद वाटला. सरकार मजकुराच्या मोठेपणाविषयीं व अब्रूविषयीं आपल्या अंतःकरणांत विशेष आस्था व हितचिंतन कायम आहे. **पेशवे** सरकार, **निजाम** सरकार, व **इंग्रज** सरकार यांच्या परस्पर दोस्तीसंबंधीं आपणाकडे सोंपविलेली कामें पार पाडण्यांत आपलें अंतःकरण तत्पर असतें. वास्तविक, सरकार **कंपनी** व **नबाब**साहेब यांचें झेंडे जेथें कायम केले आहेत तेथें सोंपविलेली कामगिरी पार पाडण्याकरितां आपणांस सैन्याचें आधिपत्य व अधिकार देऊन नेमलें ही गोष्ट समजून **पेशवा**साहेब बहादूर यांचा अनुभव व धाडस पाहून मला इतका पराकाष्ठेचा आनंद झालेला आहे कीं, तो मोठमोठीं दप्तरें लिहून सुद्धां दर्शविणें अशक्य आहे. या आपल्या सोंपविलेल्या कामांत मोठ्या अब्रूनें व यशानें ईश्वर कृपा करो व तिन्ही सरकारांच्या कामकाजाचा बोज राखो. आतां, मी निर्वडक फौज व अनुभवी स्वार व मनाप्रमाणें तोफखाना व दुर्गभेदक तोफा यांसह कोलार मुक्कामीं खुषरूप पोहोंचून एक तासाचाहि विलंब न करितां बंगलोर किल्ला वेढण्याकरितां रवाना होत आहे. ईश्वराच्या कृपेनें व स्नेहाच्या प्रेमानें थोड्याच अवकाशांत तेथें पोहोंचेन. **नबाब निजाम अलीखान** बहादूर यांनीं तिन्ही सरकार-

संबंधीं, आपली, कामगिरी बजावण्याकरितां मेहरबान **राजा तेजवंत बहादूर** यांस अधिकार देऊन विजयी फौजेसह शत्रूच्या मुलखांत गंजीकोट्यानजीक आपलें निशाण उभारलें. मुक्काम मजकूर व कंदकाह येथें असलेली माझी विजयी फौज यांजमध्यें फारसें अंतर नसल्यामुळें सदर **राजासाहेब** यांच्या नांवें पत्र माझ्या लष्करास आपल्या फौजेसह येऊन मिळावें व भागीदारीनें एकीच्या फायद्यांत आम्हांस सामील व्हावें म्हणून लिहिलें जात आहे. ईश्वर आपल्या प्रयत्नास उत्तम फळ येऊन सोंपविलेल्या कामांत उत्तम प्रकारें यश देवो. मी सरकार नामदार **पंडत प्रधान पेशवासाहेबांस** व सरकार **नवाब निजाम अलीखांबहादूर** यांस या लढाईचा शेवट उत्तम प्रकारें करण्यामध्यें **कंपनी** अंग्रेज बहादराप्रमाणेंच विशेष लक्ष्यपूर्वक तत्पर आहांत असें व दूरदर्शी मुत्सद्दीच्या व विश्वासूक थोर सरदारांच्या प्रमाणें आपणहि सटपट व परिश्रम भागीदार दोस्ताची कामें पार पाडून फायदे करण्याकरितां शक्य तितके मनःपूर्वक करीत आहांत हें जाणून मी आपला सल्ला विचार घेत आहे ईश्वरकृपेनें ज्यांच्या स्नेहाचा व एकीचा धागा अंतःकरणांत पर्वताप्रमाणें स्थिर व कायम आहे त्या थोर व सन्मान्य सरदारांच्या मनांतील हेतु निःशंकपणें आपल्या भागीदारांच्या कामात परस्पर मदतीनें यश व भरभराट प्राप्त व्हावी असा आहे व पुढेंहि तो राहील. या लढाईतील प्रत्येक भागीदाराच्या विजयी सैन्याचा पराक्रम व परिश्रम तिन्ही फौजा एक ठिकाणीं झाल्यामुळें तावडतोब व मनाप्रमाणें दिसून येईल. आपण आपल्या बुद्धीनें तुलना कराल की, आपलें स्वतःचें सैन्य माझ्या सैन्यास मिळवाल तर मनाप्रमाणें यशप्राप्ति होऊं शकेल वास्तविक, याप्रमाणें केलें असता मला फार सुखकारक होईल. किंवा आपल्या बरोबरचे **पंडित प्रधान** यांच्या सैन्याकडून कूच करविणें व माझ्या लढाईच्या मुकामाजवळ फक्त तें आणून आपले इष्ट हेतु साधण्याकरितां योग्य ती सटपट अमलांत आणणें यापैकीं कोणता मार्ग उत्तम व सुखाचा दिसेल ? दोघांच्या फौजा एकत्र करणें आपणांस योग्य वाटल्यास मी देखील या गोष्टीस महत्व समजून चालू कामाचा शेवट उत्तम प्रकारें लावण्याकरितां आपणांशीं सल्लामसलत घेणें हें मी समाधानाचें कारण समजेन. वरकड, मला आपला हितचिंतक समजून वरचेवर पत्रें लिहून सुख करीत असावें. बहुत काय लिहावें !

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ९८ ॥श्री॥ कॉर्नवॉलिस

शके १७१३ भाद्र. शु. ५ पो ७।९।१७९१ ई.

श्रीमंत पंडत प्रधान महाराजाधिराज सवाई माधवराव नारायण बहादूर यांस विशेष. विजयी फौजेच्या पराक्रमानें व **परशरामभाऊ साहेबांच्या**

बुद्धिकौशल्यामुळें धारवाडचा किल्ला जिंकल्याबद्दल व तेथें आपलें ठाणें कायम झाल्याबद्दल मजकुराचें आपलें कृपापत्र उत्तम समयीं पावलें व त्यामुळें इष्ट वार्ता समजली. आपणामध्यें असलेल्या परस्पर दोस्तीमुळेंच मी हें पत्र आपणांस लिहित आहे. आपली फौज शूर व अग्रूदार असल्याचें सगळ्या हिंदुस्तान व दक्षिण देशांत प्रसिद्ध आहे. खरोखर ती आपलें शिपाईगिरीचें कामांत पटाईत आहे. तिचे सरदारांची बहादरी व भाऊसाहेबांचें धोरणामध्यें अग्रेसरत्व या सर्व आपल्या कल्याणाच्या गोष्टींचा योग जमून झाल्यामुळें ही गोष्ट घडून आली. आपली फौज लढाईच्या इरायानें जिकडे फिरेल तेथें तीस विजय खास मिळेल व जरी वज्राप्रमाणें दुर्भेद्य असा शत्रूचा किल्ला असला तरी तो आपल्या विजयी फौजेच्या ताब्यांत येईल अशी मला खात्री वाटते. हल्लीं ईश्वरी गुप्त रूपेनेंहि तिघा सरकारांची विजयाची आनंद-कारक वार्ता चारी बाजूनें मनुष्यांस समजली आहे. त्यामुळें दोस्तांचें अन्तःकरण प्रफुल्लित झालें आहे व शत्रूचें संकोच ..लें आहे. मला ही खबर समजून इतका विलक्षण आनंद झालेला आहे कीं त्याचा उल्लेख या एवढयाशा पत्रांत करतां येणार नाहीं. पुढें होणाऱ्या उत्तरोत्तर विजयाची ही एक प्रस्तावनाच आहे. यापासून आपणा सर्व दोस्त मंडळीस सुख होवो. ... आपला एक हितचिंतक जाणून नेहेमी कृ पाठविण्याची तजवीज व्हावी. बाकी गोष्टी मिस्तर **मालेट साहेबा** मार्फत समजतील बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ९९ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१३ आश्विन शु० ९ रा ६।१०।१७९१ इ.

मे. हरिपंडित साहेब यांस — विशेष. ज्यां जगांतील रहिवाशांच्या अंतःकरणरूपी बागेला टवटवी आणणारा असा सौख्यवर्धक दसरा सणाचा मंगलकारक दिवस आहे. ज्या अर्थी या सुखकारक दिवसाला आपला सर्व परिवार व जरीपटका हे मिरवणुकीकरितां शोभा आणणारे व आपणास खुषी करणारे आहेत त्या अर्थी एक हत्ती मित्रत्वाच्या नात्यानें शकुनार्थ मी आपणांकडे पाठवीत आहे. जिच्यामुळें परस्पर दोस्तांस खरें सुख होतें त्या परस्पर दोस्तीच्या व एकीच्या सांगडीमुळें आपण या हत्तीचा स्वीकार केला असतां मला फार आनंद होईल. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक १०० ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस

शके १७१३ मार्ग० व० ३ पा १३।१२।१७९१ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडत प्रधान यांस—विशेष. चिनापटणास जाण्याचा इरादा असल्याकरून मला बसण्याजोगें जहाज तावडतोब तयार करण्याचा वगैरे माझा हेतु असल्याबद्दल पूर्वीं मी आपणांस पाठविलेल्या पत्रावरून सेवेसी समजलें असेलच व शिवाय मेहरबान **मॅलेटसाहेबांनीं** आपल्या सत्यवादी वचनावरून इकडील हेतुबद्दल सविस्तर हकिकत आपणांस समजाविली असेलच. ईश्वराच्या कृपेनें व मित्रांच्या सद्हेतूनें लवकरच थोड्या अवकाशांत कलकत्त्याहून चिनापटणास ता० ६ माहे रविलाखर रोजीं पोहोंचलों. आपणामधील परस्पर कायम असलेल्या जुन्या दोस्तीवर नजर देऊन मी या मुकामीं येऊन पोहोंचल्याबद्दल खबर न देणं म्हणजे परस्पर एकचित्तपणाच्या बाहेरची गोष्ट करण्यासारखें होईल म्हणून तावडतोब या स्नेहपत्रानें लिहीत आहे. ईश्वर या स्नेहास विजयाचें व परस्पर इष्टसिद्धिचें साधन करो. हल्लींच्या दोस्तीच्या काळांत आपणा परस्परांत दुही होणें शक्य नाहीं अशी मला ईश्वराच्या कृपेनें पूर्ण आशा आहे. हीच आशा मी कलकत्त्यास होतों तेव्हांपासूनच ईश्वराच्या पूर्ण कृपेनें करीत आहे. पूर्वीप्रमाणेंच आपणांमध्यें परस्पर अंतःकरणांतलि गुप्त गोष्टींचा पत्रद्वारें अधिकाअधिक संबंध जडेल. **मॅलेटसाहेबांच्या** पत्रांत इकडील सविस्तर मजकूर आपणांस कळविण्याकरितां लिहिला आहे तो ते आपणांस निवेदन करतील. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस.

पत्रांक १०१ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस

शके १७१३ मार्ग० व० ११ रा २१।१२।१७९१ इ.

श्रीमंत पेशवासाहेब यांसः— चारी दिशेनें ताज्या जयाची आनंददायक वार्ता आमच्या कानीं शुभसमयीं आली. प्रत्येक देशाकडून व शहराकडून येणाऱ्या रहिवाशांच्या कानीं जयाची खबर आली. ज्याच्या बळकटीबद्दल जगांत प्रसिद्धि म्हणी मोठी आहे असा या देशांतील बळकट व निवडक किल्ला सावनदुर्ग ऊर्फ **माकसरली (?)** ता. २४ माहे रविलाखर रोजीं ज्यांची दोस्ती व एकी ईश्वरकृपेनें पर्वताप्रमाणें स्थिर आहे अशा सहकारी दोस्तांचें शुद्ध मन व ईश्वराच्या ठिकाणीं भाव या मुळें व **कंपनी** अंग्रेज बहादूर यांच्या विजयी फौजेच्या पराक्रमानें केलेल्या हल्ल्यामुळें दोडतास दिवस होतांच हातांत आला. (जिंकला). त्यांचे फार लोक मारले गेले व बरेच कैद केले गेल्यामुळें शत्रूच्या मनांत अनावर दरारा बसून ते भिऊन गेले आहेत. अशा प्रकारचा विजय मिळणें हें दोस्तांच्या अंतःकरणास अत्यंत उल्हास-

कारक आहे. **हरिपंडित तात्यासाहेब** हे आमच्याबरोबर असल्यामुळें दोस्तांच्या परस्पर भरभराटीच्या दृष्टीनें उभयांच्या मनास संतोष आहे. तथापि, आपण दूर असल्यामुळें आपणांस परस्पर कामाबद्दल खुषी करण्याकरितां आपलें अभिनंदन करीत आहें. ईश्वरकृपेनें परस्पर हेतुप्रमाणें दिवसेंदिवस भरभराट आहे. ईश्वर या गोष्टीमुळें आपणास व आपल्या मित्रांस हजारपटीनें सुखी ठेवो. वरकड मजकूर **सर चार्लस वार मॅलेट** साहेब हे तोंडीं जाहीर करतील. तिन्ही सरकारच्या परस्पर संबंधांत मला आपला भरभराट इच्छिणारा एकजीव स्नेही समजून वरचेवर कुशलवार्ता लिहून व तिकडील वर्तमान कळवून आनंदवीत जावें. बहुत काय लिहावें ?

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक १०२ ॥ श्री ॥ (?)
शके १७१३ १७९१ इ.

मेहरबान मुहिब्बान् सलामत् (?) यापूर्वीं मेहरबान **परशराम** यांनीं किल्ल्यास वेढा दिला. तेथील किल्लेदार **खानानें** व इतर वेढले गेलेल्या इसमांनीं लढाईत जातीनें मुळींच कसूर केली नाहीं. तथापि किल्ल्यांतील वेढलेले लोक अगदीं निरुपाय होऊन तंगीस लागले. अखेरीस सदर लोक ता. २ शाबान रोजीं स्वतःच्या प्राणरक्षणाकरितां बाहेर पडले. व सरकारचें ठाणें सदर किल्ल्यामध्यें बसलें. या गोष्टीमुळें ईश्वर स्नेह्यांस व विशेषतः आपणांस मंगल करो. मी ता १ माहे मजकूर रोजीं **नबाब-आसफजहा** यांचेकडून रवाना होऊन मोपला फौजेंत तुंगभद्राकांठीं घाट उतरून तळ दिला होता तेथें दाखल झालों. ता. १० माहे सदर रोजीं श्रीमंत **पेशवे** यांच्या व **मदारुल् महाम**च्या आज्ञेप्रमाणें चिरंजीव **लक्ष्मणराव लॉर्ड कॉर्नवॉलिस** यांच्या फौजेशीं मिळण्याकरितां बड्या सरदाराबरोबर रवाना झाला आहे. सदर चिरंजीव हा कूच दर कूच करून गंजीकोटामार्गें इंग्रज **कंपनीच्या** फौजेस सामील होऊन जनरल मजकूराची भेट घेईल. मी कर्नूलपासून दोन कोसांच्या अंतरावर सदर नदीकांठीं आहे. कळावें म्हणून लिहिलें आहे. आपण कृपापत्र पाठवाल अशी आशा आहे.

पत्रांक १०३ ॥ श्री ॥ (?)
शके १७१३ १७९१ इ.

मेहरबान राजा (?) यांस—आपल्या भेटीच्या अपेक्षेचें वर्णन कोठवर करूं ? परंतु प्रत्येक गोष्ट कालावर अवलंबून आहे. आज ता. ९ शाबान रोजीं मी तुंगभद्रा नदीकांठीं कर्नूल येथें दोन कोस अंतरावर सुखरूप असून चिरंजीव **लछमनरावास** बड्या बड्या सरदाराबरोबर व विजयी फौजेबरोबर आपलेकडे पाठविलें आहे.

सदर चिरंजीव गंजीकोटयाच्या मार्गानें तिकडे येतील. आपण पुढें येऊन त्यांस मिळून एक विचारें **लॉर्ड कॉर्नवॉलिसच्या** फौजेस मिळावें. कदाचित् चिरंजिवाच्या पोहोंचण्यापूर्वीच आपली व लॉर्डांची गांठ पडली तर आपण चिरंजीवास एकविचारें दोघांनींहि येऊन मिळावें. व आपली कुशलवार्ता व पत्ता चिरंजिवास कळवावा म्हणजे तो तेथें येईल. हमेशा कुशलवार्ता व कामकाज लिहीत जावें कारण मी आपणांस माझें समजत आहें.

पत्रांक १०४ **॥ श्री ॥** **(अर्काटचा नबाव)**

शके १७१३ **१७९१ इ.**

मेहरबान रावसाहेब (प्रधान) यांस— विशेष- आमच्या चार पिढ्यापासून व आपल्या चार पिढ्यांपासून परस्पर चालत आलेला व आपल्या व माझ्या दरम्यान असलेला स्नेहसंबंध जो आहे तो अनिर्वर्णनीय आहे. परंतु वस्तुस्थिति अशी आहे कीं, प्रसंग पडला असता मदत करण्याच्या वेळीं तो स्नेहसंबंध कसोटीस लागतो. आपण वर लिहिलेप्रमाणे कसोटीस उतराल असा मला पक्का भरंवसा आहे. वरकड गोष्टी **जनार्दनराव** हे आपल्या सेवेसी जाहिर करतील. कारण, ज्याचा पाया अशाश्वत आहे अशा या कारखान्यांत म्हणजे जगांत प्रेम व स्नेह याशिवाय कोणतीहि गोष्ट जगरूपी दफ्तरांत कायम राहणारी व स्मरण करणारी अशी नाहीं. प्रेम व स्नेहरूपी बागेस बहारवृद्धि जशी अवश्य आहे त्याप्रमाणें आपण रावमजकूर याच्या सांगण्यावरून आमच्यावर मेहेरबानी करावी हें योग्य आहे. दोस्तांचे हक्क संभाळणे व त्यांस मदत करणें, सत्य पाळणें इत्यादि गोष्टी आपल्या नजरेसमोर रहाणें न्यायास अनुसरून आहे. विलायतच्या अंग्रेजी राज्यांत **लार्ड कार्नवालिस** हे एक फार मोठे दरज्याचे आहेत. ते स्वाभाविक शहाणे आहेत, सर्वगुणसंपन्न आहेत. इकडील कामाची व्यवस्था लावण्यासारखे आहेत, दोन्ही सरकारांच्या दोस्तीचा पाया मजबूत करणारे दक्ष आहेत. शपथेवर सांगतों कीं, पुष्कळ दिवसापासून दोस्तांची अशी अपेक्षा होती कीं, ईश्वरकृपेनें सांप्रत ही वस्तु प्राप्त झाली आहे. यास आपणहि एक ईश्वरी देणगीच समजावें, कारण, पुष्कळ गोष्टींचा यांत-निर्गम-होणार आहे.

पत्रांक १०५ **॥ श्री ॥** **जे. फनवे.**

शके १७१४ चैत्र शु० ५ ता ३०।३।१७९२ इ.

मे० हरीपंडत फडके यांस—विशेष, मनांतील भावना लेखनीरूपा निर्भेतून उतरून दाखविणें फार कठीण कर्म आहे. म्हणून लेखणीरूपी घोड्याचा लगाम या (कागदरूपी) मैदानावर रोखून पहन फक्त मुद्यापुरतेंच लिहीत आहे. पतूर्वा

मदारुल् महामकडून सामोरें जाण्याबद्दल ताकीद आपणांस दिलेली असल्याबद्दल मिस्तर **मालेट साहेब** यांजकडून हमेषा पत्रें येतात, त्यांतून समजलें. त्यांच्या आज्ञेप्रमाणें प्रथम भेटण्याकरितां आपण तावडतोब **बंदगान अलीच्या** मोपला फौजेशीं मिळून सामोरें जाल अशी आशा आहे. परंतु, मिस्टर **इष्टुअर्ट** साहेबांच्या पत्रावरून समजतें कीं, मोपला फौज रायचुरीमध्यें खोळांबून थांबली आहे असें दिसतें. **लॉर्ड कॉर्नवॉलिस्** यांचें पत्र ता. २५ माहे रजबचें आलें. त्यांत **कंपनी**ची फौज मोपला फौजेशीं मिळण्याकरितां बंगलोराहून गुरमकोंड्याकडे गेल्याचें लिहिलें आहे. ती त्याप्रमाणें मिळेलच. आपल्या खुषीचें सविस्तर पत्र वरचेवर पाठवून आनंदवीत जावें, कारण, तीच खबर तशी गव्हर्नर जनरल बहादर यांजकडे आम्हांस कळविणें आहे. बहुत काय !

जे. कनवे.

पत्रांक १०६ **॥ श्री ॥** **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१४ श्रावण. आगष्ट १७९२ इ.

मेहरबान नानासाहेब यांस—आमच्या स्नेहाची व दोस्तीची अमर्यादित अपेक्षा दाखविणारें आपलें पत्र पावलें. आपण आमची कुशल वार्ता विचारली आहे याचें कारण आपल्या स्नेहाळु अंतःकरणांत आमच्याविषयीं अत्यंत प्रेम व स्नेह आहे हेंच होय. असो. विलायतच्या **बादशहानें**—ईश्वर त्याचें राज्य व देश चिरायु ठेवो — मला किताब दिल्याबद्दल खबर आपणांस समजून फार आनंद झाल्याबद्दल व इतरहि आपल्या अनेक चांगुलपणाच्या हकीकती मेहरबान **सर चार्लस मालेटसाहेब** याच्या पत्रांवरून उत्तम वेळीं समजल्या. आपण या (आमच्या) राज्याचे जुने दोस्त व माझे खरे प्रेमी स्नेही आहांत. त्यामुळें आपणांस ही आनंदाची खबर ऐकून फारच आनंद झाला असेल अशी मला खात्री आहे. तो ईश्वर आपल्या सर्व स्नेह्यांस असाच आनंद देवो. या प्रमाणेंच आपण वरचेवर कुशलपत्र पाठवून प्रत्येक बाबतींत मी आपला एक हितचिंतक आहे हें जाणून मला आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें !

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक १०७ **॥ श्री ॥** **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१५ अधिक वैशाख व० २ पौ २८।४।१७९३ इ.

श्रीमंत रावसाहेब यांचे सेवेसी—आपलें पत्र **सर जॉन शोअर** साहेबाचे नांवें कलकत्त्यास मी येण्यापूर्वी **लाला गुलाबराय** याची नेमणूक त्याच्या मयत बापाच्या जागेवर केली असल्याबद्दल मजकुराचें—आलेलें वाचून फार आनंद झाला.

लाला मजकूर हा फार हुशार व सद्गुणी असल्यामुळें त्याची या जागेवरील नेमणूक अगदीं योग्य व उत्तम केलेली आहे. हें पाहून माझ्या अंतःकरणास अत्यंत समाधान वाटलें. ह्या सरकारांनीही आपल्याशीं असलेल्या दोस्तीस व स्नेहास अनुसरून सदरहु **लाला** यांचा योग्य तो मानमरातब ठेविला. मशारनिल्हे यांनीं आपणांस या सर्व गोष्टी कळवून त्यामुळें आपणांस हि आनंद झाला असेलच अशी मला खात्री आहे. आपण आपलें कुशलपत्र स्नेह्यास पाठवून वरचेवर पत्रद्वारें स्नेह वाढवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. कळावें बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक १०८ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१५ अधिक वै० व० २ पा। २८।४।१७९३ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंडत प्रधान यांस–विशेष, आपल्या शुभलग्नाची उत्तम वार्ता ऐकण्याची मनापासून उत्कंठा असतां त्या समारंभाची खबर समजून इतका आनंद झाला आहे कीं तो या पत्रीं लिहितां पुरवत नाहीं. सदर लग्न घडून आल्यानें जवळच्या व दूरच्या सर्व हितचिंतक स्नेह्यांस व विशेषतः आपणांस ईश्वर सुखी करो, व त्याचीं गोड फळें परमेश्वर आपणांस देवो. मी विशेष आनंदानें आपलें अभिनंदन करीत आहे. आपणांस दीर्घायुष्य, वैभव वगैरे देण्याबद्दल ईश्वरास मी प्रार्थना करीत आहे. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक १०९ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलीस्

शके १७१५ वैशाख शु० ३ पा। १३।५।१७९३ इ.

मे० नाना फडणवीस यांसः—

परस्पर एकीचा व स्नेहाचा असलेला दृढ संबंध, सरळपणानें व वचनाप्रमाणें पाळल्यामुळें व परस्पर कामकाज भरभराटीनें पार पाडल्यामुळें, दिवसेंदिवस दुप्पट वृद्धिंगत झालेला आहे. असें आहे तथापि परस्पर विश्वासामुळें कोणताहि आडपडदा न ठेवितां उघडपणें परस्पर सरळपणानें वागून कामांत गुप्त गोष्टी समजाविण्याचा कधीं कधीं प्रसंग पडतो. ईश्वरानें घडवून आणलेला आपला परस्पर संबंध पूर्वीपेक्षां अधिक मजबूत होऊन तो जगाच्या स्तुतीस पात्र होईल. मी वरील सर्व गोष्टी मनांत उत्तमप्रकारें समजून व इंग्रजसरकारचे एक हितचिंतक मित्र असें जाणून समजून ज्यांत इंग्रजलोकांचा संबंध आहे अशा हरएक गोष्टीची खबर आपणांस देणें, हें परस्पर शुद्ध भावास अनुसरून करण्याच्या अनेक गोष्टींपैकीं एक आहे असें

मी समजतों. या एकंदर परिस्थितीप्रमाणें ज्याप्रमाणें हिंदुस्थानांत अशक्य वाटणारी अशी शांतता व सौख्य येथील लोक अनुभवीत आहेत त्याप्रमाणें विलायतेंतहि शांतता व सौख्य नांदत आहे. आणि म्हणून ही गोष्ट आपणांस जाहीर न करणें हें मित्रत्वास व निष्कपटपणास अनुसरून होणार नाहीं असें जाणून व दोस्तीचें व एकीचें हें एक कर्तव्य मानून परस्पर भेदभाव मनांत न आणतां मुख्य विषयाकडे मी वळतों. आपणापासून पुढील गोष्ट छपून न रहावी ती अशी—इंग्रज लोक व फ्रेंच लोक यांमध्यें परस्परांच्या भरभराटीस कारणीभूत असलेल्या स्नेहास अनुसरून दोन्हीकडील थोर थोर सरदार कांहीं वर्षांपासून परस्पर वागत आले आहेत. अलीकडे तीन चार वर्षें झालीं असतील तेव्हांपासून फ्रान्स देशांतील हलक्या प्रतीचे रहिवाशांनीं ज्यांचा धंदा नेहमीं आगलावेपणाचा आहे त्यांच्या व जुलुमी लोकांच्या चिथावणीवरून धामधूम करण्याचें डोक्यांत येऊन आपल्या देशांतील सरकारी कायदे मोडले, जे प्रत्येक देशांत राज्याचे खांब समजले जातात अशा थोर थोर सरदारांस व स्त्रियांस बाहेर हांकून दिले, व सैतानी उपदेशामुळें अनेक प्रकारचे उत्पात करण्याचें पाप त्यांनीं संपादिलें. त्यांनीं आपला जुलमी हात **बाद-शहा**च्या मदतगार मंडळींच्या पदरापावेतों घातला व त्यांचा अपमान केला. अखेर त्यांनीं आपल्या जुलमाचें निशाण येथपावेतों उभारलें कीं, त्या दुर्दैवी जमावानें निर्भयपणें तरवारीच्या घावानें सदर बादशाहाच्या अस्तित्वाचा उगा इहलोकापासून परलोकांत ओढून नेला (बादशहास ठार केलें). त्या मुलखांत त्यांनीं कायदेकानूंचें बंधन तोडलेलें आहे अशा स्थितींत शेंकडों वर्षांपासून परदेशीय बादशाहा व सरदार यांच्याशीं राजकारण करण्यांत योग्य असे जे बुद्धिमान चतुर मंत्री व अधिकारी त्यांसही नाहींसे केलें. आपल्या स्वतःच्या देशांत भयंकर अविचारी वर्तन ज्याअर्थीं अमलांत आणलें आहे त्याअर्थीं दुसऱ्या जातीच्याहि बाब-तींत त्यांच्या अंतःकरणांत ते तसेंच आणतील यांत नवल तें काय ? असो. अलीकडे विलायतच्या वर्तमानपत्रांवरून असें ऐकण्यांत येतें कीं, त्या बंडखोर टोळीनें आपल्या देशांत अत्यंत अव्यवस्था व तंटेबखेडे उपस्थित केलेले आहेत. इतकेंच नव्हे तर, लढाईची व मारामारीची आग विलायतच्या मोठ-मोठ्या सरदारांसहि त्यांनीं नेऊन पोहोंचविली आहे. बरींच वर्षें अव्यवस्था झाल्या-मुळें अवश्य खर्चाचे रकमेस तूट व बाध आला व त्यामुळें दर्यायी व खुष्की फौजा खर्चास न मिळाल्यामुळें हुकमतींत रहाणें जवळ जवळ अशक्य आहे. असें आहे तथापि त्यांनीं इतर सरदारांप्रमाणें इंग्रज लोकावरहि मगरूरीचें व दांड-गाईचें निशाण उभारलें आहे. मात्र इंग्रज लोक सर्व लहान थोर मंड-ळीशीं ज्या सरळपणानें व मित्रत्वानें पुष्कळ दिवसांपासून वागत आले त्याचप्रों वर्तन ठेविलेलें आहे. शिवाय केवळ निष्कारण अशा प्रकारचें सदर जमावाचें आम-

च्याशीं वर्तन घडतें तर तें कोण सहन करूं शकेल ! सबब, या कृत्याचे निराकरणार्थ व्यवस्था लावणें जरूर जाणून या चळवळीच्या मूळ उत्पादकास शिक्षा करण्याकरितां विलायतेंत व हिंदुस्थानांत हि तजवीज केलेली आहे. व मी ही खबर विलायतच्या वर्तमानपत्रांवरून समजून बंगाल्यांतील त्यांच्या (फ्रेंचाच्या) ताब्यांत असलेली बंदरें व वखारी आपल्या ताब्यांत घेतल्या आहेत. ईश्वरकृपेनें पुन्हा एखादे वेळेस या दुष्ट चळवळ्यांना हिंदुस्थान व दक्षिण यामध्यें व आसपासच्या प्रदेशांत असलेल्या शांततेचा भंग करण्याची ताकद राहूं नये अशा प्रकारची तजवीज करण्यांत येईल. मला आपण सर्वथैव आपला एक हितचिंतक जाणून हमेशा कुशलवार्ता लिहून खुषी करीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ११० ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस**

शके १७१५ ज्येष्ठ व० १० पा ३।७।१७९३ इ.

श्री० रावसाहेब याचे सेवेसी.—देशप्रेमामुळें मी कांहीं महिन्यांपूर्वी विलायतेस जाण्याचें निश्चित ठरविलें. त्याप्रमाणें मी विलायतेंत गेल्यावर येथें कंपनीच्या जागेवर कोणी तरी नेमून मला रजा मिळावी म्हणून मी विलायतेस विनंति केली व तिकडून आलेल्या पत्रांवरून पहातां ती मंजूर झाल्याचें समजतें. प्रथम बंगाल कौन्सिलमध्यें सरकारी कामावर नेमलेले सर जॉन शोअर यांची नेमणूक गव्हर्नर जनरलच्या जागेवर माझ्या सूचनेप्रमाणें झाली. साहेबमजकूर हे कलकत्त्यास हल्लीं आलेले आहेतच. परंतु विलायतेस जाण्याकरितां वारा अनुकूल नाहीं म्हणून मी ४।५ महिने येथें अडकून पडलों आहे. सदर मुदतींत सर जॉन शोअर साहेबांस आपणांसंबंधीं स्नेहाच्या वगैरे सर्व गोष्टी सांगून ठेवीत आहे. सदर साहेब हे येथें असल्यामुळें परस्पर सरकारामधील दोस्तीबद्दल त्यांस पूर्ण माहिती असल्यामुळें त्यास फारच आनंद झाला व ज्याप्रमाणें मी आपणाशीं समभावानें वागलों त्याप्रमाणें वागण्याची त्यांची उत्कट इच्छा आहे. तथापि आपल्याविषयीं असलेल्या स्नेहामुळें व प्रेमामुळें इतकें लिहिणें जरूर आहे कीं, मी विलायतेस गेल्यावर हल्लींचे नेमलेले गव्हर्नर जनरल सर जॉन शोअर हे आपल्याशीं स्नेहानें व प्रेमानें वागतील, सर जॉन शोअर यांजसंबंधीं ज्यांत मजकूर आहे असें हें पत्र पाहून आपणांस आनंद होईल म्हणून मुद्दाम हें पत्र पाठवीत आहे. निघेपर्यंत मी आपल्या आहे त्या अधिकारावर राहीनच. तरी आपण मला आपला एक हितचिंतक समजून पूर्वीप्रमाणें कृपापत्र पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. फार काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस.

१०२६२

पत्रांक १११ ॥ श्री ॥ पी. एस्.

शके १७१५ श्रावण शु० ६ नंतर १३।८।१७९३ इ. नंतर

*रावसाहेब बाळाजीपंडत (फडणवीस) यांस-- विशेष--चिनापटणाकडील कामकाजाबद्दल व्यवस्था लावण्याकरितां तेथें जाण्याचा नबाब **गव्हर्नर जनरल** यांचा इरादा असल्याबद्दल सविस्तर मजकूर त्यांच्या पत्रावरून आपणांस समजला असेलच. त्याप्रमाणें नबाबसाहेब मौसुफ हे ता० १३ माहे आगष्ट सन चालू रोजीं कलकत्त्यास रवाना झाले. विलायतेस जाण्याच्या मुदतींत या सरकारचा चिनापटणकडील कामकारभार मी व इतर कौंसिलदारसाहेब यांजकडे सोंपविला आहे. हा मजकूर आपणांस कळविणें जरूर समजून मुद्दाम पत्रीं लिहीत आहे. इंग्रज **कंपनी** व आपण या दोघांमधील परस्पर दृढ असलेल्या दोस्तीस व एकीस अनुसरून दोस्तीचा पाया दृढ करणारीं कुशलपत्रें लिहून मला खुष कराल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

पी. एस्.

पत्रांक ११२ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१५ भाद्र० शु० १२ पा। १७।९।१७९३ इ.

या पूर्वी चिनापट्टणकडील कामकाजाचा उलगडा करण्याकरितां माझें जाणें लांबलें आहे व त्यानंतर जहाज निघण्याचे वेळीं विलायतेस जाण्याचा माझा इरादा असल्याबद्दल वगैरे तपसीलवार मजकूर स्नेहपूर्वक लिहून आपणांस कळविला तो समजला असेलच अशी मला खात्री वाटते. हल्लीं ईश्वरकृपेनें व स्नेह्यांच्या सुदैवानें माझ्या सर्व कामांतून मी मोकळा झालों आहे. व विलायतेकडे जहाज हांकण्यास अनुकूल व मनाजोगा वारा झाला आहे. मी (आपला स्नेही) चिनापट्टण मुकामीं जहाजावर बसून विलायतेकडे रवाना झालों. याउपर **सर जॉन शोअर** साहेब बहादर माझ्या मागें गव्हर्नर जनरलच्या अधिकारावर नेमलेले आहेत. ज्याप्रमाणें आपण माझ्याशीं एकीचा व दोस्तीचा पत्रव्यवहार करीत होता त्याचप्रमाणें त्यांच्याशींहि पुढें सुरू ठेवाल अशी आशा आहे. आनरेबल साहेबहि दोस्तीखातर व दोस्तीस व एकीस अनुसरून माझ्यापेक्षांहि अधिक आपणाशीं वागतील अशी खात्री आहे. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस्

---

* याच मजकुराचें दुसरें एक पत्र **सखारामबापूंच्या** नांवचें आहे.

पत्रांक ११३ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१५ आश्विन व० १२ पा॥ ३१।१०।१७९३ इ.

मे० पेशवा सवाई माधवराव यांस— विशेष— आपल्या शुभ विवाहाची खबर समजून आपले अभिनंदन केव्हां करतां येईल अशी माझें मन अपेक्षा करीत असतांना **सर चार्लस् मालेट्** यांचेकडील आलेल्या पत्रांतील आपल्या विवाहाच्या शुभवार्तेचा मजकूर वाचून मला इतकी खुषी वाटली कीं, तिचें वर्णन या अशा संक्षिप्त पत्रांत मावूं शकणार नाहीं. या विवाहाच्या योगानें ईश्वर विशेषतः आपणांस व आपल्या अवळदूरच्या मित्रांस भरभराट व चांगुलपणाचें फळ देवो. मी मोठ्या उल्हासानें आपलें अभिनंदन करीत आहे. आपल्या दीर्घ आयुष्याकरितां व वैभवाकरितां ईश्वरास प्रार्थना करीत आहे. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ११४ ॥ श्री ॥ **शोअर**

शके १७१५ पौष व० १३ पा॥ २९।१।१७९४ इ.

श्रीमंत पेशवेसाहेब यांस—आपणा परस्परांतील दोस्ती व स्नेह झालेला आहेच व आपलें परस्परांचें कामकारभार एकच आहे. या बाबतींत स्नेहपूर्वक लिहीत आहे. परस्पराचे हक्क न्यायनीति व स्नेह हे सर्व **कंपनी इंग्रज** बहादर यांच्या डोळ्यापुढें सतत आहेत. **नवाब +सादतअलीखान बहादर** हे कंपनीसरकारच्या मदतीनें गादीवर बसले. गादीवर तेच वारस आहेत. सर्व लहान मोठया लोकांनीं त्यांस मान्य केले आहे. व हें तंत्र्याचसेडयावांचून पडून आले ही फार आनंदाची गोष्ट आहे. असो. स्नेहास वरचेवर पत्र पाठवीत जाऊन कुशल कळवून संतोषवाळ अशी आशा आहे. कळावें बहुत काय लिहिणे ?

जे. शोअर.

पत्रांक ११५ ॥ श्री ॥ **(चिनापटण)**

शके १७१६ भाद्र० शु० १४ ता ८।९।१७९४ इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस— विशेष— वेस्टमिंस्टरचे **बादशाहा** यांच्या हुकमावरून प्रधान कारभारी वगैरे यांनीं मला येथील कारभारावर नेमल्यावरून मी येथें चिनापट्णास पोहोंचून सूत्रें हातीं घेतलीं आहेत. सबब आपणास लागलींच कळवीत आहे. आपणा परस्पर सरकारांत असलेला दृ

+ हसनोपे.

स्नेहसंबंध व एकीरूपी बाग नेहेमीं हिरवागार व टवटवीत आहे असें पाहून मला फार आनंद होत आहे. व यासंबंधीं प्रत्येक भलेपणाचें काम आपण सांगाल ते करण्यास मी तत्पर राहीन. बहुत काय लिहिणें ?

पत्रांक ११६. ॥ श्री ॥ **सर जॉन शोअर.**

शके १७१६ माघ० व० ३० पा. १९।२।१७९५ इ.

बाळाजी पंडित यांस– विशेष—

प्रत्येक शब्दांत श्रीमंत **पेशवे** सरकार व **नवाब आसिफजाहा** बहादर व सरकार **कंपनी** अंगरेज बहादर यांमध्यें परस्परांत दोस्तीमुळें पराकाष्टेचें एक मत होतें व **टिपु-सुलतान** च्या मोहिमेमध्यें हि तिघांनीहि फार श्रमपूर्वक फायदा करून घेतला, ही पूर्वीची स्थिति मला चांगली आठवते. हल्लीं **पेशवेसाहेब** व **नवाबसाहेब** यांमध्यें शक्य तितके प्रयत्न मनें साफ करण्याकरितां केले तरी सुद्धां परस्परांत वैर दिसून येत आहे; त्यामुळें माझ्या अंतःकरणास फार खेद होत आहे. या एकीच्या बाबतींत तिघां सरकारांत ती पूर्वीप्रमाणेंच कायम असणें हा तिघांसी एक मोठा कायमचा आधार होईल व (त्यामुळें) हिंदुस्थान देशांत हि शांतता राहील. यांत अडथळा आणणारी गोष्ट केव्हांहि घडणार नाहीं. एहतेशामुद्दौला **सर चार्लस वार मालेट्** बहादर यांजकडून या सर्व गोष्टी तपसीलवार आपणांस (**बाळाजी पंडित** यांस) व पेशवे सरकारास जाहिर जाल्यास बरेच दिवस झाले आहेत. जो तंटा **पेशव्यांच्या व नवाबाच्या** नुकसानीला कारणीभूत होतो तो तोडून फायदा करण्याकरितां व उभय सरकारामध्यें मनें साफ करण्याकरितां मी हरएक प्रकारें परिश्रम व प्रयत्न केलेले आहेत. त्यांत कोणतेहि प्रकारें कसूर केलेली नाहीं एवढें मला समाधान वाटतें. दोन्ही सरकाराचा जो कोणी दोस्त असेल (मग तो कोणी हि असो.) त्यानें याच-प्रमाणें करणें प्राप्त होतें. याशिवाय, तीन्ही सरकारामधील स्नेह पुष्कळ दिवसांपासून वृद्धिंगत होऊन कायम झालेला असल्यामुळें **कंपनी** सरकारचाहि नफा आहे ही गोष्टहि माझ्या स्नेहपूर्ण अंतःकरणांत वागत आहे. त्यानंतर माझे सर्व प्रयत्न निष्फळ झाले व महाराजसाहेब व **नवाबसाहेब** यांच्या मधील बिघाडाचें मूळ कारण सम-जलें नाहीं. व ज्या स्नेहाचा उपयोग व परिणाम परस्परांचा उलगडा करण्यांत झाला असता त्या स्नेहास अनुसरून सलूखाकरितां शक्य ते प्रयत्न केले तरी ती गोष्ट घडून येत नाहीं हें सर्व पाहून माझ्या स्नेहपूर्ण अंतःकरणास अत्यंत खेद होत आहे. असेर या सर्व गोष्टीमुळें दोन्ही सरकारांतील बिघाडाची अत्यंत वाईट गोष्ट पाहून–अशी गोष्ट केव्हांहि न घडो अशी मी पूर्ण आशा करितों. तिन्ही सरकारांमधलि पूर्ण दोस्तीमुळें मला समजत असलेल्या व माझ्या अंतःकरणांतील, गोष्टी ताबडतोब वेळ न गमावतां लिहून कळविण्यांत गुंतलों आहे. वरकड गोष्टी साहेब मजकुराच्या (= **मालेट**

साहेबांच्या) जबानी वरून आपणांस व महाराजसाहेब यांस जाहिर होतील. आपण मला एक हितचिंतक जाणून कुशल पत्र पाठवून खुषी कराल अशी आशा आहे. फार काय लिहिणें ?

जे. शोअर

पत्रांक ११७ ॥ श्री ॥ शोअर

शके १७१७ श्रावण शु. ८ पा २४।७।१७९५ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस—विशेष. इकडून लढाईची हकीकत व दरम्यान तहासंबंधी मजकूर लिहून पाठविलेले पत्राचे उत्तरीं आपले कडून कृपापत्र, असे प्रकारें उत्तर येईल अशी खात्री वाटत नसतांना, उत्तम समयीं आलें तें पोहोंचून फारच समाधान वाटलें. व सर्व मजकूर तपशीलवार समजला. आपण व नबाब आसफजहा यांजमध्यें परस्पर बेबनाव व झगडा असल्याबद्दल समजून फार काळजी लागली होती. परंतु ती आतां आपली परस्पर दोस्ती झाली आहे हें कळून आमच्या सरकारची आपणा दोघां सरकारांशीं अत्यंत स्नेह व एकी असल्यामुळे, दूर होऊन अत्यंत आनंद झाला. ईश्वरी योगानें घडून आलेले परस्पर दोस्ती व एकीचे फायदे हे दोघांचे मनास पूर्णपणें समजले. आतां परस्पर स्नेह व एकीचें जें स्वरूप आहे तें ईश्वरी कृपेनें शाश्वत टिकावें ही आशा फार आहे. आपला आगेयाचा एक हितचिंतक समजून नेहमी कृपापत्र पाठवून खुष करीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें ?

जे. शोअर

पत्रांक ११८ ॥ श्री ॥ डॅनियल् सीटन्

शके १७१८ मार्ग. शु० ५ नंतर ४।१२।१७९६ नंतर

श्रीमंत पंडत प्रधानसाहेब यांस— डॅनियल् सीटन यांजकडून विशेष— आपलें कृपापत्र पोहोंचून परमानंद वाटला. व त्यांतील महाराजाकडून आपणांस पेशवाईचीं वस्त्रें मिळाल्याबद्दल आनंदकारक मजकूर ऐकून जवळदूरच्या मित्रांस अत्यंत सुख झालें. ईश्वर आपणास यशस्वी सुदैवी व वैभवी, सुखी व सिंहासनाचा अलंकार, पृथ्वी आहे तोंपावेतों करून सर्व इष्टसिद्धि करो. व त्याबद्दल त्याच्या दरबारीं त्याचे आभार मानतों. तो अत्यंत श्रेष्ठ ईश्वर आपल्या मित्रोद्धारानें आपणांस सुखी राखो. हितचिंतकाचे आभार व आशीर्वाद हे मंगलाचे द्योतक आहे. ईश्वरकृपेनें आपण व इंग्रजकंपनी सरकार यांमधील दोस्तीचा संबंध कायम ममतेन होवो अशी प्रार्थना आहे. माझ्याकडून होण्याजोगें काम करण्या-

बद्दल आपण सूचनाज्ञा कराल तर तें मी करण्यास खुषी आहे. बहुत काय लिहिणें. ईश्वर आपणांस सुखी राखो.

डी. सीटन्

पत्रांक ११९ ॥ श्री ॥ चेरी

शके १७१८ पौषानंतर डिसेंबर १७९६ नंतर

महाराजासाहेब यांस— विशेष– आपलें स्नेहपत्र उत्तम समयीं पावलें. त्यांतील प्रत्येक अक्षर व शब्द यांत स्नेहाचा सुगंध होता. त्यामुळें प्राण व प्रेम या जुळ्यांच्या मगजांत घमघमाट झाला. आमचें मन अत्यंत सुप्रसन्न असतांना गादी-नशीन झाल्याबद्दलची शुभवार्ता त्यांत असलेली समजली ज्या लोकांनीं आपणास गादीवर बसण्याच्या कामीं अडथळा केला त्यांस यथायोग्य शासन झालें आहे. व आपण आनंदानें यशस्वीपणानें पुण्यास दाखल झाला. **राव बाळाजी जनार्दन** हे कोंकणांतून येऊन त्यांस आपल्या भेटीचा लाभ झाला याप्रमाणें आपणा दोघांची युति झाल्यावर **अबासाहेब बहादर** व तमाम सरदार यांस श्रीमंत हुजूर महाराजा-साहेब यांनीं वस्त्रें दिलीं. याप्रमाणेंहि मजकूर त्यांत होता. या वार्तेमुळें जवळदूरच्या स्नेह्यांस व मला अत्यंत आनंद झाला. सदर सुदैवी पत्राचें अभिनंदन प्रत्यक्ष लक्ष्मीनेंच आनंदानें केलें. या शुभवार्तेनें माझा अंतःकरणरूपी प्याला आनंदरूपी दारूनें इतका भरून गेला कीं त्याचें किंचित् वर्णन करीन म्हटलें तर दफ्तरें लाग-तील–या गोष्टीस एक ईश्वर साक्ष आहे. या ईश्वरदत्त राज्यारोहणामुळें जवळदूरच्या अभीष्टचिंतकांस व विशेषतः आपणांस ईश्वर नेहेमीं सुखी करो. आपण सरकार व **कंपनी**सरकार या परस्परांतील स्नेह, प्रेम व एकी नेहेमीं मजबूत व कायम आहेच. व यामुळेंच नवाब गव्हर्नर जनरल **सर जॉन शोअर बारोनेट**साहेब बहादर यांनींहि आपणांस कलकत्त्याहून पत्र पाठविलें असेलच. त्यावरून परस्पर स्नेहरीति व वागणूक ही लक्ष्यांत येईलच. याच गोष्टीकडे मीहि नजर देऊन आपल्या अखंड वैभवाबद्दल व चिरायुष्याबद्दल शुद्ध अन्तःकरणानें ईश्वराजवळ प्रार्थना करीत आहे. मला आपला एक हितचिंतक नेहेमीं समजून वरचेवर याचप्रमाणें कुशलपत्रें पाठवून आभारी करावें. नेहेमीं सुखाचे दिवस असोत.

जी. एफ्. चेरी.

पत्रांक १२० ॥ श्री ॥ (?)

शके १७१९ चैत्र. एप्रिल १७९७ इ.

श्री. महाराजासाहेब (?) यांस —विशेष —आपलें कृपापत्र मेहेर-

वानीनें पोंहचून बहुमान झाला. आपल्या रूपेच्या अनेक गोष्टी **लाला आनंदराम** यांच्या जबानीवरून समजल्या. **लाला** मशारनिले हे इयजांच्या थोर साहेबांशीं व जनाबे अली **वजीरुल् मुमालिक** यांच्याशीं भेटून परत आपल्या शेवेसी येतील. महाराज, आपल्या रूपेमुळें मी आभारी कां न व्हावें ? **लाला मजकूर** हे तोंडी कळवितील. हमेशा पत्र पाठवून मला मान देऊन खूष कराल अशी उमेद आहे, नेहेमीं सुखाचा काल व इष्टसिद्धि असो.

पत्रांक १२१ ॥ श्री ॥ **सर जॉन शोअर**
शके १७१९ वैशाख शु० ५ ता १५।१७९७ इ.

श्रीमंत पेशवे साहेब यांस—विशेष—अत्युच थोर कुलीन महाराजांचा ऐश्वर्य—समृद्धि—महत्व—वैभवरूपी बाग कालवायूच्या अपघातापासून सुरक्षित राहून नेहेमीं हिरवागार, टवटवीत, विकासी व मनोहर राहो. मी (आपला अकृत्रिम स्नेही) **नवावसाहेब वजीरुल् मुमालिक** यांस भेटण्याकरितां लखनौस नुकताच गेलों होतों. एकमेकांच्या सहवासांत माझे कांहीं दिवस आनंदांत गेले. तेथून निघून मी कलकत्ता मुक्कामीं ता० १ माहे मे सन चालू मुताबिक ता० ३ माहे जिल्काद सुखरूपपणें परत आलों. दुभाषी स्नेह्यांची नीति व मेहरबानी यांची मला आठवण होते. म्हणूनच स्नेह्यांची कुशलवार्ता जाणण्याची फार इच्छा आहे. मला खरा स्नेही समजून वरचेवर कुशलपत्रें लिहून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

जे. शोअर.

पत्रांक १२२ ॥ श्री ॥ **सर जॉन शोअर**
शके १७१९ वैशाख शु० ६ ता २५।१७९७ इ.

***श्रीमंत रावसाहेब महाराजांचा** अत्युच व थोर कुलीन-ऐश्वर्य-समृद्धि महत्त्व वैभवरूपी बाग कालवायूच्या योगानें सुरक्षित राहून नेहेमीं हिरवागार, टवटवीत विकासी व मनोहर राहो. मी लखनौकडून प्रवासाहून परत कलकत्त्यास आलो तेव्हां आपलें रूपापत्र मिळालें. त्यांत आपणांस पेशवाईची बहुमानाचीं वस्त्रें ता० ४ जमादिलाखर रोजीं दिल्ली गेल्याबद्दल वगैरे दोस्तीचा अत्यंत आनंदकारक मजकूर पाहून फारच समाधान वाटलें. यापूर्वी आपणांस मीं अभिनंदनपत्र पाठविलें आहेच. आतां पुन्हां अभिनंदन करतों व दोस्तीची व स्नेहाची वृद्धि होवो, अशी आशा करितों. याप्रमाणेंच आपली कुशलवार्ता परमेश्वर रूपापत्रद्वारें कळवून मला संतोषवाल अशी मला आशा आहे. कधींहि बहुत काय लिहिणें !

जे. शोअर

---

* असेंच दुसरें एक पत्र नाना फडणिसांचे व आहे.

पत्रांक १२३ **॥ श्री ॥** **वेलेस्ली**

शके १७२४ पौष वद्य १०. रा १८।१।१८०३ इ.

श्रीमंत राव अमृतराव साहेब—यांस—विशेष—आपलें कृपापत्र पावलें. त्यांतील मजकूर—**यशवंतराव होळकर** व **महाराजा शिंदे** यांचे सरदार यांमध्यें परस्पर वैमनस्य येऊन तंटे सुरू झाल्याबद्दल व श्रीमंत महाराज **पंडत प्रधान** साहेब यांची स्वारी किल्ले महाडकडे जाण्याबद्दल व आपण पुणे मुकामीं येण्याबद्दल व इतर गोष्टीबद्दल—समजून फार आनंद वाटला. या गोष्टी आपण केवळ स्नेह व एकी यांवर नजर देऊनच मला मुद्दाम कळविल्या आहेत. ईश्वरकृपेनें सरकार **अंगरेज्ज** बहादूर व सरकार **पंडित प्रधान** व आपले सरदार या परस्परांत प्राचीनपासून मैत्री व एकीचा संबंध चालत आला आहे. आपण व सरदार मंडळी यांमध्यें जें सख्य आहे त्यामुळें अंतकरणास अशी आशा वाटते कीं, सदरहु सरदारांच्या ठिकाणीं दोस्तीचा पाया विशेषच भक्कम होवो. आपले थोर वैकुंठवासी वडिल श्रीमंत **रघुनाथराव साहेब** व इंग्रज सरकार यांमध्यें असलेली कमालीची दोस्ती व त्यांशीं व आपणांसीं व आमच्या सरकारच्या लोकांशीं परस्पर चांगलें वर्तन यांवर नजर दिली असतां आम्हांस अशी खात्री आहे कीं, त्याहिपेक्षां आपली दोस्ती व प्रेम जास्तच आमच्या हृदयावर कोरलेलें आहे. **हिंदुस्थान व दखन या देशांतील सर्व रयतेस सुख व आराम मिळावें हें नेहमीं आमचे नजरेपुढें ध्येय आहे. इंग्रजसरकार व नवाबसाहेब मीर निजाम अलीखान बहादूर** यांचीं काजकामें एकरूपच असल्यामुळें सदर नवाबांच्या अंतःकरणांत अशाच प्रकारची इच्छा प्रच्छन्न असली पाहिजे. सदर नबाब साहेबांच्या पत्रांवरून आपणांस समजलें असेलच. इंग्रजसरकारानीं आपल्या व मराठेसरकारांच्या सरदारांच्या कामकाजासंबंधीं बोलणें चालणें करण्यास पूर्ण अधिकार दिलेले **कर्नल क्लोजसाहेब** हे आपल्या शेवेसी जाहीर करतील; त्या वरून वरील बाबतींत माझ्या मनांतील विचार व गोष्टी समजून येतील. मी आपला एक कुशलेच्छु समजून वरचेवर स्नेहाचीं कृपापत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें ?

वेलेस्ली

पत्रांक १२४ **॥ श्री ॥** **लॉर्ड क्लीफ गव्हर्नर बंदर चिनापटण**

शके १७२५ आषाढ व० ६ रा १०।७।१८०३ इ.

श्रीमंत बाजीराव रघुनाथ पंत प्रधान यांस— विशेष— आपलें कृपापत्र **नागोजीराव वकील** यांजबरोबर येऊन पोहोंचलें व त्यामुळें फार आनंद

झाला. हिंदुस्थानांत आपला व इंग्रजसरकार यांचे परस्पर स्नेह व हितसंबंध इतके एकवटलेले आहेत कीं, ते एकरूपच दिसत आहेत. व आपल्या निर्मळ अंतःकरणांतहि ते तसेच ठसलेले आहेत हें पाहून मला फार आनंद झाला. आपल्या मुलखांत असलेली शांतता कांहीं दिवस नाहींशी झाली होती ती आपण गादीवर आल्यामुळें पुन्हां प्रस्थापित झाली. व असाच हेतु आपणा दोघा सरकारांचा होता. आशा आहे कीं, ईश्वरकृपेनें हिंदुस्थानच्या रयतेस सुख असावें, हा हेतु इंग्रजांचा आहे व आपलाहि तो तसाच असावा. नागोजीरावास या कामावर आपण नेमिलें आहे ही फार समाधानाची गोष्ट आहे. व सदर वकिलांचा मानमरातब योग्य प्रकारें ठेवण्यांत आम्हांस आनंद वाटतो. वरचेवर पत्रें पाठवून कुशल कळवाल अशी आशा आहे. विशेष.

पत्रांक १२५ ॥ श्री ॥ **लॉर्ड क्लीफ् गव्हर्नर**
बंदर चिनापटण

शके १७२५ भाद्र. शु. १३ ता ३०।८।१८०३ इ.

श्रीमंत पंडित प्रधान यांस— विशेषः- ईश्वरकृपेनें मद्रास शहरीं माझें येणें झालें. इंग्लिस्तानच्या थोर **बादशहाच्या** विचारपूर्वक हुकमावरून त्याच्या कारभारी व इतर थोर पदरच्या मंडळींनीं मद्रासचा अधिकार माझ्याकडे सोंपविला आहे. व त्याप्रों सूत्र मी आपल्या हातांत घेतलें आहे. सबब ही खबर मी आपणांस लिहून कळवीत आहे. येथील जुना पत्रव्यवहार, कागदपत्रें वगैरे पाहून त्यांतून आपली व कंपनीसरकारची उत्तम प्रकारची मैत्री पाहून इतर कामें सोडून प्रथम आपलेकडे पत्र पाठवीत आहे. आपला परस्पर स्नेहरूपी बाग नेहेमीं ताजा टवटवीत व वृद्धिंगत राहील अशा कामांत मी नेहमीं तत्पर राहीन याबद्दल आपण खात्री बाळगावी. आपण पत्ररूपी मेघाच्या वर्षावानें त्यास नेहमीं विकासित, प्रफुल्ल कराल अशी मला उमेद आहे. बहुत काय लिहिणें !

पत्रांक १२६ ॥ श्री ॥ **सर जॉर्ज बार्लो.**

शके १७२६ मार्ग. व० १३ नंतर २९।१२।१८०४ इ. नंतर

बाजीराव पंडत प्रधान यांस— विशेष- पूर्वीपासून आपला परस्पर स्नेह आहे म्हणून मजकुरांचें आपलें एक पत्र आलें तें पावलें. हल्लीं आपण व सरकार कंपनी इंग्रजबहादर यांच्यामधील दोस्ती वाढत आहे. सबब मी आपल्या कुशलवर्तमानाची अपेक्षा नेहमीं करीत आहे व आपणहि आमच्या कुशलतेची अपेक्षा खातीर करावी. याउपर विशेष. आपणांकडून हरी उधव वकिलीच्या कामावर आपण नेमलेले हे येथें आले आहेत. व ते आपलें कामें यथायोग्य करीत आहेत. हें ऐकून

आपणांसहि आनंद वाटेलच. त्यांजमार्फत इतरहि स्नेहाच्या व एकीच्या अनेक गोष्टी आपण कळविल्या त्याहि सर्व पूर्णपणें समजल्या. आमच्या समक्ष भेटींत **हरी उधव** यानें तिकडील स्नेहाच्या वगैरे गोष्टी सांगून फार खुशी केलें. त्यांची एकंदर चालचलणूक पाहून आम्हांस फार आनंद होत आहे. आपणा परस्पर सरकारांमध्यें ईशकृपेनें घडून आलेला जो स्नेह त्यांत फरक न होतां उलट वृद्धिंगतच होत जाईल व आमचीहि मेहरबानी त्यांजवर हमेशा राहील ही आपण खात्री बाळगावी. स्नेह्यास वरचेवर पत्र पाठवून कुशल कळवाल अशी आशा आहे. कळावे बहुत काय लिहिणें ?

जी. एच्. बार्लो.

पत्रांक १२७ **॥ श्री ॥** **ए. पी. करी**

शके १७६४ चैत्र शु० ३ रा। १३।४।१८४२ इ.

महाराज साहेब यांस (?) विशेष—दर्शनापेक्षा दाखवून कळवितों कीं, आपलें कृपापत्र पावलें; त्यांतील प्रत्येक ओळींत कृपा व प्रेम भरलेलें होतें. त्यांतीलहि प्रत्येक अक्षर दोस्तीरूपी अत्तरानें इतकें सुगंधित होतें कीं त्यामुळें मन सुवासित होत होतें. मी आपल्या पत्राची उत्सुकतेनें वाट पाहतच होतों, इतक्यांत तें पोहोचलें, त्याबद्दल मी आभारी आहे. आपली कुशलवार्ता न समजल्यामुळें मनास लागलेली काळजी तें आल्यामुळें दूर झाली व समाधान झालें. आपल्या गुणांचा एक चहाता समजून याचप्रमाणें प्रत्यक्ष भेट होईपर्यंत आठवण करण्याची कृपा व्हावी. बहुत काय लिहिणें. तारीख १३ माहे एप्रील सन १८४२ इसवी.

(सही) **ए. पी. करी.**

पत्रांक १२८ **॥ श्री ॥** **टॉमसन्.**

शके १७७६ १८५४ इ.

मेहरबान (?) साहेब बहादर यांस— विशेष— जरी मी सरकारी कामांत अतिशय गुंतल्यामुळें आपल्या दरबारीं बाह्यतः हजर रहातां आलें नाहीं तथापि अंतःकरणांतून मात्र दर क्षणास माझी जीभ आपल्या स्तुतिमुळें ओली होती. आपलें कृपापत्र न आल्यामुळें मन एकप्रकारें अस्वस्थ होतें तों इतक्यांत आपलें पत्र ता. ३० शाबान सन १२६८ हिजरीचें— 'आपण काशी पवाराचे हातें एक छडी पाठविली होती ती जुनी होती त्याच नमुन्याची दुसरी एक छडी आमचेकडे पाठवावी' या मजकुराचें उत्तम समई येऊन पोहोंचलें. त्यामुळें मला हजारोंपटीनें आनंद झाला व माझा मान आकाशापावेतों जाऊन भिडला. तो ईश्वर आपणांस मोत्यांत पाणी आहे तोंपावेतों व सूर्यांत तेज आहे तों पावेतों सुरक्षित राखो व आपली इष्टसिद्धि करो. व यामुळें मला अभिमान वाटेल. आपण आज्ञा केल्याप्रमाणें छडी

लौकरच पाठविणार होतो परंतु पहिल्या छडीप्रमाणें छडी नव्हती. कारापूरांत वगैरे मी तपास केला पण मिळाली नाहीं. आतां कलकत्त्याहून मागविली आहे. कांहीं दिवसांनीं आल्याबरोबर आपणांकडे पाठवीन. आतां जवळ असलेली एक पाठविली आहे. स्वीकार होईलच. मला आपला एक हितचिंतक समजून आपलें कुशल व माझ्याजोगें काम कळवून रुपा केल्यास मला अभिमानास्पद होईल.

अर्जी सेरतलब मिस्तर
टामसन—साहेब
टामसन.

पत्रांक १२९ ॥ श्री ॥ (?)
शके (!) ता. (!)

मे० **पंडित साहेब** यांस:—आपलें कुशलपत्र पोहोंचून फार आनंद झाला. बरोबरच्या **पाटकर** वगैरे मंडळीसह **भगवंतरावांनीं** जागा सोडून सालकडा (!) किल्ल्याचा आश्रय केला व गुमास्ते **हणमंतराव** हे **भगवंतरावास** सामील झाले. व नंतर **भगवंतराव** यांनीं आपल्या फौजेसह व **एसाजी शिंदे कोल्हारवाला** यांसह **भगवानराव गोविंदराव व पांडुरंगराव व रामचंद्र गणेश** यांजवर मौजे वडगांव येथें पारणा (–!) नदीच्या कांठीं हल्ला करून तेथें लढाई झाल्याबद्दल व शत्रू येता कदीमुळें पळून गेल्यामुळें कांहीं प्रांत प्रतापामुळें हातीं आल्याबद्दल मजकूर समजला. त्यामुळें स्नेह्यास फार आनंद झाला. जें कांहीं होतें तें **श्रीमंत माधवराव नारायण** यांच्या मतानें होत आहे. वरकड, ठीक आहे. 'इंग्रजांचा वकील व आपण यामध्यें झालेला करारनामा अमलांत आणणें व वकील मजकुरानीं कलकत्त्यास व मुंबई बंदराचे गव्हर्नरास पत्रें पाठविणें, तंटेबखेडे मिटवून शांतता कायम करणें या बाबतींत आम्हीं त्यांस पत्र लिहिलेलें आहे. उत्तर आल्यावर आपणांस कळवूं' ही हकीकत समजली. पत्रोत्तरें आल्यावर वस्तुस्थिति मला कळवालच. वरकड गोष्टी आपणांस पत्रीं कळवीन. खुशाल व इष्टसिद्धि असो.

पत्रांक १३० ॥ श्री ॥ फॉर्न्स्वॉलिस ८
शके १७०९ कार्तिक शु० ९ ता॥ १८।११।१७८७ इ.

मे० **माधवराव नारायण पंडित प्रधान पेशवासाहेब** यांस—
विशेष—विलायतेहून परत येऊन येथील सर्व गोष्टींचा अधिकार व मुखत्यारी घेतल्याबद्दल पत्र मी आपणास लिहिलें होतें त्याचें उत्तर आपलें आनंददर्शक करारपत्र आलें तें पावलें. आपण व इंग्रज बहादर यांमधील दोस्ती व एकी पूर्वीपासून कायम चालत आलेली आहे. सबब मलाहि ती मंजूर आहे. ह्या दोघांचे

पत्रांक १३१ ॥ श्री ॥ चलंद् वताप जनरल
शके १७१२ १७९० इ.

मल्हारराव होळकर यांस—विशेष—(जनरल मूसी बेल यांनी मल्हारावास पाठविलेल्या पुढील पत्राप्रमाणेंच मजकूर आहे).

पत्रांक १३२ ॥ श्री ॥ जनराल मूसी बेल.
१७९० इ.

***मल्हारराव होळकर** यांस—विशेष—हल्लीं **टिपुसाहेबांशीं** आमचा तह ठरला आहे कीं, रुपयांपैकीं सहा यावेत. परंतु आमची तबियत सदरहु साहेबाशीं जुळत नाहीं. म्हणून माझा फ.र हेतु आहे कीं, जर मेहरबान **सवाई माधवरावसाहेब** यांच्याशीं योग घडून येईल तर एकमेकांच्या एकीनें त्याच्या ताब्यांतील मुलुख आपल्या कबजांत घेऊन आनंद करूं. यांपूर्वीं याच बाबतींत आपणा परस्परांचें सवालजबाब होऊन असें ठरलें आहे कीं, जो मुलुख व मालमत्ता आपल्या ताब्यांत येईल त्यांपैकीं तीन हिस्से श्रीमंत **रावसाहेबांनीं** घ्यावे व एक चवथा हिस्सा मजकडे यावा. याबद्दल पत्रव्यवहार दोहोंकडे आहेच. व याकरितां **अहमद अलीखान** यांस आपल्या सेवेसी पाठविलें आहे. आपल्या मर्जीस आल्यास लवकर खबर यावी म्हणजे त्या बाबतींत सटपट करूं. बहुत काय लिहिणें, नेहमीं खुशी असा.

पत्रांक १३२ ॥ श्री ॥ जनराल मूसी बेल.
शके १७१२ १७९० इ.

रावसाहेब परशरामभाऊ यांस—(मल्हारराव होळकर यांस लिहिलें आहे त्याचप्रमाणें सर्व मजकूर आहे).

पत्रांक १३३ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्
शके १७१३ श्रावण व० १० ता॥ २४।८।१७९१ इ.

श्री० माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस—विशेष—आपण व **नवाब आसफजहा** बहादर व इंग्रज बहादर यांमध्यें परस्पर कोलकरार झाल्या-

---

* येथें लिहिल्यावरील परवानगीवरील हें नांव पुढारें दिसतें. कारण मल्हारराव होळकर हे ता० २०।५।६६ रोजीं गेले. व लिहिल्यावरील सन ११९० हि० असा आहे.

पासून आजपावेतों तो पाळण्यामध्यें माझा पूर्ण हेतु आहे व तें माझें आद्य कर्तव्य समजत आहे व पुढेंहि तसेंच समजेन. ही तिघांची परस्पर एकी ईश्वरदत्त आहे. या बाबतींत सर्व गोष्टींची व्यवस्था लावण्याचें काम **कंपनी** अंग्रेजसरकारांनीं माझ्यावर सोंपविलेलें आहे. सबब ही व्यवस्था इतकी उत्तम करण्याचें माझ्या मनांत आहे कीं, आपण **कंपनी**सरकार व **नबाब**सरकार या तिघांच्या बाबी–अब्रू, मोठेपणा व फायदा–या संशयास्पद न ठेवितां उघडपणें दाही दिशाभर जाहीर करीन. **टिपुसुलतान** यांजकडून मजकडे वकील पाठविण्याबद्दल विनंति केलेली होती व ही गोष्ट मिस्तर **मॅलेट्साहे**बामार्फत आपणास कळेलच. परंतु ही गोष्ट दुसऱ्या पक्षास मान्य नाहीं. कारण ही बाब करारामध्यें नसल्याची शंका आहे. मित्रांच्या सुदैवानें आपली विजयी फौज **हरि पंडित तात्यासाहेब** यांच्या हाताखालीं असलेली इकडील फौजेस मिळाली. सदर पंडितसाहेब हे करारी, पद्धतशीर काम करणारे व हितचिंतक आहेत. आपण त्यांस विजयी सैन्याचें आधिपत्य दिलेलें असल्यामुळें त्यांच्या ठिकाणीं असलेला आपला विश्वास जाहीर आहे. **तात्यासाहेबांची** बुद्धिमत्ता व चातुर्य प्रत्येक कामांत दिसून येतें. परंतु विशेषतः वकील पाठविण्याबद्दल **टिपू**कडून आलेल्या विनंतिबद्दल ते विशेष विचार करीत आहेत. या तीन दोस्त सरकारांच्या बाबतींत **टिपुसुलतानाचा** काय हेतु आहे याबद्दल माहिती मिळविविण्यांत ते गुंतलेले आहेत. दुसऱ्या पक्षास ही गोष्ट मान्य कां नाहीं याबद्दलहि ते तपासांत आहेत. या सर्व गोष्टींचा त्यांनीं छडा लावून या कामांत असलेल्या सरकारांच्या विश्वासूक माणसांस एकत्र करून जें त्यांत ठरेल तें उघड होईलच असें ठरविलें. त्यांस अनुसरूनच मी शांतचित्तानें दुसऱ्या पक्षाकडे लक्ष न देतां **टिपूचा** वकील या तीन सरकाराच्या बाबतींत बोलण्याकरितां येण्यास मंजुरी दिली आहे. **टिपूसुलतानानें** या तिघांच्या नावें पत्रें लिहिलेलीं आहेत. त्यांत त्याचा वकील इकडे पाठवून दोस्तीचा पाया मजबूत करण्याबद्दल विनंती केलेली आहे. मी आमच्या पत्राचे उत्तरीं त्यांस ही गोष्ट कबूल आहे. तिन्ही सरकारांची भलाई एकी व फायदा क्षणोक्षणीं माझ्यापुढें आहे याबद्दल आपण खात्री ठेवावी. आपल्या अभिप्रायाशिवाय व दुसरा पक्ष **नबाब**मजकूर यांचे हेतु समजल्याशिवाय **टिपूच्या** वकिलाच्या बाबतींत काम तहकूब ठेवून बोलणेंचालणें करणार नाहीं. **तात्यासाहेबांशीं** या गोष्टीबद्दल माझें सलबत चालत असतें. वरकड मजकूर, **तात्यासाहेबांच्या** लिहिण्यावरून व मिस्तर **मॅलेट्** साहेबांच्या जबानीवरून आपणांस समजतील. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस.

पत्रांक १३४ ॥ श्री ॥ मॉर्गन्
शके १७१९ १७९७ इ.

मे० नानासाहेब बाळाजी पंडतः—

यांस—आपलें सुर्पाचें पत्र मिळालें. **श्रीमहाराजहुजूरकडून** पोषाख, शिरपेंच, सगा भरगची, हत्ती व तरवारीची मूठ हे मिळाल्याबद्दल लिहिलें तें समजून फार आनंद वाटला. ईश्वर आपणांस ही गोष्ट धारजिणी करो, व जवळ दूरच्या स्नेह्यांस सुखी करो. मी नेहमीं ईश्वरास आपल्याकरितां हात जोडून प्रार्थना करितों. नेहेमीं सुखी असावे. विशेष.

पत्रांक १३५ ॥ श्री ॥ मॅक्लिऑड्
शके (!) ता. (!)

श्रीमंत रावसाहेब माधवराव यांस—विशेष—आपलें कृपापत्र पावलें व मजकूर समजला. सरदारांशीं व स्नेह्यांशी असलेलें माझें प्रेम व एकी अगदीं उघड आहे. म्हणून अतिशयोक्तीचा प्रकार मी करीत नाही. आपणां परस्परांत ज्याअर्थी भेद नाही त्याअर्थी आपलाहि भाव माझ्याप्रमाणेंच असला पाहिजे. कारण परस्पर साध्य वस्तु एकच आहे. सबब आपण आपलें कुशलवृत्त नेहेमीं पत्रीं कळवून कृपा करीत असावें. आपण विनंति केल्याप्रमाणें वर्टेत अडथळा न व्हावा म्हणून कंपनीच्या मोहोरेनिशीं दस्तक पाठवीत आहे. पोंचेल. आपल्या मातोश्री आनंदानें व सुखरूपपणें नियमित ठिकाणीं पोहोंचतील. कारण सरेपणांत व सरळपणांत इंग्रज सरदारांची कांहीं हि कसूर नाही. हें आपणांस चांगलें माहीत आहेच. आपल्या मातोश्रीची तीर्थास जाण्यायेण्याची जबाबदारी सर्व माझ्यावर आहे. वरकड गोष्टी आपले वकीलाकडून समजतील. जास्त काय तसदी द्यावी. कळावें.

मॅक्लिऑड्

पत्रांक १३६ ॥ श्री ॥ (!)
शके (!) ता० (!)

(!) यांस—इंपनी अंग्रेज बहादूर यांच्या मोहोरेवर अशी नाव व पदवी शिक्का:-कंपनी अंगरेज बहादर याचे नौकर कलकत्त्याचे गवर्नर बहादूर आहेत. ही गोष्ट लक्षांत घेऊन जे लिहिणें असेल तें लिहावें. बहुत काय यारेत।

पत्रांक १३७ ॥ श्री ॥ महंमद आरिफ् सुरत
शके (?) वकील नि॥ वलंदेज
ता. (?)

श्रीमंत नाना फडणवीस यांस- अनुपमसेवक **महंमद आरिफ वकील नि॥ कंपनी वलंदेज** यांचे अनेक सलाम-विशेष-इकडील हकीकत आपले कृपेनें ठीक आहे. व सर्वकाल आपलें आयुष्य व वैभव यांच्या वृद्धीचें चिंतन करीत आहे. मजवर आपली सतत कृपा असल्यामुळें मी रात्रंदिवस मनापासून आपणांस चाहतो. हल्लीं सुरतबंदराच्या **वलंदेजाच्या** कोठीवर नवा सरदार आलेला आहे. आपल्या नांवें पत्रें लिहिलेलीं **संपतराव व गोविंदपंत** चौथ्या (?) यांच्या स्वाधीन केलीं आहेत. ते आपल्या सेवेशी येतील. वलंदेज कोठीच्या सरदारांनीं लिहिलेलें आपल्या नांवचें पत्र त्याजमार्फत पोहोंचेल. व आपण तें वाचालच. त्याचें उत्तर पाठविण्याची काळजीपूर्वक तजवीज करालच. सरदारानें लिहिलेल्या पत्राचाहि जवाब लिहालच. माझ्या पत्राचें उत्तर पाठविल्यास मजवर मोठी कृपा होईल. मी आपला दासानुदास हितचिंतक आहे. आपल्या कृपेची आशा आहे. कळावें बहुत काय ?

पत्रांक १३८ ॥ श्री ॥ बंदर सुरत-विल्यम याकूब
वलंदेज्.
शके (?) ता. (?)

मे० नाना फडणवीस यांस- विशेष - ईश्वरकृपेनें इकडील सर्व हकीकत ठीक आहे व त्याचप्रमाणें आपलेकडीलाहि तशीच असेल अशी उमेद् आहे. आपण व कंपनीचीं माणसें यांच्या दरम्यान असलेल्या दोस्तीस न स्मरतां बरेच दिवसांत दोन शब्दांचें एखादें पत्रहि आपण मजकडे पाठविलें नाहीं. या विलंबाचें कारण आपण कांहीं तरी कामाकाजांत गुंतलेले असले पाहिजेत. याशिवाय दुसरें काय समजावें ? तरी आपण विस्मरणास विसरून कृपेनें मित्रांची खबर घेण्यामध्यें लक्ष्य द्यावें. व असें करण्यांत खरोखर कृपा करण्याच्या पलिकडे कांहीं नाहीं. याशिवाय जास्त वेळ आपला किती घेऊं ? अखंड वैभव व आरोग्य असो.

पत्रांक १३९ ॥ श्री ॥ वलंदेज् डायरेक्टर कोठी
बंदर सुरत.
शके १७१२ १७९० इ.

मे० किसनराव बलाल यांस (?)- विशेष- बरेच दिवस झाले, आपले-कडून थोर आनंददायक पत्र आलें नाहीं. म्हणून अकृत्रिम स्नेह मैत्रीरूपी मांस-

ळीस हें पत्र लिहून दृढीकरणार्थ चालना देत आहे. आशा आहे कीं, जुन्या दोस्ती-पेक्षां अधिक दृढसंबंध ठेवून हमेशा पत्रें पाठवून मला करण्याजोगें काम सांगून आनंदवीत जावे. यापेक्षां जास्त काय लिहावें ? हे ईश्वरा, यांचें वैभव, आनंद, सुख, परिवार, लक्ष्मी व थोरपणा हे दिवसानुदिवस वाढो.

पत्रांक १४० ॥ श्री ॥ (?)
शके १६९८ १७७६ इ.

मे. रावसाहेब यांस– वि० – मुंबई बंदरावर इंग्रजांचा अतिशय शर्मेचा पराजय झाल्याबद्दल व आपलेकडे लष्करात रघुनाथराव यांचे दाखल होण्याबद्दल व मुंबईस गेलेलें लष्कर परत आल्याबद्दल व हैदरनायकास तंबी देण्याबद्दल महारुलमहामांचा हेतु असल्याबद्दल व सदर नायकास तंबी देण्यांत उभयतां सरकारांचे कोणते फायदे आहेत व या कामीं काय तजवीज केली पाहिजे याबद्दल वगैरे मजकुराचें आपलें पत्र पोहोंचलें व फार आनंद झाला. या मोठ्या विजयाचें कारण केवळ राव पंडत प्रधान माधवराव नारायण यांचें नशीब आहे. आपणांस व सर्व हितचिंतकांस हा विजय शुभदायक होवो. नायक मजकुरास तंबी दिली असतां उभय सरकारांचा फायदा होईल अशी मला खात्री वाटते. नायकमजकुरास तंबी देण्याबद्दल दोन वर्षांपासून माझा हेतु होता. परंतु, घरगुती झगड्यामुळें तसें घडून आलें नाहीं. सांप्रत ईश्वरकृपेनें घरगुती झगडे नाहीसे झाले असल्यामुळें पुढीलप्रमाणें बेत उत्तमप्रकारें योजिला आहे तो असा कीं, लढाईचे सामानासह मोठी फौज घेऊन तिकडे मी येण्याचें ठरविलें आहे व एक दोन छावण्या भोंवताली ठेवून नायकमजकुराचें काम काढलें पाहिजें आपण व महारुलमहाम यांनीं सदर बाबतींत कोणती योजना केलेली आहे तें मला कळवावें. मी हैदराच्या तंबीसंबंधीं व फौजेच्या हालचालीसंबंधीं हुजूर पुरनूर यांस कळविलेलें आहे. आरण मुख्य आहांत सध्यां ईश्वरकृपेनें घरगुती झगडे नाहीसे झाले आहेत. महारुलमहामांच्या विचारें नायकाच्या बाबतींत पुढें टाकलेलें पाऊल मागें घेतले जाणार नाहीं अशी योजना करावी म्हणजे तें काम ईश्वरकृपेनें सिद्धीस जाईल. आपण व महारुलमहाम काय ठरवितां तें कळविण्याची कृपा व्हावी. विशेष. सौख्य असो. वरकड मजकूर भावाजी पंडत यांस लिहिलें आहे त्यावरून जाहीर होईल.

पत्रांक १४१ ॥ श्री ॥ (?)
शके (?) ता० (?)

(?) यांस – वि० – यापूर्वींची हकीकत सर्व हकीकत व सदर मुंबईचे गव्हर्नर हल फोन्टविह्रूपे वेगवेगळे बाबदे यांबद्दल सेयफुराम

यांजबरोबर लिहून पाठविलेले आपणांस पोहोंचले असेलच व त्याप्रों आपण तजवीज केली असेलच. कर्नल अपटन् यांनींहि येथें समक्ष डोळ्यानें जें पाहिलेलें आहे तें त्यांनीं आपणास कळविलें असेलच. व **मलुभान** याचे मार्फत एक स्नेहपत्र नेहेमींप्रमाणें आपणाकडे पाठविलें होतें. परंतु ता० १० माहे रमजान पावेतों त्याचें उत्तर आपणांकडून आलें नाहीं. यामुळें माझें मन अस्वथ आहे. कोणीहि एखादा मतलबाचें बोलणारा माणूस स्वतः खरोखर शत्रु असून स्नेहभाव दाखवून गैरवाका गोष्टी आपल्या कानांत भरवून स्नेहाचा जो शुद्ध चष्मा आहे त्यावर शत्रुत्वरूपी कचरा त्यानें न टाकावा अशी गोष्ट ईश्वर न करो. म्हणून मी पुन्हां ही हकीकत आपणांस लिहीत आहे कीं गव्हर्नर व मुंबई कौंसिल हे सरळ चालणारे नसून भलत्याच मार्गाचा अवलंब करून चालतील सबब हें स्नेहपत्र आपणांस लिहिलें जात आहे कीं, आपण गवर्नर कौन्सिल बंदर मुंबई यांस ताकीदपत्रें लिहून इकडे पाठवावींत. कारण, झालेल्या करारमदारप्रमाणें कायदेशीर चालून खरेपणाचा आपण पोषाख घालावा. वरकड, इतर बेवकूफ व अक्कलशून्य फितूर व शत्रुलोक यांनीं आपल्या अमलदारांच्या मार्फत आपणांपावेतों कांहीं गोष्टी कळविल्यास त्यावर विश्वास ठेवूं नये व त्याबद्दल मनांत दुसरे कांहीं आणूं नये. आमच्या सरकाराकडून कोणत्याहि प्रकारें करारांत फरक होणार नाहीं. नऊ लक्षांचा मुलूख सरकाराकडून रोकड रूपानें घ्यावा व दादासाहेबांनींहि याचप्रमाणें घ्यावा. कसा घ्यावा तें लिहीन बाकी मजकूर लाला सेवकराम याचें पत्रांत जाहीर केला जाईल.

॥ श्री ॥
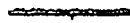
शिक्क्यांचा तपशील.

उभीरांग (डावीकडून)

१ महमद हाफीजुल्लाखान व-हादर. (११)

२ सयद नुरुद्दीन हुसेन मोहरी. (११)

३ मिस्तर जान मॅकफर्सन गव्हर्नर जनरल वहादर(६०)

४ टॉमस डे एस्कायर(५८)

५ विल्यम याकूब मंडी अराफ वलंदेज डरेक्टर कोठी कंपनी मुबारक सुरत वगैरे

६ जुबदे नवीनान अजीमुश्शान सर जॉन व्हूट शोअर वहादर गव्हर्नर जनरल मुमालिके महरूसा सरकार अंग्रेज मुतालिके कीम्वरे हिंद (११७)

७ कॅपटन जॉन कनवे वहादर...(१०५)

८ कर्नल चार्लस मार्गन वहादर (३७)

९ राइट हानरवल एडवर्ड लॉर्ड क्लीफ वहादर गव्हर्नर चिनापटण वगैरा मुतालिके इंडिया सन..इसवी (१२४)

१० जॉन् ब्रिस्टो वहादर (२४)

११ विल्यम् टेलर एस्क्वायर(४)

१२ टॉमस किंग (२०)

१३ इंग्ल ई० इंड० कंप०(४०)

१४ जुबदे नवीनान् अजीमुश्शान रफीउल मकान् अशरफुल् उमरा सर जॉर्ज् हेव्हूवार्लो वारोनेट गव्हर्नर जनरल वहादर नाजम् मुमालिके महरूसा सरकार कंपनी अंगरेज् मुतालिके कीम्वरे हिंद सन १२०२ हिजरी (१२६)

१५ कर्नल् जॉन् अपटन् वहादर ११८९ (२९)

१६ रॉवर्ट गॅवीर, एस्क्वायर(१८)

१७ चार्लस् वार मॅलेट ११९६ (६५)

१८ जोसास डुप्रे एस्कायर गव्हर्नदोर बंदर चिनापटण सन १७७० इसवी (१५)

१९ मशीरेखास हुजूरे सुलतान इंग्लिस्तान जुबदे नवीनान अजीमुश्शान गव्हर्नर जनरल चार्लस अर्ल कॉर्नवालिस् वहादर सिपाह सालार अफवाजे पादशाही व कंपनी मुतालिके कीम्वरे हिंद सन १२०५ हिजरी (७४)
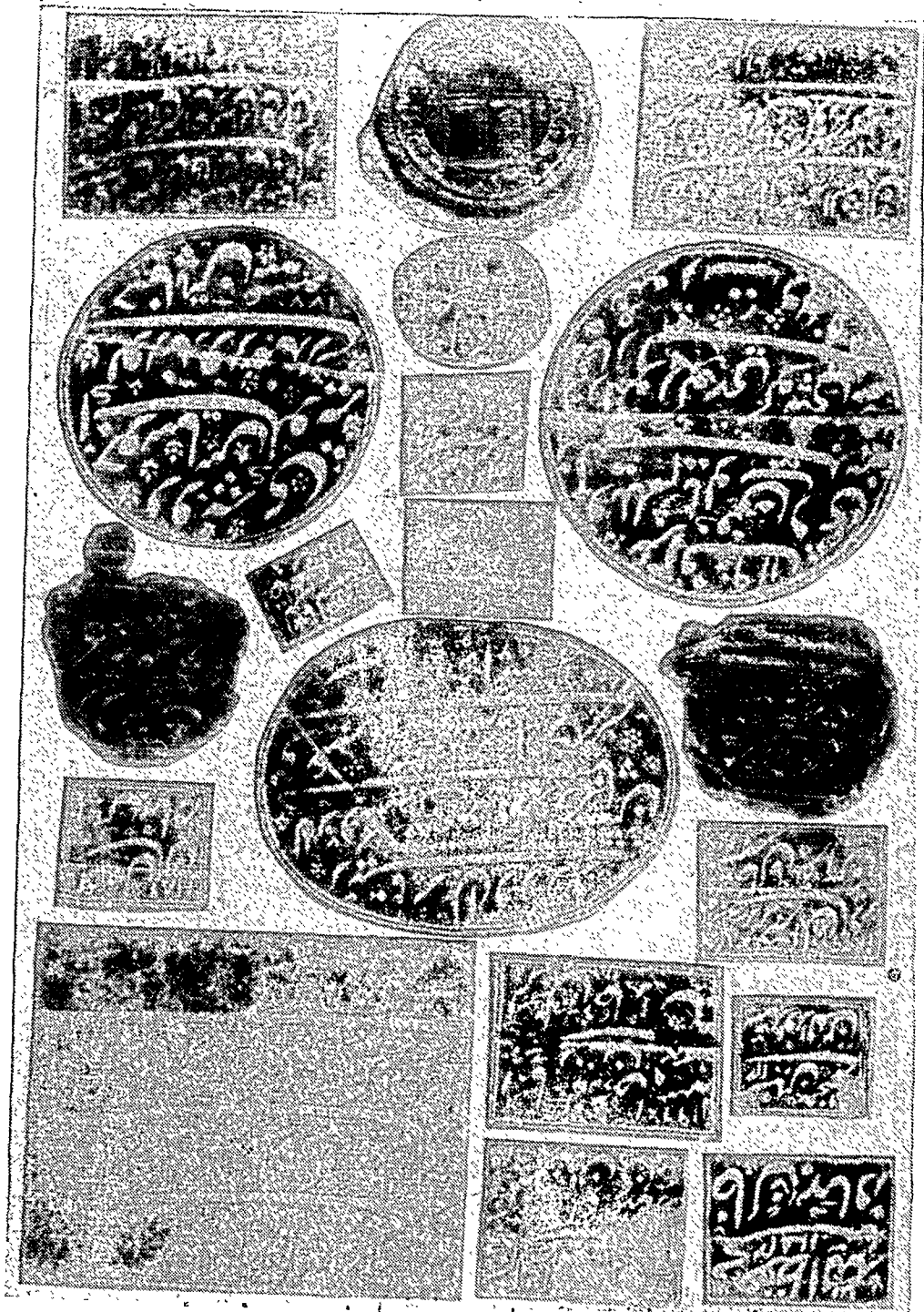
डावी बाजू—१. मॅकलिऑड् (१३५) २. डॅनियल् सीटोन. (११८) ३. सी. मार्गन. (३७) ४. जे. अपटन्. (२९)
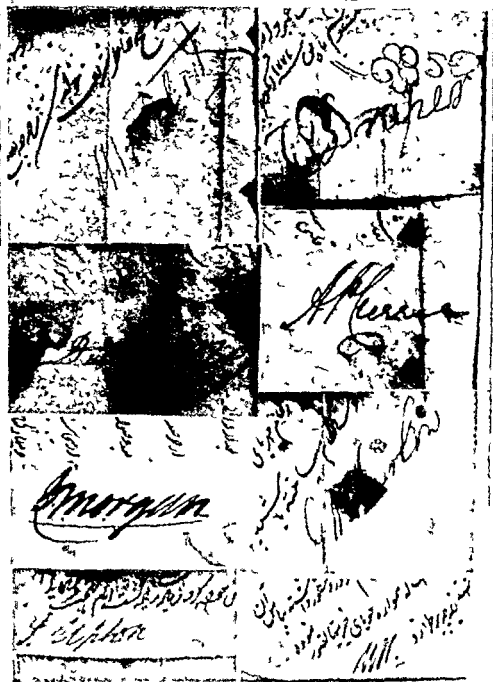
उजवी बाजू—१. डी. टूपर. (६) २. ए. पी. करी. (१२७) ३. जी. एन् थार्ली. (१२६) ४ डब्ल्यू. एन्. (वारनहेस्टिंग्ज) २७.

Cornwallis

१. विल्यम मेडाज्. (८७) २. जॉ. शोअर. (११६)
३ कॉर्नवालिस. (१३०)

१. आर. एच्. बॉटॅम्. मुंबई. २७ डिसेंबर १७८५. ग्री. ए. धर्जी.
महादोराव नारायण पेशवा यांस.

पत्रांक. ६१.

उजवी बाजू—१. एन्. मॅकफर्सन्. (८४) २. जी. एफ्. चेरी. (११९)
३. पी. एस्. (१११) ४. जे. डी. एम्. पी. (५)

डावी बाजू—१. अँड्र्यूज् रॅमसे. (७२) २. थामस, जे. (५८)

ملاحظه نموده و به خود دقیقه یاب صواب گزین دریافته
بود بسمع آن مهربان رسانیده باشد و نیز علی التواتر محبت نامه
کلولهان عبارت روانه آنصوب ساخته اما تا تاریخ دهم شهر رمضان
المبارک در جواب یکے از ان خوش دل نه کردند ازین معنی
خاطر اختصاص مآثر منتظر بمقربین نگران خدا نخواهد که از کسے
غرض گویان انصاف دشمن در لباس دوستی آمده سخنان
نادرشت بگوش آن مهربان رسانیده منهل اخلاص و وداد
را به خاشاک بیگانگی انباشته سازد بنابران دوستدار به
تازگی به تحریر کیفیت می پردازد که گورنر و کونسل بندر بمبئی
نامور بقربین که بر خلاف آیین راستی و درستی است بمیان آورده
ره مهر و بد معاملگی و بدسلوکی میشوند لهذا امر قوم خاصه یگانگت و
اخوت طراز میگردد که آن مهربان به گورنر و کونسل بندر بمبئی تاکید
و تشدد روانه آنصوب نمایند که موافق قرار درستی امورات
نموده است از حرکات بغور باره دار بد و سالک مسالک راست
معاملگی را شعار خود سازند و دیگر گفته و نوشته مفتریان و
مدعیان نافهم حواله عاملان پیش آن مهربان می آرد اعتبار و قابل اعتماد
نگردد و بخاطر راه نباید نماید و ازین سرکار در قرارنامه تجاوز شدنے
نیست زیاده و ملک نه لک روپیه موجب نقد از سرکار بگیرند و داد
صاحب همین آیین بگیرید آئین نوشته خواهد شد باقی کیفیت
به تفصیل در خط لاله سیوک رام نگارش خواهد نمود تمام شد

پرداختہ عزیمت آنطرف بہ عمل آید و یک چھاونی دو
چھاونی و رہمہ طرف نمودہ مہم نایک مذکور بہ انجام باید ساینید
و آن مہربان و مدار المہامان مہم نایک مذکور را چہ طور قرار
دادہ اند و چہ تدبیر مؤثر کردہ برآن اطلاع باید داد
دوسنداد در باب مہم حیدر نایک و نہضت رایات
عالیات بحضور پرنور معروض داشتہ آن مہربان دادہ اند
الحال بفضلہ رفع فساد خانگی صورت بست از مدار المہامان
گفتہ مہم حیدر نایک را چنان قرار دہند کہ لغزش راہ
نیابد و بعونہ این مہم حسن انجام پذیرد و مدار المہامان عنوان
انتظام این مہم را چہ طور قرار دادہ اند بران مطلع
باید ساخت زیادہ بہجت و شادمانی باد۔ باقی کیفیت
مفصل از نوشتۂ اباجی پنڈت مبرہن خواہد شد

رقعہ ۱۴۱

سابق ازین تمامی کیفیت ماندہ بود و چگونگی مختلف
القرار گورنر و کونسل بندر بمبئی زبانی خصوصیت دستگاہ
سیوک رام وکیل حوالہ رفتہ بود یقینکہ رسیدہ بہ ادای
آن پرداخت باشد دکرنیل ایبٹن آنچہ بچشم اخلاص بین

رقعہ ۱۴۱

سلامت

راؤ صاحب مہربان کرمفرمائے مخلصان

رقیمۂ الوداد متضمن شکست خوردن انگریزان
بندر بمبئی در کمال مذلت و خذلان و داخل شدن
رگھناتھ راؤ در لشکر آنطرف و معاودت کردہ فئتین
الجماعۃ بندر مذکور و ارادۂ مدار المہامان بنابر تنبیہ حیدر نایک
متصور بودہ نوید ابد فزا گردید و سرکار در تنبیہ نایک مذکور و استصلاح پذیر نمودن این مہم

وصول فرخندہ خاطر را مسرور ساخت ظہور این فتح عظمیٰ
کہ محض بیاوری طالع راؤ پنڈت پردہان مادہو راؤ نراین
است برآن مہربان و جمیع ہوا خواہان مبارک و مہنا باد
فی الواقع در تنبیہ نایک مسطور فواید سرکار دولتمدار والا
و ہم در سرکار راؤ پنڈت پردہان متیقن خاطر است اگرچہ
دو سال بنابر تنبیہ نایک مذکور اتفاق عزیمت آنطرف افتادہ
اما از ہمہ فساد خانگی صورت انتظام و انتساق نگرفت الحال
کہ بفضلہ رفع فساد خانگی صورت بستہ مقتضائے تدابیر صائبہ
چنین است کہ بہ جمعیت سنگین و سامان حرب و ضرب زینت

صاحب مہربان مشفق قدردان سمو المکان عالی شان
قدر افزائے خیراندیشان مزین و مجلی باد
بعد تمنائے دریافت خدمت سراسر مسرت کہ
اہم مطالب و اقصاے مآربست مکشوف رای
خورشید ضیائے می گرداند کہ مدت مدید منقضی
شدہ کہ از ورود نامہ نامی مسرت افزائے خاطر
نگردیدہ - لہذا بہ جہت استحکام مواد اخلاص و
یک جہتی منحرک سلسلہ یگانگی گشتہ بہ ابلاغ این
رقیمہ نیاز پرداختہ ترصد آنست کہ روابط خصوصیت
و اخلاص قدیم بدستور سابق بل ازان در افزایش
و ازدیاد مرعی داشتہ ہموارہ از ارسال رسل و
رسایل مع کاروخدمت لائقہ مسرور و مبتہج
می ساختہ باشند زیادہ ازین چہ اطاعت نماید
الہی ایام عیش و نشاط و ترقیات حشمت و اقبال
و مکنت و اجلال روز بروز در افزایش و ازدیاد
باد برب العباد ؎
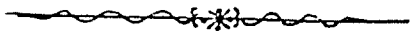
ساختہ بہ عنایت تلطف نامجات متوجہ احوال
مخلصان یک رنگ خواہند شد - ہر آئینہ
بعید از تلطفات دلی نخواہد بود زیادہ ازین چہ
مصدع اوقات گرامی گردد
ایام دولت وکامرانی مستدام باد

هرتیمس جون الن سمائیر ولسلر ڈرکٹور از طرف کمپنی کوٹھی بندر مبارک سورت وغیرہ

ہو المعز

رقعہ ۱۳۹

بسامی خدمت صاحب مہربان
قدردان عالیشان سمو المکان کرم فرمائے و ملجائے
خیر اندیشان صاحبے کشن راؤ بلال دام دولتہ
معزز باد

مسند دولت و اقبال و وسادہ جاہ و جلال
رفعت و عوالی مرتبت ابہت و معالی منزلت

مسند دیوان علو رتبت و وسادہ بارگاہ شوکت وحشمت آن منبع الحسنات منیع الشان سمو المکان والا قدر قدردان خیر اندیشان ہموارہ زیب افزای و زینت پیرائے باد ❊

بعد گذارش مراتب عبودیت و آرزومندی بدریافت دولت خدمت وافی البہجت مرفوع رائے خورشید ضیائے می گرداند۔ بفضل او سبحان مجازی احوالات این جائے در ہمہ حال مقرون بحمد و شکر است امید کہ جریان اوقات گرامی نیز قریب صواب و عشرت و انبساط بودہ باشد با وصف روابط حقوق یک جہتی ہائے کہ فیما بین کونینی ما مردم و آن مجموعہ حسنات کہ بدرجۂ کمال متحقق و بہ میانست دیریست کہ دو کلمہ بہ عنوان یاد فرمائے بہ نام این مخلص بے ریا اصدار نیافتہ موانع آن بجز افزونی اشتغال دنیوی چہ تصور نمودہ آید رجا واثق آن است کہ اسحال فراموشی سا فراموش

دولتمند بذریعه آن والا شان به نظر مبارک
خواهد گذشت در حصول جواب آن البته
توجه سامی مرعی خواهد شد و جواب رقیمه کہ
سردار مذکوره به گرامی خدمت نوشته - نیز
صادر شود و بنده هم در جواب به عطائے
مرحمت نامه در سرافراز شود - زہے عنایت
بنده بنده و بجان و دل فدوی است امیدوار
تفضلات زیاده عرض حد ادب ؛

نوید آفتاب دولتمند درخشان باد

رقعه ۱۳۸

بنده آل محمد
از نسب
عارف ۱۸۱
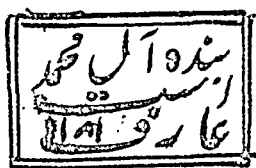
منظر فیض اثر صاحب والاقدر خداوند والا و
اعالی نعمتهاهمنا پیشه صاحب مدظلہ العالی -
بگذرد

(ہو المعز)
رقعہ ۱۳۷

خداوند آمال و آمانی خدایگانی مدظلہ العالی

بندہ بلا اشتباہ محمد عارف وکیل کوبنی ولندیز
بہ ادائے تسلیمات و بندگی جبہہ سخت افروختہ
و براد راک کورنشات و سرافگندگی تارک سعادت
افروختہ ذرہ وار بعرض سامی نامی می رساند کہ
بہ میامن فیوضات گرامی احوال این کثیر الاختلال
مقرون بہ خیریت ہاست و ہمہ اوقات بدعائے
ترقیات عمر و دولت مشغول از انجا کہ بندہ خوکردہ
عنایات سامی است شب و روز جان و دل بجناب
دولت مآب می باشد در بیولا برکوٹھی سورت
ولندیز سردار نو آمدہ است عرائض بہ جناب
بندگان عالی متعالی معروض داشتہ حوالہ
سنپت رادہ گوبند بینتھ چوتھہ نمودہ آنہا عزم بسمت
جناب والدمی دارد اغلب کہ عرضہ سردار کوٹھی

به احتیاط و خوبی ها در هر مکان تبریت نموده و سپردار است باقی مراتب از گذارش وکیل آن مهربان واضح خاطر شریف خواهد شد که زیاده چه تصدیع دهد
ایام بهجت و مسرت مدام بکام باد

Macleod.
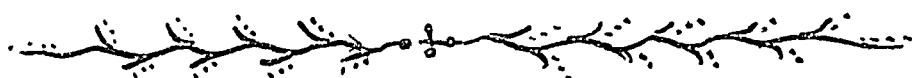
رقعه ۱۳۶

مشفق مهربان سلامت

نام بر سر نامه کمپنی انگریز بهادر قلمی فرمایند و القاب نظر برین که گورنر بهادر در کلکته نوکر کمپنی انگلیز بهادر اند - آنچه مناسب باشد قلمی فرمایند

زیاده چه تصدیع دهد

مراتب مرقومه مطلع ساخت از فضل الٰہی پاس مراتب
دوستی و اتحاد و احراز مراسم یک جہتی و وداد با
سرداران و دوستان بہ قسمیکہ پیش نہاد خاطر دوستی
مظاہر است اشہر واظہر و این معنی احتیاج بمبالغہ
رسمیہ ندارد و یقین حاصل کہ آن مہربان نیز درین
معنی موصوف و معروف اند از انجا کہ فیما بین و انظ
جدائی و مغایرت نیست و کارہا و احد است درین
صورت چشم از مہربانی ہا اندازد کہ پیوستہ بدین وتیرہ
بہ ترقیم نمایق بہجت علائق متضمن مژدۂ خیریت ہا
مسرور و منبسط خواہد داشت مہربان من حسب
درخواست آن مہربان دستک عدم مزاحمت راہ
بہ مہر کمپنی ابلاغ می دارد خواہد رسید دیقینکہ
والدۂ شریفہ آن مہربان بہ خوشی و خورمی و خاطر
جمعی ہا رہگزارئے منازل مقصود خواہد شد چون
در راستی و درستی سرداران انگریز بہیچ وجہ
قصوری نیست و آن مہربان این معنی را خوب
دانند اند آمد و رفت والدہ شریفہ آن مہربان

بدریافت این معنی نهایت سرور حاصل شد حق تعالی
بر آن مهربان مبارک کند و به جمیع دوستان دور
و نزدیک همایون سازد و دستدار همیشه دست
بدعاست

زیاده ایام بهجت و نشاط مدام باد

قمر الدوله سپهدار جنگ
بهادر
مختار الملک سپه سالار

رقعه ۱۳۵
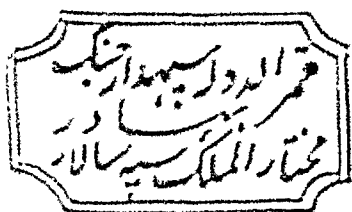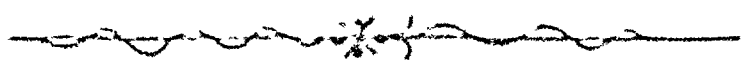
مهاراجه صاحب مشفق بسیار
مهربان مخلصان مهاراجه مادهو راو بهادر
سلمه الله تعالی

سویم جمادی الثانی سنه ۱۰

مهاراجه صاحب مشفق بسیار مهربان مخلصان سلامت
مهربانی نامه بهجت افزا مشعر نوید خیریت ها و استحکام
بنیان خلوص و وداد چهره وصول افروخته مسرور و بر

معظم الیہ و زبانی مسٹر مالٹ صاحب بہادر بہ اطلاع آں مہربان خواہد آمد۔
زیادہ چہ برطرازد

Cornwallis.

رقعہ ۱۳۴

مارکیس بہادر کرنیل چارلس ۱۱۹۶

سنہ ۱۸۹۷ء
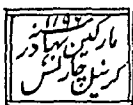
انشاء اللہ تعالیٰ۔ برآں مطالعہ ناناصاحب مشفق مہربان کرم فرمائے محبان ناناصاحب بالاجی پنڈت سلمہ اللہ تعالیٰ
موصول باد

راؤ صاحب کرمفرما،

خط مسرت نمط چہرہ وصول افروخت آں چہ از حصول خلعت و سرپیچ و جیغہ مرصع و فیل و قبضہ شمشیر از حضور سری مہاراجہ نوشتہ بودند

استحکام سررشتهٔ دوستی و یگانگت و تجزلی سوال و
جواب مصالحت با ہر سہ سرکار متحدہ آمدن وکیل
از طرف او قبول و منظور ساخت دربہ ٹولائیو سلطان
بہادر بہ نام ہر سہ سرکار مکاتبات متضمن بر اسند عا
تصفیہ و تاسیس اساس محبت و وداد نوشتہ است
مخلص بہ پاسخ رقیمہ الوداد موسومہ خود اجابت
آمدن ایلچی از طرف راسم قوم ساخت آن مہربان یقین
مطمئن باشند کہ عزم مصمم برائے پاس مراتب معہودہ
فیما بین وداحدیت و یکسوئے منقوش مزاج درباب
سود و بہبود ہر سہ سرکارات بدرجہ مساوات
در ہر آن و زمان مد نظر داشتہ مخلص مراتب معہودہ
محولہ ایلچی طرف ثانی شدہ تا ہنگام انکشاف خاطر
عاطر آن مہربان و نواب صاحب معظم القابہ در جواب
و سہ آن متوقف خواہد گشت چون فیما بین تاتیا صاحب
بہادر و مخلص دفعاتاً مصلحت و مشورہ این معنی بہ
وقوع آمدہ باقی مراتب از نوشتہ جات تاتیا صاحب

اختیار سرداری فوج عظیم ہمراہ ظاہر و ہویدا است
استصلاح و صوابدید تاتیا صاحب معزالیہ در ہر مراتب
رولیکار علی المخصوص در باب استدعائے ٹپو سلطان
جہت روانہ نمودن شخصے ایلچی برائے تصفیہ ہر سہ
سرکار در میزان غور و تامل بہ واقعی می سنجد و ازانجا
کہ تاتیا صاحب معزالیہ استصلاح وقت برائے دریافت
کل کیفیت و مراتب معاوضات و مبادلات ہر چہ
مکنون خاطر ٹپو سلطان بہادر نسبت بہ ہر سہ سرکارات
مشارکہ بودہ باشد و از روئے طریق و اطوار حصول
مقام طرف ثانی بچہ قسم صورت تمشیت میانے صلح
نواند گشت معلوم گردیدہ در باب اجتماع معتمدان
از طرف سرکارات متعلقہ این مہم چہ صلاح و مستحسن
خواہد شد تقرر باید ظاہر ساختہ و نیز عدم استعمال
این مدعا حسب الرواج بدون آمدن ایلچی بیان
نمودہ اند لہذا مخلص بشرط اطمانیت و دلجمعی
از طرف ارادۂ طرف ثانی برائے انضباط و

سود و بهبود سرکار آن مهربان و سرکار نواب صاحب
معزالیه و سرکار کمپنی انگریز بهادر مشهور چار دانگ
عالم گردد - چنانچه بمد نظر این معنی ها مخلص بنا بر عدم
وقوع مراتب مشبه در تقدیم مدارج عهود و میثاق
فیما بین که فی الواقع از باعث رجابت استدعای آمدن
ایلچی از طرف ٹیپو سلطان بهادر پیش مخلص برتو اند
از ولهامی تو اند گشت نوعی استدعای این مدعا
از جانب طرف ثانی پسند خاطر نه گردد و بیقین از
مضمون نوشته و خواند فیما بین ٹیپو سلطان بهادر و
مخلص که سابق ازین بنا بر انکشاف آن مهربان بجنس
نقل نموده پیش مسٹر مالٹ صاحب بهادر مرسل گردید
صدق نیت مخلص درین باب منقوش مزاجه گشته
باشد معهذا چون از اقبال مصحابان فوج ظفر موج سرکار
آن مشفق بسر کردگی پنڈت صاحب بسیار مهربان
هری پنڈت تاتیا صاحب بهادر که مزاج مستحکم در تقدیم
امورات معهوده و منضبط در خیرخواهی آن مهربان متحقق
با فوج اینطرف ملحق گردید مخلص به لحاظ محمدیت و
اعتقاد سرکار آن مهربان نسبت به مشارالیه کدام روی

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مهاراجه صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادثِ زمان مصون و محروس بوده همواره سرسبز و شاداب شگفته و خندان باد۔

از انجا که از برو ئے تمشیت عهود و میثاق فیما بین سرکار آن مهربان و سرکار نواب صاحب عالیشان نواب آصفجاه بهادر و سرکار کمپنی انگریز بهادر حفظ مراتب معهوده و پاس مدارج موعوده اهم مطالب دلی و مقدم مرام قلبی مخلص بفضلهٖ تعالیٰ شده است وخواهد شد لهٰذا منجمله جانفشانی و تردداتِ مسلوبر انجام و انصرام امورات این مهم رو بکار با فتح فیروزی و نصرت و نام آوری که بر هر یک از سه سرکار مشار از مستلزمات لازم و مهتم منصور می باید که هر چه در وسط این سررشته و احدیت خداداد تعلق از سرکار کمپنی انگریز بهادر گرفته و مفوض به مخلص گشتند باندرجه بخوبی حسن انجام باید که اهم مطالب سررشته شراکت در حجاب شکوک محتجب نواند ماند بلکه اشتهاد خاطر مخلص مساوات جهت نگهبانی و سرسبزی مهمات

...ن پرداخته شود - زیاده چه نویسد ؎

ایام جمعیت و شادمانی مدام باد

از این جهت یک رقعه پرسرام بهاؤ صاحب را
فرستاده است ؎

رقعه ۱۳۱

تاریخ ۲ اگست ۱۸۹۱ع

منشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوابان عظیم الشان گورنر جنرل
چارلس ارل کارنوالس بهادر سپه سالار
افواج بادشاهی و کمپنی منصور...

بمطالعه ساطعه مهاراجه صاحب مشفق بسیار مهربان
سمو القدر بلند مکان امیر الامرا مختار الملک وکیل مطلق
مدار المهام سلطنت عمدة ارکین خلافت یادوفادار سپه سالار
سعادتمند فرزند خاص سرکمپنی پنڈت پردهان مهاراجه
سوائی مادهوراؤ نراین بهادر - سلمه الله تعالی موصول باد

بست و سویم ذیحجه ۱۲۰۵ هجری بمقام پونه معرفت
مالت رسید

صاحب مہربان قدردان عظیم الشان سلامت
بعد اظہار مراتب سلام اشتیاق مکشوف خاطر خلت
مظاہر میدارد درین روزہا صلح مایان از ٹیپو صاحب
بحساب فی روپیہ شش آنہ بہ وقوع آمدہ است
لیکن طبیعت مایان بہ مشار الیہ موافقت نمیکند
لہذا عزم مصمم آنست کہ اگر موافقت مایان با راو
صاحب مہربان سوائی مادہورا و صورت بندد
بہ اتفاق یکدیگر ممالک محروسہ در تحت و تصرف خودہا
آوردہ بہ خوشی و خورمی باید بود، چون در زمان
سابق جواب و سوال این معنی درمیان آمدہ
است قرار یافتہ بود کہ آنچہ ازانہ بہ ملک و مال و اموال
در تحت و تصرف آید ۳ حصہ را و صاحب و حصۂ
چہارم بہ این جانب خواہد بود چنانچہ نوشتہ ہائے
این طرفین موجود اند بنابران احمد علیخان را بہ
گرامی خدمت فرستادہ شدہ است اگر در خاطر
آن ہمہ صاحبان آید زود اطلاع دہند کہ بہ سرانجام

آید چهارم حصه اینجانب و تتمه سه حصه تقسیم آنمهربان خواهد گردید۔ چنانچه سابق نوشته های این معنی از طرف آن سمت نزد مایان و نوشته های مایان در آنجا موجود است حاضر خواهد بود ازین سبب بجهت بند و بستی بعضی جواب و سوال احمد علیخان را بگرامی خدمت ابلاغ یافته اگر مرضی آنمهربان باشد۔ سرانجام این کار نموده به سرعت سریعه اطلاع دهند که نگران از این طرف نیز به عمل آورده شود باقی حقیقت زبانی موصی الیه بروز خواهد گردید زیاده چه تصدیع دهد؟ ایام جمعیت و شادمانی مدام باد!

به این قسم یکرقعه ملهار راؤ هولکر را ارسال فرموده است

رقعه ۱۳۲

جنرال موسی ایل
۱۱۹۰
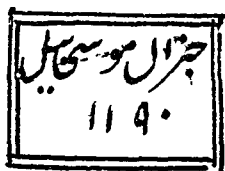
به شرف مطالعه صاحب مهربان قدردان عظیم الشان ملهار راؤ هولکر دام محبته مشرف باد

بتحریر ونزسیل شفقت نامجات خاطر مشتاق را
ہمیشہ مورد سرور نامحصور می سازند ۔
زیاده چه برطرازد ۔

Cornwallis.

راؤ صاحب مشفق مہربان مخلصان سلامت
بعد اظہار سلام اشتیاق مکشوف خاطر محبت ذخائر
می دارد درین روزہا صلح مایان از ٹیو صاحب بحساب
فی روپیہ شش آنہ مقرر یافتہ اما سبب بعضے امورات
موافقت مرضی ہا صورت نمی بندد لہذا اقلمی میگردد
کہ در خاطر مایان عزم مصمم آنست کہ بہ اتفاق آن ہمہ
صاحبان یکدل شده آنچہ ملک وغیره در تحت تصرف

واحدیت و یکرنگیها ست درروابط اخلاص فیما بین به
مرتبهٔ یکتا دلیها منظور مخلص آکرپاس مراتب از دل
ملحوظ است انشاء اللہ تعالیٰ گلستان محبت ہائے فیما
بین به آبیاری واحدیت ہا ہمواره به نضارت و
طراوت خواهد بود لاله گلاب راے بخیریت و عافیت
در کلکته رسیده به مخلص ملاقات نمودند و جنس مرسله
آن مشفق به تفصیل ذیل موافق فرد علیحده رسانیدند
نظر بر یک جهتی ها قبول گشت و باعث استحکام سلسله
اتحاد منظور شد دیگر مراتب از گزارش مسٹر مالٹ
صاحب گردید در خطوط موسومه این جانب از
مراتب صفوت و رسوخیت نانا بہر نویس بہادر
به سرکار آن مشفق قلمی ساخته اند بدریافت
آن مهربان خواهد آمد یقین خاطر این جانب که به مد نظر
دوستیهائے فیما بین خود و سرکار فیض آثار کمپنی
انگریز بہادر به نظر بر خدمت ماموره صاحب موصوف
محفوظ آن مشفق سر رشتهٔ تعقد و احترام فیمابیکه
در همه سبب بحال صاحب معزالیه به ظهور آمده
است بار ہم مسلوک خواهد بود و به جا که ہمواره

مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصئون و محروس بوده سرسبز و شاداب و شگفته و خندان باد

مفاوضہ شفقت طراز مشعر بر کمال لطف و اشفاق بہ پاسخ رقیمۃ الوداد کہ بعد رسیدن خود از ولایت بہ مختاری و مدار المہامی مہمات جزو کل این ضلع سمت ترسیل نموده بود و اینکہ روابط محبت و وداد و مراسم واحدیت و اتحاد فیما بین سرکار فیض آثار کمپنی انگریز بہادر و آن مشفق از دیر باز متحقق و ثبت و پاس این مراتب از طرفین ہمیشہ منظور و ملحوظ می باشد درین صورت اساس وداد و اتحاد یوماً فیوماً بدرجہ اعتلا و ارتقا خواہد رسید۔ با دیگر مراتب یکتا دلی ہا معہ اجناس مرسلہ بموجب فرد علیحدہ معرفت لالہ گلاب رائے خلف عزیز القدر لالہ سیوک رام موصول و شادمانی آورد مسرور و نیز مراتب مرقومہ مطلع و مشکور اخلاص و اختصاص معنوی آن مشفق ساخت فی الواقع سلسلہ دوستیہای آن مشفق بہ این ریاست از قدیم مسلسل بہ درجہ

رسیدن اجوبه آن از تاثیر و کرسی نشینی مقدمه اطلاع
داده خواهد شد مرقوم بود موضوح گشت بالیقین که
بعد وصول جواب از حقایق آن مسیر و رخواهد ساخت
بعضی مراتب از خطوط دیگر هویدا خواهد شد۔

زیاده ایام جمعیت و شادمانی بکام باد

رقعہ ۱۳

مسترخاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوابان عظیم الشان گورنر جنرل
چارلس ارل کارنوالس بهادر سپه سالار
افواج بادشاهی و کمپنی متعلقه کشور هند

بتاریخ ۸ از ماه نومبر ۱۷۸۷ء

مهاراجه صاحب مشفق مهربان سموالقدر بلند مکان
مراو مادهو راؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت پردهان بهادر
سلمه الله تعالی

هفتم رجب المرجب ۱۲۰۲ هجری رسید بمقام پونه

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مهاراجه صاحب مشفق

رقعہ ۱۲۹

سلامت
پنڈت صاحب مشفق مہربان کرم فرمائے مخلصان
مفاوضہ بہجت معاوضہ چہرہ وصول فروختہ مسرور ساخت
آنچہ از برخاستہ رفتن پاٹکر وغیرہ ہمراہیان بھگونت راؤ
وگرفتن مومی الیہ پناہ قلعہ بساں کدہ ومشفق وشریک شدن
ہنومنت راؤ گماشتہ بھگونت راؤ باجمعیت خود
از ساجی سندیہ کولھار دارہ ریختن بر فوج بھوان
راؤ وگوبندراو وپانڈورنگ راؤ ورام چندر
گنیش بر موضع تاب مقاومت وبدست افتادہ
غنائم از قسم اقبال وغیرہ بہ قلم آمدہ بود موضوح
گشت درین معنی موجب سرور خاطر دوستان شد
ہرچہ شود از یاوری طالع مادھوراؤ نراین میشود
باقی خیریت است آنچہ بہ عمل آمدن قرارنامہ فیمابین
وکیل انگریز وآن مہربان وروانہ کردن وکیل
مسطور خطوط بہ کلکتہ وبہ گورنر بندر بمبئی ودیگر ہمہ
فساد ان درباب رفع شر ونقرر صلح واین کہ بعد

است سلامت داشته بمراتب اعلی کامران دارد
که باعث عزت افتخار خود ازان منظور است آنچه که
در مادہ ارسال نمودن چھڑی یعنی چوبدستی ارشاد
بود خواہم که فی الفور تعمیل حکم عالی سازم مگر چھڑی به
وضع و نمونه سابق موجود نه بود در کاره پور وغیره هم
تلاش به عمل آمده دستیاب نه شد الحال از ضلع کلکته
طلب کرده ام یقین که به مرور ایام خواهد رسید بر وقت
رسیدن فی الفور ابلاغ خدمت خواهد شد و یک عدد که
بالفعل موجود بود ارسال حضور است به ملاحظه انور
خواهد گذشت این خیرخواه را نیز خیرخواه جاه و دولت
تصور فرموده دائما از ایراد کوائف خوشی مزاج
معه کار خدمات لائقه سرفرازه و کامیاب می فرموده باشند
که باعث افتخار خود ازان منظور است فقط

زیاده جمعیت باد

عرضی

خیرطلب مسٹر ٹامسن

P. To mso

رقعہ ۱۲۸

سنہ ۱۸۵۴ء

بعد عرض می رساند بندگان عالی متعالی خداوند نعمت بسیار
مہربان سر بسر منت مہاراجہ سالک رام بہادر دام اقبالہ
آدابیکہ در خور بندگیہا تعلق دارد بتقدیم رسانیدہ
معروض خدمت فیضدرجت می گرداند اگرچہ بحسب ظاہر از باعث
کثرت کاربار سرکار از احضار دربار عالی نبار دور مہجور
مگر در باطن ہر لحظہ و ہر ساعت از اوصاف ذات حمیدہ
صفات رطب اللسان عذب البیان می باشد درین زمانہ
کہ بغیر صدور نوازش نامجات خاطر را یک گونہ
بخاطر راہ یافتہ بود کہ پروانہ حضور فیض گنجور
محررہ ۱۰ شعبان سنہ ہجری بخلاصہ ارشاد این معنی کہ
آنچہ چوبدستی بہ زمان سابق بدست کاسی سوا بحضور این
جانب آمدہ بود کہنہ گردید چوبدستی یعنے چھڑی دیگر بہ نمونہ
وضع سابق دیگر ارسال حضور سازند در ساعت سعید و
زمان حمید شرف صدور یافتہ ہزاران ہزار سرفرازی و
کامرانی بخشیدہ واز صدور نوازشنامہ مادہ عزت و
افتخار این خیرخواہ با اوج آسمان رسیدہ او سبحانہٗ
تعالیٰ آن ذات عالی را تا آب در گہر و تاب در مہر انور

مہاراجہ صاحب عالی دودمان رفیع المنزلت سمو المکان نوازش فرماے مخلصان زاد شوکتہ کے

بعد شرح تمناے ملاقات بہجت آیات کہ خلاصہ مطالب دلی و بہین مآرب قلبی است مشہود ضمیر عطوفت تخمیر نمودہ می آید اشفاق نامہ تلطف آمود کہ از ہر سطرش بوے محبت و ولا بہ مشام جان میرسید و ہر حرفش بنشر روائح خلت و صفا دماغ اشتیاق و تمنا معنبر و معطر می گرداند در عین انتظار رنگ وصول بدان محبت ریختہ مسرور و مشکور مہربانیہا ساخت و خاطر نیاز ماثر کہ از عدم ادراک مژدہ صحت و اعتدال مزاج سامی نگرانیہا داشت طمانینت وافر فرا اندوخت امید کہ خاطر مخلص را پیوستہ مشتاق مکارم اخلاق خود تصور فرمودہ بہمین منوال تا حصول ملاقات بہجت سمات بترقیم و ترسیل الطاف نامجات یاد فرما و کرم نما باشند زیادہ ایام بہجت و شادمانی مدام بکام باد

المرقوم سیزدہم ماہ اپریل ۱۸۴۲ عیسویہ

A. P. Currie.

به مندرجها مفصل مطلع ساخت و عزیزالقدر مشارٌالیه نیز
از ملاقات خود و اظهار اخبار و مراتب یگانگی آن
آنطرف بمرتبهٔ نهایت مسرور و منبسط نموند و مشاهده
اطوار و اوضاع برگزیده موی الیه موجب ازدیاد
ابتهاج و انشراح گردید و در خاطر شریف یقین
تصور دانند که بمقتضائے موالفت و مواخذتیکه به
فضلهٔ تعالی فیما بین هردو سرکار بلا مغائرت و مباینت
زیب استحکام دارد عزیزالقدر مشارٌالیه همواره مورد
توجهات این سرکار خواهند بود و نیز صدکه مخلص را
پیوسته مترصد و منتظر دریافت نوید صحت و عافیت ها
تصور داشته مدام به ارقام مهربانی نامجات بهجت
آیات سمات مسرور و شادکام می ساخته باشند-
زیاده چه بنظر رازد

G. H. Barlow.

رقعه ۱۲۷

بتاریخ ۱۳ار اپریل ۱۸۴۳ء

بمطالعه ساطعه مهاراجه صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان سرسمینت پیشوا سوائی مهاراجه باجی راو پنڈت پردهان بهادر

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مهاراجه صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصئون و محروس بوده همواره سرسبز و شاداب و شگفته و خندان باد۔

مهربانی نامه نود افزا متضمن اینکه از قدیم الایام فیمابین سرکار آن مشفق و سرکار کمپنی انگریز بهادر رابطه خلت و ولا منوط و مربوط بوده و حالا از طرفین مدارج یگانگی و اتحاد ترقی و تزاید پذیرفته ازین جهت نظر برین معنی که خبر خیریت مخلص به آن مشفق و نوید صحت مزاج مهربانی امتزاج آن مشفق مخلص علی الدوام می رسیده باشد خصوصیت دستگاه عزیز القدر سری ادهو به صیغه وکالت از سرکار آن مشفق مامور شده اند که در بنجا رسیده به اظهار مدارج دوستی پرداخته از حاضرباشی خود مسرت افزائے خاطر دوستی مآثر با دیگر مراتب یگانگی و یک جهتی تا به صحابت عزیز القدر مشار الیه وصول بهجت شمول نموده مبتهج و مسرور و

ارباب عظام مدار المہام کمپنی انگریز بہادر

لوازم حکومت مدراس بہ مخلص مفوض گشتہ زمام اہتمام آن بہ قبضۂ اختیار در آورد - چنانچہ اینمعنی را مرقوم قلم اخلاص رقم می گردانند نظر بر مراتب مسرت خاطر خلت مظاہر از ملاحظۂ ضوابط محبت صمیمی و روابط مودت قدیمی کہ فیما بین سرکار آن مشفق (شفیق) و سرکار کمپنی انگریز بہادر حسن توثیق پذیرفتہ است مقدم بر جمیع امور دیگر می سازد و ہم بہ طمانیت آن مشفق می پردازد کہ در اجرائے اقتدار مفوضہ ہمگی نہمت حق طویت مخلص در امریکہ گلشن محبت و وفا را آب و رنگ افزاید و گلبن مودت و صفا را بہ تازگی گراید مرعی و مصروف خواہد بود ترقب کہ ہموارہ بہ رشحات سحاب گرامی مفاوضات گلزار ہمیشہ بہار یگانگی و یکتا دلی را خورم و خندان دارند۔

زیادہ ایام بہجت و شادمانی مدام بہ کام باد۔

رقعہ ۱۲۶

تاریخ ۲۹ دسمبر ۱۸۰۴ء

زبدہ نوئینان عظیم الشان رفیع المکان ترزن الامرا سر جارج ہنگر یار یوارنٹ گورنر جنرل بہادر ناظم ممالک محروسہ سرکار کمپنی انگریزی متعلقہ کشور ہند سنہ ۱۲۱۹ ہجری

واجب و لایق است مسرت بر مسرت خواہد افزود
نزدیکہ ہموارہ بہ رشحات سحاب گرامی اسفا و نبات
توجہہ آیات گلزار ہمیشہ بہار یگانگی و یکتادلی بہ شگفتگی
ہائے گونا گون و ازہار بوقلمون ریان و خندان دارند
زیادہ ایام شادمانی مدام بہ کام باد۔
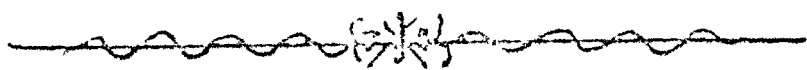
رقعہ ۱۲۵

بتاریخ ۳۰ر اگست ۱۸۰۳ء
بہ سامی مطالعہ راؤ صاحب مشفق مہربان پنڈت
پیر دھان قدردان کرمفرمائے مخلصان سلمہ اللہ تعالیٰ فایز باد
دوازدہم جمادی الاول ۱۲۱۸ھ
۱۷ر جمادی الآخر ۱۲۱۸ھ

راؤ صاحب مشفق مہربان قدردان کرمفرما، مخلصان
سلمہ اللہ تعالیٰ

بفضل ایزدی اتفاق ورود صحب با اخلاص بہ بلدہ و در آں
صورت بستہ بہ استحسان و استصواب جناب فلک
رکاب شاہ کیوان بارگاہ بادشاہ جمجاہ انگلستان
ادام اللہ ملکہا و اقبالہ کہ و بر طبق قرارداد کہ

راؤصاحب مشفق مہربان پنڈت ہردلان قدردان
کرم فرمائے مخلصان سلمہ اللہ تعالیٰ ؎

نافہ مملوئے مشک مہربانی یعنے نمیقۂ انیقۂ گرامی معرفت
ناگوجی راؤ وکیل موصول شادمانی شمول گردیدہ مشام
اتحاد را بہ روایح محبت و وداد معطر نمود و ازانجا کہ اطمینان
کلی حاصل است کہ صلاح و فلاح سرکار آن مشفق و سرکار
قوم انگریز بہادر در ملک ہند نوعے مختلط است کہ گویا
حکم واحدیت دارد لہذا از ملاحظہ اینکہ تصدیق این مقال
بر صفحہ خاطر ضیا گستر سامی نیز مرتسم است موجب مزید
مسرت خاطر و فرحت باطن و ظاہر گشت بہ محاسن مبانی
مکنونات صدر بین الدولتین آن مشفق بر مسادۂ ریاست
بزرگان مجدداً متمکن گردیدند و مراتب امنیت کہ از چندی
زایل شدہ بود در وسعت آباد ملک سامی از سرنو جلوہ
نمائے عرصہ ظہور گشت و ترقب چنان است کہ بعون وصون
الٰہی مداومت مکنونات مودت آیات مرقومہ موجب
حسن استقرار و استحکام امنیت و رفاہت عامہ رعایا
و کافہ برایا در جمیع ممالک سند کہ ہموارہ این معنی پیش نہاد
ہمت ارباب ریاست انگریز است خواہد بود۔ تقرر
ناگوجی راؤ بنا بر حاضر باشی اینجا خیلی مستحسن نمود و در
رعایت مراتب اعزاز و اکرام کہ نسبت وکیل سامی

صاحب ممدوح به دریافت آن مشفق رسیده باشند
تمامی مراتب مرکوزات خاطر مخلص که نسبت باین
مقدمات است مفصل و مشروح از اظهار شهامت
و عوالی مرتبت رابهت و معالی منزلت کرنیل کلوس
صاحب بهادر که بالتخصیص جهت سوال و جواب جمیع
امور فیما بین سرکار انگریز بهادر اختیار و اقتدار
می دارند هویدا ئے خاطر مهربانی ما شر خواهد گردید
نظر برین که مخلص را پیوسته خواهان خیر و خوبی هائے تصور
داشته مدام به ارقام مهربانی نامجات صحت و
یگانگت آیات سرور و شادمان می نموده باشند
زیاده چه بیرطراز د

Wellesley.

رقعه ۱۲۳

۱۰ جولائی سنه ۱۸۰۳ع

ریت انریل
اڈورڈ لارڈ کلیف
بهادر گورنر آن
چناپٹن و غیره متعلقه
دکهنیهٔ اعیوے

بسامی مطالعه راو صاحب مشفق مهربان
پنڈت پردهان قدردان کرمفرمائی مخلصان
باجی راو رگهونا تهه مکهی پردهان راجه ساهو
چهترپتی هرش ندهان سلمه الله تعالی فاینرباد

۲۰ شهر ربیع الاول سنه ۱۲۱۸هجری

جمیع سرداران آن سرکار به روابط دیک جهتی و اتحاد
همواره معقود و مربوط بوده و هست بمقتضاے نیکو
خواهی که این جانب پیوستهٔ نسبت به جمیع سرداران
سرکار دارد نیز صدو نیز قب دلی چنان است که فیمابین
سرداران موصوف بنیان موافقت و موالفت حسن
استحکام و زیب التیام پذیرد و علی الخصوص نظر بر
کمال محبت و اتحادیکه فیمابین والد ماجد آن مشفقهٔ
سرمینت رگهوناتهه راو بیکنتهه باشی و سرکار انگریز
بهادر در حسن سلوک و ارتباطے که در میان بیکنتهه باسی
د آن مشفق و اهالی این سرکار جاری بود تمناے
آرزوے سود و بهبود آن مشفق زیاده تر در دل
محبت منزل منقوش و مرتسم است برای آسایش
و آرامش ممالک هند و دکن و رفاه و فارغ البالی سکنه
رعایا و عامه برایاے ممالک مزبور در جمیع اوقات مطمح
نظر و نصب العین میدارد و یقین که مکمن و مبطون بودن
همین قسم تمنا و خواهش در خاطر خورشید مظاهر نواب صاحب
والا قدر عالیشان نواب میر نظام علیخان بهادر هم که
کلے امور متعلقه سرکار نواب صاحب معز و سرکار انگریز
بهادر به عینه حکم والا دارد از نوشته جات نواب

دسبارک باد پرداختہ است دریں صورت لوالی تجدید مبارکباد وابراز تمنائے استدامت مکنت وحشمت آن مشفق دیگر چہ بہ خامہ انخاد درآرد نرصد کہ مخلص راپیوستہ مترصد دریافت مژدہ خیرہا انگاشتہ ہموارہ ہمبرین بہ ارقام مہربانی نامجات نوددآیات مسرور ومبتہج می نمودہ باشند۔
زیادہ چہ برطرازد

J. Shore.

زبدہ نوائینان عظیم الشان

گورنر جنرل عمدۃ الملک

وسرکار کمپنی متعلقہ کشور ہند

رقعہ ۱۲۳

تاریخ ۱۸ ار جنوری سنہ ۱۸۰۳ء

بمطالعہ ساطعہ راو صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلندمکان راؤ امرت راؤ صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ۔

موصول باد

شادمان می کرده باشند

زیاده چه بر طراز د

J. Shore.

رقعہ ۲۳۳

بتاریخ ۲ ر مئی ۱۷۹۷ء

گلشن دولت اقبال چمن حشمت اجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر
حوادث زمان مصئون و محروس بوده ہمواره
سر سبز و شاداب و شگفتہ و خندان باد
مخلص بعد ورود از سفر لکھنؤ بہ مقام کلکتہ
بہ وصول مہربانی نامہ کہ متضمن بر مژده مخلع شدن
آن مشفق بہ خلعت پیشوائی بہ تاریخ چہارم شہر
جمادی الثانی وغیره مراتب بود و از اتحاد بود بمرتبہ
نہایت مسرور و مبتہج گشت ازانجا کہ قبل ازین
بہ مقتضائے یگانگت و یک جہتی ہا بہ ارقام تہنیت

رقعه ۱۲۱

بتاریخ ۱ر مئی سنه ۱۷۹۷

گلشن دولت و اقبال و چمن حشمت و اجلال
مهاراجه صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان
از صرصر حوادث زمان مصئون و محروس بوده همواره
سرسبز و شاداب شگفته و خندان باد

مخلص که درین روزها جهت حصول مواصلت
صوری نواب صاحب والا قدر عالیشان نواب
وزیر الممالک بهادر در لکهنؤ رفته بود و چندی در
عالم مجالست و مصاحبت بکدیگر مسرور الوقت
بوده از آنجا مراجعت ساخته بتاریخ اول ماه مئی
سنه حال مطابق سیوم شهر ذیقعده مع الخیر و
العافیت دار و مقام کلکته شده بیاد اخلاق و
الاشفاق دوستان تر زبان و بنابر دریافت نوید
خیریت هائے محبان منتظر و نگران است رجا که مخلص را
دوست بے ریا و معروف دوستیها انگاشته مدام
به ارقام مهربانی نامجات خیریت سمات مسرور و

رقعہ ۱۳

۱۳ اپریل ۱۸۹۶ء

گلشن دولت و اقبال ریاض چمن و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان مخلصان فیض رسان زمان افضال اثر ممتاز سرسبز و شاداب باد۔

بعد تقدیم مراسم بندگی و نیاز مشہود رائے خورشید ضیاے می گرداند۔ عنایت نامہ تلطف مشحون کہ بہ توجہات کمال شرف صدور یافتہ عز ورود فرمود جمیع مراتب توجہات بے غایات عالی زبانی لالہ اندرام دریافت نمود لالہ مشارٌ الیہ از جناب اقدس اعلیٰ و صاحبان انگریز و جناب عالی وزیر الممالک بہادر صاحب مدظلہ العالی دل جمعی نمودہ شرفیاب خدمت فیض مواہب می گردد نیاز مند چرا منت گرامی را سعادت نمی داند مفصل لالہ موصی الیہ معروض خواہد ساخت امید کہ ہموارہ بہ ورود شقفت نامجات عنایت سمات معزز و مسرور بنشدہ باشد ایام دولت و کامرانی مدام باد۔

بدوستان و دولت خواہان دور و نزدیک خصوصًا
مبارک و مہنا فرماید چون از قدیم فیمابین این دو
دولت خداداد یعنے سرکار آن والا قدر و سرکار کمپنی
انگریز بہادر رابطہ واحدیت و یک رنگی و واسطۂ
یگانگت و یک سوئی منوط و مربوط است چنانچہ نواب
صاحب معلیٰ الالقاب نواب گورنر جنرل سر جان
شور برونٹ صاحب بہادر دام اقبالہٗ بہ وفور
انبساط محبت نامہ بہ مضمون این معنی از کلکتہ
مرسل فرمودہ باشند مراتب انضباط سر رشتہ
اختصاص محبت و موالفت از مضمون آن واضح رائے
مہر انجلائے خواہد گردید نظر بر آن نیاز مسند
شرائط مبارک بادی بہ تقدیم رسانیدہ
برائے استدامت ذات والا کمالات آن والا قدر
از حضرت کبریا جلشانہٗ بہ صدق دل دست بدعا
است نیاز مند را مستدعی ترقیات و عافیات روز افزون
پنداشتہ ہموارہ ہمین قسم بہ ورود شگفتہ
نامجات لطف سمات معزز و مشکور می فرمودہ
باشند زیادہ ایام بہجت مدام باد

G. F. Cherry.

شده بودند به سزائے اعمال رسیدند و آن والا قدر به فرخی و فیروزی داخل نولاح پونه شدند راؤ صاحب مشفق مهربان راؤ بالاجی جنارد دن از ضلع کوکن رسیده مستفید ملازمت آن والاقدر شدند و بعد قران السعدین یعنے ملاقات آن والاقدر و ابا صاحب بهادر آن والاقدر به خلعت پیشوائے و ابا صاحب بهادر و جمیع سرداران به قدر مناصب از حضور بهمیت مهاراجه صاحب بهادر مخلع شدند - چون اطلاع این نوید به دوستان و خیر اندیشان دور و نزدیک واجب بود بنا بران به نیاز مند نیز که از قدیم خیر اندیش صمیم است مطلع فرموده ورود مسعود فرموده دماغ جان را معطر و مشام روح و روان را معنبر ساخت این نامهٔ اقبال کز ان سو آمد دولت ز نشاط تهنیت گو آمد خدا شاهد حال است که به اطلاع این گلبانگ بشارت آنقدر سا تگین خاطر مالامال رحیق شادمانی کرد که اگر شمه ازان نسوید نماید دفترے باید ایزد تقدس تعالی اجل جلاله این جلوس میمنت مانوس به ذات مصدر حسنات آن والا قدر بر جمیع هوا خواهان آن دولت خداداد عموماً و

دوستی ماشراست رفع گرد یدر جاے واثق کہ فواید
حسن اتفاق ویک رنگی منقوش خواطر یگدیگر گشتہ
حالا بعنوانیکہ سررشتہ موافقت و مصالحت بہ تازگی
التیام و انضباط پذیرفتہ است از فضل الٰہی مدام
ومستدام منضبط و مستحکم خواہد بود نترصد کہ مخلص را
مترصد دریافت مژدۂ صحت و سلامتی ہا انگاشتہ
پیوستہ بہ ارقام مہربانی نامجات مسرت آیات
مسرور و شادمان پنداشتہ باشند۔
زیادہ چہ برطرازد -

J. Shore.

رقعہ ۱۱۸

بتاریخ ۳ دسمبر ۱۷۹۶ء

ادام اللہ تعالیٰ اقبالہٗ
زینت بخش مسند و زیب افزاے چار بالش حشمت
وکامگاری رفیع الدرجت ذوی القدر عظیم المنزلت

بہادر پنڈت پیر دہان سلمہ اللہ تعالیٰ۔

موصول باد۔

۷ ر شہر محرم سنہ ۱۲۱۱ ہجری رسید۔

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث حوادث زمان مصئون و محروس بوده ہمواره سر سبز و شاداب شگفتہ و خندان باد۔

مہربانی نامہ نو د ستمامہ بہ پاسخ رقیمۃ الوداد متضمن حالات جنگ و در میان آمدن صلح و آشتی کہ منتہائے از روئے خبر طلبان یکرنگ آن منصور نبود در خوش ترین ہنگام رسیدہ وصول ابتہاج شمول نموده مسرور و بہ مندرجہ ہا مفصل مطلع ساخت مخلص از ملاحظہ صورت ناموافقت و منازعت فیما بین سرکار آن مشفق و نواب آصفجاہ بہادر بہ مقتضائے کمال یگانگت و یک جہتی ہا کہ ما بین سرکارات موصوف و این ریاست متحقق است تشویش و تردد یکہ بدرجہ اتم لاحق حال داشت۔ الحمد للہ از دریافت نوید تجدید موافقت و مرافقت فیما بین کہ موجب کمال سرور و شادمانی خا

فیمابین آن ہردو سرکار کہ توقع قوی بر عدم ظہور آن
دارد نشر فہم ما فی الضمیر خود کہ ابراز آن بہ ذریعہ دوستی
واتحاد مؤلفہ فیمابین سرکار مہاراجہ صاحب واین
سرکار و سرکار نواب صاحب معزبہ دو سندار میرسد
بے اختیارہ و بلا تکلف و ثانی پرداخت باقی مراتب
از تقریر صاحب موصوف و اضحرائے جہر انجلائے
مہاراجہ موصوف وآن مہربان خواہد گردید نشر صدد
کہ این جانب را خواہان خیر بنہا انگاشتہ بہ ارقام
مکاتبات مسرت آیات مسرور و شادمان میداشتہ
باشند- زیادہ چہ برنگارد ؟

J. Shore.

زبدہ نوابینان عظیم الشان سر
جان بروبت شور بہادر گورنر جنرل
ممالک محروسہ سرکار انگریز متعلقہ
کشور ہند

رقعہ ۱۱۷

تاریخ ۲۴ جولائی ۱۷۹۵ء

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان
سمو القدر بلند مکان پیشوا سوائی مادھو راو نارائن

اطمینان ہم ازین بدوستدار حاصل ست کہ جہت حصول تصفیہ فیما بین سرکار مہاراجہ صاحب و نواب صاحب معزو برائے انسداد پرخاش کہ ہر آئینہ منتج نقصان سود و بہبود سرکار مہاراجہ صاحب و نواب صاحب موصوف متصور است در سعی و کوششہا ہیچ نوع قصور از دوستدار بعمل مشاہدہ و این معنی ہر یکہ دوست و متحد آن ہر دو سرکار است لازم و مفترض بود ماورائے آن در خاطر دوستی ماثر این معنی ہم جلوہ ظہور داشت کہ بحال و برقرار بودن یگانگت و اتحاد فیما بین ہر ۳ سرکار کہ از قدیم الایام زینت استحکام یافتہ در سود و بہبود سرکار کمپنی ہم دخلے کلی دارد پس از مشاہدہ این معنی کہ مساعی متکاثرہ دوستدار پیش رفت نشد و اینکہ از عدم ابراز مواجب ناموافقت فیما بین سرکار مہاراجہ صاحب و نواب صاحب ممدوح برائے تقدیم لوازم صلاح مقتضائے عالم دوستی کہ درباب تعیین طریق تصفیہ مؤثر تواند بود قابو دست نداد تاسف ہائے کمال بخاطر دوستی ماثر راہ یافت باالآخر دوستدار بہ مقتضائے این مراتب و نظر بر قبائح عظیمہ پرخاش

سابق ازین سرکار مهاراجه صاحب مشفق مهربان
سمو القدر بلند مکان راو پنڈت پردهان صاحب
بهادر و سرکار نواب صاحب آصف جاه بهادر
و سرکار کمپنی انگریزیه بکمال واحدیت و یکجهتی در
یک معامله متفق اللفظ و المعنی بود و فوائد عظیمه که
از نرد و جان فشانی هر سه سرکار در انجام
مهم ٹیپو سلطان حاصل شده بالفعل ازین معنی
که فیما بین سرکار مهاراجه صاحب موصوف و
سرکار نواب صاحب معز باوجود سعی و کوششهائی
که به مد نظر تصفیه به عمل آمده صورت ناموافقت
مشاهده می شود بسیار تاسف و ملال در خاطر اتحاد
ماثر رو داده دوستدار را رجای واثق
همین بود که از مشاهده فواید موافقت و مرافقت
بلبان دوستی فیما بین هر سه سرکار روز بروز ترقی خواهد پذیرفت
و درین سررشته یکانگت و اتحاد که تا بحال و برقرار بودن وسیله قوی
استقامت هر سه سرکار و امنیت ملک هندوستان است
امریکه موجب خلل باشد به وقوع نه خواهد آمد و مدت
مدید است که خلاصه این همه مراتب به مهاراجه صاحب موصوف
از اظهار احتشام الدوله سر چارلس وارسالت بهادر واضح شده است

موجب مزید مسرت و باعث کمال فرحت خواہد بود
و آن قدردان بیقین خاطر باشند - در ہر امریکہ
باعث استحصال این مطالب مرغوب بودہ باشد
مخلص بہ توجہ موجہہ مجد و مساعی خواہد بود زیادہ
ایام جمعیت و شادمانی مدام باد -

رقعہ ۱۱۶

تاریخ ۷ ار فروری ۱۸۹۵ء

زبدہ نوابینان عظیم الشان
سر جان بروٹ شور بہادر گورنر جنرل
ممالک محروسہ سرکار انگریز
متعلقہ کشور ہند

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان راؤ بالاجی
پنڈت صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ -
بتاریخ ہشتم رجب المرجب ۱۲۰۹ھ بر مقام ہیگنی
بر کنارہ سینا -

معرفت مسٹر مالٹ رسید -
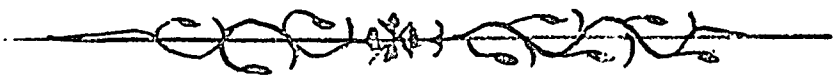
راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان سلامت
اینجانب بیاد حالات اوقات ماضیہ این کہ چندے

رقعہ ۱۱۴

تاریخ ۲۹ر جنوری سنہ ۱۷۹۴ع

زبدہ نوآئینان عظیم الشان
سرجان بروت شور بہادر گورنر
جنرل کمپنی ممالک محروسہ سرکار
انگریز متعلقہ کشور ہند

مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان
مہاراجہ مادھوراؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت پردھان
بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ ۔
۲۶ر ربیع الثانی سنہ ۱۲۰۸ھ معرفت مسٹر مالٹ رسید

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ سرسبز و شاداب
و شگفتہ و خندان باد ۔
ازانجا کہ روابط یگانگت و یک جہتی ہا فیمابین منوط
و مربوط است و امورات طرفین بمنزلہ واحد متصور
درین صورت بہ خامہ اتحاد می آرد کہ بہ مقتضائے
لوازم انصاف و احقاق حقوق کہ ہر آئینہ پاس است
پیوستہ ملحوظ و مطمح نظر سرکار کمپنی انگریز بہادر است
نواب صاحب والا قدر عالیشان نواب سعادت علیخان

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مهاراج صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بوده همواره سرسبز و شاداب و شگفته و خندان باد ٭

در هنگامیکه خاطر محبت ماثر مستدعی و منتظر دریافت نوید فرخنده جاوید میمنت و شادی و بهجت و مبارکباد و بهابود از مضمون مراسلات سرچارلس بالت بهادر به اطلاع گلیانگ حسن انجام طوی آن مشفق مهربان آنقدر اسباب مسرت و ذخیرهٔ شادمانیها اندوخت که شرح آن درین مختصرات نه گنجد ایزد برحق و خالق مطلق ظهور این شادی میمنت مبادی بذات مجمع حسنات آن مشفق خصوصاً بر جمیع دوستان دور و نزدیک عموماً مبارک و مهنا سازد و نتائج ثمرات حسنات ارزانی فرماید مخلص به وفور انبساط و فرط نشاط به ادای مبارکبادی میپردازد و برای قیام عمر و دولت آن مشفق مهربان از حضرت منان مسالت مینماید ٭

زیاده چه برطراز د ٭

Cornwallis.

بعہدہ گورنر جنرلی ماموره اند رجاکہ آن مشفق سررشتۂ
مراسلات دوستی و یکجہتی قسمیکہ ازین مخلص جاری
می داشتند از صاحب معزالیہ نیز مسلوک خواہند داشت
یقین خاطر مخلص است کہ صاحب معزالیہ ہم بہ پاس
دوستی و حفظ مراتب یگانگت و یکجہتی زیادہ از
مخلص بدل مصروف خواہند بود ۔

زیادہ چہ برطراز د ۔

Cornwallis.

رقعہ ۱۱۳

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوئینان عظیم الشان گورنر جنرل
چارلس ارل کارنوالس بہادر سپہ سالار
افواج پادشاہی و کمپنی متعلقہ کشور ہند

بتاریخ ۳۱ اکتوبر سنہ ۱۷۹۳ء

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مہربان سمو القدر
بلند مکان پیشوا سوائی مادھوراؤ نارائن پنڈت
پردھان سلمہ اللہ تعالیٰ ۔ موصول باد
بست و پنجم ربیع الاول سنہ ۱۲۰۸ھ رسید ۔

سوائی پیشوا صاحب بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ ۔

موصول بالا

دہم صفر المظفر ۱۲۰۸ھ مقام پونہ معہ مستر مالٹ

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ سرسبز و شاداب شگفتہ و خندان باد ۔

سابق ازین نامی مراتب روانگی خود از کلکتہ و توقف چندروز باعث روبکار بعضی امورات در چناپٹن و بعد از آن ارادہ ولایت در ایام روانگی جہاز مفصل بہ آن مہربان نوک ریز خامہ وداد گردید یقین کہ مبرہن رائے محبت پیرا شدہ باشد درینولا کہ بہ عنایت الٰہی و بہ اقبال محبان از امورات متعلقہ این طرف فراغ دست داد و بتبدیل ہوا برای روانگی جہاز بہ سمت ولایت باد مراد حسب دلخواہ میسر آمد مخلص از مقام چناپٹن بالای جہاز سوار گشتہ روانہ لایت شد از انجا کہ سر جان شور صاحب بہادر بعد مخلص

روانہ گردیدہ امورات این ریاست را تا وقت عزیمت
سمت ولایت در چیناپٹن بر این جانب و دیگر صاحبان
کونسل تفویض فرمودند چون اطلاع این معنی بہ آن مہربان
لازم دانستہ درین صورت بتقلیم محبت رقم در آوردہ
متصدکہ بہ مدنظر رابطہ اتحاد و یگانگت کہ فیما بین سرکار
کمپنی انگریز و آن مہربان منوط و مربوط است بار قام
مراسلات خیریت آیات متضمن سر مراتبانے کہ موجب
استحکام بنیان مؤدت و وداد توانند بود مسرور و
مبتہج بیساختہ باشند ؎

زیادہ چہ برنگارد

P. S.
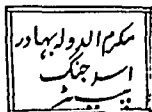
مکرم الدولہ بہادر
اسد جنگ

رقعہ ۱۱۲

بتاریخ ۱۷ ر ستمبر ۱۷۹۳ع

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلند مکان مہاراجہ مادھو راؤ نارا این پنڈت پردھان

پنداشتہ اکثر بہ اطلاع آن مسرور و منبسط می نمودہ باشند۔ زیادہ چہ برطرازد ۔

Cornwallis.

ککرم الدولہ بہادر اسد جنگ پیٹر ۱۸

رقعہ ۱۱۱

بتاریخ ۱۳ر اگست سنہ ۱۷۹۳ء
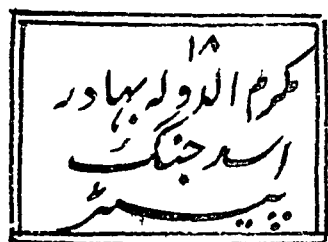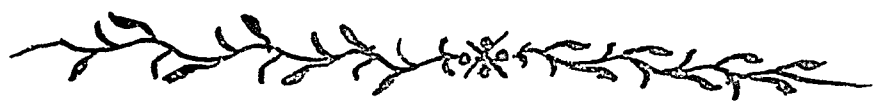
راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان راؤ بالاجی پنڈت سلمہ اللہ تعالیٰ ۔

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان سلامت

مفصل مراتب عزیمت نواب گورنر جنرل بہادر بہ سمت چناپٹن بنا بر انتظام و التیام امور است متعلقہ آنجا از مراسلات نوابصاحب موصوف بہ اطلاع آن مہربان در آمدہ باشد چنانچہ نوابصاحب موصوف بہ تاریخ سیزدھم ماہ اگست سنہ حال در کلکتہ

دلنشین و خاطرنشان سرجان شور صاحب بهادر خواهد
نمود هرچند صاحب معزالیه در هنگام اجلاس ریاست
مفصل از مدارج دوستی و اتحادات فیمابین سرکارات
عالیه واقف و آگاه شده موجب خوشنودی خود
پنداشته اند و در تقدیم لوازم خیرخواهی نسبت باین
دوستدار بدرجه مساوی باعث مزید انبساط و انشراح
خاطر خود می پنداشتند تاهم در ینولا دوستدار بمقتضای
وفور محبت و وداد لوک ریز خامه اتحاد می سازد
که بعد روانگی دوستدار سمت ولایت صاحب معزالیه بر
خدمت ریاست مامور شده سررشته دوستی و خبرسگالی از
بخدمت راو پنڈت پیردهان بهادر و نسبت به
آن مهربان بدستور بذریعه ابتهاج و شادمانی خود منظور
نموده به تقدیم مدارج ارتباط قدیم راسخ دم و ثابت
قدم خواهد ماند چنانچه رقیمة الشوق صاحب معزالیه متضمن
بر اظهار مراسم دوستی و یکجهتی برائے حصول مسرت
خاطر آن مهربان مطاوی مؤدت نامه ابلاغ می دارد
نولا که تا رسیدن موسم روانگی جهازه که دوستدار به
دستور مصروف و مستعد به علاقه ماموره است آنمهربان
که دوستدار را مستدعی خیریت و خوبهائے عافیت

۲۳ ذیقعده ۱۲۰۷ هجریه رسید

راؤ صاحب بسیار مهربان دوستان سلامت

از انجا که به مقتضائے حب وطن اراده روانگی خود سمت ولایت مصمم ساخته مدتے چند باگذشت که دوستدار درخواست استقرار شخصے جهت انتظام امورات متعلقه سرکار کمپنی انگریز بهادر در هنگامی که دوستدار روانه سمت ولایت خواهد شد نموده بالفعل از مضمون مراسلات ولایت چنان به دریافت در آمد که استدعائے دوستدار مقرون به اجابت گردید سرجان شور صاحب بهادر که سابق ازین در اجلاس ریاست بنگاله مامور شده به اتفاق دوستدار در نشست امورات می پرداختند بخدمت گورنر جنرلی سرافراز گشتند اگرچه صاحب موصوف وارد کلکته شده اند لیکن نظر بر عدم موافقت ایام روانگی جهاز دوستدار تا عرصه چهار پنج ماه که دران هنگام از فضل الهی باد مراد مساعد سفر جهاز خواهد شد توقف ساخته است تا انقضائے ایام مذکور که دوستدار مراتب محبت و اخلاص سرکار راؤ پنڈت پردهان پیشوا صاحب بهادر و آنمهربان که نسبت به سرکار کمپنی انگریز بهادر متحقق و منضبط است

مخلص ہم ازین کیفیت از اخبارات دریافت
نموده بنا در و مکان متعلقہ آنها را در بنگالہ به
تصرف خود آورده انشاء الله تعالی تدبیرات
و ترددات نوعی به عمل خواہد آورد کہ ثانی الحال
این گروه خذلان پژوه را قدرت برہم زنی سر رشتہ
آشتی و امنیت در قرب و جوار ہندوستان و دکن
نخواہد بود ترصد کہ این جانب را ہر گونہ خوبی خواه
خود دانستہ مدام بہ ارقام مکاتبات خیریت سمات
مسرور و مشغوف می کرده باشند۔
زیاده چہ بر نگارد ـ

Cornwallis.

شبہ خاص حضور سلطان انگلستان
زبدۂ نوابان عظیم الشان گورنر جنرل
جارلس ارل کارنوالس بہادر سپہ سالار
افواج بادشاہی کمپنی متعلقہ کشور ہند

رقعہ ۱۱

بتاریخ ۳ر جولائی ۱۷۹۳ء

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان راؤ بالاجی پنڈت
صاحب سلمہ اللہ تعالی ـ

مطلق گردانیده چہ لتعجب کہ سلوک غضبناک و ناشروع به طوریکه در ملک خود به عمل آورند نسبت به اقوام دیگر هم پیش نهاد خاطر خود ها داشته باشند چنانچه در ینولا از روئے اخبارات ولایت چنین به استماع در آید کہ این فرقه لاغیه با وصف کمال بے انتظامی و آشوب کہ در ملک خود ها انگیخته اند نائرہ جدال و قتال با اکثر رؤسائے معظمه و محتشم ولایت اشتعال نموده اند و هر چند به مقتضائے بے انتظامی و بے بند و بستی چند سال جائداد اخراجات لابدی رو به تنقیص و تخلیل آورده افواج بحر و بر به مد نظر عدم اخراجات و نافرمان برداری قریب الانهدام رسیده تا هم به اقوام انگریز مثل سرداران دیگر علم نخوت و فساد برافراشته اند اگر چه قوم انگریز همیشه حفظ مراتب محبت و اخلاص با کهه و مه قسمیکه از حد نهایت مرعی داشته اند ملحوظ و مطمح نظر می دارند معهذا این قسم سلوک از فرقه مذکور که محض بے سبب و بے واسطه به وقوع آید کی گوارائے خاطر می تواند نمود بنا برآن تردادات و تدبیرات تلافی این حرکات لازم دانسته جهت سزا رسانی بانیان این فساد هم در ولایت و هم در هند تدبیر به عمل آورده اندو

که هر آئینه ثمر بهتری و شادابی امورات یکدیگر بود و همیشه سرداران ذیشان هر دو قوم مرعی میداشتند
در بینولا مدت ۲ چهار سال خواهد بود که کهتربین و عوام سکنائے ملک فرانسیس که بکار فتنه پردازی و خود سری در سر آنها پیچیده به مقتضائے اغوائے شرارت پیشگان و سرکشان سررشته نظم و نسق ریاست برهم زده و قوانین حکمرانی را در ملک خود منهدم ساخته امرایان و خوانین ذی رتبه و خدلاب را که در هر ایام ستون سلطنت منصور اند بدر کرده حسب تعلیم و تلقین شیطانی مرتکب انواع شر و فساد شده دست تطاول بے ادبی و گستاخی به دامان حال معاندان بادشاه خود رسانیده به سر پنجه بے تمیزی گرفتار ساختند آخر بمرتبه علم سرکشی و بدعملی برافراختند که به ضرب تیغ بے دریغ آن گروه شقاوت پژوه بادشاه مذکور رخت هستی خود ازین دار فانی به عالم جاودانی کشید درین صورت سررشته ریاست و حکمرانی در ان ملک منقطع گردیده و مشیران کار پردازان با فهم و فراست را که لایق اجرائے امورات با بادشاهان و رئیسان ممالک اطراف قسمکه شده آمد صدها سال است بوجهه معدوم

یا میشد زیاده از سابق این سررشته خداداد ممنوط و مربوط و مستوجب تحسین و آفرین عالم خواهد گردید چنانچه مخلص این معنی ها را بالیقین ذهن نشین مزاج خود ساخته و آن مهربان را یگی از دوستان و خیر خواهان کمپنی انگریز تصور نموده اطلاع و انکشاف پیش آن مهربان از هر رویکار است و سوانح که دران قوم انگریز به نوعی و به وجهی علاقه داشته باشند۔ منجمله مستلزمات محبت و اخلاص می نگارد و هرچند از باعث زین و فوجات در ولایت تحرک وجنبش سلسله آسودگی و رفاهیت که از فضل الهی و اقبال قدیمان در کل هندوستان و دکهن مملو بر آرام و امنیت خلایق است چندان ممکن به خاطر متصور نیست تاهم عدم کوشش گذار این معنی از مهربان خلاف آئین محبت و اخلاص پنداشته و حسب المراسم یگانگت و یک جهتی ها نه انگاشته بلاتکلف به مدعا می پردازد از مهربان مخفی نه خواهد بود که مابین قوم انگریز و فرانسس از عرصه چند سال حفظ مراتب محبت و اخلاص

قیام وبقائے عمر و دولت آن مشفق مہربان از حضرت منان مسالت می نماید۔
زیادہ چہ برطراز د

Cornwallis.

رقعہ ۱۰۹

بتاریخ ۱۳ مئی ۱۷۹۳ء

راؤ صاحب بسیار مہربان مخلصان سلامت
ہرچند فیمابین سررشتہ دیگانگت ویکسوئی وسلسلۂ محبت ویکتادلیہا بذریعہ حفظ مراتب صدق مزاجی وراسخ القولی روز بستحکم و منضبط و علو مدارج محبت واخلاص بہ مقتضائے جلوہ ظہور سرسبزی وشادابی امورات یکدیگر یوماً فیوماً بہ تزاید وتضاعف تاہم بنا بر تقدیم سلوک باصفا وبے حجاب مغایرت وبہ لحاظ سلسلہ طمانیت واعتماد کہ مملو بر اطلاع ہر اسرار دعوا مضمر و انکشاف ہر روبکارات اتفاقی

منشئ خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر
سپہ سالار افواج بادشاہی
و کمپنی متعلقہ کشور ہند

رقعہ ۱۰۸

بتاریخ ۲۸ اپریل سنہ ۱۷۹۳ع

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان پیشوا پنڈت
پردھان سوائی راؤ مادھو راؤ نارائن بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ
۱۶ ر رمضان سنہ ۱۲۰۷ھ رسید معرفت مسٹر مالٹ

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت

در ہنگامیکہ خاطر محبت مآثر مستدعی و منتظر دریافت نوید
فرخندہ جاوید میمنت و شادی و بہجت مبارکباد دیہا
بود بہ اطلاع گلبانگ حسن انجام جشن طوی آن مشفق
مہربان آن قدر اسباب مسرت و ذخیرہ شادمانیہا اندوخت
کہ شرح آن درین مختصرات نگنجد ایزد برحق و خالق مطلق
ظہور این شادی میمنت مبادی بذات مجمع حسنات آن
مشفق خصوصاً و بہ جمیع دوستان و خیراندیشان دور
و نزدیک عموماً مبارک و مہیا سازد و نتائج و ثمرات
حسنات ارزانی فرماید مخلص بہ وفور انبساط و فرط
نشاط بہ ادائے مبارک بادمی پردازد و برای

بهادر سلمه الله تعالیٰ۔

شانزدهم رمضان سنه ۱۲۰۷ھ معرفت مستر بالت رسید

راؤ صاحب مشفق بسیار مهربان مخلصان سلامت
مکاتبه آن مشفق که در مقدمه مامور شدن لاله گلاب رائے
دراینجا به کار پدر متوفی خود بنام صاحب گرامی قدر مستر
شور به صاحب بهادر شهامت جنگ قبل ورود مخلص
در کلکته وصول یافته بود مخلص به مطالعه آن خورسندیها حاصل ساخته و نیز تعریف کارگزاری
لاله مشار الیه که در حقیقت مردم هشیار و ستوده اطوار
اند مخلص انسب داولی و هم مستوجب کمال ابتهاج و انبساط
خاطر محبت ماثر گردید چنانچه ازین سرکار هم در باب عزت
و قدر افزائی مومی الیه هرچه به مقتضائے یگانگت و یک
جهتی ها لازم و مناسب بود به عمل آمد یقین که لاله مشار الیه
به اطلاع این معنی ها مسرت افزائے خاطر آن مشفق
خواهد شد ترصد که مخلص را پیوسته مترصد دریافت
خیریت هائے مزاج محبت امتزاج تصور داشته گاه
گاهے به ارقام مکاتبات تودد آیات مسرور و مبتهج
می نموده باشند۔

زیاده چه بر طراز د۔

Cornwallis.

گشته با دیگر مراتب خلق و خوبیهائے ایشان در خوش
ترین زمان چهره وصول افروخته مسرور به مندرجه مطلع
ساخت از انجا که آن مهربان دوست قدیم این ریاست
و محب صمیم مخلص اند یقین که از اطلاع این خبر بشاشت
اثر فراوان خورمی و خورسندی به آن مهربان دست داده
باشد - او تعالی سرور و شادمانی این معنی بر جمیع
دوستان مبارک کناد مترصد که این جانب را هم
گونه خوبی خواه خود دانسته همین نمط اکثر به ارقام
مکاتبات خیریت سمات مسرور و شادمانی می کرده
باشند۔

زیاده چه برنگارد۔

Cornwallis.

رقعه ۱۰۷

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوآیینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بهادر سپه
سالار افواج بادشاهی و کمپنی متعلقه کشور هند

بتاریخ ۲۸ ر اپریل ۱۷۹۳ء

راؤ صاحب بسیار مهربان دوستان هری پنڈت تاتیا صاحب

داده شود۔
زیاده ایام بہجت و کامرانی بکام باد

J. Kunnaway.

رقعہ ۱۰۶

اگست ۱۷۹۲ع

سلامت

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان

مکاتبہ مسرت طراز متضمن براین معنی کہ بہ مقتضائی فرط
محبت و وداد دل دوستی منزل آن مہربان بہ دریافت
مژدۂ صحت و عافیت ہائے اینطرف متعلق و منتظر و بہ
تذکار دوستی و اخلاص این جانب زیادہ از حد مصروف
چنانچہ در ینولا زبانی صاحب بسیار مہربان سرچارلس وار
مالٹ صاحب بہادر بہ استماع خبر بہجت اثر عطائے
خطاب مستطاب از جناب شہنشاہ گردون رکاب
یعنے بادشاہ جمجاہ ولایت خلد اللہ ملکہٗ و سلطنتہٗ
نسبت بہ این جانب سرور موفور بہ آن مہربان حاصل

عنان شبدیز خامہ را ازین وادی معطوف ساختہ بہ
مدعا پرداختہ می شود چون از پیشگاه مدار المہام بہادر
تاکید در باب پیشقدمی آن مہربان اصدار یافت
چنانچہ از نوشتجات مسٹر مالٹ صاحب متواتر معلوم شده
یقین است کہ آن مہربان بر طبق آن و بموجب فرموده
شریف بمواجہہ دوستدار در ملاقات اول بہ سرعت
سریعہ پیش قدمی نمود بہ اتفاق فوج مغلا سرکار بنگالہ
عالی کہ از نوشتہ مسٹر اسٹوارٹ صاحب متعین صاحب
فوج مغلا معلوم می شود کہ چندے صورت توقف فوج
مذکور در ایچوئے بہ نظر فی آمد الحاق با فوج کمپنی کہ
از مضمون مکاتبہ جناب عالی گورنر جنرل لارڈ کارنوالس
بہادر دام اقبالہ کہ مرقومہ بیست و پنجم شہر رجب دریافت
گردید کہ از بنگلور برائے الحاق فوج مغلا مذکور کوچ
کرده طرف کورہکنڈه متوجہ شده بہ عمل خواہند آورده
ہموارہ خاطر دوستی ماثر را جویائی عافیت ہا و منتظر
اخبار انصرام نموده بہ نگارش حالات مفصل بر
سبیل تواتر مسرور و مطمئن می ساختہ باشند۔
تا بجناب گورنر جنرل بہادر را از اخبار اخبار ہمین اطلاع

خواہش و تمنائے دوستدار درین بود - الحمد للہ کہ درین
وقت محض بہ افضال الٰہی شاہد این مرام بمنصۂ ظہور
جلوہ گر شد آن صاحب دست داد این اتفاق و
موافقت را از مغتنمات تصور خواہند فرمود کہ رونق
و خوبی بسا امور درین امر متیقن است ۔
زیادہ شادمانی باد ۔

رقعہ ۱۰۵

تاریخ ۳۰ مارچ ۱۷۹۲ء

کپتان جان
کنوی جنگ بہادر

بمطالعہ ساطعہ صاحب بسیار مہربان مخلصان ہری پنڈت
پھڑکے سلمہ اللہ تعالیٰ - موصول باد ۔
تاریخ نہم شعبان رسید
مرقوم ششم شہر شعبان المعظم

صاحب بسیار مہربان مخلصان سلامت
شرح اشتیاق دل در زبان قلم امریست مشکل لہذا

دارد از شرح و بیان مستغنی اما حق این است که صداقت و وداد همہ بخیر احبائے صادق الوداد برا وفات استعانت به امتحان میرسد - للہ الحمد که پاس این امر نظر تقدیم اتحادات از طرف سامی بیقین خاطر صفوت مظاہر است مراتب محوله به اظہار جنا رادن رائو و اضح رائے تفقدبیرا خواہد کردید از انجاکه درین کارگاه ست اساس امریکه نقش یادگار بر جریده روزگار ثبت بماند غیر از سلوک طریق محبت و اتحاد نیست ہر آئینه بر طبق اظہار رائو مذکور لازمه لطف و مہربانی ہاکه مورث ترقی آب و رنگ حدیقه یکرنگی و اتفاق و استحکام روزافزون مبانی مودت و وفاق باشد مرعی خواہد گردید - و به مقتضائے انصاف و حق پرستی لوازم امداد و اعانت دوستان به اثبات حقوق منظوره و مطمح نظر سامی خواہد ماند لاره ڈکار لوالس بہادر در سلطنت والی عظیم الاقتدار ولایت انگریز بمرتبهٔ اعلی و به اول درجه امارت اتحاد و اختصاص دارند و به فطرت رسا و خوبہا ممتاز و به اصلاح مقدمات اینطرف و تشئید بنیان موافقت و دوستیہائے فیمابین سامی و کوبنپنی انگریز به کمال صفائی ساعی اند بنجو د اثر سالہائے دراز عین

ایشان پیشتر آمده وملحق گردیده به اتفاق یک دیگر شامل فوج لارڈ کار نوالس بہادر شوند احیاناً آن مہربان قبل ازین ملحق فوج بہادر معزّ شده باشند۔ چشمداشت کہ ایشان بہ اتفاق بہادر موصوف پیشتر آمده برخوردار مسطور را باخود متفق سازند و از خبر خیریت استقامت خود به برخوردار را اطلاع دہند تا آن طرف کوچ خواہند نمود ہمواره از خبر خیریت خود و منظومات و تردداتِ طرفہائے ومہم روبکار نویسان باشد چرا کہ ایشان را از خود تصور می نماید۔

رقعہ ۱۰۴

سالہ ۱۷۹۱ء

ابواب بہجت وشادمانی اسباب مسرت وکامرانی بر روئے روزگار فرخندہ آثار امارت وایالت مرتبت ابہت وبسالت منزلت سموالقدر بلندمکان راؤ صاحب مہربان دوستان کشاده وآماده باد۔

بفضلہ بنائے اتحادیکہ از چہار پشت فیما بین بزرگان سامی وبزرگان مخلص وآن صاحب ومخلص انضباط

اطلاع آن مهربان نگارش یافت چشمداشت که به او سوار ملاقات جسمانی از صدکا نبات خیریت آئین مسرور دارند

رقعہ ۱۰۳

تاریخ ۹ شعبان سنہ ۱۷۹۱ع

عزیز القدر راجہ مہربان من

بدیدن ایشان آنچه دل میخواهد است تا کجا شرح آن نماید اما همه چیز موقوف بر وقت است امروز نهم شعبان المعظم است که این جانب بر ساحل دریای تنگ بهندرا در کرنول به فاصله دو کروه نصرت خرام گردیده برخوردار اقبالمند جگرپیوند لچهمن راو راجه معه سرداران عظیم الشان و فوج ظفر موج به طرف ایشان روانه نموده شد چنانچه برخوردار طولعمره از راه گنجی کوته عازم آن صوب خواهند شد باید که

تمامی محصوران قلعه عاجز و زبون گشته تنگ آمدند
آخر الامر بتاریخ دوم شهر شعبان همان مسطور و منمنع
مردمان قلعه از خود امان خواسته بیرون آمدند و تھانہ
سرکار دولت مدار در قلعه نشست او سبحانہ ظہور
این امر متبرک بجمیع ہواخواہان و محبان خصوصًا بآن
مہربان مبارک ساز د دوستدار بغرهٔ شہر مذکور
در خدمت نوابصاحب والا مناقب نظام الدولہ
آصفجاه بہادر رخصت گرفته در فوج مغلائی که از
گھاٹ الغور عبور دریائے تنگ بھدرا نموده فرود
آمده بود و داخل شد و بتاریخ دہم شہر صدر حسب الارشاد
فرض سواد سرکینت خداوند بر طبق ایمائے مدار المہام
برخوردار اقبال مند جگر پیوند لچھمن راؤ معه سرداران
عظیم الشان و فوج ظفر موج بنا بر الحاق جنرال لارڈ
کارنوالس بہادر روانه نموده شد یقین که برخوردار
مسطور به کوچہائے لو آمد از راه گنجے کوٹہ شامل فوج
نصرت طراز کمپنی انگریز بہادر گردیده از جنرال موصوف
ملاقات خواہد نمود دوستدار از کرنول به فاصله دو کروه
برکناره دریائے مذکور مقرب خیام است - برائے

خوشی این معنی با ہزاران بہجت و کامرانی بر آن
مہربان بر جمیع دوستان مبارک و مہنا گرداناد و باقی
مراتب زبانی سر چارل وار مالٹ بہادر واضح خاطر عاطر
خواہد گشت ہر صدکہ مخلص را دوست یکرنگ و خواہان
سرسبزی و سررشتہ شراکت ہر سہ سرکارات عالیہ
تصور نمودہ مدام بہ ارقام مکاتبات خیریت سمات
و اطلاع حالات آن طرف ہا مسرور و مطمئن می
فرمودہ باشند ٭

زیادہ چہ بر طرازد -

Cornwallis.

رقعہ ۱۰۳

سنہ ۱۷۹۱ع
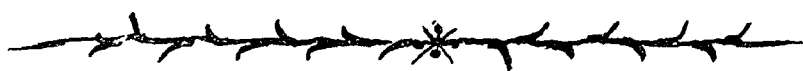
مہربان محبان سلامت

سابق ازین مہربان بر سرام محاصرہ نمود خان قلعدار
آنجا و دیگر متحصنان در جنگ از خود قصور نہ کردند چنانچہ

بست وچهارم شهر ربیع الثانی قلعه ساونتی درگ عرف
ماکنڑلی که به حصانت و زرانت ضرب المثل روزگار و
به انضباط و استحکام منتخب قلاع این دیار بود بهمین نیت
درست و مزاج حق پرست شد کاکه بفضل الهی در پاس
مراتب دوستی و تقدیم مراسم یگانگت دیک جهنی مثل
سد سکندر ثابت و مستقل اند به زور بازوے بهادران
لشکر ظفر پیکر کمپنی انگریز بهادر به وقت برآمدن یک و
نیم پاس روز از راه حمله و یورش بحیطهٔ تسخیر درآمد
وجماعت کثیر وجم غفیر از مقاهیر قتیل و اسیر گردیده -
موجب رعب و هراس بے قیاس بخاطر مخالف
شبت اساس گشت ازانجا که ظهور این قسم فتوحات
تازه ومبشرات بے اندازه باعث شگفتگی خاطر
دوستان متصور اگرچه به سبب قریب اتصال پنڈت
صاحب بسیار مهربان راو هری پنڈت نانیا صاحب
بهادر از وقوع این فتح خداداد منظر به سرسبزی امورات
شرکا موجب انبساط خاطر جانبین می گردد تاهم بجد نظر
بعد مسافت و انشراح خاطر آن مهربان نسبت به امورات
متعلقه فیمابین که بفضله تعالی یوماً فیوماً حسب نواهش طرفین
رونق پذیر است به ارقام تهنیت می پردازد و تعالی

آن مہربان زبانی صاحب معزالیہ دریافت خواہد گردید
زیادہ چہ برطراز د

Cornwallis.

رقعہ ۱۰۱

بتاریخ ۲۱ ر دسمبر ۱۷۹۱ء

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ سرسبز و شاداب
شگفتہ و خندان باد

درین زمان میمنت اقتران و آوان بہجت نشان
کہ آوازۂ فتوحات تازہ از چار سو بگوش بشارت
نیوش می رسید و از ہر دیار و امصار اخبار فرحت
آثار فتح و فیروزی سامع افروز ساکنان این دیار می شد
الحمد للہ و المنۃ کہ بتائید ربانی و استمداد آسمانی بتاریخ

ذہن نشین مزاج آن مشفق گردیدہ باشد الحمد للہ والمنۃ
کہ از توجہ محبان مخلص وفضل الٰہی شامل حال خود پنداشتہ
بہ عجلت تمام بہ عرصہ قلیل از مقام کلکتہ در چنا پٹن بہ
بخیریت تمام بتاریخ ششم شہر ربیع الثانی داخل گردید
بمد نظر سلسلۂ دوستی و یگانگت و نظر بر عہود و میثاق
قدیم فیمابین ہر دو سرکار عالیہ در رنج و راحت درجۂ مساوات
متعلق جانبین پنداشتہ مخلص عدم اطلاع ورود خیریت
آمود خود درین مقام آن مشفق بعید از روابط یگانگت
دیکتا دیکھلئے خود ہا متصور گردیدہ بلا تحاوز و تساہل نوک
ریز خامہ وداد می سازد ۔ حق تعالیٰ این وداد اتحاد را
ذریعہ نصرت و فیروزی و صورت برآمد مقصود جانبین
گرداند مخلص امید قوی دارد کہ تائید الٰہی درین معنی مشمول
تصور نمودہ در این ایام اتفاق عدم مباینت فیمابین آن
مشفق و مخلص نسبت بہ مقام کلکتہ از یمن قدرت کاملہ الٰہ
متصور مزاج جانبین گردید نسبت بہ سابق سررشتہ رسل و
رسائل متضمن بر انکشاف و اطلاع اسرار و غوامض
فیمابین یکدیگر بیشتر از بیشتر مروج و سلوک خواہد گردید
و در خطوط موسومہ مسٹر بالٹ صاحب بہادر ہمگی مراتب
مرکوز خاطر خود بنا بر اطلاع آن مشفق نگارش یافتہ

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان امیر الامرا مختار الملک وکیل مطلق مدار المہام سلطنت عمدۃ الاراکین خلافت یار وفادار سپہ سالار سعادت مند فرزند خاص بجان پیوند خاص الخاص سلمہ اللہ تعالیٰ

موصول باد

رسید شنبہ

تاریخ ۲۶ شہر ربیع الثانی ۱۲۰۵ ہجری مقام پونہ بروز

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصرِ حوادث زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ سرسبز و شاداب و شگفتہ و خندان باد۔

از مضمون مکاتبات محبت طراز سابق مذکور و مکنون خاطر مخلص متضمن برارادۂ روانگی سمت چناپٹن بمجرد تیاری و مہیائے جہاز لائق سواری خود در خدمت سامی مطلع و منکشف گردیدہ باشد و نیز از زبان صدق ترجمان مستر مالٹ صاحب بہادر و از مضمون مکاتبہ محبت طراز مذکورہ کل کیفیت متوقعات این عزم معظمہ کہ صورت تقرر در مزاج این طرف متقوش گشت بہ وجہ احسن

پنڈت صاحب بسیار مہربان مخلصان سلامت

از انجاکہ فرداروز میمنت افروز عید سعید دسہرہ نزہت افزائے چمن دلہائے عالم و عالمیان وطراوت پیرائے ریاض خاطر جہان و جہانیان است نظر برآرایش خدم وحشم و زیب و زینت نقارہ و علم کہ لازمہ جشن این روز بہجت اندوز و باعث نشاط خاطر آن مہربان است یک زنجیر فیل برسم شگون دوستی ارسال می دارد نزد کہ آن مہربان بمقتضائے سررشتہ واحدیت و اتحاد فیمابین کہ خوشی خاطر دوستان عین خورسندیہا متصور خواہد بود باقبال فیل مذکور مسرت پیرای خاطر محبت ماثر خواہد شد۔
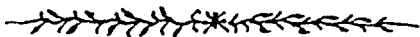
زیادہ چہ برطرازد۔

Cornwallis.

رقعہ ۱۰۰

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان زبدۂ نوئینان عظیم الشان گورنر جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر سپہ سالار افواج بادشاہی کمپنی مستقر بنگالہ

بتاریخ ۱۳ دسمبر ۱۷۹۰ء

حقیقی این فتح فیروزی را مقدمه فتوحات بر آن مشفق و بر جمیع دوستان مبارک کناد رجا که بنیاز مند را جویاے نوید صحاح مزاج وهاج متصور نموده مدام به ارقام مهربانیها نامجات خیریت سمات معزز و مطمئن می فرموده باشند ٭

باقی مراتب زبانی مسٹر مالٹ صاحب بہادر واضح راے محب اقتضاے خواهد گشت ٭

زیاده چه برطراز د ٭

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوئینان عظیم الشان
گورنر جنرل چارلس ارل کارنوالس
بهادر سپه سالار افواج بادشاهی
و کمپنی متعلقه کشور هند

رقعه ۹۹

بتاریخ ۶ ر اکتوبر ۱۷۹۱ع

صاحب بسیار مهربان مخلصان هری پنڈت تانتیا صاحب بهادر سلمه الله تعالی

شده اند در خوشترین ہنگام و اسعد ایام چہرہ وصول
ابتہاج شمول افروختہ مسرور و بہ مدارج مرقومہ کماہی آگہی
بخشید انہ انجاکہ افواج سرکار نامدار و سرداران ذیشان
متعینہ لشکر آن مہربان بنام آوری و شجاعت و جوانمردی
مشہور چار دانگ ہندوستان و دکن اند ہرآئینہ از
کارگزاری و طریق سپہ داری سرداران موصوف علی
الخصوص از تہور و تدبیر بہادر صاحب معز الیہ بدولت
خواہی سرکار این چنین کار نمایان از مشار الیہ
بہ وقوع آمدہ یقین خاطر مخلص گردید کہ عنان عزیمت
سواران لشکر آن مہربان بہ عزم رزم ہر سو کہ منعطف
خواہد گشت فتح و نصرت غاشیہ بردارش گرفتہ
اگر حصن حصین مخالف مثل سد سکندر مستحکم و مضبوط
خواہد بود بحیطہ تسخیر افواج قاہرہ خواہد آمد الحمد للّٰہ
والمنتہ کہ دریں ولا بہ تمامی تائیدات غیبی مژدۂ فتوحات
ہر سلہ سرکار عالی از ہر چہار طرف بہ گوش عالمیان
می رسد و موجب سرور دل دوستان و کاہیدگی
سینہ مخالفان می گردد مخلص از دریافت این مژدہ
فتح و نصرت بہ مرتبہ ذخیرہ نشاط و انبساط اندوخت
کہ شرح شمہ آن درین مختصر گنجایش ندارد فتاح

بملاحظه ساطعه راجه صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان امیر الامرا مختار الملک وکیل مطلق مدار المهام سلطنت عمدة الاراکین خلافت یار وفادار سپه سالار سعادت مند فرزند خاص سری منت پنڈت پردهان مهاراجه دهراج سوائی مادهو راؤ نرائن راؤ بهادر سلمه الله تعالیٰ -

پنجم محرم الحرام سنه ۱۲۰۶ ه معرفت مستر مالٹ بمقام پونه رسید

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مهاراجه صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصئون و محروس بوده سرسبز و شاداب شگفته و خندان باد ؎

سامی صحیفه تلطف طراز متضمن تسخیر قلعهٔ دهارواڑ که بظهور دلاوری بهادران لشکر ظفر شعار و بحسن تدبیر راؤ صاحب لبیار مهربان پرسرام بهاؤ صاحب بروئے کار آمده بندوبست سرکار در آن مکان قرار واقعی گردید و آن مهربان بربط یگانگی و یکجهتی فیمابین سرکار دولت مدار کمپنی انگریز بهادر و آن مشفق از قدیم منوط و مربوط است اطلاع این خبر فرحت اثر به این صوب لازم انگاشته مسرت پیرائے خاطر شبانه ماشر

وصوابدید خواہد سنجید کہ اشتمال لشکر ہمراہی خود با فوج
ہمراہی این جانب کہ فی الواقع این معنی باعث انبساط
خاطر مخلص خواہد شد صورت کامیابی بہ مقاصد دلی
تواند گردید یا لشکر ظفر پیکر پنڈت پردھان بہادر
متعلقہ آن مہربان را کوچ کنانیدہ و صرف با متصل مقام
ظہور جانفشانی ہائے مخلص ہمراہ آوردہ کوشش و محنت
چنانچہ باید جہت استحصال امورات متوقع شریکان بہ
عمل آوردہ کدام صورت اولی و صلاح خواہد انگاشت
درصورتیکہ آن مہربان اشتمال ہردو افواج با یکدیگر
صلاح و مستحسن خواہد پنداشت مخلص این معنی را اہم
مطالب خود انگاشتہ باحسن وجوہ صلاح و مشورہ انجام
این مراتب را بہ آن مہربان موجب خوشنودیہا خواہد
دانست باقی مخلص را خولی خواہ خود دانستہ اکثر بہ ارقام
مکاتبات مسروری کردہ باشند۔

زیادہ چہ بر طرازد۔

مُہر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدۂ نوئیان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس
بہادر سپہ سالار افواج
بادشاہی کمپنی متعلقہ کشور ہند

Cornwallis.

تاریخ ۴ ستمبر ۱۷۹۱ء رقعہ ۹۸

شده فوج سرکار نواب صاحب معظم الیه در سربلندی و نام آوری که حق تعالی ثمره مثمره جانفشانی هائے این طرف و نتیجه حق و انصاف امورات مرجوعه کناد فواید مشارکت بردارند مخلص سرکار نامدار پنڈت پردهان پیشوا صاحب بهادر راؤ سرکار نواب صاحب والاقدر نواب نظام علیخان بهادر را بدرجه مساوات نسبت به سرکار کمپنی انگریز بهادر سرگرم و متوجه حسن انجام این محاربه روبکار پنداشته و آن مهربان نیز در تدبیرات و ترددات که حسب قوانین دانایان دوراندیش و سرداران ذی شان و فاکیش صورت استحصال منافعات عظیم و تقدیم مراد شریکان عظیم الشان منصور تواند شد به دل مصروف دانسته مستصلح آن مهربان گشت صورت برکت و ترقی امورات متوقع شریکان و نیز تقدیم مراسم امداد و اعانت یک دیگر که بلاشک و شبه مراد دلی سرداران خیرخواه سرکارات ذیشان که از فضل الهی مثل سد سکندر رشته دوستی و یگانگی و یکتا دلی منضبط و مستحکم منقوش خاطر داره اند هست و خواهد شد از اتصال لشکر هر سه سرکار و تفرقه به مرکز مخلوط جانفشانی ها و ترددات لشکر ظفر پیکر هر ایک از شریکان این مهم به عجلت و خاطر جمع جلوه ظهور خواهد یافت آن مهربان در میزان عقل

باطن وظاہر شد کہ بہ دافر طویل الذیل شرح پذیر نمی
تواند گشت حق تعالیٰ این امر مفوضہ را با ہمہ سر بلندی
و نام آوری برآن مہربان مبارک گردانیدہ ذریعہ
رونق و سر سبزی امورات متعلقہ ہر سہ سرکار عالیہ
سازد دریںولا مخلص با فوج سنگین بار و سواران
آزمودہ کار و توپ خانہ حسب دلخواہ معہ اصحاب النواب
قلعہ شکن در مقام کولار بخیریت رسیدہ بلا تساہل
واغماض ساعتی جہت محاصرہ و تسخیر قلعہ بنگلور روانہ
می شود و انشاء اللہ تعالیٰ بہ توجہ دوستان در عرصۂ قلیل
درآنجا خواہد رسید و نواب صاحب والا قدر نواب نظام
علی خان بہادر بنا بر انصرام امورات مرجوعہ فیما بین
ہر سہ سرکار عالیہ والحمد للہ والمنۃ کہ درین ایام ہر سہ
سرکار در تقدیم مراتبات عہود و میثاق مثل قیام دنیا
ثابت و مستقل اند فوج ظفر موج باختیار راؤ صاحب
مہربان راجہ تیجونت بہادر متصل کنجی کوتہ متعلقہ ملک
مخالف علم نصرت برافراختہ اند و ازانجا کہ فیما بین مقام
مذکور و کندہ کاہ لشکر ظفر پیکر ہمراہ مخلص مسافت بعید
متصور نیست لہذا بنام راجہ صاحب معزالیہ نگارش
رفت کہ سواران ہمراہی خود آوردہ بالشکر مخلص ملحق
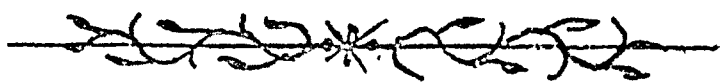
راؤ صاحب مہربان دوستان سلامت

از مضمون خطوط مرسلہ مستر مالت صاحب بہادر احوال روانگی آن مہربان از مقام پونہ کل کیفیت کوچ و ورود منجندہ سرکار دھوراؤ نراین سوائی پنڈت پردھان بہادر به اختیار آن مہربان بدریافت مخلص در آمدہ موجب سرور و مسرت بے اندازہ گشت و بعد نظر بہ سوخیت صمیمی و خیر خواہی قلبی آن مہربان نسبت بہ عزت و احترام و سرسبزی و شادابی امورات سرکار ممدوح و سرگرمی و دولت خواہی منقوش مزاج آن مہربان درباب حسن انجام مقدمات مرجوعہ موحدہ فیمابین سرکار پیشوا صاحب بہادر و سرکار نواب صاحب والا قدر نواب نظام علیخان بہادر و سرکار کمپنی انگریز بہادر فی الواقع از تقرر آن مہربان بسرکردگی و مختاری فوج متعینہ جہت انصرام مہام مرجوعہ بہ سمت ممالک مستقرہ لوائے نصرت و فیروزی سرکار کمپنی و نواب صاحب موصوف مراتب جہان دیدگی و بلند حوصلگی پیشوا صاحب بہادر جلوہ افروز گردیدہ آن قدر موجب مسرت خاطر و انبساط

آن مہربان بوجہ احسن بقین مسادی منقوش مزاج
آن مہربان است تواند شد بہ عمل خواہند آورد وباقی
مراتب بہ اظہار مستر مالٹ صاحب بہادر کہ معتمد
دیجاے مخلص اند مفصل حقایق حالات تحریرات
دافتی آن مہربان بہ این مخلص اطلاع می دہند بہ
دریافت آن مہربان خواہد درآمد ؎
زیادہ چہ برنگارد ؎

Cornwallis.

رقعہ ۹۷

تاریخ ۲۳ ر مارچ ۱۷۹۱ء

راؤصاحب مہربان دوستان راؤ ہری
پنڈت ناتیا صاحب سلمہ اللہ تعالی
بتاریخ ۱۷ ر رجب ۱۲۰۵ ھ
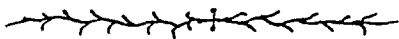
اثبات مراتب صدق ارادت منقوش خاطر خود برائے انقراض سلطا ول عوالندا درخنہ فساد بیشوا نایک و نیز برائے تقدیم مستلزمات دوستی قدیم و رفاقت صمیم با اہلکاران ریاست پونہ ہم بنا بر عمل آوری واجبات لایق شراکت بر عہد نامجات کہ از فضل الٰہی فیمابین ہر سہ سرکار دولتمدار مستحکم و مشید گردیدہ است، در ہر حال منظور خاطر صفوت ماثر این اخلاص مند ہست۔ لہذا این عزم را مصمم ساختہ بہ مجرد آمادہ شدن جہاز لایق سواری از کلکتہ راہگزائے منزل مقصود خواہد گشت مخلص مزاج خود را نسبت بہ رفاقت و واحدیت اہل کاران ریاست پونہ کہ بہ اندرجہ ظہور ثابت قدمی و راسخ القولی خود ہا نمودہ اند کہ مخلص لمحہ تصور است نوعدیگر در خاطر خود جا نمی تواند داد طمانیت کلی حاصل ساختہ عازم آن طرف می گردد و چنان متوقع ہو امید قوی دارد کہ آن مہربان ارادہ مخلص را بذات خود محض از باعث استدعائے منقوش خاطر جہت انتظام امورات ہم لایق الاعز از بند اشتہ آنچہ تدبیرات و تردداب و جہد و کوششی کہ صورت استحصال و کامیابی امورات متوقعہ مخلص کہ بہ لحاظ ننندی سرکار

بدرجه اتم مستحکم و موثوق گردیده است و بمد نظر
انجام مراتبات متوقعات عهدنامه مذکور که فی الواقع
بنا بر سزا رسانی وگوشمالی عدوئے باطمع دانند و
حق تعالی راست آرد- برائے ارتقاے و افزایش و
ترصیص اساس مدارج اتحاد و وداد فیمابین هر سه
سرکار دولتمدار تا ابد الدهر نزد ذات چنانچه باید و شاید از
هر سه سرکار به عمل می آید و مخلص این مکنونات و مرکوزات
مزاج خود درباب حالات ظفر شعار رولکار که اگر به
فضل الهی که بشر را ازان گریز نیست اختلاف نکند-
مشتمل بر انصرام و انجام مطلب حسب دلخواه خواهد بود
چنان مطمح نظر دارد و مطمئن است که این ایام را
که امورات متعلقه ریاست بنگاله بوجه احسن منتظم
است اتفاق وقت پنداشته عزیمت چیناپٹن را که
خود در آنجا رسیده اجراء مهم با ٹیپو مذکور نماید و
مستحسن و جلی بجا منظور شده در مزاج خود مصمم ساخت
و ازانجا که امورات متعلقه بندر چیناپٹن بدرجه مساوات
بقبضه اقتدار مخلص است و سرسبزی و
شادابے معاملات و مقدمات سرکار کمپنی انگریز
بهادر در هر علایق ملحوظ خاطر مخلص و استدعاے

انجام مهم بابنبو نایک به تقویت تمام و بلا اغماض که
تشویش خاطر است بوجه احسن مستر نالٹ صاحب بهادر
آشتین مزاج آن مهربان ساخته باشند پس چه
احتیاج که درین باب مکرر مکلف خدمت سامی
گردد هرچند سابق ازین وقوعات را مشاهده نموده
مخلص از مسرت خاطر بے اندازه خود در باب تردد و تدبیرات
واقعی که از طرف سرکار آن مهربان به وقوع آمده و به
مد نظر استحکام نیکنامی سرکار آن مهربان درباره ثابت
قدمی و راسخ القولی به عهود و میثاق فیما بین و بنا بر
انقطاع تطاول و انسداد رخنه اقتدار معامله که سررشته
یگانگت و یکتادلی و شراکت و یکسولی که بالفعل فیما بین
مستحکم و منضبط مثل سد سکندر گشت دریافته تدبیر
بنا بر عدم وقوع متوقعات شر کار حتی الامکان فرو
گذاشت نخواهد ساخت جهد و سعی از طرف سرکار آن
مهربان جلوه ظهور یافته نوک ریز خامه اتحاد ساخته
است لیکن درینولا نه به اندر جه در مزاج محبت امتزاج
مخلص ابتهاج بے اندازه و مسرت تازه راه یافت
که از تشریح آن زبان را ازین مقالات باز دارد
ایزد کارساز و قادر توانا توفیق عدو سوزی و دشمن
گذاری نصیب اولیائے دولت هر یکے از شریکان
این رنج و راحت سازد - الحمد لله قطعه عهد نامه فیما بین

الہی د توجہ دوستان باز بہ تصرف سرکار در آمد و دران
مکانات صعب نہایتہ سرکار کمپنی انگریز بہادر قایم
گشت و از فوج مخالف متنفسی بہ مقابلہ فوج ظفر موج
این طرف نمود دار است اطلاعاً این مراتب مرقوم خامہ
وداد گردید۔

زیادہ چہ

Cornwallis.

رقعہ ۹۶
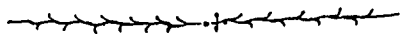
مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس کارنوالس بہادر سپہ
سالار افواج بادشاہی و کمپنی
متعلقہ ...

بتاریخ ۱۲ر فروری ۱۷۹۱ء

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان بالاجی راؤ پنڈت
سلمہ اللہ تعالیٰ۔

ہفدہم شہر جمادی الثانی ۱۲۰۵ھ برمقام پونہ۔
معرفت چمن لال رسید۔

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان سلامت
از انجا کہ تمامی مراتب و پیش نہاد خاطر مخلص در باب

دوستان ہمگی امورات مختلفہ این ہمہ روبکار بہ ہمین وتیرہ حسب دلخواہ انصرام خواہد یافت رجاکہ مخلص را جویای نوید صحت و استدامت مزاج مہربانی امتزاج تصور نمودہ مدام بہ ارقام مکاتبات خیریت سمات مسرور و شادکام می فرمودہ باشند۔
زیادہ چہ برطراز د ؎

Cornwallis.

رقعہ ۹۵

دسمبر ۱۷۹۱ء

ثانیاً آنکہ

نظر بہ مصلحت وقت چند اضراب انواپ و مورچال مقبوضہ از قبضہ این طرف گذاشتہ شدہ بود بعد ازان بہ سہولت و عجلت تمام مورچال مذکورہ از کنار دریای کاوری سراسر تا شہر گنجام معہ اضراب و انواپ مذکورہ و دیگر اسباب وادوات جنگ کہ مخالف نتوانست برداشت بہ عون عنایت

همت بهادران لشکر ظفر پیکر از راه حمله مسخر و مفتوح
گردید و محصوران مقهور از هیبت و صلابت تهمتنان
قلعه کشا و بیم صدمهٔ شیران بیشهٔ وغا چون رمه از جا
آرمیده اکثرے در ظلمت شب که شام نکبت آن گروه
شقاوت پژوه بود ریسمان به کنگرهٔ حصار قلعه
آویخته فرو شده رو به فرار نهادند و بعضی قتیل و
قلعه با چند نفر اسیر گشته به حبالهٔ قهر الهی گرفتار آمد
از انجا که ظهور این فتح تازه مقدمه فتوحات روز
افزون است ان شاء الله تعالی خوشی این معنی بر آن مهربان
و بر جمیع دوستان مبارک کناد اگرچه مفتوح شدن
قلعه مذکور چندان کار نبود اما نظر براین که ماندن
چنین مکان مستحکم بدست مخالف هر آئینه موجب
تعرض و تخلل در آمد و رفت بیچاره وغیره مترددباشد
این سر زمین متصور و هم خالی از فائده نه سرکارات
مشارکه نه بود بنابر سعی و تردد درین امر بکار برده کار
تعرض و آزار اہل حصار از دامن روزگار مترددین این
دیار برچیده به کنار انداخت - یقین خاطر است که اکحال
در رسیدن رسد غله معرفت بنجاره ها به لشکر فیروزی
اثر نوعے تخلل رو نخواهد داد بفضل الہی و از توجه

رقعہ ۹۴

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدۂ نوئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر
سپہ سالار افواج بادشاہی
و کمپنی متعلقہ کشور ہند

بتاریخ ۱۹ نومبر ۱۷۹۰ء

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان امیر الامراء مختار الملک وکیل مطلق مدار المہام سلطنت عمدۃ الارکین خلافت یار وفادار سپہ سالار فرزند سعادت مند خاص سربمنت پنڈت پردھان مہاراجہ دھراج سوائی مادھوراؤ - موصول باد ۔
یازدہم ربیع الاول ۱۲۰۶ھ مقام
معرفت مستر مالٹ در لشکر رسید -

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بودہ سرسبز و شاداب شگفتہ و خندان باد ۔

الحمد للہ و المنۃ کہ درین ولا بہ افضال ایزدی و تائید سماوی در شب ہیجدہم ماہ اکتوبر قلعۂ نندی درگ عرف گردون شکوہ کہ حصن محکم و حصار مستحکم مخالف بود بنیروئے

سرسبز و شاداب و شگفته و خندان باد ؎

دریں ولا نواب صاحب والا قدر نواب وزیر الممالک بہادر حقیقت محصول تیرتھ پراگ یعنے الہ آباد کہ بہ مد نظر آرام و رضا جوی زایران بہ نسبت بہ ایام پیشین خیلے تخفیف نمودند برائے اطلاع مخلص لطف فرمودہ اند و مخلص بہ مقتضائے محبت و وداد نقل افراد مرسولہ نواب صاحب ممدوح تعقیبہ برسم پیش آن مشفق ارسال می دارد و رجائے واثق کہ ارادہ نواب صاحب معظم الیہ بہ ہمان طریق از فرط رحم و شفقت کہ مملو بر اطمینان و حفاظت زایران است بوجہ احسن جلوہ ظہور خواہد یافت باقی مراتب از اظہار مسٹر ہالٹ صاحب بہادر بہ اطلاع آن مشفق خواہد در آمد مخلص را خواہان خیریت و مستدعی ترقیات پنداشتہ مدام بہ وصول شفقت نامجات خیریت سمات مسرور و مشکور می فرمودہ باشند۔

زیادہ چہ بر طرازد ؎

Cornwallis.

راه دادن پلٹن مسطوره از لشکر خود بیروانگی خواهند داد
زیاده چه بیرطراز د ۔

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان السلاطین
زبدۂ نوآئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس
بہادر سپہ سالار افواج
بادشاہی و کمپنی متعلقہ کشور ہند

رقعہ ۹۳

تاریخ ۲۸ راگست سنہ ۱۷۹۱ ع

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلند مکان مہاراجہ مادھوراؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت
پردھان بہادر سلمہ اللہ تعالی ۔ موصول باد ۔

بتاریخ ۱۶ ار شہر ذیحجہ سنہ ۱۲۰۵ھ در پونہ رسید
معرفت سید نور الدین حسین خان وکیل انگریز ۔

گلشن دولت واقبال چمن حشمت واجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصئون ومحروس (مامون ومصئون) بوده ہمواره

زیاده چه برطراز د ؟

Cornwallis.

رقعه ۹۲

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بهادر
سپه سالار افواج بادشاهی
و کمپنی متعلقه کشور هند

بماه مئی سنه ۱۷۹۰ ع

بمطالعه ساطعه پنڈت صاحب بسیار مهربان
مخلصان هری پنڈت تانتیا صاحب بهادر سلمه الله تعالی
موصول باد

پنڈت صاحب بسیار مهربان مخلصان سلامت
درین ولا چند پلٹن لشکر مخلص از سمت گهاٹ
جهت داخل شدن به لشکر می آیند چنانچه کرد راه
آمد پلٹن مذکور از لشکر آن صاحب است . لهذا
نوک ریز خامه وداد می گردد که شخصے صاحب متعلق
پلٹن مذکور بخدمت آن مهربان می رود نزد صد که آن
مهربان همراه صاحب مذکور به اهلکاران سرکار خود جهت

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال را او
صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان از صرصر
حوادث زمان مصون و محروس بوده سرسبز و
شاداب و شگفته و خندان بارے

بیفقہ انیفقہ در جواب رقیمۂ الوداد الاشتیاق
مشعر بر رسید تحایف مرسلہ این سراپا وفاق و
مراتب حسن اخلاق آن مشفق معدن اشفاق
معرفت لاله سیوک رام رونماے وصول مباحجت
شمول گردیده ذریعۂ توفیر اسباب شادمانی و واسطۂ
مزید با تحف و ہدایاے آن ضلع معرفت صاحب مہربان
مسٹر ہالٹ صاحب وصول نموده بود مکاتبہ دوستی
طراز در پاسخ آن مع رسید ہدایای مرسولہ آن مشفق
سمت ابلاغ یافت انشاءاللہ تعالیٰ بذریعہ صاحب
موصوف خواہد رسید و مراتب دوستی و پاس اخلاص دیرینہ
که در ہر آن مطمح نظر و پیش نہاد خاطر دوستدار است
دلنشین و خاطرنشان آن مشفق خواہد گردید رجا که
تا دست داد مسرت مواصلت که خلاصہ دلہاے
مخلصان است ہمواره ہمین قسم بیاد آوری ہا مسرور
منبسط خواہد داشت

حقیقت حال عزیمت خود سمت چناپٹن بالفعل موقوف نمود چون اطلاع این معنی به آن مشفق ضروری بود لو کریز خامه محبت یگانگت نگار گشت تا که مخلص را هرگونه خواهان خیریت مزاج شفقت امتزاج تصور نموده مدام به وصول صحائف شریف مسرور و منبسط باید داشت دیگر مراتب از زبانی مستر مالٹ صاحب دریافت خواهد شد

زیاده چه بر طراز د

Cornwallis.

رقعہ ۹۱

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدهٔ نوئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بهادر
سپه‌سالار افواج بادشاهی
و تعینات متعلقهٔ کشور هند

تاریخ ۴ مئی ۱۷۹۰ء

بمطالعه ساطعه راؤ صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان راؤ ماد هوراؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت پردهان بهادر سلمه الله تعالی ۔ موصول جنّت

بتاریخ نوزدهم شهر شعبان سنه ۱۲۰۴ ه مصحوب گلاب رائی رسید

تاریخ ۱۵ ر جمادی الثانی ۱۲۰۴ھ ہجری

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بوده سرسبز و شاداب و شگفتہ و خندان باد ؛

سابق ازین رقیمۃ الوداد متضمن برعزیمت خود سمت چیناپٹن برائے تنبیہ و تدارک واقعی ٹیپو نایک کہ بلا سبب کہ این طرف بخلاف عہد و مواثیق خود و سرکار کمپنی انگریز بہادر سررشتہ اخلاص را گسیختہ متحرک سلسلہ نفاق گشتہ بود ابلاغ خدمت سامی نموده یقین است کہ بمطالعہ ساطعہ در آمده موضح حالات گردیده باشد بمجرد ترسیل رقیمۃ الوداد مذکور بہ اطلاع مخلص چنان در آمد کہ جنریل صاحب والاقدر جنرل میڈس کہ در فن سپاہگری عدیم المثال و در ہر ریاست و سروری وحید العصر اند موافق حکم سرکار کمپنی انگریز بہادر بہ علاقہ گورنری چیناپٹن وغیره معمور شدند چون مخلص را بر دانائی و ہوشیاری و شجاعت کار آزمودگی جنریل صاحب معزالیہ اعتماد کلی است و نظر بر در ریاست

و فی الواقع بر روئے کار آمدن این ستوده مستحسنه
فیمابین دو سرداری ذوالاقتدار آرزو ولایت بعیدلین
مسافت در حقیقت گویا برائے انتفاع از تحفے و ہدایات
بے منتہائے تجاران ولایت یکدیگر کہ رقم شناس اجناس
ولایات ہمدیگر اند متصور است دیگر مراتب پیش
نہاد عزم مصمم مخلص بہ پاس مراتب دوستیہا مشروحًا
از اظہار مستر مالٹ صاحب بدریافت آن مشفق
خواہد آمد مخلص را منتظر و مشتاق وصول شفقت نامجات
خیریت آیات و مستدعی و خواہان ترقیات از نہایات
پیند اشتہ اکثر یاد فرما باشند۔
زیاده چہ برطرازد۔

Cornwallis.

رقعہ ۹۰

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوابان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس
بہادر سپہ سالار افواج بادشاہی
و کمپنی متعلقہ کشور ہند

بتاریخ ۲ مارچ سنہ ۱۷۹۰ء

بشائلہ سامعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند
مکان مہاراجہ مادہوراؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت پردہان
بہادر سلمہ اللہ تعالی موصول باد

فیها در نثر ابد و متضاعف است معه جنس اقمشه آن
ضلع که به طریق هدایا و تحایف لطف فرموده بودند
در خوشترین زمان و بهترین آوان بموجب فرد
تفصیل معرفت صاحب بسیار مهربان مستر مالت صاحب
اشتعه وصول نمود فروغ گلشن مایهٔ دلها گشت و دلیل بر
کمال محبت و اتحاد و فرط مودت و وداد گردید
از انجا که فیما بین ره و الطاف اخلاص معنوی و مدارج
واحدیت قلبی به منزلهٔ سد سکندر ترصیص و تاسیس
رسیده و از فضل الهی بنای این یکتا دلی هر روز
بروز به استحکام و انضباط قوائم و ارکان اتفاقات
و مواسات به مرتبه اقصی و مرتبه اعلی فایز و جاگیر
سر است درین صورت حفظ سررشتهٔ موانست و بدین
و نگاهداشت سلسله موالفت پیشبین ملحوظ و مطمح نظر
همدیگر چون مشفق در ترسیل این چنین جنس بی هنگامه
در عالم یک جهتی و یکرنگیها بهتر ازین تحفه و خوشتر ازین
هدیه بهم نمی رسد موفور خورسندی خاطر و فرط انبساط
طبیعت مهربانی و لطف مرعی داشته بهر مخلص بی
ریا اگرچه خلاف معمول خود متصور است لیکن مطبوع
طبع ساخت و مشکور یاد فرمائیهای آن مشفق گشت

قصور نخواہد رفت زیادہ زیادہ توسن ایام
متوثبت و کامرانی رام باد۔

رقعہ ۸۹

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوابیان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر
سپہ سالار افواج بادشاہی و کمپنی
متعلقہ ہند

بتاریخ ۳۱ جنوری ۱۷۹۰ء

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلند مکان راؤ مادھوراؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت
پردھان بہادر سلمہ اللہ تعالی۔ موصول باد۔
شانزدہم ربیع الثانی ۱۲۰۴ھ رسید

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصون و محروس بودہ سرسبز و شاداب و شگفتہ
و خندان باد۔

صحیفہ بہجت آگین و ملاطفہ مسرت قرین مشتمل بر کمال اخلاق
و اشفاق و وفور ذوق و اتفاق کہ بفضل ایزدی علی الاطلاق یوما

رقعہ ۸۸

جمس ہرنلی
۱۲۰۲

بتاریخ ۱۷ر جون ۱۷۸۹ء

بہ گرامی مطالعہ نانا صاحب بسیار بسیار مہربان
الطاف نشان کرم فرمائے نیاز مندان بالاجی پنت
زنارودھن دام لطفہ۔ ۴م رمضان

۲۲ر رمضان ۱۲۰۳ہجری رسید

نانا صاحب بسیار بسیار مہربان کرمفرمائے نیاز مندان سلامت
بعد از اشتیاق ملاقات سراپا بہجت ملتمس آنکہ چون مسرت
نامہ فرحت شمیمہ از راہ کمال الطاف و تخلص نزفیم
بود از وکیل سرکار فیض آثار رگھنات راؤ پنچوڑ رجبن
بہین شرف ورود یافتہ از نکہت آن مشام دلہا
معطر گردیدہ بہ مضامینش آگاہی تمام روداده واز
زبانی مشارالیہ نیز بہ ظہور پیوست ازین باعث
خوشنودی بدرجہ اتم این نیازمند است نزصد کہ
بدین نسق این بنیانہ آئین را ازان خود شمردہ ہر کارہی
باشد ایما نمایند حتی المقدور در سر انجام آن

مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ بہ زودی بدریافت
حسن اتفاق از رسیدن این جانب در بندر معمورہ
منبئی بتاریخ چہارم ماہ ذیحجہ اطلاع می دہد کہ مطابق
حکم عالیشان انزایل کورت درکتر فی الفور تعلقہ
حکومت از مستر راسی صاحب در اقتدار خود در
آوردہ وچنانچہ بہ پاس دوستی و یکجہتی کہ باستماع
آن خوشی خاطر گردیدہ کہ از مدت بسیار درمیان ہر دو
حکومت نامدار منوط و مربوط است ارادہ این جانب
است کہ ہمیشہ آنچہ خوبی در اقتدار این جانب باشد
بہ عرصۂ ظہور خواہد آورد و یقین است کہ نیز ارادہ آنمہربان
بہ مطابق خواہش این جانب برائے زیادتی بہبودی
طرفین را اجرا و ارسال گرامی مفاوضات دوستی سمات
یافتہ خواہد شد زیادہ بجز شوق از دیاد مواد محبت و
وداد چہ ترقیم رود۔

ایام بہجت و شادمانی مدام باد۔
تاریخ نہم ماہ ذیحجہ ۱۲۰۲ھ

Wm. Medosé.

To, The Peshwa. Bombay. 11th Sept.
Wm. Thos, Sandiford, 1788.

R. H. Boddam.

To. The Peshwah,

1. August, 1788,

رقعہ ۸۷
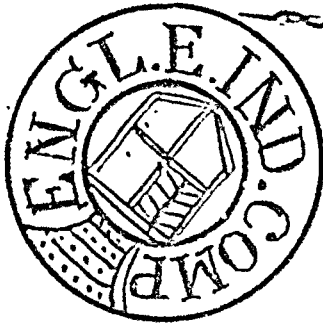
بتاریخ ۱۱ ر ستمبر ۱۷۸۸ء

انشاءاللہ تعالیٰ بہ گرامی مطالعہ ذیشان بلیغ المکان
صاحب حشمت وشوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو را ؤ
نارائن پنڈت پردھان دام شفقتہم — موصول باد -
بتاریخ ۱۵ ر [illegible] ۱۲۰۲ [illegible] بمقام پونہ

ابواب بہجت وکامرانی فراسباب مسرت وشادمانی
ہموارہ بر روئے روزگار خجستہ آثار ذی شان بلیغ المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ
حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت وشوکت پیشوا صاحب
اعظم مہادو را ؤ نارائن پنت پردھان کشادہ وآمادہ باد
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت

صاحب مشفق مهربان سرا پا لطف و الاحسان مجامعه
حسنات ستوده صفات صاحب حشمت و شوکت
پیشوا صاحب اعظم مهادو راو نارایین پنت پردهان کشاده
و آماده باد

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المسا بهجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند که چون حکم آنجناب
درباب واگذاشت غراب قادری معه وجه قیمت مال محموله
آن بابت تجار متعلقه این سرکار بنام دهوکسه صوبیدار
اصدار یافته بود به صوبه دار مذکور داده شده اما مشارالیه
به مخلص غراب مذکور نپرداخت و نه وجه قیمت ادا کرد ازین
معنی باعث بس تعجبات خاطر اخلاص مظاهر گردید نظر بران
ضرور نمود که باز درین باب متصدع خدمت سامی گردد
و منتصد که توجه فرموده حکم تاکید قاطع درباب مخلصی غراب
مذکور و ادائے زر قیمت مال محموله آن حواله حامله رقیمة
الشوق فرمایند که درین جا نزد مخلص صادق الوداد دبیارد
تا دوسندار ازینجا معه آدم خود نزد صوبه دار موصوف
ارسال نموده و به دعوائے مطالب خود پرداخته غراب
و مبلغ قیمت مال آن قابض و متصرف شود زیاده
بجز شوق ازدیاد مواد محبت چه ترقیم رود
ایام بهجت و شادمانی مدام باد

نظر بر آن اطلاع بر مقدمه و احوال به آن مشفق از جمله
واجبات و مستحسنات انگشت چشم داشت از دوستیهای
قدیم آن است که همواره به تبلیغ و ترسیل مفاوضات
خیریت آیات که اکثر خاطر بدریافت آن متعلق میباشد
مورد سرور و آماده انبساط نامحصور می ساخته باشند
زیاده چه برطراز د

Cornwallis.

رقعه ۸۶

بتاریخ ۱ر اگست ۱۷۸۸ء

انشاء الله تعالی بگرامی مطالعه ذیشان منیع المکان صاحب
حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم بهادر راو نارائن
پنت پردهان دام شفقته - موصول باد
محرره بیست و ششم ذیقعد ۱۱۹۹ھ

ابواب بهجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
همواره بر روی روزگار خجسته آثار ذیشان منیع المکان

بتاریخ ۱۱ر جنوری ۱۷۸۹ع

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان زبدۂ نوئینان عظیم الشان گورنر جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر سپہ سالار افواج بادشاہی و کمپنی متعلقۂ کشور ہند

راؤ صاحب مشفق مہربان
سمو القدر بلند مکان راؤ مادھو راؤ
نارائن پیشوا سوائی پردھان بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ۔
غرہ ربیع الثانی ۱۲۰۳ھ بمقام پونہ

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال راؤ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بودہ سرسبز و شاداب و شگفتہ و خندان باد۔ بہ فضل الٰہی مخلص از سیر مقامات و ملاحظہ افواج متعینہ ملازم سرکار کمپنی انگریز بہادر متعلقہ صوبہ جات خود و علاوہ آن تا فرخ آباد بخیر و خوبی فراغت حاصل ساختہ بہ بدرقۂ عنایت ربانی ہم عنان عافیت و قرین خیریتہا بہ تاریخ شانزدہم صفر ۲۹ سنہ داخل بلدہ کلکتہ گردید چون فیمابین این ریاست و سرکار دولت مدار آن مشفق واسطۂ دوستی و محبت و روابط یکتا دلی ہا و مصادقت بہ درجہ واحدیت متحقق و مشید است

خیرخواه آن سرکار است و خوبی و فیروزی هردو سرکار
در دوستی یکدیگری می بینند و همیشه باین معنی صلاح و اظهار
می نمود و به فضل الهی جل شانه ظاهر است که هیچ جدائی
به نظر نیامده است و از دانائی آن مشفق و یار من کارنواس
صاحب بهادر که از امرایان کلان ترین بادشاه ولایت
هستند و حالا صاحب کلان اینجا یقین است که باغ دوستی
طرفین همیشه سرسبز خواهد ماند و جان میکفرسن بهادر که سابق
صاحب کلان اینجا بودند حالا نیز نزدیک لارڈ صاحب تر کونسل
هستند و به صاحب معزالیه دوستی صمیمی دارند و وقتیکه
سرهمیت راو بهادر دو سال بودند مخلص در حضور بر سر
معاملت بود الحال از شنیدن جوانمردی و شجاعت و
دلیری و عقلمندی راو صاحب بسیار خوشی و خورمی
حاصل گشت امید که آن صاحب یاد دهی نیازمندی
در حضور راو معزالیه خواهند نمود

زیاده ایام بهجت و عشرت مدام بکام باد -

N. Macpherson.

رقعه ۸۵

R. H. Boddam.
To. Nana Furnaveese.
Bombay. 23th Dec. 1787.
Wm. Thom. Sandiford.

اسفندیار جنگ بہادر
با کفہ سنہ فرنگ
اکرام الدولہ نامر جنگ

رقعہ ۸۴

سنہ ۱۷۸۷ء
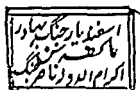
بمطالعہ راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان تعفد فرمائے مخلصان بالاجی پنڈت پھرنویس صاحب سلمہ اللہ تعالی موصول باد

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان تعفد فرمائے مخلصان سلامت ۔

بعد شرح تمنائے ملاقات مسرت آیات کہ حدی ونہایتی ندارد مکشوف خاطر مہربانی مظاہر می گرداند مہربانی نامہ تعفد شمامہ مملو از حرفہائے صداقت آمیز مشحون از نکتہ ہائے تودد انگیز چہرہ آرائے وصول مباہجت شمول گردیدہ دریافت مزاج وہاج ذخیرہ اندوز نشاط وشادمانی گشت دوستدار از قدیم

ذی شان منیع المکان خصوصیت و اخلاص نوامان
سلمہ المنان

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت موافی المباحث
کثیر الفرحت مکشوف رائے مہرانجلائے می گرداند
کہ درینولا حکومت بندر معمورہ بمبئی گذاشتہ
رفتن در ولایت بر جہاز جنرل مقرر
نمودہ لہذا برائے اطلاع کردن کہ چنانچہ
درارادہ است کہ در اوایل ماہ جانوری سوار
جہاز شدہ روانہ گردد۔ اینچ کاری منتضمن اقتدار
این جانب مرکوز خاطر گرامی باشد بزودی
ضرور است و چنانچہ رفعت نشان
مستر راسبی صاحب بالفعل حکومت خواہند کرد
آنچہ فرمایشات باشد از ترقیم نمودن بہ ایشان
حاصل خواہند شد و ہموارہ خیریت و جمعیت خوشی
و مسرت گرامی مطلوب اینجانب است زیادہ
بجز شوق اندیاد مواد محبت چہ ترقیم رود ایام
بہجت و شادمانی مدام باد۔

بتاریخ دوازدہم ربیع الاول سنہ ۱۲۰۲ھ

ایام بہجت و شادمانی مدام باد۔
بتاریخ سلخ شہر صفر المظفر سنہ ۱۲۰۲ھ

R. H. Boddam.
To The Peshwa, Bombay, 10 Ih
Dec. 1787.
Wm. THom. Sandiford.
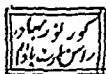
رقعہ ۸۳

کورنو بہادر، دراس مارٹ باذم

بتاریخ ۲۳ دسمبر سنہ ۱۷۸۷ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ شہامت و بسالت پناہ ذی شان منیع المکان خصوصیت و اخلاص توامان بالاجی پنڈت صاحب سلمہ المنان موصول باد۔
بتاریخ ۵ ربیع الاول سنہ ۱۲۰۲ھ

شہامت و بسالت پناہ شوکت و جلادت دستگاہ

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ مفاوضہ خلت
معاوضہ محررہ ہفدہم شہر محرم مصحوب باپوجی بھیم جی مشتمل بر
تقضیہ فیمابین مشارٌ الیہ و برادر کلان او برائے
تقسیم نمودن املاک پدر ایشان در زمان بہترین و
آوان خوشترین چہرہ وصول بہ کشود و از مضمون
فرحت مشحون بہجت بر بہجت افزود لہٰذا نگارش
می رود کہ از تاکید کردن بہ گماشتہ پدر ایشان بنام
دیوجی واس بنظر نمی آید کہ املاک پدر ایشان در حوالہ
او شدہ یا نزدیک او برائے تسلیم آن املاک ہیچ
حکم بودہ ازین باعث بہ گماشتہ مذکور بہ جہت نوشتن
بہ خاوند خود بھیم رائو کہ معلوم شدہ است کہ در دوارکا
باشد برائے دریافتن آنکہ در املاک او بچہ طور عمل نماید
و برائے دانستن ہمہ مفصلات در بابت آن املاک
حکم دادہ شدہ است و تعلیقہ از انجا جواب خواہد رسید
بہ ترقیم در آمدہ ارسال داشتہ خواہد شد ۔
از ان وا ضحائے گرامی خواہد گردید زیادہ بہ جز
ازدیاد مواد محبت چہ ترقیم رود ۔

حالات آنجا مبتہج و منبسط خواہد داشت۔
زیادہ چہ نگاشتہ شود۔
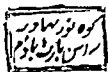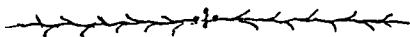
Cornwallis.

رقعہ ۸۲

کوہ نور بہادر
سر اسن بارت بادوم

بتاریخ ۱۰ ر دسمبر ۱۷۸۷ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذیشان منیع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنت پردھان دام شفقتہ - موصول باد -
تاریخ ۲۳ ر شوال ۱۲۰۲ھ بمقام پونہ رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہموارہ برروے روزگار خجستہ آثار ذی شان منیع المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد۔

مرسوم دوستی وحفظ سررشتهٔ یک جهتی که فیما بین سرکار دولتمدار کمپنی انگریز بهادر و سرکار پیشوا صاحب بخوبی و بهترین منوط و مربوط است از طرف آن سرکار پیش صاحب معزالیه رسیده بودند از آنجا که استحکام آئین بنای خلت و موالفت فیما بین هر دو سرکار عالیه پیش خاص و عام ضرب المثل روزگار است صاحب معزالیه هم در وثوق مراسم اتحاد و وداد ثابت قدم بوده دقیقه فروگذاشت ننموده بالفعل این جانب هم در ازدیاد مواد یک جهتی و موانست و یکرنگی زیاده از سابق بدل مجو و مصروف خواهد بود لاله چمن لال استدعائے رخصت آن طرف ازین جانب نمود. حسب التماس موصی الیه را رخصت نموده شد و قدرے تحائف برسم دوستانه برائے پیشوا صاحب موافق فرد علیحده حواله مشارالیه نموده شد هرچند این بضاعت قلیل قابل آن نیست که مجیب خدمت گرامی پیشوا صاحب تواند شد لیکن برسم دوستی و اخلاص که از قدیم مرسوم دوستان صمیم است مترصد آن است که باقبال و پذیرای آن اینجانب را ممنون و مسرور خواهد ساخت همواره بارقام مکاتبات خیریت سمات و اطلاع

زیادہ چہ بر طرازد

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوئینان عظیم الشان گورنر جنرل چارلس
ارل کارنوالس بہادر سپہ سالار افواج
بادشاہی و کمپنی متعلقہ کشور ہند
۱۲۰۰ھ

رقعہ ۸۱

بتاریخ ۴ نومبر ۱۷۸۷ء

رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان بالاجی پنڈت سلمہ اللہ تعالیٰ

بتاریخ دسوم محرم الحرام سنہ ۱۲۰۲ھ مقام پونہ رسید

رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان سلمہ اللہ تعالیٰ سابق ازین در عمل مستر جان مکفرسن صاحب لالہ چمن لال برادر وکیل و معتمد سرکار پیشوا صاحب بہادر با قدرے لوازم شگون برائے صاحب معزالیہ بہ پاس

چون ارتباط مدارج دوستی و واحدیت و انضباط فردیت موالفت و مخالصت فیما بین آن مهربان و دوستدار به مرتبه استحکام پذیرفته که ضرب المثل ابنای روزگار است نظر بران اطلاع حالات به دوستان قریب و بعید واجب دانسته نوک ریزخامه محب نگارمی گردد که اطلاع دقایق ریاست و دریافت غوامض حکومت خاصه جمیع سرداران والاکام عمایدمدار المهام است لهذا اصلاح مخلص برائے سبیر مکانات تعیناتی فوج کمپنی انگریزبها در متعلقهٔ صوبه جات خود و علاوه آن مستحسن و مستصلح گردید- نظر بران در آورده ماه رمضان المبارک به این عزیمت کوچ مخلص مقرر است انشاء الله تعالیٰ بروقت معهوده عازم خواهد گشت چون فیما بین این جانب و آنمهربان واسطه بود و وفاق سررشته اتحاد و اتفاق به خوبی مثبت و متحقق است یقین که بدریافت این معنی دلیل اثبات دوستی و یک جهتی دوستدار متصور خواهد شد لازمه اخلاص و اختصاص است که همواره بورود مهربانی نامجات بهجت سمات که المکتوب نصف الملاقات متصور است مسرور و مبتهج می ساخته باشند-

شادمانی مدام باد کہ
بست و پنجم شہر شعبان المعظم سنہ ۱۲۰۱ع

R. H, Boddam,
To. Mahadoo Raow Narain, Peshwa.
Bombay. 12th Jun, 1787.
Wm. Thom. Sandiford.

رقعہ ۸۰

شیر خاص حضور سلطان انگلستان زبدہ نوئینان عظیم الشان گورنر جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر سپہ سالار افواج بادشاہی کمپنی متعلقہ کشور ہند
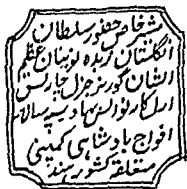
بتاریخ ۱۸ / اکتوبر ۱۷۸۷ء

صاحب بسیار مہربان اعتضاد دوستان بالاجی پنڈت بہسادر سلمہ اللہ تعالیٰ ؎

مرقوم پانزدھم رمضان سنہ ۲۹

ششم محرم الحرام سنہ ۱۲۰۲ھ در پونہ رسید۔

صاحب بسیار مہربان اعتضاد دوستان سلامت

مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند که مفاوضهٔ عطوفت
معاوضه متضمن بر بند بودن مسمی شیو پرشاد از ان
صوبه دار بندر چیول موصول گردید و حسب درخواست
گرامی که آن مهربان حسن ما فی الضمیر و خواهش
این جانب به خلوصیت در میان هر دو سرکار
نامدار زیاده تیقن گردد و جهت گذاشتن آن
حکم داده شده لهذا توقع که آن امارت مرتبت نیز
حسن ما فی الضمیر گرامی که برای این حکومت باشد
جهت تیقن این جانب در باب کلبت بنام نوکلی
که دو سال است کلبتهای انجنویل آنرا ضبط نموده
در بندر چیول برده اند تدبیر خواهند فرمود اگرچه
بندوبل قول نامه بردن همراه خود از اینجا فراموش کرد
امّا این حقیقت بیشک است که آن کلبت مال انگریز
است و نیز بوجه احسن بغرض استنباط از کتاب مسجل
که پیش رفعت مرتبت مستر مالت صاحب فرستاده
شد به نظر در آمد البته آن قدردان ضرورت
همراه به ملا میدن آن کلبت خواهند دید و بصوبه دار
چیول برای این کار حکم خواهند داد زیاده بجز شوق
ازدیاد مواد محبت چه ترقیم نمود ایام بهجت و

رقعہ ۷۹

بتاریخ ۱۲ر جون ۱۷۸۶ء

مہا دور اونار این بنت پیردان دام شفقتہ
ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ بر روئے روزگار خجستہ آثار ذی شان منیع
المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان
مجمع حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت
پیشوا صاحب اعظم کشادہ و آمادہ باد ؎
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت

آنها خوشی خاطر این جانب خواهد شد به عامل اورلن برای گذاشتن غله مذکوره بدون گرفتن زکات و بلا حرکت و حیله حکم صادر شده است لهذا بیقین خاطر است که آن مهربان تصور خواهند فرمود که چنین کار از راه دوستی و مروت به عمل در آمده است و آینده در چنین کار کارپردازان سرکار گرامی خیال قیل و قال نخواهند کرد که از راه دوستداری است بلکه خواهند پنداشت که در باب قبول مخلص این کار به سبب خواهش آن حشمت منزلت که مافی الضمیر این هوا خواه است دوام سلامتی آن مهربان و ازدیاد نیکو دوستی و حسن سلوک درمیان سرکار والا تبار گرامی و حکومت نامدار انگریز در ممالک ظهور در آمده است

زیاده بجز شوق ازدیاد مواد محبت و وداد چه نرقیم رود ایام بهجت و شادمانی مدام باد -

برب العباد

بتاریخ ۲۷ شهر رجب المرجب سنه ۱۲۰۱ هجری

R. H. Boddam,

To. Mahadoraou, Narain Peshwa,

Bombay, 16th May, 1787.

رقعۀ ۷۶

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدۀ نوئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بهادر
سپه سالار افواج بادشاهی و کمپنی
متعلقه کشور هند

بتاریخ ۲ دسمبر ۱۷۸۶ء

انشاء الله رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان
بالاجی پنڈت سلمه الله تعالی

دهم ذیحجه ۲۸ سنه دهم صفر المظفر سنه ۱۲۰۱ھ مقام پونه رسید

راؤ صاحب مشفق بسیار مهربان مخلصان سلامت
چون درین روزها باعث بلند شدن نائره فساد و
منازعه به ضلع هندوستان خطره خطیر در راه ها
بر ارقام سخنان مرکوز دار از اندیشه بسیار است
بمقتضائے هوشیاری و دور اندیشی همین که ترقیم
خطوط مرکوزات در ایما و حروف معمّا و اشاره
جاری می باشد چنانچه بالفعل مخلص روانگی خطوط
ازین طرف به خدمت آن صاحب از مستحسنات
می دانست نظر بر خطره مصدوره به ترقیم آن
و توقف نموده الحال قطعه مسودۀ انگریزی

رقعہ ۷۵

بتاریخ ۳۰ر اکتوبر ۱۸۶۸ع

معزز بار
راؤ ہری پنڈت
نیاز مندان

سردار سپہ سالار مشفق قدر دان کرم گستر

سردار سپہ سالار مشفق قدردان سلامت
کرم گستر نیاز مندان بعد ابلاغ مراسم محبت و وداد
مشہود رائے شفقت اقتضائے می دارد کہ تا
حالت تحریر کہ ہفتم ماہ محرم است مزاج قدرے
بہ اعتدال آمدہ لاکن ہنوز در سواری ضیق النفس
لاحق می شود وخطوط کہ از پیش آمدہ بہ خدمت
مدار المہام نانا صاحب مرسول داشتہ تمام
کوائف از ان واضح خواہد شد توقع کہ تا دست
داد ملاقات صوری از خیریت مزاج خود و نوید
خود حقیقت سرمینت و نانا صاحب اطلاع
می فرمودہ باشند زیادہ ایام عمر و دولت
بہ کام باد

امورات گورنر جنرلی داخل کلکته شده مسند نشین
خدمت گورنر جنرلی شد چون فیما بین کمپنی و آن
مشفق استحکام محبت و ولا و انضباط اتفاقات
و موا سا که از قدیم است به تمام عالم ظاهر و هر اتب
خلوص و احلاببت قسمیکه باگورنران سابق منوط و
مربوط مانده است انشاء الله تعالی الحال نیز باسداری
آن زیاده از ان پیش نهاد خاطر اخلاص مظاهر خواهد
ماند - وجهات دوستیها کنفس واحد یوماً فیوماً در تنزاید
و تضاعف خواهد بود و بیشتر از بیشتر به ظهور خواهد
آمد و بهر صورت به هیچ نوع از مخلص ضمیم بپاس لوازم
دوستی و اتحاد قصور نخواهد رفت ترصد از مهربانیها
این است که مخلص بے ریب و ریا را به تصور محب
یک رنگ خود همیشه از خیریت مزاج شریف دائما و
اشارات هر اموره که تمشیت آن عین راحت دلیست
مسرور و شادکام باید داشت ؎

زیاده چه بر طرازد ؎

Cornwallis.

بنا بر خاطر جمعی آن صاحب از دو اجبات دانستہ
رقیمہ اتحاد ہٰذا بہ صحابت لالہ چمن لال وکیل سرکار
کہ بالفعل از دوستدار مرخص گردیدہ روانہ خدمت
شریف می شوند فرستادہ می شود مفصل حقایق از
روئے موالات نامہ ہٰذا و زبانی چمن لال مسطور
بہ دریافت سامی خواہد درآید مترصد اشفاق
و واحدیت چنان است کہ دوستدار بہ تفلو رجی یکر نگ
نمود ہمیشہ از خیریت محبت آیات مسرور و شادمان
می نمودہ باشند +

زیادہ چہ برطرازد ۔

حسین محی سید نور الدین

رقعہ ۴۷

بتاریخ ۱۲ ستمبر ۱۷۸۶ء

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
امروز کہ تاریخ ہیجدہم شہر ذیقعدہ ۱۲۰۰ھ موافق دوازدہم
ماہ ستمبر ۱۷۸۶ء است مخلص از ولایت بہ مختاری جمیع

در ملک اوشان به رود اما به پاس دوستی دو احدیت
پیشوا صاحب به صاحبان مبئی نوشته خواهد شد
که هر قدر افواج پیشوا صاحب را برائے مقابلت
لشکر مخالف ضرور و منظور باشد متعین خواهد نمود
و بیقین متصور که وکیل سرکار آنصاحب اطلاع این
معنی بخدمت شریف نموده باشد چنانچه درمیان
وقت به نواب نظام الملک نظام علیخان بهادر
که نیز متحد بدل و دوست واقعی آن صاحب اند چند
فقره بدین مضمون ارقام نموده بود که موافق عهدنامه
سابق که فیمابین کمپنی و نواب صاحب موصوف شده
است صاحبان انگریز در اعانت و استمداد آن به
جان و دل حاضر اند قسمیکه انضباط و استحکام واحدیت
و دوستی از ظهور طریقه مصدوره خواهد شد و نوعیکه اراده
دوستدار مصروف نیز از دیاد یگانگت روز بروز است
بطور دیگر هرگز نه خواهد شد در ینولا افواه چند در چند
جانب لاهوره و کرناٹک و بالاگھاٹ که از هر چهار طرف
به سمع متخلص می رسد این خبر راست یا دروغ هر چه
باشد کسے طور دوستدار از دوستی آن مشفق بیرون
نیست بجان و دل حاضر است ارقام این معنی

بتاریخ بست وپنجم ماه دسمبر کہ بمذہب انگریزی روز تولد
عیسیٰ صلواۃ اللہ علیہ وسلم وساعت سعید است و آن را
روز کلان گویند چمن لعل وکیل آنصاحب و عزیز القدر
بسمبر پنڈت وکیل موتو ھوجی بھونسلہ صاحب و بھگونت
راؤ وکیل جانب مہاجی سندھے صاحب را طلبیده
ہمین چند کلمات بدین نمط گفته شده کہ اراده جمیع
صاحبان انگریز برین مصروف است کہ ریاض خلوص
خلت ومودت بموجب عہد مواثیق سابق کہ فیما بین
پیشوا صاحب شده است بہ اقطار واحدیت ویکیت
کنفس واحد سرسبز باشد و یوماً فیوماً غنچہ ہاے حدایق
آن بہ آب پاشی اتفاق شگفته گردد و گردیده باشد
و نیز بہ این طور بہ وکلاے مرقوم الصدر فہمانیده گفته شده
کہ مستر مالٹ صاحب از جانب سرکار کمپنی بجلو پیشوا
صاحب کہ رفته بودند محض براے این معنی انشاء اللہ
تعالیٰ در تزاید وتضاعف تشدید موالات ومودت و
مواخات خواہد پرداخت واین ہم بہ آنہا گفته شده
کہ اگرچہ بپاس وموجب عہدنامہ کہ بہ جانبین کمپنی و
ٹیپو سلطان شده است ممکن نیست کہ افواج کمپنی نظر
بر مخالفت ٹیپو سلطان براے مقابل افواج اوشان

عالی اصدار فرمایند که مبلغ یکهزار روپیه کمی سال آئنده برابر کرده هشت هزار روپیه واصل می ساخته باشند آنچه که نواب به این مخلص بے ریا ظاهر کردند مفصل بخدمت عالی ترقیم پیوست که برائے مرحمت اقتضائے مهربانی گردد زیاده متصدعه اوقات حسنات نه گردد ایام دولت وشادمانی مدام باد۔
تاریخ ۱۸ شهر رمضان ۱۲۰۰ھ

بتاریخ ۲۰ جولائی ۱۷۸۶ء رقعہ ۱۳۳

گورنر جنرل بهادر ۱۱۸۹ مسٹر جان مانکفرسن
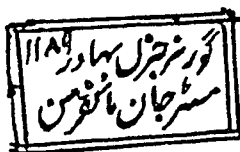
رفعت وعوالی مرتبت اعتقاد دوستان بالاجی پنڈت سلمه الله تعالیٰ۔
نوزدهم ذیقعد ۱۲۰۰ھ مقام پونه رسید

راؤ صاحب مشفق بسیار مهربان مخلصان سلامت
قبل ازین متواتر خطوط از نزد مهاجی سندھے صاحب متضمن بر مشفق ساختن افواج انگریزی با لشکر آن مشفق بتاکید تمام پیش مخلص رسیدند وعلاوه آن از روی اخبارات جوانب واطراف مکرر بدریافت آمده که ٹیپو سلطان در تیاری افواج خود بنا بر مقابله با لشکر آنصاحب مستعد هستند لهذا

وزیر آصف جاه بود و از جانشین شیخ محمد طاهر نامی
عملدار در این جا می ماند از پرگنه بلسار مبلغ هشت
هزار روپیه فی سال سوائے لوازم ماندوی میگرفت
بعد ازان حافظ مسعود خان درخواست این مکان از
نواب صفدر خان نموده در تصرف خود آوردند ایشان
هم بموجب دستور مذکور وصول می نموده بودند و دیگر
نواب معزالیه در تجویز معمول قدیم بسیار ساعی گشتند
هیچ تفاوت صورت نگرفت و نیز نواب صاحب گفتند
که بپاس خاطر دیسایان و رعایاے پرگنه مذکور مبلغ یکهزار روپیه رعایت
کرده مبلغ هفت هزار روپیه گرفته و راضی نامه دیسایان مرقوم
نزد نواب مشار الیه ناطق است و سوائے جمیع پرگنه
بلسار مبلغ دو هزار و سی صد روپیه در تپارنیره علیحده
اند و نواب معزالیه در عوض مسترد کردن مبلغ سه هزار
روپیه ماخوذه خود برعکس آن چشم امید از سرکار
دولت مدار سرکمپنی صاحب می دارند که پاس
توجهات خود که انصاف بزرگان سترگ باینی با
بزرگان نواب معزالیه که بود ملحوظ خاطر فیض آثر
داشته چنان احکام ناطق برکار پردازان سرکار

انشاء اللہ تعالی بشرف مطالعہ گرامی حضرت سمرمنیت صاحب بلند مکان رسانند کہ

تاریخ ۱۱ ر شہر رمضان سنہ ۱۲ ھ

حضرت سرمنیت صاحب پنڈت پردہان بلند مکان فیض مظہر مخدوم قدردان صاحب ام پیشوا صاحب مدظلہ

بعد گذارش اظہار شوق گرامی خدمت سراسر برکت کہ از اندازہ معرض بیان بیرون است مشہود رائے مہر انجلائے گردانیدہ می آید کہ درین ایام نیک فرجام عنایت نامہ تلطف آمود بہ معرفت آنند راو بھکاجی گماشتہ از پرگنہ بلساڑ پرتو ورود ارزانی داشت و از کیفیت مندرجہ آگاہی بخشید مرقوم فرمودہ بودند کہ نواب صاحب بندر سورت از پرگنہ بلساڑ و بھوت سر و بھواری مبلغ سہ ہزار روپیہ افزود گرفتہ اند لہذا بمعز الیہ سوال و جواب کردہ ماخوذہ مذکورہ مسترد کنانند برطبق مرقومہ عالی از نواب مشار الیہ بوجہہ معقول گفت و شنود نمودہ نواب صاحب ہمین پاسخ گفتہ فرستادند کہ پرگنہ بلسار در جاگیر نواب

مخلص خاطرداری آن عالیشان ونواب موصوف
می دارد وخواہش بسیار در بہبودی ہریک سرکار است
لہذا فرحتے وافزروبداد کہ بہ سبب این ہوا خواہ امری
بزرگ بہ انجام پیوست رجاکہ آیندہ سببی پدید گردد
کہ چنین اتفاق ویکدلی کہ برای ناموران ضرور است
پایدار باشد وتفصیل حقیقت مذکور بہ ہرکاسی ناتھ
گذارشتہ وہر وقت باعث شادمانی این جانب
خواہد بود کہ بہ ہرکارکہ درا قتدار دوستدارہ باشد
ایما فرمایند زیادہ بجز شوق از دیاد مواد محبت
چہ ترقیم نماید۔ ایام بہجت وشادمانی مدام باد ۔

R.H. Boddam,
To, Mahado Raou, Peshwa,
Bombay, 4th July, 1786,
Wm. Thom, Sandiford

ہو المعز
رقعہ ۴۲

بتاریخ ۸ ماہ جولائی ۱۷۸۶ء

ہوالمنان

رقعہ ۱۷

تاریخ ۴ جولائی سنہ ۱۷۸۶ع

انشاء اللہ تعالی بگرامی مطالعہ ذیشان منیع المکان صاحب
حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن
پنت پردھان دام شفقتہ رسد

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ بر روی روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات
ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
مہادو راؤ نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد۔
بعد تمنای دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ در ینولا بہ خوشی
دلی خود بہ آن عالی شان اطلاع می دہد کہ توجہ احسن
قضیہ کہ فیما بین کاسی ناتھ ہری و سرکار نواب قایم الدولہ
بابت چوتھ بندر مبارک سورت بود بہ معرفت و استصواب
مسٹر رآمسی سردار بندر موصوف فیصلہ یافت و این

کہ در ہر کار بار سامی کہ باصلاح و صواب خواہند
پرداخت فتح و فیروزی و نصرت و بہبودی میسر و
محصل گردد و در الطاف اخلاص کہ فیما بین آن عوالی
شان و اقبال پناہ کمپنی بہادر دار نباط و انضباط یافتہ
است روز بروز ترقی و تزاید باشد تا سود و
بہبود طرفین بہ عرصہ ظہور خواہد آمد و علی الدوام در
انجام این مرام اینجانب را بہ رغبت تمام مستعد دانند
کلام خواہد انگاشت زیادہ بجز شوق ازدیاد مواد
محبت چہ ترقیم نماید

ایام بہجت و شادمانی مدام باد

برب العباد

R.H, Boddam,

To, Mahada Roou Naraim, The.
Poshwa, Bombay.
The 14 th May, 1786,
Wm. Thom. Sandiford.

المباہجت مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر میگرداند که مفاوضه خلت معاوضه محرره بست و پنجم ماه جمادی الثانی در حین بہین و آوان خوشترین چہرهٔ وصول میمنت شمول گشود مسرور و مبتہج گردانید مخلص صادق الوداد در جواب آن رقیمه سامیه به محرم اسرار رفعت و عوالی نشان مستر مالٹ صاحب قلمی نموده است مستر معز الیه تمامی مصالح این سرکار در باب ارقام گرامی اظہار خواہد ساخت و مستر موصوف را از معتمدان و معتبران تصور فرمود در ہر وقت ہر چه بہبودی ہر کار بار ہر دو سرکار نامدار رو بدہد در ان میان بلا وسواس خاطر عاطر به استصواب مستر موصوف می پرداخته باشند۔ و آنچه که مستر موصوف مطابق ارقام دوستدار در خدمت آن والا اقتدار گذارش خواہد نمود آن را بوجه احسن ذہن نشین خاطر مبارک می فرمایند توقع که آن عوالی نشان نیز تمامی مصلحت این مقدمه را مفصل در بنگاله بخدمت حشمت پناه شوکت دستگاه گورنر جنرل مستر میکفرسن صاحب بہادر مرقوم فرمایند تا از ین سرکار بموجب حکم خصوص سرکار گورنر موصوف به عمل آورده خواہد شد توقع است

چہار سہ روز تا گھاٹ رسیدہ خواہد شد۔

ENGL.E.IND.COMP.

رقعہ ۷

بتاریخ ۱۴ ار مئی ۱۷۸۶ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذیشان منیع المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راو نارائن
پنت پردھان دام شفقتہ موصول باد۔
محررہ ۱۵ ماہ رجب المرجب ۱۲۰۰ھ
بست و پنجم رجب ۱۲۰۰ھ سواری رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ بر روئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ
حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت پیشوا صاحب
اعظم مہادو راو نارائن پنت پردھان کشادہ و
آمادہ باد۔
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی

رقعہ ۶۹

حسینی نجی
سید نورالدین

بعد ۱۷۸۶ء

انشاء اللہ تعالیٰ بمطالعہ ساطعہ راؤ صاحب مہربان کرمفرما گوپال راؤ جیو موصول باد ۔

راؤ صاحب مہربان کرمفرما سلامت

بعد اظہار مراتب اتحاد مشہود رائے شریف باد کہ سابق عنایت نامہ مدارالمہام صاحب ورود فرمود - چنانچہ مضمون آن را بخدمت جنرال صاحب اقبال اطلاع دادہ در جواب نوشتند کہ موسم گرما سخت است وعنقریب نانا صاحب ہم معاودت می فرمایند تا آن وقت در پونہ انتظار بکنید لہذا این مضمون را بہ امرت راؤ جیو اطلاع دادم ایشان فرمودند کہ شما بہ طرف مبنئی ہمین وقت کوچ بہ کنید چنانچہ بموجب حکم ایشان بہ طرف مبنئی نمودہ شد وخرچ درین باب بخدمت مدارالمہام صاحب نوشتہ ام توقع کہ بخدمت ایشان بگذرانید - زیادہ زیادہ درعرصہ

حالا تابع رائے صاحبان است برائے اطلاع به سامی خدمت نوشته که امروز در دیه پاسنه فروکش شده ام و از دیشب به سبب گرمی را اما قدرے کسل هم بر مزاج مستولی داشت توقع که کدام مکان با فرحت برائے سکونت بروانگی خواهند گرفت و صورت ملاقات بخدمت نانا صاحب و ملازمت سرکمینت و دیگر آنچه اصلح باشد صلاحًا به فقیر به طرح واضح آن تفهیم فرمایند دیگر بهر امورات بالمواجهه سامی گذارش نموده خواهد شد عرض این است که قسمت بعد مدت از ملاقات محبان مسرور می سازد بسیار اشتیاق داشتم پیشتر اختیار دوستان است خریطه۔

جنرال صاحب برائے سرکمینت صاحب بهم بهت زیاده زیاده مکرر آنکه

خطیکه برائے نانا صاحب نوشته ام در ان نیز حواله زبانی آن مشفق است حالا توجهات در بیان کردن احوال شخصیت فقیر ضرور

در راه باشد درین باب نیز هر قدر جلدی به کار روداولی و انسب زیاده ایام مدام بکام روا یها باد-

رقعه ۶۸

حسین محمد تحریر سید نور الدین

۱۷۸۶ع
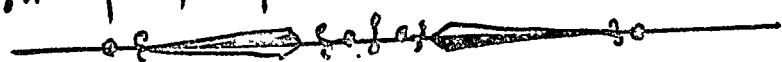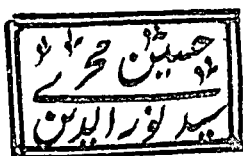
انشاء اللہ تعالیٰ بخدمت راؤ صاحب مشفق کرمفرما منشی نراین راؤ جیو

راؤ صاحب مهربان مشفق برادران سلامت

بعد تمنائے سامی مواصلت اکسیر خاصیت که درین ولا از قرائن قریب الوصول معلوم می شود مشهود رائے مودت اقتضائے باد که در بیولا جزال با اقبال سنر باذم اسکو بیر فقیر را انه مبنی در خدمت سرلمیت دام اقباله برائے حصول دوام ملازمت و حاضر باشی که موجب ازدیاد محبت و یک جهتی طرفین است روانه پونه فرموده در اینجا رسیده معلوم شده که نانا صاحب و تمام افواج سرکار روانه پیش شده

مردم آنجا خلاف عهد و پیمان نموده به قبض آورده
بودند و به سند واگذاشت سرمینت صاحب که
موافق عهدنامه حاصل شده جهاز مخلصی یافت
وارد شده چنانچه خط سرمینت صاحب بخدمت
شریف ترسیل یافته وخط نامی سامی انشاء الله
تعالیٰ عنقریب بالمواجهه رسانیده می شود و از
خارج مسموع گردیده که درین ایام جهاز مرکب
که از بندر بمبئی روانه کرده بودند در بندر گریان
مردم سرکار رینڈنت پردهان صاحب بردند نوشته که
به مجرد استماع این مقدمه موافق عهد و مواثیق سند
به تقید بلیغ درباب واگذاشت معه جواب خط ملفوفه
گورنر جنرال صاحب بهادر جنرال بنگاله معه جواب خط
نزد این جانب به زودی به رسد و سابق بوقت
داخل شدن پونه خط جناب گورنر صاحب بهادر
جنرال بنگاله و دو قطعه خط خداوند جنرال صاحب بمبئی
دمن بعد دو قطعه گورنر صاحب بهادر جنرال بنگاله
به تفاوت ایام به خدمت شریف مرسول نموده
جواب یکے از آنها تاحال تاحال نرسید اغلب که

انشاء اللہ تعالیٰ بمطالعہ ساطعہ مدار المہام صاحب بسیار مہربان والا فطرت عالی مکان ذی شان کے نفقد فرمائے مخلصان بالاجی جنار دھن صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ

سو صلول یافت
بتاریخ بست و دوم شہر جمادی الاول ۱۲ سنہ ھ متصل پل برھما متصل موضع اہولی

گلشن عز و اقبال حدیقہ امانی و آمال مدار المہام صاحب بسیار مہربان والا فطرت عالی مکان ذیشان نفقد فرمائے مخلصان برشحات سحاب مکرمت ایزد منان پیوستہ سرسبز و ریان باد

بعد شرح اشتیاق و آرزوے حصول مسرت سامی مواصلت کثیر المباہجت کہ از احاطہ تحریر زبان قلم افزون و از حصر بیان قلم زبان بیرون است ـ مکشوف ضمیر منیر مہر تنویر گردانیدہ می آید کہ درین ولا خط از کلکتہ بہ نام سرکمینت صاحب و آن مدار المہام معہ نوشتہ بہ نام این جانب درباب واگذاشت جہاز انگریزی کہ بہ سبب طوفان درگریبان رفتہ

در استحکام و انضباط دوستی و اتفاقات بر
بردارند چنانچه سند سے صاحب نیز اطلاع این
معنی به آن مهربان خواهند نمود و مستر صاحب موصوف
هم بخدمت آن مشفق رسیده جمیع حالات از شرح
و بسط ظاهر خواهند ساخت و تحایف و نفایس جانب
اطراف و این بلاد که معرفت صاحب موصوف برائے
آن مشفق سمت تبلیغ می یابد اگرچه لایق آن مشفق
نیست اما مترصد به مقتضائے وفور اتحاد دلی چنان
است که از دست مسرت و واحدیت درید برائے
آن مخلص را مرهون اشفاق و اتحادات دلی ساخته
از مهربانی نامجات JOHN MACPHERSON.

(سند دوم)

خیریت آیات که جمعیت باطنی از ان متصور باد و
شادی نموده باشند زیاده چه برطراز د ـ
JOHN MACPHERSON.

رقعه ۶۷

تاریخ ۲۳ مارچ ۱۸۷۶ء
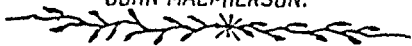
راؤ صاحب موصوف از مرکوزات و مکنونات مخلص واقفیت تمام دارند غالب کہ نظر حقوق نمک آن مشفق و روابط اتفاقات معنوی کہ بجان و بتن مخلص دارند اطلاع این معنی نمودہ باشند چون بالفعل ارادہ مخلص برین نمط مصروف کہ شخصے وکیل مختار از طرف این سرکار برائے سوال و جواب ہر مقدمات متعلقہ کمپنی پیش آن مہربان و کارپردازان حاضر باشد لہذا مستر مالٹ صاحب را از جملہ ملازمان کمپنی انگریز بہادر تجویز نمودہ بنابر حاضر باشی بحضور آن مشفق معین ساختہ و اگر آن مہربان را نیز استقامت صاحب موصوف در پونہ منظور باشد بہ صاحب موصوف خلاصہ ارقام فرمایند کہ بمجرد ورود خط آن مہربان بحضور آن مشفق ذخیرہ اندوز فوائد دوستی و مہربانی آن مشفق شوند چون در ایام تقرر یافتن عہد نامہ فیمابین آن مہربان و کمپنی انگریز بہادر مادھو راؤ سندھے مختار بودند لہذا مخلص از پیشتر درین معنی مستر مالٹ صاحب بدین نمط ارقام ساختہ بود کہ ازین معنی پیش سندھے صاحب موصوف رسیدہ

بموجب عزت و سود و بهبود طرفین بہ عمل آمدہ بود
کار پردازان سرکار آن مہربان ہم ازین معنی واقف
اند از ان مدت تا این زمان اتحاد فیما بین آن
مہربان و صاحبان انگریز بہادر روز بروز درازدیاد
است و تا کہ مخلص گورنر جنرل این حکومت بجال و مقرر
خواہد ماند در پاس عہد و مواثیق خود بہیچ وجہ من الوجوہ
سر موتجاوز و تفاوت نخواہد گشت در حکومت آن
مہربان مخلص بہ دوستی و اتحاد ہرگز قصور نخواہد ساخت
و آن مہربان قسمیکہ رفیق اند بہ کسی انگریز بہادر انہ
سوافق آن دیگرے را در تمام ہندوستان رفیق خود
منصور نمیدانند و چون صاحبان انگریز بہادر ملک
زیادہ از ملک متصرفہ خود نمی خواہند و کفایت بموجب
مسطور را امیدانند لہذا آن مہربان را یقین منظور
باشد کہ ہرچہ فواید از رفاقت صاحبان انگریز بہادر
چہ در ایام صلح و جنگ خواہند یافت از دیگرے ہرگز
بہ ظہور نہ خواہد رسید و افتتاح ابواب رسل و رسایل
فیمابین مادہو راؤ سندھیے ہموارہ می دارد و نظر برانکہ
راؤ صاحب مسلسل سلسلہ این دوستی و اتحادات کہ
ہستند دوست بدل و صعب بکیرنگ خود میدانند چنانچہ

بتاریخ ہفدہم جمادی الاول سنہ ۱۲۰۰ھ در لشکر بمقام متصل کنارۂ کرشنا رسید ۔

در پونہ بروز سہ شنبہ ۶ر جمادی الاول سنہ ۱۲۰۰ھ رسید

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان توجہ پیرائے مخلصان سلامت ۔

مکاتبۂ مسرت طرازہ در جواب رقیمۃ الوداد مشعر بر این کہ از تقرر امر ریاست بنگالہ بجائے گورنر ہشتن بہادر بہ این مخلص سرور نا محصور بہ آن مشفق رو نمود و نظر بر این کہ مخلص دوست بکرنگ و خواہان رونق و سرسبزی امورات آن سرکار است ہر آئینہ بپاس مراتب دوستی و اتحاد و ازدیاد مواد مودت فیمابین سرکار کمپنی و آن مشفق ہمگی ہمت مصروف دارد با دیگر مراتب معہ یک خلعت کہ بہ مقتضائے کمال دوستی و واحدیت برائے مخلص مرسل فرمودہ بودند اشتعہ وصول مباہجت شمول افروختہ مسرور و مشکور اتحادات دوستی و مہر بانیہائے دلی و مطلع بر حقایق کما ینبغی ساخت احوال تردد و تدبیر مخلص کہ بمجرد رسیدن در ہندوستان سنہ ۱۷۸۱ع برائے استحکام دوستی و یگانگی فیمابین آن مہربان و صاحبان انگریز بہادر و رفع مناقشۃ

روانہ شدہ عزم لشکر فیروزی اثر نمود ان شاء اللہ تعا
عنقریب مسرت اندوز سامی مواصلت موفور المعاشرت
خواہد شد و درین ایام دو قطعہ نامجات یکے بہ اسم گرامی
آن صاحب و ثانی بنام عظامی سر جمینت صاحب از
پٹیل صاحب نزد این جانب رسیدہ بہ عالی خدمت
مرسول داشتہ شدہ بگرامی مطالعات خواہد رسید۔
دیگر حقائق زبانی بہیرون پنت جیو واضح رائے عالی
می شود زیادہ ترقی دولت و حشمت حسب خواہش
دلہائے دوستان یکدل باد ٭

رقعہ ۶۶

گورنر جنرل
بہادر
سر جان مکفرسن

بتاریخ ۱۸ مارچ سنہ ۱۷۸۶ء
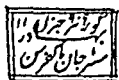
بمطالعہ ساطعہ صاحب مشفق بسیار مہربان توجہ پیرائی
مخلصان راؤ مادھو راؤ نارایین پیشوائی پنڈت پردھان
بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ موصول باد ٭
در شہر صفر سنہ ۱۱۹۹ھ

مہربان والا فطرت عالی مکان ذی شان نفقد فرمائے
مخلصان بالاجی جنارد ھن مدار المہام سلمہ اللہ تعالی

بتاریخ یازدہم جمادی الاول سنہ ۱۲۰۰ ھ بمقام موضع موصول باد
ہرنال کنارہ کشنا رسید ؎

گلشن عز و اقبال حدیقہ امانی و آمال صاحب بسیار
مہربان والا فطرت عالی مکان ذی نشان تفقد فرمائی
مخلصان مدار المہام صاحب بر شحات سحاب مکرمت
حضرت ایزد منان یکسنہ سرسبز و ریان یاد ؎
بعد شرح اشتیاق آرزوئے حصول مسرت
ساعی مواصلت کثیر المباہجت کہ از احاطہ تحریر زبان
قلم افزون و از حصر بیان قلم زبان بیرون است بگلشن
ضمیر مہر تنویر گردانیدہ می آید کہ شفقت نامہ گرامی
در جواب مراسلہ این جانب پرتو ورود ارزانی
فرمود چون متضمن بر دوستی ہر دو سرکار و خوشی خاطر
عاطر از خبر رسیدن این جانب بود نہایت خورمی
و نشاط دل تو دد محفل فزود چونکہ اشتیاق ملاقات
فرحت سمات زیادہ از حد داشت عجلتاً از منبعی

در باب جواہر گروی مزبورہ ادا خواہند جواہر مذکورہ حوالہ
سرکار سامی نمودہ خواہد شد والا جواہر مذبورہ بہر قیمت
در فروخت خواہد آورد فلہذا مترقب کہ توجہ فرمودہ در
این باب از جواب آخر مسرور فرمایند و در پونا باز رفعت
نشان نورالدین حسین خان را ہمراہی حشمت پناہ محرم اسرار
مستر چارلس وار مالٹ صاحب در پونہ روانہ نمودہ است
و تمامی مفصل مذکورات ضروریات از اظہار مستر موصوف
بہ آن جناب ہویدا خواہد گردید زیادہ بجز شوق از دیاد
مواد محبت چہ ترقیم رود - ایام بہجت و شادمانی مدام باد
برب العباد

R.H. Boddam,
Bombay, The, 12 th February, 1786,
To, The Peshwa.

رقعہ ۶۵

بتاریخ ۱۲ مارچ ۱۷۸۶ء

[تاریخ رسید ۱۹۶... — seal]
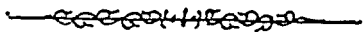
انشاء اللہ تعالیٰ بمطالعہ ساطعہ مدار المہام صاحب بسیار

بر روئے روزگار خجستہ آثار ذی شان منیع المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامعہ حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادہو راؤ نارائن پنڈت پردھان کشادہ و آمادہ باد

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ سہ مفاوضہ خلت معاوضہ در اجوبہ رقایم دوستدار باد و پروانہ یکے از طرف جیو اجی گوپال سر صوبہ دار بنام عملدار کہ بہ بنابر خلاصی غراب قادری و ثانی سرکار سامی بنام عملدار دبوئی بنابر تحویل نمودن آلات حربی وغیرہ اقبال نشان کمپنی بہادر کہ آنرا مردمان این سرکار بوقت خالی نمودن شہر دبوئی در آنجا نہادہ اند مع رفعت نشان نور الدین حسین خان سمت ترسیل فرمودہ بودند درین ہین موصول گردیدند زینت ارقام نمودہ اند کہ بہ ما یان مفہوم گردید کہ از ولایت بہ این جانب حکم رسیدہ است کہ آنچہ کہ رگھناتھ راؤ مرحوم جواہر خود در قرض اقبال نشان کمپنی بہادر گروی داشتہ اند بدون وصول مبلغ گروی آن را مسترد نماید در جوابش نگارش می رود کہ درین باب ہر چند از ولایت چنین حکمی بما یان نرسیدہ اگر استرضای خاطر سامی باشد و مبلغ شش لک و بست و پنج ہزار روپیہ

قبول فرمایند زیادہ بجز شوق ازدیاد مواد محبت چہ ترقیم رود ایام بہجت و شادمانی مدام باد

مرب ؟ باد

R.H. Boddam,
Bombay, 10th February. 1786,
R.A, Thersy.
To, Mahadoo Raou, Narain, Peshwa,

رقعہ ۶۴

بتاریخ ۱۲ار فروری ۱۷۸۶ء

انشاءاللہ تعالی بگرامی مطالعہ ذیشان منیع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راو نارا ین بینت پردھان دام شفقتہ موصول باد

محررہ یازدہم ماہ ربیع الثانی سنہ ۱۲۰۰ ھ

بتاریخ ہفدہم جمادی الاول سنہ ۱۲۰۰ ھ در لشکر بمقام متصل کنارۂ دریائے کشنا رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہموارہ

ابواب بہجت وکامرانی و اسباب مسرت وشادمانی
ہمواره بر روئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منبع المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ حسنات
ستوده صفات صاحب حشمت وشوکت پیشوا صاحب اعظم
مہاد معور راؤ نارایئن ہنت پردھان کشاده وآماده باد
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ نظر براعتبار صدق
مروت آن مہربان در ہیو لا محرم اسرار رفعت نشان
مستر چارلس وار بالٹ صاحب را از طرف قوم انگریزان
وکیل مطلق بنا بر ماندن در دربار سامی فرستاده شده
ویقین است کہ آن عوالی نشان مستر موصوف را از مردم
معتبره خواہان بہبودی سرکار رین منظور خواہند فرموده
وازین رقیمۃ الوداد منصدع خدمت شده درخواست
می نماید کہ آنجناب مستر معزالیہ را در خلوت جا داده بجلدارائے
ومحبت لائقہ سرفراز فرمایند ومسموع رفتہ کہ مزاج آن
عالی جاه براشیاءِ ہر قسم دیگر اطراف بسیار نا لطف پذیر
است فالہذا بہمراہی مستر موصوف یک خوب وجوان
شتر مرغ کہ درین روزہا از سوادِ حبش برائے ابن مخاص
آمده بود ارسال داشتہ است مترقب کہ متوجہ شده

فرمایند کہ پنڈت مذکور تمامی آلات حربی مذکورہ حوالہ مردم
کہ از سردار بندر مبارک سورت تا از کوٹھی وارا قبال
نشان کمپنی بہادر متعلقہ بھروچ برائے تحویل آن خواہد
رفت بہ نماید زیادہ بجز شوق از دیاد مواد محبت چہ ترقیم گردد
ایام بہجت و شادمانی مدام باد
برب العباد

R. H. Boddam.

Bombay. 26 Ih De. 1785,

R. A. Thersy,

To, Mahado Raou Narain. Peshwa.
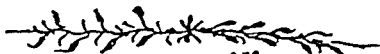
رقعہ ۶۳

۱۰ فروری ۱۷۸۶ء

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان بہادر

راؤ نارائن پیشوا سری منت پنڈت پردہان بہادر سلمہ اللہ
تعالیٰ .

بست دوم ربیع الثانی ۱۲۰۰ھ
معرفت مسٹر مالٹ رسید

حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نراین
پنت پردھان دام شہفتۃ موصول باد۔
بست وچہارم محرم ۱۱۹۹ھ بمقام پونہ رسید

ابواب بہجت و کامرانی واسباب مسرت وشادمانی ہموارہ
برروے روزگار خجستہ آثار ذی شان منیع المکان صاحب
مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ حسنات
ستودہ صفات صاحب حشمت وشوکت پیشوا صاحب
اعظم مہادھوراؤ نارائن پنڈت پردہان کشادہ وآمادہ باد۔
بعد تمناے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت مکشوف
ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ درینولا اظہار نمودہ می شود
کہ آن عوالی نشان سندی بنا بر تحویل آلات حربی اقبال
نشان کمپنی بہادر کہ آن را بمقتضاے بارش
مردمان این سرکار بوقت خالی نمودن شہر دبوئی در
آنجا نہادہ بنام پنڈت آنجا ارسال فرمودہ بودند رسید۔
امّا پنڈت مذکور تا حال آلات حربی مذکور حوالہ مردمان
ما بان نکرد و تمقررگہ این سند بنام من نیست فلہذا بہ آن
جناب درخواست کردہ می شود کہ توجہ فرمودہ باز سند
جدید بنام پنڈت آن جا کہ حال دران متعلقۃ قایم است ارسال

پرداززد کہ اگر مرضی خاطر شریف بہ رہانیدن آن جواہر
گروی مبلغ شش لک روپیہ مہیا شد و مبلغ مذکور
در سرکار بہ طریق گرو ارسال دارند مخلص برائے واپس
دادن آن جواہر مستعد است والا نہ جواہر مذکور بخوب
ترین وجہ بدست خریداران فروختہ خواہد شد منظر بر
ارتباط رسوخ اخلاص فیما بین آن والا شان واقبال
نشان کمپنی بہادر بہ دوستدار حرز در گرد دیگر ازین معنی آن
گرامی را مطلع نماید۔
زیادہ بجز شوق از دیاد مواد محبت چہ ترقیم رود۔
ایام بہجت و شادمانی مدام باد۔

Bombay, 21st Dec. 1785
R. H. Boddam, R. A. Thersy,
To. Mahado Raon Narayan
Peshwa.

رقعہ ۶۲

بتاریخ ۲۶ ر دسمبر ۱۷۸۵ء

انشاء اللہ تعالی بشرف مطالعہ ذیشان منیع المنان مرتب

مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ قریب مدت دو سال است کہ مفاوضہ لطفت معاوضہ محررۂ دہم ماہ جنوری ۱۸۶۳ع ارسال فرمودہ بودند وصول میمنت شمول نمود مرقوم قلم ثود درقم شدہ بود کہ دادا صاحب یعنی رگھناتھ راؤ متوفی در حین حیات خود جواہر مبلغ شش لاکھ و بست و پنج ہزار روپیہ بہ طریق امانت در سرکار نگاہ داشتہ اند لہٰذا درین باب باجی راؤ و عموی ما یان بہ آن مخلص مہربان مفاوضہ نگارش نمودہ اند کہ جواہر مذکورہ بحضور ارسال دارند و آن مفاوضہ را ہمراہ مہاراجی رام چندر فرستادہ شدہ است۔ جواہر مسطورہ را مصحوب مہاراجی مشار الیہ ترسیل فرمایند چنانچہ آن مفاوضہ ہم رسید و در جواب آن ترقیم شدہ بود کہ رگھوناتھ راؤ متوفی جواہر مذکورہ را در عوض قرض لکوک اقبال نشان کمپنی بہادر گرو داشتہ اند عند ادائے زر قرض اقبال نشان کمپنی بہادر واپس دادہ خواہد شد عوالی نشانا تا این مدت مخلص صادق الوداد بنا برانتظاری جواب درین باب خاموش ماند اما الحال بہ جائے خود چنان مقرر نمودہ است کہ جواہر مذکورہ را بہ فروخت آرد بنا براں ازین رقیمۃ الوداد متصدع شدہ بہ اطلاع این امر می

JonMacpherson,

30 Nov. 785.

رقعہ ۶۱

بتاریخ ۲۱ / دسمبر ۱۷۸۵ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذی شان منبع المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارایں
پنت پردہان دام شفقتہ موصول باد ٔ

ھفتم ربیع الاول سنہ ۱۲۰۰ھ بمقام پنڈھرپور رسید ٔ
محررہ ۱۷ / ماہ صفر سنہ ۱۲۰۰ھ

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہموارہ
برروئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منبع المکان صاحب
مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامع حسنات ستودہ
صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم سوائی مہادو راؤ
نارایں پنت پردہان کشادہ و آمادہ باد ٔ
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المیامن بہجت

۱۱۹۹
بہادر
مسٹر جان ماکفرسن

رقعۂ

بتاریخ ۳۰ نومبر ۱۷۸۵ء

رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان بالاجی پنڈت
سلمہ اللہ تعالی

رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان سلمہ اللہ تعالی
مفاوضہ مسرت معاوضہ مملو بوفور مہر و محبت و مشحون بصنوف
انس و مودت متضمن ہرایتکہ از دریافت تعلق پذیری حکومت
دریاست و اقتدار رتبۂ گورنر جنرالی بنگالہ بجائے گورنر
مسٹر ہسٹنن بہادر سرور موفور بہ ایشان رو نمودہ - با
دیگر مراتب مہربانی وہدایائے مرسولہ دوستی چہرہ وصول
صبا ہجت شمول نمود و بالا کن سرور و نشاط خاطر شد -
فی الواقع چونکہ آن اعتضاد بدل دوست کمپنی و این
دوست دار ہستند - یقین حاصل است کہ البتہ خوشی این
معنی بہ ایشان زیادہ از دیگران رو نمودہ باشد او تعالی
با این ہمہ خوبیہا ہمیشہ خرم و شاد و خانۂ دوستی آباد دارد
تر صد کہ این جانب را ہر گونہ محو و مصروف دوستی و و استطراد
استحکام موانست فیما بین کمپنی و آن سرکار راسخ و ثابت
متصور نمودہ ہمبرین نمط بہ نمایق مسرت علایق مسرور
و مبتہج می کردہ باشند

John Macpherson

بندر مبارک سورت بہ طریق شکایت مرقوم فرموده بودند
کہ خلاف دستور قدیم . . . می کنند مفہوم گردید در بیولا بہ آن
جناب اظہار نموده می آید کہ . . . . مخلص صادق الوداد بہ
سردار بندر مبارک سورت مرقوم نموده است وحکم
کرده است کہ در اجرائے تعلقہ چوتھہ پیشوا صاحب خللے و
حرکتی در پیش نہ آرند وکاروبار چوتھہ وہرچہ متعلق آنست
مطابق دستور مستمره جاری دارند اما درخواست کرده میشود
کہ آن عوالی نشان علی الخصوص بچوتھہ بندر مبارک حکم اصدار
فرمایند کہ مشار الیہ در دیگر مقدمات بجز تعلقہ خود مداخلت نکنند
ومطابق چوتھہ ہائے سابق اوضاع خود بہ ظہور . . . . . درپیش
آوردن قانونات جدید در تعلقہ خود جرأت نہ نمایند- عوالی
نشان بہ سبب آنچہ کہ مخلص درین باب بہ سردار بندر
مبارک مرقوم نمود انشاء اللہ تعالیٰ در عنقریب جواب
آن خواہد رسید مترصد است کہ شکوه وشکایت از طرفین
مندفع خواہد گردید- زیاده بجز شوق ازدیاد مواد محبت چہ
ترقیم رود- ایام بہجت وشادمانی مدام باد برب العباد

The 24 octo 1785,

R. A. H.

R. H. Boddam,

مطابق ہیجدھم شہر شوال ۱۱۹۹ھ

Thomas Day,

رقعہ ۵۹

بتاریخ ۱۴ر اکتوبر ۱۷۸۵ء

انشاء اللہ تعالیٰ - بگرامی مطالعہ ذی شان منیع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنت پردھان دام اقبالہ موصول باد۔
چہارم محرم الحرام سنہ ۱۲۰۰ھ رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہموارہ بر روئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادھو راؤ نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد۔
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المبانی بہجت مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ مفاوضہ خلت معاوضہ درحین بہین چہرہ وصول کشود و آنچہ کہ درباب نواب

ادام اللہ اقبالہ - بگذرد

زینت بخش وسادہ امارت ونامداری زینت افزائے
مسند ابہت وکامگاری ادام اللہ اقبالہ

صاحب رفیع الدرجت عظیم المنزلت مشفق مہربان عالی
شان مظہر لطف بیکران بعد ابراز مراسم خلوصیت ونیاز
کہ شیوہ عقیدت منداں صداقت طراز است مبرہن رائے
بیضا ضیاء گردانیدہ می آید کہ عنایت نامہ گرامی رسید کیفیت
بوضوح انجامید زینت نگارش یافتہ بود کہ کارپردازان
بندگان عالی نوابصاحب در ادائے وجہ لوازم کانتہ
روغن زرد بابت چوتھ سرکار عالی وقت ہا بعمل می
آرند دریں معنی چوتھ سرکار آن مہربان بحضور این
جانب ظاہر نکردہ و معلوم شدہ کہ کارپردازان نواب
صاحب درادائے آن موافق معمول بوجہی قاصر ہستند۔
فی الحال اگر قصورے دران راہ خواہد یافت وآدمان سرکار
سامی بہ این جانب اطلاع خواہند کرد۔ البتہ تاکید کردہ
خواہد شد - چون فیمابین سرکار گرامی واقبال پناہ کونہی
انگاشتہ جدائیہا نیست ہموارہ بصدور شفقت نامجات
مورد الطاف می شدہ باشد زیادہ چہ متصدع شود
مراتب دولت واقبال روزافزون باد
تحریر فی التاریخ بست وششم ماہ اگست ۱۸۸۵ء

مہادھورراؤنارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المبار محبت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ رفعت نشان سید نورالدین
حسین خان در کچہوڑ شنیدنے براین دوستدار اظہار نمودند
کہ شوق آن جناب براین طیر بسیار است نظر بران در یک ولا
قفس تیار نمودہ ہمراہ مردمان سرکار سامی ارسال داشتہ
است توقع کہ آنرا پسند فرمایند تا باعث فرحت خاطر
اخلاص مظاہر خواہد گردید زیادہ بجز شوق ازدیاد مواد
محبت چہ ترقیم رود۔ ایام بہجت و شادمانی مدام باد
برب العباد

To, The Peshwa,
Bombay, 18 AUGUST, 1785,
R. H. Boddam.

رقعہ ۵

بتاریخ ۲۶ راگست ۱۷۸۵ء

بتاریخ ۲۵ ر ذیقعد ۱۱۹۹ھ
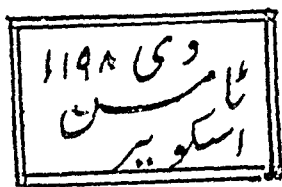
بنظر مبارک صاحب رفیع الدرجت عظیم المنزلت مشفق مہربان
والاشان مظہر لطف بیکران مادھوراو پنڈت پردہان صاحب

رفافت وحسن سلوک سرکارین پردازد
زیاده بجز شوق اند یاد مواد محبت چه ترقیم پردد
ایام بہجت وشادمانی مدام باد
بربّ العباد

R, H, Boddam,
To. Nana Furnavese, Bombay,
17 Th July, 1785,

رقعہ ۵۶

بتاریخ ۱۸ر اگست ۱۷۸۵ء

رفعت وعوالی مرتبت مہربان دوستان سکھا رام
پنڈت صاحب سلمہ اللہ تعالی

۲۴ر شہر ذیقعد ۱۱۹۹ھ

ابواب بہجت وکامرانی واسباب مسرت وشادمانی
برروے روزگار خجستہ آثار ذیشان منبع المکان صاحب
مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامع حسنات ستودہ
صفات صاحب حشمت وشوکت پیشوا صاحب اعظم سوالی

انشاء الله تعالی بگرامی مطالعه شهامت وبسالت
پناه شوکت و جلادت دستگاه ذی شان منیع المکان خصوصیت
واخلاص توامان بالاجی پنڈت جیو سلمه الله موصول باد
رمضان سنه ۱۱۹۹ هجری

شهامت وبسالت پناه شوکت و جلادت دستگاه
ذی شان منیع المکان خصوصیت واخلاص توامان سلمه الله تعالی
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت کثیر الفرحت مکشوف
رائے مهر انجلائے می گرداند که مفاوضه خلت معاوضه محرره
بست وچهارم رجب المرجب درخوشترین زمان موصول
گردید وچند روز است که قبیمه رفعت نشان مسٹر مالٹ
باین مخلص نرسیده فلهذا دوستداررا معلوم نمی شود
که کے رفعت نشان مذکور به پونه خواهند آمد اما بمجرد رسیدن
خبر که رفعت پناه موصوف بنا بر آمدن دربار سامی در راه
اند فی الفور به اطلاع آن خواهد پرداخت و عزت آثار
رنچهوڑ شیونے چند مذکورات مطابق حکم آن عوالی
نشان اظهار نمود جوابش به مومی الیه داده شده نزد
که مشار الیه آن را ابلا اشتباه برائے مطالعه آن
جلادت دستگاه خواهد فرستاده وآن شهامت
پناه یقین تصور فرمایند که مرکوز خاطر دوستدار مصروف
براین است که به اجتهاد تمام خود دراز دیاد

رپنچهو رکرشین شیونے بہ آن عوالی نشان عیان خواہند
ساخت توقع کہ آن شہامت پناہ چنان تصور نہ نمایند کہ
بہ سبب ابطال و محو این دستور قدرے صورت نقص در
اخلاص طرفین واقع خواہد شد عوالی نشانا جائیکہ ارتباط
اخلاص دلی در پیش است بنابر ازدیاد آن حاجت
مبادلت نذر چیست و ازین مخلص بنابر پاس مروت
اتحاد فیما بین سر مو قصوری بہ عمل نخواہد آمد و رپنچهوڑ
شیونے بعد آمدن بندر معمورہ چنا مستولی مرض شد کہ
یک بار رہ جہت ملاقات آمد تو تمامی مذکورات مطابق
حکم اظہار نمود جواب آنہا متعاقب فرستادہ خواہد شد
زیادہ بجز شوق ازدیاد مواد محبت و وداد چہ ترقیم رود۔
ایام بہجت و شادمانی مدام باد ۔

R.H, Boddam,
To, Nana Furnavese Bombay,
13 th July, 1785,

رقعہ ۵۶

بتاریخ ۱۷ جولائی ۱۷۸۵ء

تاریخ ۱۸ شعبان سنہ ۱۱۹۹ھ رسید بمقام

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذی شان منیع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم سوائی مادھو راؤ نارائین پنت پردھان دام شفقتہٗ موصول باد

محررہ ۱۱ ماہ شوال سنہ ۱۱۹۹ھ

شہامت و بسالت پناہ شوکت و جلادت دستگاہ ذی شان منیع المکان خصوصیت و اخلاص توامان سلمہ اللہ تعالیٰ

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلات کثیر الفرحت مکشوف رائے مہر انجلائے می گرداند کہ مفاوضہ خلعت مفاوضہ مع مادہ اسپ و آہو ہمراہ رنچھوڑ کرشن شیونے سمت ترسیل فرمودہ بودند در بہترین زمان و خوشترین آوان موصول گردید و از مشاہدہ آن باعث فرحت خاطر اخلاص مظاہر بہم رسید و مخلص بس آزردہ خاطر گردید کہ اسپ و آہو را استرد نماید دیگر غزالان چند درین جا و چند در اثنائے راہ مردہ نظر بر پاس مراتب صدور فرمان بادشاہ و حکم اقبال نشان کمپنی بہ حکامان و عملداران و نوکران خود بر وجہ دقیق صادر فرمودہ اند کہ بر بہانہ اتہ کسے مایل نذر نہ شوند و نہ گیرند و معنی حکم حضور وکیل سرکار رفعت نشان نور الدین حسین خان و عزت آثار

اقتدار مختار حقیقی است خواست بنده پیش امر بیچاره
آن مهربان بہمہ وجوہ عاقل و دانا وکار روائے عالم و
عالمیان اند لولا کہ دران سود و بہبود دولت واستراحت
خلق اللہ وخوشنودی روح مرحوم مغفور و استحکام امور باشد
دران کوشیدہ سعی یاد دادہ مصروف دارند وراحت بدل
عالم رسانند واز متکلمان دعائے خیر کز عقبش ذکر خیر
زندہ کند نام را گیرند این مخلص صافی نہاد اہست از صفائی
خاطر تسطیر گردید وبہر صینت خداوند نعمت مستقیم بودہ آرزوی
ریاست وحراست براے اطاعت بندگی مفوضہ خویش
ندارد اگر سلوک با خاندان خداوند نعمت ماست بموجب
نوشتجات سابق پرداختہ روانگی اعظم مشار الیہ بر
طبق ارقام حال واستقبال بہ عرصۂ ظہور آرند۔ مخلص
مرہون منت اشفاق یاد دادہ مہربان وصاحبان
پونہ خواہد شد زیادہ چہ مبالغہ نماید - ایام محبت
ومخالصت روز افزون باد

رقعہ ۵۵

تاریخ ۱۳ جولائی ۱۷۸۵ء

معاد دوستان اعظم نانا صاحب والا درجت انگاشته آنچه
مقاصد قلبی و مطالبی لاریبی بلا تصور جدائی خاندان کنفیس
واحد از بزرگان منصور سر گذشت احوال وصیت خداوند
نعمت بهشت منزلت منظر نموده در انتظاری آمد آمد
جواب با صواب از مهربانان والا اقتدار مدت
چهار ماه گذشت و بمثابه روز اول در حصول جواب
بر آمد و آوازه با اختراع نوار شگوفه دیگرگون استماع
یافته خاطر اتحاد ذخایر از فحوائے آن بسیار خرسندگی
حاصل کرد که صورت انجاح امورات دنیا انتظامی برین
مراتب بلیش مخلصان دولت استحکام پذیر شده که
در استعجال روانگی رغبت و عوالی پناه اعظم بھکاجی
پنت صوبه دار بر طبق مرقومه سابق و لاحق خیلی وقفه
و تعویق گرفت زہے خوشی آنچه در مصلحت دانایان
دهر و مشفقان عصر نیکو و پسند تر آمد از جمله خیر و صواب
است چه زهره که انحراف آن کند خنک آنست که گوئے
نیکی برد با وجود بمقتضائے این دانش و فطانت آن
مهربان و اعظم معز الیه متوجه بر فهمایش رونده اینجا شده
و صورت وصیت و نوشتجات یک سو نهاده کرم فرما
شدند بهترین بهتر مقدر عالم استحکام انجاح مرام در قبضه

مستر ہشنن بہادر موصوف کردند منزصد اینکہ مخلص
را بہ طور مستر ہشنن بہادر دانستہ ہموارہ ترقیم و
ترسیل ناصحات مسرور و مبتہج می نمودہ باشند زیادہ
چہ برطراز د ؎

John, Macpherson,

رقعہ ۵۴

بتاریخ ۱۷ ار مئی ۱۷۸۵ء

بگرامی مطالعہ و مبہجہ ابہت وعوالی مرتبت مہربان
دوستان اعظم ہری پنڈت پھڑکے جیو زاد شفقتہ موصولباد
بر شہر حبا دالاول

گلشن حشمت واجلال ریاض دولت و اقبال
مہربان دوستان از ترشحات سحاب مخالصت و
اخلاص ہموارہ سرسبز و خندان باد

بعد اظہار مراتب اشتیاق گرامی ملاقات کثیر المباحجت
مکشوف رائے رزین خرد دوربین گردانیدہ می آید کہ
ذات ستودہ اوصاف حمیدہ وصاف در انجاح
مطالب اینا سر عوام و خواص بہ محامد ذکر خاص مشہور الآفاق
بہ قرب منزلت موصوف صفت و نصفت پیش ملاذ مہربان

گورنر جنرل ۱۱۹۹
بہادر
مسٹر جان مکفرسن

رقعہ ۵۳

بتاریخ ۷ ار اپریل ۱۷۸۵ء

رائے صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت

بتاریخ ہشتم ماہ فروری ۱۷۸۵ء انگریزی مطابق بست و ہفتم
شہر ربیع الاول ۱۱۹۹ھ ہجری نواب صاحب مشفق قدردان
نواب امیر الممالک عماد الدولہ گورنر جنرل مسٹر ہشتن بہادر جلادت
جنگ از بالائے جہاز مسمی برتن استعفائے خدمت گورنر
جنرلی بنگالہ و جائے سکونت خود کہ در نوکری کمپنی میداشتند
نوشتہ فرستادند چنانچہ در دو حکمنامہ سابق یکے در سنہ
سیزدہم دوم در سنہ بست و یکم جلوس شاہ والا گہر بت
برتن مرقوم است کہ ہرگاہ گورنر جنرل بنگالہ فوت خواہد
کرد یا استعفائے خواہد داد یا تغیر خواہد شد و جائے
او خالی خواہد ماند ہر کسے کہ در کونسل درجۂ دویمی از گورنر جنرل
خواہد داشت جانشین گورنر موصوف خواہد گردید چون
بوقت دادن استعفا مسٹر ہشتن بہادر این جانب درجہ
دویمی از او نشان می داشت لہذا نظر بر استحکام مبانی
محبت و وداد فیمابین اطلاع می دہد کہ از تاریخ مرقوم
مخلص گورنر جنرل بنگالہ شد و قسم گورنر جنرلی نمودہ جا...

مذکور تحصیل می کنند فلهذا قاضی معزالیہ بسیار زیر
نقصان وخسارہ می آمد ازانجاکہ قاضی مذکور مردم
عمدہ و دوستدار از عمدگی اوشان نیکو واقف و بیقین
متصور است کہ این ہم ترددتصرفات موضع معلومہ بدون
اطلاع آن صاحب خواہد بود نظر بران بجناب پیشوا صاحب
درخواست کردہ می شود کہ پروانہ جدید مطابق پروانہ معافی
بالاجی راؤ پیشوا صاحب ومہادہو راؤ پیشوا صاحب عنایت
فرمایند وہم حکم تاکید بنام گماشتاران حال و آیندہ بتاکید
تمام و قدغن بلیغ عنایت فرمایند کہ آئندہ نوعی ونحوی موضع
مذکور را تصدیع نہ رسد ومخلص ازین معنی مرہون منت
خواہد گردید و فی الحقیقت در ظہور این امر باعث نیک
نامی و انتشار عدل و انصاف درجہان خواہد بود زیادہ
بجز شوق از دیاد مواد محبت چہ ترقیم رود ایام بہجت
وشادمانی مدام باد ۔ برب العباد

'To, The Peshwa, Madhorao Sowae

24 Dec., 1784, R, H, Bodda. M

Bombay. Ed., C, W, M.,

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباحجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند که چون جبین سکونت
مخلص صادق الوداد در بندر مبارک سورت در خدمت آن
صاحب در باب موضع دیکالو پرگنه سوپا متعلقه سرکار بندر
سورت مرقوم نموده بود که این موضع موجب فرمان قضا جریان
وقت پادشاهی حضرت شاهجهان حواله بزرگان شریعت
پناه قاضی ابوالحسن بنا بر اخراجات درگاه حضرت خواجه
دیوالی صاحب قدس سره بود - چنانچه خواجه مذکور جد
از قاضی ابوالحسن مذکور می شوند و بالاجی راؤ پیشوا صاحب
این عطیهٔ عظمی حضور انور را قبول نموده پروانه معافی
من کل الوجوه صادر فرمودند بفضل الهی موضع مذکور چند
مدت بوجه خوب آبادان گردید - اما گماشتداران سرکار
آنصاحب از راه غیر واجبی بهانه ها پیدا نموده مبلغ سی صد
و پنجاه روپیه سالیانه طلب خود بران موضع داشتند و
وقتیکه این معنی در خدمت مهادو راؤ پیشوا صاحب ظاهر
گردید بازپروانه معافی بنام قاضی ابوالحسن که حال خادم
درگاه اند صادر فرمودند و دستداران [illegible] فت بودن عمل
خود [illegible] دسی ستابق پروانه به عمل آوردند و در تصدیع موضع
مذکور [illegible] شید و به اذیت آن نپرداخت اما وقت عمل
سرکار [illegible] گرامی گماشتداران سرزو رشناهی و وصول موضع

بود بادر روز سویم محرم آن مرسل که داروغه دربار بادشاهی است در بندر بمبئی فروکش شد خلیط بخدمت مربی مرسل است امید که با حصول ملاقات به دو کلمه عنایت و آنچه برائے این بے مصلحت باشد یاد و شاد فرموده باشند ایام دولت و اقبال مدام باد۔
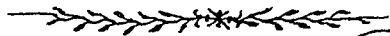
رقعه ۵۲

بتاریخ ۲۴ دسمبر ۱۷۸۴ء

انشاء الله تعالی بگرامی مطالعه ذیشان منیع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مهادو راو نارایین پنت پردهان دام شفقته موصول باد

محرره ۲۴ صفر ۱۲۰۰ھ ہفتم ربیع الاول ۱۲۰۰ھ
بمقام پنڈھرپور رسید

ابواب بهجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی همواره برروئے روزگار خجسته آثار ذی شان منیع المکان صاحب شفیق مهربان سراپا لطف ستوده صفات صاحب حشمت

Bombay.

مهادهو راو نارایین پنت

اختیار می نماید چنانچه در خط فقیر قلمی است که تو نوشته
بودی که به سبب تخالف الفاظ عهدنامه جواب دهی در خدمت
مدار المهام نمی شود لهذا ابرائے تحقیق الفاظ عهد نامه
بصاحب بنگاله خصوصاً در مقدمه قلم دستان هردو سمت
مسطور گردیده و تا آن وقت در تدبیر این امر خطیر
توقف و تعطیل روا خواهد یافت پس توقع از سرکار شما هی
منت هم همین است که تا حصول جواب از ملک شرقیه و به
سد تخریب سیدی موصوف نه پردازند و خلیطه دیگر
از سرکار در مقدمه طلب شتربان صادر گردیده بود
در جواب آن نوشته اند که هر دو سرکار هرگاه واحد
است شتربان معه سپاهی سرکار کمپنی و جواب خلیطه
سرکار سابق روانه نموده ایم فقیر از حامل رقایم تحقیق
نموده که شتربان مذکور و جواب خلیطه سرکار تا حال
پیش فقیر نه رسیده است و جنرال می نویسد که سابق
فرستاده شده این چه طور است حامل خطوط کیست
که روبروئے من پیشتر از روانگی من چهار روز شتربان
از راه بینوبل معه سپاهی سرکار کمپنی روانه گشته است
ظاهراً در تهانه که وطن اوست چیزے وقفه شده باشد
عنقریب برسد دیگر آمدن در باره بادشاهی از روی
اخبار به خدمت عرض شده باشد روز غره آمده

تنجاور بہ خامہ وداد درآمدہ بود مفہوم گردید پیش
ازین تاکید درین باب بہ مردمان تعلقہ از ان خود
دران جا قلمی گردید کہ کسے بہ تعرض و مزاحم خطوط نہ
شوند در خطوط رسائی سرکار آن مہربان دآمدن آنجا
ازکسے تعرض نمی شود وآئندہ نیز ہرگز نہ خواہد شد ہموارہ
بہ ارسال محبت نامجات فرحت سمات مسرور و مبتہج
می نمودہ باشند۔ زیادہ ایام جمعیت وشادمانی مدام باد۔

رقعہ ۱۵

حسین محری
سید نورالدین

بتاریخ ۱۲ر نومبر ۱۷۸۴ء
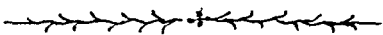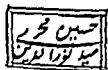
والا قدر بلند مرتبت عالی مقام سلامت

ابادت منزلت مشفق امیدگاہ مخلصان مدارالمہام دایما
بر مسندے کار روائی بعد اظہار مراتب بندگی و نیاز
معروض رائے خورشید ضیاء میگرداند کہ حسب الارشاد
سامی آنچہ در عقل ناقص این ہیچمدان خطور نمودہ بخدمت
جنرال باقبال مع خلیطہ سرکار نوشتہ روانہ نمودہ شود
از انجا کہ سخن شنیدن بیخ دولت واقعہ است وہر قومی را
کہ حق سبحانہٗ تعالیٰ اقبال یاور میگرداند این سبق پسندیدہ ہارا

وکوبنی انگریز باستصواب گورنر جنرل مستر هستن بهادر عماد الدوله و ابلاغ خلعت معه رقم جواهر وصول مبا بهجت شمول نموده ابتهاج پیرائے خاطر اتحاد مآثر گردید کیفیت این است که با آنکه جنار دهن شیورام در شهر جمادی الاول سنه ۱۱۹۹ هجری در پنجاب رسیده از رسیدن خود هیچ آگهی به این مخلص نمود مگر به بست و سیوم شهر محرم الحرام سنه ۱۱۹۹ه خطوط آن مهربان به این دوستدار رسانید مخلص پیش از این به در جواب آنچه طور می نمی ان پرداخت لاچار بعد از وصول بمایق مذکور موهی الیه را طلبیده موجب نه رسانیدن خطوط استفسار نمودیم لاکن موهی الیه عذرهائے لاطائل بزبان آورد و بعد از ان گفته شد که خلعت وغیره آورده شما از طرف آن مهربان روز دیگر مقرر کرده بیارید که تا برسم معمول گرفته شود اما موهی الیه روز هم مقرر نه کرده و از سبب آن نیز خبر نداده از انجاکه دوستی به سرکار آن مهربان وکوبنی انگریز از بس ملحوظ و مرکوز خاطر آلست که تا ابد الله هر قایم باشد بنا بران ظهور قصور جنار دهن رام موجب ملال خاطر گردید و سه روز بعد رسانیدن خطوط آن مهربان خطے از طرف صاحب مهربان مادهو راؤ سداشیوه رسانید چنانچه جواب ایشان نیز به تسطیر آمد آنچه در ماده تعرض و ممانعت خطوط راجه

یافته است و باز مندرج است که دوستان و دشمنان
سرکارین شریک طرفین اند و مخلص را با سرکار گرامی
عین آرزو دست که روز بروز افزونی مواد محبت گردد و
منتظر است که موافق خاطرخواه مخلص جواب با صواب به
راقم بزودی ارسال می نموده باشند که ازان بظهور
خواهد پیوست که مافی الضمیر آنصاحب هم مصروف بریگانگت
و یک جهتی است زیاده بجز شوق ازدیاد مواد محبت
چه ترقیم رود ؎ ایام بهجت و شادمانی مدام باد

To The Peshwa Bombay, 18 Oct 1784

ED. C.W.M. R.H.Boddam,

رقعه ۵۰

بتاریخ ۱۷ نومبر ۱۷۸۴ع
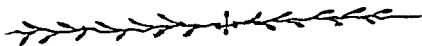
راو صاحب مهربان قدردان کرمفرمای مخلصان زینت پردازان سلمه الله تعالیٰ
بعد از اظهار اشتیاق مواصلت کثیر المسرت مشهود رای نمودد
اقتضای نموده می آید و قطعه صحیفه انیقه او دو مشحون مشعر
تحمور دبیری بوصول مکاتبات خلت آیات این طرف با
وصف استقرار دوستی و مصالحت فیما بین سرکار آمهربان

دشمنی در باب این چنین شخصے که اورا بر رضامندی آن مهربان
دروغت قرارداد وساطت گووند سیورام در پناه اقبال نشان
کمپنی بهادر گرفته است و با وجود مخلص هم درباب مشارالیه در
رقیمه خود مرقوم نمود که سیدی عبدالرحیم خان جیو یکی از رفیقان
ومخلصان اقبال نشان کمپنی بهادر اند ضرور می شد که از این
معنی مطلع می نمود فی الحال مخلص توسط خود را در هر باب که صورت
تفاوت با سیدی معزالیه آن صاحب رو بداده باشد
در انفصال آن تقدیم می نماید درین کار آن مهربان یقین خاطر
دارند که مخلص بلا طرفداری واز راه انصاف بنا بر تسلی آن
مهربان وسیدی معزالیه درین امر چنان مایل خواهد شد که
اگر احیاناً از معزالیه صورت تفاوت خلاف سرکار رسانی که بعمل
خواهد آمد بدون بازپرسش به صبر وتحمل آن نخواهد پرداخت
ودیگر مخلص را ضرور و پیر مطلوب است که آن مهربان را اظهار
نماید که نسبت مراتبه حکومت این جانب را نالایق است
هرگاه که سروابسته اقبال نشان کمپنی بهادر را یورش هجوم وحمله به
وقوع رسد در مدد و معاونت اغماض نماید چنانچه موجب
قرارمدار عمل رفعت نشان چارلس کرم لین سرکار گرامی
مدد و امداد مشارالیه لازم وبجا- علی الخصوص درافزاد
مدار حال که در مقام مسال بمعرفت رفعت نشان مهاداجی
سے بهادر به عمل آمده است این صورت تقرر وتصدیق

محرره دوازدهم ماه ربیع الآخر سنه ۱۲۰۰ھ
تاریخ هفدهم جمادی الاول سنه ۱۲۰۰ھ در لشکر مقام متعلقه دریای
در پونه روز سه شنبه رسیده   کناره کشنا رسید

ابواب بهجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
همواره بر روی روزگار خجسته آثار ذیشان منیع المکان
صاحب مشفق مهربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات
ستوده صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
مهادهجور اؤ نارائن بینت پردهان کشاده و آماده باد۔
بعد تمنای دریافت سامی مواصلت وافی المباهجت
مکشوف رای مهر انجلای میگرداند که در رقیمهٔ الوداد محرره
پنجم ماه ذیقعد تمامی ماجرای راجوری بر وداد آن وقت
مرقوم رفته اما تا حال از کمال توجه بجواب مسرور نفرمودند
درین اثنا باز سیدی عبدالرحیم خان حیوانسر نو بمقتضای
مربوط اخلاص دیو ستگی اقبال نشان کمپنی بهادر که از قدیم است
درخواست مدد معاونت دوستداره نمودند و از بعضی اطراف
مخلص را هم مفهوم گردید که افواج سرکار گرامی در سرحد ملک
سیدی عبدالرحیم خان از خیال مخاصمت روانه می شوند
اما مخلص بریں اعتبار ندارد چراکه مخلص را یقین متصور که
بنا بر بودن خلوص اخلاص آن مهربان با اقبال نشان کمپنی
بهادر در راجو به آخر رقیمه دوستدار قبل از تردد خلاف راه

و باصره بصیرت مشهود است که آنچه از کتم عدم
به وجود می آید از ملاء وجود باز به عدم می رود
به ارادهٔ متکفل نظام کل است خموشیدن به از
خروشیدن است و آرمیدن به از جوشیدن درین
صورت بغیر از رضا بقضای الٰهی و تسلیم بتقدیر ازلی
مسلکی قویم و منهجی مستقیم نیست باید که آن عوالی نشان
نیز راه مصابرت پیش گرفته و از ارادهٔ خود گذشته
با ارادهٔ الٰهی سازند زیاده بجز شوق ازدیاد محبت و وداد
چه ترقیم رود - ایام بهجت و شادمانی مدام باد

To Babaji Rao, Pandit, Madarulmham
Bombay, 4 October 1784 E, C, W, M,
R, H, BODDAM,

ENGLE, IND, COMP

هو المنان

رقعهٔ ۹۴

بتاریخ ۱۸ اکتوبر ۱۷۸۴ء

انشاء الله تعالی به گرامی مطالعه ذیشان منیع المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مهادهو راو
نارائن پنت پردهان شگفته موصول باد -

مکشوف رای مهر انجلای میگرداند که چون گلدستهٔ بزم
و محفل نشاط ناگهان ازین جهان فانی و خاکدان ظلمانی
رخت اقامت بربست و قالب عنصری او در هم شکست
و سلوک براهی که همه را ناگزیر است اختیار نموده و
بحجابات خفا و نقاب عدم مختفی و محتجب گردید بمقتضای
بشریت لابد که ازین واقعهٔ جانفرسای و حادثهٔ اندوه
افزای عیش محافل سپهر مشاکل منغص و مکدر شده
و خاطر محبت مظاهر غبار آلوده گردیده باشد افسوس
هزار افسوس که بادهٔ این خمخانه دُرد آلود است و نبات
شکرستان هلاهل اندود عالم سرابیست تشنه فریب و منزلیست
پر فراز و نشیب مستی این بزم را در پی خمار است
و عافیت این سودا در سر بخاری کدام دل که ازین
واقعه جگر خون نیست کدام دیده کزین حادثه جگرگون
نیست این تودهٔ خاک گذشتنی و گذاشتنی است
و این تیره مغاک پر کردنی و انباشتنی و پیوندهای همه
بریدنیست و خون نابه‌های همه کشیدنی از جدائی ظاهری
آن عدیم المثال آثار تالم و تحسر عظیم در شهرستان باطن
راه یافته که عبارت در تعبیر و تفسیر آنحال کوتاه است
و اشارت نیز بصد کوتاهی عذر خواه لاکن بدیدهٔ سریرت

پیشوا صاحب بوقت حاجت ورود اد این چنین ضروریات توجہ فرمودہ اند نظر بر مراتبہ اخلاص طرفین وشیفۂ حسن مہر نظر آنجناب بیقین خاطر است کہ حال ہم در این امر از سرکار شریف حرکتے در پیش نخواہد رسید زیادہ بجز شوق از دیاد وداد واستحاد چہ ترقیم رود ایام بہجت وشادمانی روز بروز در تزاید باد برب العباد۔
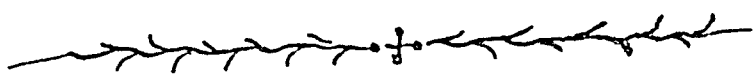
محررہ بست وپنجم ماہ رمضان المبارک سنہ ۱۱۹۸ھ

(ہوالمنان)

رقم ۸/۴

راہین بابہ رب باپو قدم

تاریخ ۱۴ ماہ اکتوبر سنہ ۱۷۸۴ع

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ شہامت وبسالت پناہ شوکت وجلادت دستگاہ ذی شان منیع المکان خصوصیت واخلاص توامان بالاجی پنڈت جیو سلمہ

محررہ ۱۷ ار شہر ذیقعد سنہ ۱۱۹۸ھ

شہامت وبسالت پناہ شوکت وجلادت دستگاہ ذی شان منیع المکان خصوصیت واخلاص توامان

سلمہ اللہ تعالیٰ
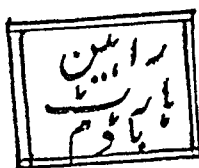
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت کثیر الفرحت

بہرا ندوزخواہند کرد وخطبیکہ قبل ازین مرقوم بود خواہند
گذرانید دریولا خطے از چوتھہ آن جناب بنام مخلص
آمدہ بود نقل آن دربین رقیمۂ الوداد ملفوف ومرسول
خدمت گرامی است چون شکوہ وشکایت نوکر سرکار صاحب
پیدوسندار ضرور گردید از روے آن باعث نگرانی خاطر
افزود اما بعد ملاحظہ ومطالعہ نقل مرسلہ بجائے خود منظور
خواہند فرمود کہ باعث ناخوشی اینجانب بطرح محرّرد
مضمون مرقومہ خط بجا است این مقدمہ را قریب ۲۰ سال
گذشت کہ بحین بودن تعلقہ حکومت بندر مبارک سورت
بصلاح نواب بندر مبارک بہ تجویز خوب بعد تامل بسیار
استفسار این مقدمہ فرمودہ وبہ سراغ تحقیقات کہ سابقاً از
پیشوا صاحب مہادو راؤ وداماجی راؤ گایکوار مرحوم قضیہ
مفروغ شدہ اند نپرداخت وانہ حقیقت آنخوب واقف
شدہ این مقدمہ را فیصل نمودہ است ودرہر مقدمہ رضامندے
ہردوطرف معدوم طرفیکہ درعدم رضامندیست اگر بوساطت
وتوسل شخصے دیگر تحریص وترغیب محنت وتکلیف صاحب
حکومت خواہند کرد مجوز درہم وبرہم زدگی حکومت خواہد
گردید وباستفسار باز قضیہ مفروغہ ہیچ یک دستور العمل
صاحب حکومت قایم نخواہد ماند دیگر قادری نامی نواب بابت

حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم ما دهوراؤ نارایین
پنت پردهان دام شفقته موصول باد

دوم رمضان ۱۱۹۵ھ رسید

ابواب بهجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
همواره بر روئے روزگار خجسته آثار ذیشان منیع المکان صاحب
مشفق مهربان سراپا لطف والاحسان مجامعه حسنات ستوده
صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مهادهوراؤنارایین
پنت پردهان کشاده و آماده باد!

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلات وافی المباهجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر میگرداند که مفاوضه لطف معاوضه
چهره وصول نمود در باب رخصت شدن رفعت پناه سیادت
و نجابت دستگاه سید نورالدین حسین خان از پونه تفصیل تحریف
که مرقوم نموده بودند بوضوح پیوست منظور نظر مخلص اینکه اصلاً
در رجوع نمودن رقیمه مرسله هم چیزے کم و بیش صورت بوقوع
آمده باشد از اینجاکه از قدیم مرکوز خاطر و حال هم مطمح نظر همین که
آنچه اخلاص و اتحاد درمیانست بانضباط روزافزونی
آن پردازد از روئے نوشته سامی باعث فرحت خاطر و براد
که ما فی الضمیر حسب خاطر خواه به عمل خواهد رسید دریں روز مطابق
ایماءِ گرامی خان موصوف را روانه نموده است مستفید خدمت
صاحب شده بگذارش مطالبات مصادقت دوستدار خود را

خاطر کہ آنچہ درحق معتمدی سرکار ازین ماجرات ناشائستہ
روداده است بے حکم آنجناب وہم بدون اطلاع مدارالمہام
کہ در لشکر تشریف داشتہ اند خواہد بود بنابران درخواست
خدمت صاحب اینکہ بعد وصول این رقیمۃ الشوق حکم
تاکید و قدغن بلیغ بنام کارپردازان پونہ شرف اصدار
فرمایند کہ در آئندہ نوعی و نحوی خللے و حرکتے درحق آدم
سرکار بہ عمل نیارند و مجوز سخن بیجا نشوند اگر مرضی
صاحب درماندن آدم سرکار در پونہ نباشد پس باید
کہ دوستدار را ازین معنی مطلع نمایند تا کہ مخلص قاعدہ
سرکار صاحب را دستور العمل منظور کردہ بران عمل نماید
زیادہ بجز شوق از دیاد مواد مودت چہ ترقیم رود۔

ایام بہجت وشادمانی روز بروز تزاید باد بجہۃ العباد

To The Peshwa Bombay, 29th April,
ED, R, H, Boddam, 1784.

ہوالمنان
رقعہ ۶۴

بتاریخ ۲۳ جون ۱۷۸۴ء

انشاء اللہ تعالی بگرامی مطالعہ ذیشان منیع المکان صاحب

پیشوا صاحب باشد نظر برایام گرما نزدیک رسیدن فصل
باران که به عجلتاً مدار المهام باشکر از کثرت اشتغال
امورات متعلقه مهمات فراغ یافته مراجعت در پونه
خواهند کرد و بفراغ خاطر به اشتغال امورات سرکار خواهند
پرداخت در ان وقت مستفید خدمت شده بجواب و
سوال مرجوعه سرکار پردازد حکم شد که در پونه به مانند
ملحوظ خاطر دوستدار این بود که در پونه سکونت گرفته
باشد دیروز خطے خان موصوف رسید آنروے آن
چنان معلوم می شود که بیرون خان موصوف در لشکر می روند
کارپردازان پونه بخان موصوف تاکید نمودند که بمبئی برود
بقیمه الوداد که همراه خان موصوف سمت ترسیل یافته است
پس عجیب و غریب می نماید از انجا که بمقتضائے حسن اتفاق
ارتباط مرکوز خاطر دوستدار برافزولی اخلاص و ازدیاد
اتحاد است ازروئے آن چنان دانسته می شود که کارپردازان
پونه سرکار صاحب می خواهند که بالعکس آن به عمل آرند۔
و کدورت خاطر پیدا سازند نظر بر سفارش معتمدے سرکار
که بخدمت صاحب ترقیم یافته و تواضع و مراعات آدمان
سرکار که در ینجا آمده اند از ین مخلص به عمل می آید یقین

ابواب بہجت وکامرانی واسباب مسرت وشادمانی
ہموارہ بر روئے روزگار خجستہ آثار ذی شان منیع
المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ
حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت وشوکت پیشوا
صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنت پردھان کشادہ
وآمادہ باد

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر میگرداند کہ مدت یک ماہ
است کہ بنظر برازدیاد مراتب اتحاد کہ در عنقریب فیما بین
ہر دو سرکار زینت استحکام پذیرفتہ است سیادت و
نجابت نشان سید نور الدین حسین خان نامی مرد نجیب و
مزاج دان معتمد خود را در آنجا روانہ نمودہ است
چنانچہ رسم قدیمی است کہ وکیل سرکار در آنجا می باشد و
حال وکیل سرکار صاحب ہم در ینجا حاضر و موجود از وقتیکہ
وکیل مذکور در ینجا آمدہ ماندہ است غور و رعایت او
حتی المقدور در عمل می آید خلاصہ خاطر اینکہ داشتہ شود
ومشہور گردد کہ در میان ہر دو سرکار محبت و یگانگت قلبی
است وخان موصوف بعد رسیدن پونہ ظاہر نمودند کہ مدار المہام
معہ لشکر آنجناب بیرون تشریف فرمودہ اند و حکم از مخلص
درخواست نمودہ بودند کہ بندہ در لشکر رود یا ستغید خود

لهذا

فرمایند حصول ملاقات نماید به آن وقت در پونه اقامت
کنند همین کیفیت به راؤ صاحب امرت راؤ صاحب ظاهر
کردم فرمودند که شما به طرف مبنیٔ کوچ کنید هرگاه نانا
صاحب خواهند آمد شما باز خواهید آمد به دست داد!
بهائی این پیغام رسید رقم رقعه به این مضمون نوشته
بد رسید کیفیت همین رقعه است صبحدم کوچ بکنید ـ انشا
الله تعالی این وقت شب بسیار رفته الست صبح کوچ خواهم
کرد برائے اطلاع نوشته فرستادم زیاده عمر و دولت باد
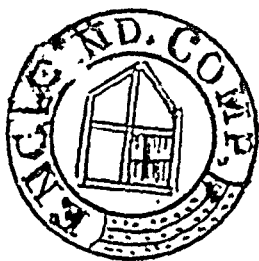
هو الغنی
رقعه ۴۵

بتاریخ ۲۹ ر اپریل ۱۷۸۹ع

انشاء الله تعالی بگرامی مطالعه ذیشان رفیع المکان صاحب حشمت
و شوکت پیشوا صاحب اعظم مادهوراؤ نارائن پنت پردهان دام
شفقته موصول باد از جانب جنرال رابرٹ ابر کرمبے

تاریخ ۵ ر جمادی الاوّل ۱۲۰۴ھ

تاریخ ۱۱ از شهر جمادی الاول ۱۲۰۴ رسید

جیوا اطلاع دادہ اوشان فرمودند کہ بالفعل ہمین وقت
کوچ بہ طرف مبنئی بکنید ہرگاہ لشکر خواہد آمد باز خواہند
رسید چنانچہ موافق حکم ایشان کوچ کردہ شد بنا بر
اطلاع بخدمت نوشتہ امروز باز آن سوار مذ تنہا قریب
دہ نبھورہ مقام است فردا بیشتر خواہد شد عنقریب
بہ بمبئی انشاء اللہ تعالی نزد جنرال صاحب رسیدہ خواہد شد

رقعہ ۴۴

تاریخ ۲۸ اپریل ۱۸۴۲ء

انشاء اللہ تعالی بخدمت فیضدرجت والاقدر بلند مرتبت
مدار المہام نانا صاحب معزز بجہ ۱۶ جمادی الثانی ۱۲۵۸ھ رسید
والاقدر بلند مرتبت عالیشان مدار المہام سلامت
پیش ازین عریضہ بخدمت شریف ارسال داشتہ بود در
جواب آن یاد فرمائی معلوم شد تغیر اسباب خود درست
کردو درین مادہ خطے بخدمت جنرال صاحب نوشت
روزیکہ ارادۂ برآمدن لشکر بود جواب رسید نوشتند
کہ بالفعل موسم گرم است ہرگاہ نانا صاحب معاودت

بیماری اسپ سواری وخرید بعضی ضروریات سه چار روز
وقف خواهد شد من بعد برسم زیادہ نہ بادہ کہ
خط فقیر را باید گزرانید و جواب باید گرفت

رقعہ ۳۴

۱۱۸۰ ہجری
سید نور الدین حسین

بتاریخ ۲۷ اپریل سنہ ۸۴ ع
ششم جمادی الثانی سنہ ۱۱۹۸ ھ رسید

والا قدر بلند مرتبت عالی شان سلامت

مدار المہام بعد اظہار مراتب نیاز مندی مشہود رائے خورشید
ضیا باد کہ سابق حقیقت آمدن خود معہ خریطہ برائے سر بینت
صاحب بخدمت شریف معروض داشتہ چنانچہ در جواب
آن یاد فرمائے از طرف آن عالیشان بہ عمل آمدہ چنانچہ
اطلاع ازان بہ طرف مبئی ہم نمودہ جنرال با اقبال
نوشتند کہ بالفعل موسم نہایت گرم است و نانا صاحب
ہم عنقریب معاودت نہ فرمایند دریں صورت انتظار
تشریف فرمودن مدار المہام در پونہ بکار بردہ ہر گاہ
اینطرف رونق افزا شوند از حصول ملاقات مسرت ہا
حاصل نماید چنانچہ تفسیر این مقدمہ بخدمت امرت راو

اینجا دل تنگ بودم انشاء اللہ تعالیٰ عنقریب در خدمت
شریف مشرف می شوم در بعضے ضروریات سہ چہار
روز خواہد کشید خیریت در کار است ایام جمعیت بکام باد۔

رقعہ ۴۲

۱۸ اپریل ۱۷۸۴ھ

بمطالعہ شریف بسیار مہربان کرم فرما گوپال پنڈت صاحب
۲۵ جمادی الاول ۱۱۹۸ھ پنڈھرپور رسید

راؤ صاحب بسیار مہربان کرم گستر سلامت

عنایت نامہ مدار المہام بنام فقیر در جواب رسید موجب فرحت
و مسرت گردید لاکن آن مہربان اتحادے کہ درمیان من و
منشی صاحب یاد برابر است معلوم نداوندو برائے فقیر
ہمیشہ در خط سرکار سر منت رفعت و سیادت نشان القاب
است و خطوط نانا صاحب مکرر پیش من رسنند دوام لفظ
مہربانی می نویسند تعریف آن کرم فرما زبانی تانتیا صاحب
بسیار استماع یافتہ و صاحب را می باید کہ قسمی کہ محبت
و اتحاد ایشان است نیز در مزید حرمت این جانب کوشش
فرمایند کہ مقدمہ خود است عنقریب (در عنقریب) در عرصہ
چند روز بخدمت سامی ملاقات میسر می آمد و اینجا در تنہائی
دل تنگی بود در صحبت محبان خوش خواہد گذشت بہ سبب

و از راه بحر واجبی گرفتگی کشتی مذکور که به ظهور آمده است مالکش زیر بار نقصان می آید زیاده بجز شوق ازدیاد سواد محبت چه ترقیم رود - ایام بهجت و شادمانی مدام باد برب العباد

R. H. BODDAM, 25 Ja, 1784,
To, The Peshwah,

رقعه ۱۴

۱۱۸۶ محمدی
سید نورالدین حسین

بتاریخ ۱۸ ار اپریل ۱۷۸۴ء

انشاء الله تعالی بخدمت شریف والاقدر بلند مرتبت مدارالمهام نانا صاحب معزز باد ـ

ببست و هفتم جمادی الاول ۱۱۹۸ھ بر مقام پنڈھرپور

والاقدر بلند مرتبت سلامت

مدارالمهام عنایت نامه شریف در همین حین ورود خورسندی شمول فرمود آنچه درباب طلب فقیر ارشاد رشاد شده شکرانه یاد فرمائی ادا کرده و مرضی خاصی همین بود که در خدمت شریف حصول مقاصد نماید بلکه

ابواب بہجت وکامرانی واسباب مسرت شادمانی
ہمواره بر روئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامع حسنات
ستوده صفات صاحب حشمت وشوکت پیشوا صاحب اعظم
مہادورا و بنار این بیت پردهان کشاده وآماده باد -
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گردانند که کشتی مہا لکھی مالک
رستم جی جیولوکر اقبال نشان کمپنی بہادر باشنده بندر
مبارک سورت را ازما وآن رفعت نشان گرفتہ در بسے
برد لظر بران دیسال مخلص صادق الوداد در باب خلاصی
کشتی مذکوره بصوبه دارپیئے مرقوم ساخت چنانچہ صوبه دار
موصوف در جوابش مرقوم نمود که کشتی مذکور قولی کہنه دارد
فلهذا ابوداد آن به پرداخت باز دوستدار بصوبه البه
مرقوم ساخت که قولی که در کشتی است البتہ بمقتضائے
فراموشی آمده باشد چراکہ منجملا کش کشتیها بسیار اند
وقولی ہم بسیار دار د صوبه دار مذکور ارقام نمود که بدون
حکم پیشوا صاحب خلاصی آن کرده نخواهد شد بنابران ازین
رفیعة الوداد متصدع می شود که توجه نموده حکم فرمایند - که
کشتی مذکور مع مال محموله اجناس آن حوالہ مالکش گردد

فیصل نشد دوستدار در چند روز از کلکته به سرداری جناب ده
گڈھ که نزدیک کاشی است روانه شده به گڈه مذبور
رسیده سکونت خواهد کرد و همیشه از شنیدن خبر خیریت آن
مهربان خوشی و خورمی حاصل خواهد شد لیکن در باب
امورات دو سرکار همیشه به گورنر جنرال صاحب آن مشفق
خواهند نوشت دوست مستهام علی الدّوام به یاد آن
مهربان مشغول است - زیاده نه باده است

بهجت و کامرانیها مستدام باد

J. UPTON.
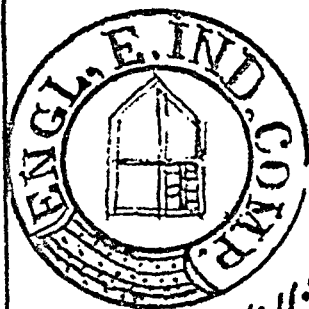
رقعه ۳۴

بتاریخ ۲۵ جنوری ۱۷۸۵ع

انشاء الله تعالیٰ در پونه بگرامی مطالعه ذیشان
منبع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم بهادر راو
نارائن سیت پردهان دام شفقته - روانه ۲۰ ذالحجه
سنه ۱۱۹۹ هجری دوم ذیحجه سنه ۱۱۹۹ هجری رسید

خط مذکور کشیدن صلاح نیک نمی داند و بنده می خواہم
کہ جواب خط شما و جواب خط من ہر دو یکجا ازین جا
ہر دو بہتر است کہ تا کار بزودی شود۔

MONTIGNY.

ہو

رقعہ ۳۹

سنہ ۱۷۸۳ع

بہادر ۱۱۸۹
کرنیل جان اپٹن

بمطالعہ ساطعہ بابو صاحب مشفق بسیار مہربان استظہار
مخلصان بابو سکھارام پنڈت صاحب سلمہ اللہ تعالی موصول باد
بابو صاحب مشفق بسیار مہربان استظہار مخلصان سلامت
بعد شرح اشتیاق مواصلت سراسر مباہجت مکشوف خاطر مہربانی
ماثر گردانیدہ می آید شفقت نامہ مہربانی طراز چہرہ وصول
افروخت از دریافت خیریت مزاج وہاج مسرت و شادمانی
دست داد مہربان من اطلاع جمیع مقدمات بخدمت گورنر
جنرال صاحب و کونسل اعظم نمودہ شد تمامی مطالبات و کیفیات
مفصل دریافتند و گورنر جنرال صاحب بموجب آن بہ آمہربان
خواہند نگاشت بہ تعجب مذکور میکنند کہ تا حال ملک سہ لک

سرکار کمپنی بیرون کنند و در پس پنڈارم در ملک متعلقہ
آن مہربان بروند با وصف اوصاف ذاتی و صفاتی شریف
این چنین حرکت قبیح و نالائق کہ بعمل آمدہ یقین خاطر است
کہ بے اطلاع آن مہربان بود باشد لہذا از روئے انصاف
و راستی گرامی لازم است کہ بہ آنہا سزا دادہ شود۔ و
مردمان را کہ تاراج نمودہ اند راضی سازند دوستدار می
خواست کہ بہ آنہا ہمین طور بہ عمل آرد لیکن مخلص محض راہ
انصاف و واجبی منظور نظر میدارد۔ زیادہ چہ مصدعہ شود
ایام بہجت و کامرانی مدام باد

رقعہ ۸۳

سنہ ۱۷۸۳ع
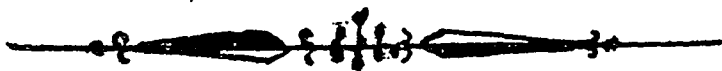
بہ گرامی خدمت راؤ صاحب مشفق مہربان

بعد از سلام معلوم باد کہ امروز ہشت روز شد خط صاحب
بھوسے دادہ شد و این جانب جواب خط مذکور خود نوشتہ
تیار کنانیدم لیکن انتظاری جواب خط آن مہربان بسیار
میکنم و گنپت پنڈت امروز فردا جواب خط مذکور می کشند۔
لہذا جواب خط فرستادن ضرور است بسیار تا چیز در جواب

مودی ساختہ از جناب کبریائے حضرت ایزد بیچون خیریت
دانہ و یاد عمر و ترقی راؤ موصوف و آن صاحب مسانت می
دارد در ینولا از انتقال حیدر علیخان بہ آن مہربان فرصت
دست داد جواب سوال صلح و صلاح کہ معرفت مستر اندرسین
دمہادجی راؤ سندھے بہ میان آمدہ آنرا منظور داشتن چیلے
موقع دبجا چون بجمیع وجوہ در آنچہ کہ بہتری وبہبود طرفین
بہ ظہور میرسد از جانبین بہ عمل آید با وجود کہ این جانب مرد
سپاہی است لیکن بمقتضائے خیر خواہی فیمابین ظاہر
نمودہ می شود چرا کہ دوستدار خواہان نیک نامی است
و نیز اگر اینجانب در خدمت گزاری و حکم برداری آقائے خود
منقصر باشد شایان نیست خوبی و افزایش جاہ و جلال آقائے
خود را بیشتر از ہمہ چیز منظور دارد و از صداقت و صاف
دلی برائے راج و ریاست سامی آنچہ حسن رائے ازین
طرف بوجہ ظہور رسیدہ راستی و درستی آن ازین مرقومہ
بر رائے گرامی ہویدا خواہد شد و باین جانب واجب کہ بہ آن
مہربان اظہار نمودہ شود دو ہزار پنڈارہ آن مہربان در پرگنات
سرکار اقبال پناہ کمپنی انگریز وارد گردیدہ دیرونہ موضعات
پرگنہ ملسرو مہوہ و بارڈولی را تاخت و تاراج کردند۔ معہذا
ازین جانب بہ سواران خود حکم نمود کہ آنہا را از تعلقہ پرگنات

موجب ازدیاد عشرت و انبساط و تسکین خاطر دوستدار
از ۱۱۰۰ افضل آمد۔ زیاده ایام جمعیت و حشمت مستدام باد

C. Morgan,

رقعۂ ۳۷

کرنیل جان پرس ... بہادر ۱۹۷ ...

ہوالغنی
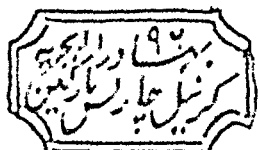
بتاریخ ۲۵ مارچ ۱۷۸۳ء

انشاء اللہ تعالیٰ برائے مطالعہ نانا صاحب مشفق
مہربان توجہ پیرائے مخلصان بالاجی راؤ جنارون سلمہ اللہ تعالیٰ
بست و دوم ربیع الاول ۱۱۹۷ھ

نانا صاحب مشفق مہربان توجہ پیرائے مخلصان سلامت

بعد از گذارش مراتب اشتیاق مواصلت کثیر المباہجت کہ زیادہ
از حوصلہ بیان است مکشوف رائے مہر انجلائے میگرداند
پیشوا زین رقیمہ بعد وصول مکاتبہ شریفہ بہ این دوستدار لازم
بود کہ بہ آن مہربان مراسلہ در ہیجانب ہنگارش آرد۔ لیکن
الحال از غایت خوشی مرقوم می سازد و مبارکباد شادی
کتخدائی راؤ صاحب پنڈت پردھان مادھوراؤ نرائن

جمن مرقوم قلم نمود سمت ترسیل یافتہ چنانچہ در جواب
آن از طرف گرامی به این نمط ورود شده و در بنولا
نیز از طرف راؤ مہربان مہادجی راؤ سندھے خطے
موصول گشتہ کہ جمعیت انگریزی در ضلع بندر سورت
موجود است بر وقت بکار مشورت عمدہ خواہد افتاد
ازین صوب در باب جواب آن و بعضے مراتب از
راہ منصوبہ و مشورت بہ راؤ سندھے قلمی نمودہ
انتظار جواب آن در سیاست بعد وصول جواب
بہ آن مہربان اطلاع کردہ خواہد شد جہت نہضت
فوج انگریزی انقضائے ایام باران در میان
است جواب ہم خواہد رسید متعلق من و درین روزہا
از نوشتہ مستر اندرسین صاحب بہ دریافت رسیدہ
کہ مہادجی راؤ سندھے خطے بنا بر فرستادن دستک
راہداری وغیرہ بآن صاحب ابلاغ داشتہ اند - الحال
ازین سبب متصدعہ می شود کہ درین وقت دستک اہداری
آن صاحب نزد دستدار ارسال فرمایند بہ کوچ فوج
کہ بعد انقضائے بارش در پیش است عارضہ و تاخیر در میان
نخواہد ماند توقع کہ بہ ابلاغ گرامی نامجات معہ مژدہ
حالات مزاج ولہج فرحناک می فرمودہ باشند کہ

توقع کہ آن مہربان نیز بہ ارقام گلدستۂ محبت وداد شاد کام و مسرور میکردہ باشند کہ المکتوب نصف الملاقات است و باعث مزید یک جہتی ہا می شود دیگر آنکہ بنو پنڈت و جارہ سان و جاسوسان و خدمتگارہ ان سرکار کہ ہمراہ بودند تا مقام مذکورہ ہمراہ این جانب حاضر ماندند از اینجا مشار الیہ ہا را مرخص کردہ شد بخدمت خواہند رسید زیادہ چہ نگارش رود۔

D. WATHERSTON.

رقعہ ۳۶

ہو الغنی

سنہ ۱۷۸۲ع

نانا صاحب مشفق مہربان کرمفرمائے محبان سلامت

بعد گذارش عرائض اشتیاق سامی مواصلت کثیر البرکت تمیم المسرت کہ زیادہ از اندازہ بیان است مکشوف رائے تلطف اقتضائے گردانیدہ می آید پیش ازین رقیمہ متضمن درخواست دستک راہداری بہ مہر و دستخط پیشوا صاحب و بہ مہر و دستخط شریف دلبعد انقضائے ایام بارش کوچ نمودن و دستدار معہ فوج انگریزی از ینجا بہ طرف دریائے

رقعہ ۳۵

بستاریخ ۱۷ مارچ ۱۷۸۲ء

پنڈت صاحب بسیار مہربان توجہ فرمائے مخلصان سلامت

بعد شرح شوق سامی مواصلت بہ مدعا می پردازد از نزد آن مہربان رخصت شدہ امروز کہ تاریخ دوم شہر ربیع الثانی ۱۱۹۶ھ روز شنبہ است بہ فضل الٰہی بخیریت و خوشی خاطر طی مسافت نمودہ در بندر ہنویلی رسیدہ شد و ہمانوقت بہ سواری کشتی در بندر بمبئی رفتہ بہ ملاقات جرنیل گادر صاحب سرور دل حاصل میکند و خطوط آن مہربان ملاحظہ کردیدہ درجواب آن شوق نامجات نویسانیدہ روانہ می نماید و اظہار حسن خوبہائے و اتحاد آن معدن لطف کہ منظور خاطر است بوجہ احسن و آئین خوب کردہ خواہد شد۔ انشاء اللہ تعالیٰ امید قوی ہست کہ آنچہ ارادہ طرفین منظور است حسب المدعا بہ ظہور خواہد آمد و روز بہ روز بناءِ دوستی و اخلاص فیما بین استحکام و ترقی خواہد یافت دیگر آنکہ چون ہمیشہ ازین طرف ابواب رسل و رسایل متضمن احوالات مفصل مفتوح خواہد بود

نیز از گلولہ توپ کشتہ می شود و نواب شکستہ فاش خوردہ
اینقدر معلوم شد کہ در حضور معروض داشت و آئندہ
فدوی امیدوار حکم منتظر ہستم بہر طور کہ حکم عالی صادر گردد
بر طبق آن بہ عمل رود واجب بود عرض رسانید۔

رقعہ ۳۴

سنہ ۱۷۸۱ء

بہ سامی مطالعہ راؤ صاحب مشفق مہربان مخلصان
سکھارام پنڈت صاحب سلمہ اللہ تعالی موصول باد
روانہ ۱۲ ار شہر ذیحجہ سنہ ۱۱۹۰ھ
بتاریخ ۱۷ ار محرم سنہ ۱۱۹۱ھ رسید روز چہارشنبہ

راؤ صاحب مشفق مہربان مخلصان سلامت
نواب عماد الدولہ مستر ہستنن بہادر جلادت جنگ از بنگالہ
بہ آن مہربان کہ خریطہ ہا فرستادند چنانچہ بہ موجب ایمای
نواب معز الیہ بدست ہرکارہ ہا فرستادہ شد خواہد رسید
زیادہ جمعیت باد۔

وخبر جنگ انگریز کہ ہر چند بسیار غالب آمد و سرداران عمدہ آن
از انگریز برگشتہ شدند بعد از نوشتن عرایض حضور با سوالات
مذکور تصدیق و تکذیب این خبر را نیز فدوی از جرال تحقیق کردم
در جواب گفتند کہ ہنوز گشتہ شدن سرداران حیدر تحقیق خبر
بما نرسیدہ است وکاغذ نیامدہ است از ینجا معلوم
شد کہ آن خبر تحقیق نیست ہر گاہ از لشکر حیدر نزد جرال
کاغذ خواہد رسید دریافت نمودہ مفصل عرض والا خواہد ساخت

رقعہ ۳۲۳

بتاریخ ۲۴ ستمبر ۱۷۸۱ء

مشرف بار

این ہر چہ نیز بحضور فیض گنجور جناب سرکمیت دام اقبالہ
پنجم شوال ۱۱۹۵ ہجریہ رسید

باز عرض حضور عالی آنکہ

از راہ خشکی خبر لشکر حیدر در کواچین رسیدہ است
کہ مستر ہشتن گورنر کلکتہ لشکر برائے کمک کرنیل کوٹ
فرستادہ و مابین حیدر و کرنیل مذکور جنگ عظیم می شود و
پسر نواب حیدر در ان جنگ کشتہ می شود و موسی لالی

این عرض را هم بجناب فیض مآب معلی القاب سرمینت دام اقباله

روانه ۱۲ رمضان روز یکشنبه وقت صبح

پنجم شوال ۱۱۹۵ھ رسید

بانه معروض حضور آنکه بعد از نوشتن عرضی جنرال از بنده گفتند که در حضور سرمینت اطلاع بدهید که اگر سرکار پیشوا از بادشاه ما آشتی فرمایند و اخراجات سولداد بیرنگیش از هر وریاست مرحمت سازند و طلب استمداد نمایند هر آئینه بادشاه ما اعانت خواهد نمود چون بنده سوال جواب اینجا را تفویض نداشت جواب دادم که البته اگر دوستی و اخلاص بادشاه صاحب را منظور خواهد بود سرکار فیض آثار پیشوا هم در یگانگت و اتفاق قصور نخواهند فرمود۔ لاکن بالفعل احتیاج استمداد سرکار دولت الاقتدار پیشوایانه دارند چرا که الحال بسبب منافقه انگریز حکم را و صاحب بر جمیع اعیان و انصار دکن بل در تمام بلاد نافذ شده است که از انگریز بر گردند و فنشون درین جا حاضر گردند یقین تصور فرمایند که از اراده سرمینت سه لک تمشون در رکاب می توانند رسید ازین سبب حاجت به فوج دیگر نیست اکثر این سوال و جواب از فدوی با جنرال میشود

یافتہ وقوت قدرتی بہم رسانیدہ از جاشنت خوری ارادہای
باطل بہ خود راہ دادہ نخوت آراستہ اند اگر چندے
دیگر اغماض چشم پوشی بہ عمل آید استیصال آنہان مشکل
خواہد شد اجمال نقشہ کہ تقرر یافتہ بسیار موقع و بجا
یقین حاصل کہ درین نقشہ متجوزہ انشاء اللہ تعالیٰ خاطر
خواہ تنبہ مخالفان بہ عرصہ ظہور خواہد آمد بفضلہ پیش
نہاد خاطر مبارک بندگان حضرت را در ہمہ حال متوجہ احوال
خیر مآل و در ترقی و انتظام مہام سرکار پنڈت پردھان
کہ طرفین واحد است بران مصروف متصور گردد بہ ہیچ
وجہ جدائی و مغائرت ملحوظ نشود و مخلص خیرخواہ سرکار
پنڈت پیردھانست بعضے مراتب از جیواجی پنڈت
گذارش نمودہ بہ اطلاع آن مہربان خواہند پرداخت
مخلص را یکے از مخلصان خود متصور نمودہ از مسرت
نامجات یاد آوریہا باید بود۔ زیادہ چہ برطرازد۔
ایام جمعیت و شادمانی بکام باد

رقعہ ۲ سطر

سنہ ۱۷۸۱ع

رتن بن
برہمن سعد اللہ
خان ۱۱۸۲

پنڈت صاحب مشفق مہربان مخلصان سلامت

مہنا وصنہ مسرت طراز متضمن اینکہ عنایبن بندگان
حضرت جناب عالی و پنڈت پردھان واحدیت ہاست
بوجھی جدائی و مغائرت نیست وازین ہم صلاح و مشورت
و عزم و تدبیر واحد در ملک دکن ریاست بندگانجناب والا
و پنڈت پردھان ہردو عمدہ و معتبر باوجود این درین
زمان انگریزان دریا باش مرتکب گستاخیہا شدہ ارادہای
باطل در دل میدارند بندگان جناب والا نفقنفہ مشورت
بہ تنبیہ آنہان تجویز ساختہ بہ آن صوب ارشاد فرمودند
حسب الارشاد فیض مواد از مودھاجی بھونسلہ و حیدر
علیخان اتفاق یکدلی نمودہ در تنبیہ مخالفان شریک شامل
گردانید در اندک ایام سرداران عالیشان با فوج و سرانجام
در ضلع گجرات روانہ خواہند شد و فوج بھونسلہ مسطور
در نواح بنگالہ نمود خواہد گشت و حیدر علیخان با جمعیت
شائستہ بہ سمت چناپٹن خواہد رفت موصول گشت
فراوان بہجت و شادمانی گردانید فی الواقع درین ملک
دکن سوای جناب بندگانحضرت و پنڈت پردھان
ریاست دیگر نیست نصارا از چند مدت شیوہ ریعلینی
را از دست دادہ بوجوہات چند از چند لذت ملک کرورہا

در آن معروف باشد - چنانچه پیش ازین شروط دوستی
دائمی کمپنی و قوم انگریز ترقیم یافته است در صورت عدم
قبول ایشان مالاچار گشته ہر چہ بنابران بوقوع خواہد آمد
حرف بہ ما نخواہد بود لیکن یقین خاطر این جانب است
کہ آن مہربان نظر بر مناسبت و منصفی شروط مطلوبہ
نمودہ بخوشی خاطر قبول خواہند کرد و از کرنیل گادر صاحب
عہدنامہ شروط مسطور بعمل خواہند آورد ہر آئینہ این
معنی موجب تجدید و آراستگی و استحکامی دائمی دوستی و
اتحاد فیمابین پیشوا و کمپنی و قوم انگریز و باعث نیکنامی
آن مہربان خواہد بود۔

زیادہ چہ برطرازد۔

رقعہ ۳۱

۱۷۸۰ء

بمطالعہ ساطعہ پنڈت صاحب مشفق مہربان مخلصان
سلمہ اللہ تعالیٰ - موصول باد
روانہ ہشتم ربیع الاول ۱۱۹۴ھ
بتاریخ ۲۱ ربیع الاول ۱۱۹۴ھ

برائے ساختن قول قرار از رؤسائے ہندوستان نمیداشت
چنانچہ اطلاع این معنی در وقت فرستادن کرنیل اپٹن صاحب
علانیہ براں مہربان وغیرہ کارپردازان داده شده
والا نہ در صورتیکہ گورنر کونسل بمبئی این قسم اختیار میداشتند
فرستادن کرنیل مسطور بنابر موقوفی قول قرار ساختۂ آنہا
از رگھناتھ راؤ ومقرر کردن عہد نامہ از طرف این سرکار
کہ در تمامی متعلقات کمپنی در ہندوستان محض اختیار درین
چنین باب میدارند احتیاجے ومناسبت نبود درچنین صورت
لازم ومناسب بود کہ قول قرار ساختۂ آنہا بحال ومستحکم
باشند امّا در ماجرائے حال ظاہراً سرداران کہ نام خود
بر کاغذ گذرانیده ایشان بمقام تلیگانون بمندرج ساختہ
اند اصلاً اختیار این معنی از گورنر وکونسل بمبئی نمیداشتند
درینصورت ہا قول قرار مذکور بہیچ وجہ لایق ومناسب
منظوری نتوانست شد وبالفعل این جانب مکرر بقلم می آرد
کہ عہد نامہ مسطور بہیچ وجہ قبول نیست کہ در اصل باطل و
نامنظور محض است وآن مہربان درین معنی دلیل تکرار ندارند
زیراکہ باوصف تصدیق نامنظوری ہم چنین قول قرار بقیمت
آن مرتکب شده اند اظہر من الشمس است کہ خواہش اینجانب
بمصالحہ ہائے رؤسائے ہندوستان ناقایم بودن آنہا

رقعه ۳۰

۱۸۰۹ء

بهادر
عماد الدوله

رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان سلمہ اللہ تعالی
دریں ولا بہ رسیدن افواہ و نو عات آن طرف باآن مہربان
ترقیم ساختہ وانمر کوزات خود دران بابت با ہر قدر اطلاعے
کہ رسیدہ بود مطلع نمود و نیز در مادہ قراریکہ بہ استماع رسیدہ
کہ فیمابین سرداران فوج منبئی و آن مہربان تقرر یافتہ بوجہہ
صاف باآن مہربان اطلاع دادہ کہ قرار مذکور باطل و نامنظور
محض است بعد ترسیل آن خط آن مہربان معہ نقل قولقرار
مذکور وصول گشتہ از ملاحظہ آن و دریافت اینکہ سرداران
فوج منبئی عہدنامہ کہ باعث مضرت تمام حقوق کمپنی و سبکی و
بے حرمتی کلیہ نام انگریز بہ ظہور آوردند نقشہائے کمال عائد
حال گشت ماسوائے آن استجاب تمام تر راہ یافتہ کہ آن مہربان
قرارنامہ از جانب شخصان بے اختیار قبول کردہ نوعے شروط
دران نویسانیدند کہ از قبول آن مردمان کہ نام انگریز
برخود گرفتہ باشد بے حرمتی و بے عزتی برخود اختیار کردہ
اند زیراکہ بہ آن مہربان پوشیدہ نبود کہ سرداران مذکور
بلکہ گورنر و کونسل منبئی کہ آقائے آنہا اند ہیچ اختیار

رقعه ۲۹

کرنیل جان اپٹن
بہادر

سنه ۱۷۷۷ ع
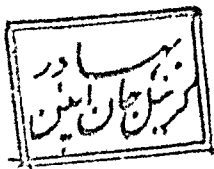
بمطالعه سامی نانا صاحب مشفق بسیار استظهار
مخلصان بالاجی پندت صاحب سلمکم الله تعالی موصول باد

نانا صاحب مشفق بسیار مهربان استظهار مخلصان سلامت

بعد اظهار تمنای مواصلت وافر المسرت که چون اشتیاق گرامی
پایان ندارد و مکشوف ضمیر شمس تخمیر گردانیده می آید الحمد لله
که دیشب خطی از کونسل اعظم کلکته رسید بطوری که در ایام
سابق دلنشین و یقین آن مشفق کرده بود و کونسل موصوف
حسب المدعا و خاطر خواه آنصاحب قبول نمودند مخلص بطریق
مژده بی قیمة الوداد را بزودی مرسل خدمت سراسر مسرت
نموده انشاء الله تعالی در عرصه یک دو روز مفصل مرقوم
خواهد ساخت یا آنکه چون راو صاحب بسیار مهربان مخلصان
ماده‌وراو آپا صاحب تشریف فرمای این شهر خواهند شد
به شرح و بسط بالمشافه گذارش خواهد کرد زیاده زیاده
رست ایام بهجت و شادمانی مدام باد برب العباد

منتہج می ساختہ باشند۔
زیادہ چہ برطرازد ۔

رقعہ ۲۸

۱۷۷۷ء

خصوصیت دستگاہ اخلاص انتساہ لالہ سیوک رام
وکیل مورد الطاف مراحم و الاحسان باشد۔
از پیشگاہ حضور پرنور ایشان بنابر استحکام بنیان
محبت و صفا نزد گورنر جنرل عماد الدولہ مسٹر ہستن جلادت
جنگ بہادر و کونسل کلان بندر کلکتہ فرستادہ شد
باید کہ ایشان جمیع مراتب و مطالب بہ عنوان بہ ہمین
ذہن نشین بہادر معزز و کونسل کلان ساختہ جواب سوال
گذاشت بندر رسالت ورگھناتھ را اُو موافق حکمنامہ درست
نمایند و ساختہ و پرداختہ ایشان در حضور منظور و مقبول
خواہد شد برطبق نوشتہ صدر درین باب ایشان را مختار
نمودہ شد۔ تحریر فی التاریخ ۲۵ ذیحجہ سنہ ۱۱۹۱ ہجری
نقل از خط مختار نامہ بہ مہر سرمینت پنڈت پردھان بنام
لالہ سیوک رام۔ تحریر ۲۵ ذیحجہ

که بر متعلقات کمپنی آنطرف هندوستان در پیش اند
به اطلاع دوستدار رسیده درین صورت لازم و لابد
دانسته جماعت فوج از لشکر این سرکار جهت حفظ و
حراست متعلقات مسطوره فرستاده شده از آن جا
که شاید کوچ جماعت مرقوم از راه بعض متعلقات سرکار
مرهٹه می نوانداقتاد لهذا متصدع می گردد که آن مهربان
نظر بر دوستی طرفین پروانجات به عاملان خود برائے
عدم مزاحمت راه آنها و نیز جهت امداد و اعانت ضروری
روانه نمایند که جماعت مسطوره بفراغت تمام به جائے مقصود
برسد از ینطرف به سردار جماعت مرقوم حکم تاکید بلیغ
رفته است که بهر صورت نهجی سلوک که لایق اتحاد و یکتا
دلی سخففته جانبین بوده باشد به عمل آورند دوستدار
مکرر متصدع می گردد که اراده مضبوط این سرکار همین است
که بلا تفاوت سر مو همان شروط قول و قرار مستحکم باشد
و از ین طرف بهیچ نوع در کالی و استقلالی صلح حتی المقدور
قصور نخواهد رفت یقین که آن مشفق هم این معنی را
هم مرکوز و منظور داشته به پاس آن مصروف خواهند
بود لازمه اتحاد آن است که همواره جوابائے خیریت ها
شعور نموده به ارسال نمایق بهجت علایق مسرور و

متحققه سرکارات طرفین که ازان فوائد جانبین متصور
باشد بعید است یقین که این اشاره بخلافی نوعی حرکات
که ازان هیچ رخنه پیدا نه تواند شد یک مخفی خواهد بود لازم
که این جانب خواهان اخبار اختیار متصور نموده از حالات
خیریت مسرور می ساخته باشند زیاده چه بر طراز د -
مگر آنکه این جانب و صاحبان کونسل در تقدیم شرائط
عهود و قول قرار بلا تجاوز و تفاوت سر مو مضبوط و مستقل
هستم لازم که از انطرف هم مد نظر این معنی توجه باشد۔
زیاده چه نگارد۔
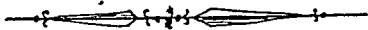
رقعه ۲۷

چارلس واراهیسٹ

۱۷۷۶ع

بمطالعه ساطعه مدار المهام صاحب بسیار مهربان
والا فطرت عالی مکان ذیشان نعقد فرمائے مخلصان
بالاجی مدار المهام صاحب جنارد هن سلمه

بتاریخ ۸ رجمادی الثانی ۱۲۰۰ سنه هجریه
راؤ صاحب مشفق بسیار مهربان مخلصان سلامت
چون در ینولا خبر مفصل و متواتر در ماده ارادت فاسده

رقعہ ۲۶

سنہ ۱۲۲۲ء

رفعت و عوالی مرتبت مہربان دوستان سلامت

دو قطعہ خط آن مہربان یکے متضمن خواہش تمام تر بہ استحکام
رسانیدن شروط قول و قرار و نالشات انگریز بہ تمام
گورنر و کونسل بمبئی دوم مشتمل بر رسیدن سردار فرانسس
در پونہ و مرا[illegible] سلوک بہ اوشان وصول نمودہ بمراتب
مندرجہ مطلع ساخت پیشتر ازین در خط مرقوم ہفتم
شہر شعبان سنہ ۱۹ دربارہ یکے نالشات مرقومہ سلمت تحریر
یافتہ کہ از ان ارادہ مستحکم این سرکار باستقلالی
قول و قرار فیمابین بلا ریب بتصریح دریافت می تواند شد
لہذا انگریز از قیام آن ضرور تصور نہ کردہ جواب این ہمہ
مراتب در خط مسطور حوالہ ساخت قبل ازین رسیدن
خط آن مہربان خبر رسیدن ایلچی فرانسس در پونہ و داخل
بندر متصل بمبئی بنام بردہ و جواب و سوال و قول و قرار
نمودن بہ ایشان نزد این جانب رسیدہ و ازین معنی
تعجب تمام دست گرفت زیرا کہ بہ آن مہربان ظاہر و ہویدا
خواہد بود کہ چنین حرکات از قول و قرار دوستی مستضبط

وحقۂ ملک سمیرپیت دادا صاحب برکرسی راج نشا بند
ہرچہ بخواہند ازما بگیرند و ملک ہم قریب این ضلع در حق مادہ
جی سندھے ہرچہ منظور دادا صاحب گشد بہ اتفاق راجہ ہائے
عملہ می توانند شد و خصوصاً راجہ بوندی و راجہ جسونت سنگہ
وغیرہ سرداران حاضراند و بالفعل پریشان راجہ راگھوداس
ہمراہ راجہ رام سنگہ است و قلعہ گوپال نیز بدست ایشان
است و بالفعل ہشت ہزار سوار ہمراہ دارند و اگر بخواہند
فوج کثیر جمع کنند و مسلح ہائے بسیار در خانہ خود دارند
وایقدر مستعد اند کہ اگر راجہ رام سنگہ و جنابعالی خط
ہندوی برائے دادا صاحب نوشتہ اند و فرمودہ اندکہ
ازانجا جواب فارسی باید نوشت کہ بدست دیگرے افتتاح
نشود و برائے ہمین ہندوی نوشتہ اندکہ دادا صاحب خود
ملاحظہ فرمایند و پس آن مشفق برائے مقدمہ سند نو
جناب عالی فرمودند کہ مرا نوشتن مناسب نیست - شما در
عرضی خود برائے دادا صاحب بنویسید چنانچہ فقیر نوشتہ
است این را گذرانیدہ سوال جواب نمودہ جواب
مرحمت فرمایند۔
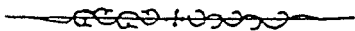
سرهی رسیدند ازین طرف نیز دو جوری پیش ازین روانه
شده و جوری حالا روانه است توقع که آنچه سعی در کار
سرکار باشد دریغ نه فرمایند که در کرسی نشینی این مقدمه
همه برای صاحب است و کارے باید کرد که خطی از بابو
صاحب یا هر که درین ایام پیش باشد و مالک کار باشد
ازاو باید نویسایند که کار جاگیر بدون آمدن نورالدین حسین
خان صورت نخواهد گرفت ایشانرا زود نوشتند در هر صورت
آنچه قرار داد و نوشتند خواهند فیما بین بنده و سامی است
قایم خواهد ماند و اگر تقدیم شخص ثالث درمیان آمد برای
ما خوبی ندارد برای اینکه هرگاه داخل سرکار چیزی شود
از هر جا که باشد مرا بهر صورت نفع خواهد شد اما مقدمه
سامی که در آنجا سفر کرده ایم بالکل صورت می پذیرد پس از
تسلی صاحب دانا و مهربان اند هر چه مناسب باشد به عمل آرند
و برای سببیکه دادا صاحب نیز تاکید برای من باید نوشت
که زود بفرستند - زیاده زیاده به بهاسکر راؤ جی و لاله
فتح چند جی سلام

مکرر آنکه مقدمه راوت جسونت سنگه روبرو
بخدمت گفته شده بود در پیولا ایشان هم خریطه برای بابو
صاحب و سرمینت صاحب فرستاده اند و برای ضلع

از ین طرف در نواح جهانسی رسیده فسادے برپا کرده
اند و این معنی را مخلص بخدمت نوابصاحب وزیر الممالک
بهادر عرض نموده موقوف کرده اند و رود مسرت شمول فرموده
مسرور و مطلع گردانید چنانچه مخلص حسب الترقیم آن صاحب
مشفق تقریب این معنی به عنوان شائسته نموده معلوم کرد
که فیمابین نواب صاحب وزیر الممالک بهادر و آن صاحب مشفق
از قدیم دوستی و یک جهتی منوط و مربوط است و بالفعل هم
نواب صاحب وزیر الممالک موافقت و مرافقت مرکوز میدارند
انشاء الله تعالی در ینولا که مهاراجه پرسوتم سینداوت که رسیده اند
صورت تصفیه مرکل راجیو به عمل خواهد آمد تا دست داد
مواصلت صوری مترصد باد فرمائیها است ۔
زیاده چه ایام بکام باد

حسین ۲۶ محرے ۱۱
سید نور الدین

رقعه ۲۵

سنه ۱۲۷۶ع

بخدمت راؤ صاحب مهربان دوستان منشی نراین راو کشن معزز
راؤ صاحب مهربان دوستان سلامت
مهربانی نامجات مصحوب جوری سرکار رفاهدان النامی مه

بمشارٌ الیہ گفتہ شود بنابران بابوکامت رائنزد آن
مہربان می فرستم ہرچہ کہ گفتنی باشد بہ مشارٌ الیہ بگویند
می خواہم کہ مدام اخلاص و دوستیہا روز افزون شود
عیش و نشاط افزون باد۔

تحریر بست و یکم ماہ مئی ۱۷۷۶ء انگریزی دوم شہر ربیع
الثانی سنہ ۱۱۹۰ ہجریہ

رقعہ ۲۴

جان برسٹو

بتاریخ ۱۶ ماہ جولائی سنہ ۱۷۷۶ء

بگرامی مطالعہ راؤ صاحب مشفق مہربان قدردان
مخلصان سوائی مادھوراؤ پنڈت پردھان سری راجہ
رام پرتھی مکرم بندہ مادہوراؤ ہری پنت پردہان معزز باد
۲۶ رجب سنہ ۱۱۹۰ھ

راؤ صاحب مشفق مہربان قدردان مخلصان سلمہ اللہ تعالی
بعد آرزوے مواصلت کثیر الافادت مکشوف خاطر مہربانی
ذخایر باد۔

دریں ولا لطف نامہ متضمن اینکہ جماعہ نقل نویسان وغیرہ

نوکر کہنہ اوشان بغیر خبر ما نزد او شان آمده باشند -
بیرون خواہند کرد آنہا جنگی نیستند خدمتگاران وغیره
شاگرد پیشہ باشند ملاقات وقت محبوس کرده به اوطان
خود خواہند رفت سلطنہ ازین خبر در خاطر نه دارند نوشته
اند چہار آدم در شہر ہستند ازان بہ مخلص اطلاع نیست
ہرگز بہ آنہا رضائے این خبر نخواہد شد آن مہربان خاطر
شان بدارند کہ ما دعمل ما زینہار قبول نخواہد نمود کہ آنہا
در پناه ما دعمل ما اقامت دارند حکم محکم ما ست کہ آنہا در شہر
سکونت نه نمایند اگر مخفی خواہند آمد در عمل ما معلوم خواہد شد
ہمان وقت آنہا را بیرون خواہم کرد خاطر جمع دارند درین
خبر تفاوت نه خواہد شد بابت فیلان وشتران واسپان
وغیره داد اصاحب نوشته بود ستر کام ہمہ جواب
صاف این معنی بہ آن مہربان داده اند کہ این مال خود
داد اصاحب است ما یان بدون حکم آقائے خود نمی توانم
بہ آن مہربان بدہیم ہرگاه مرضی شما باشد درین باب
بہ آقائے ما یان بنویسند برائے حوالہ نمودن ہر کتاب امروز
چہار روز است کہ بر لکھو پنڈت آدم آن مہربان حکم نوشته
داده ایم یقین است تا این وقت بہ شما خبر شده باشد شما
اطلاع داده اند کہ چند مذکور در قلم نمی آید آدم معتمد بفرستند

رقعہ ۲۳

تاریخ ۱۲ ماہ مئی ۱۸۷۶ء

بمطالعہ منہجہ صاحب مہربان دوستان عالی شان ہری پنت بلال سلمہ اللہ تعالیٰ در آید۔

بتاریخ دوم ربیع الآخر ۱۱۹۰ء

To. Hurry Phurkia,

عنایات الٰہی شامل حال صاحب مہربان دوستان عالیشان باد۔ بعد اظہار مراسم اخلاص مشہود ضمیر منیر میگرداند مفاوضہ مودت طراز وصول نمود مضمونش بپرایہ ایضاح یافت در رووا ربط دوستی کہ معرفت کارنیل اپٹن فیما بین آقائے ما و سرکمینت پنڈت پردھان مربوط شدہ از طرف ما تفاوت راہ نخواہد یافت حکم است و میخواہم کہ اساس دوستیہا ہمیشہ مستحکم باشد اگر اول رقیمہ قلمی میکرد بس خوش می شد اما دیروز اختیار تعلقہ سرداری گرفت کاروبار بدست دوستدار نبود۔ آن مہربان نوشتہ بودند کہ ہزار دو ہزار آدم دادا صاحب در شہر آمدہ این معنی کسے غلط بہ شما ظاہر ساختہ حکم محی دادہ است کہ زیادہ از دوصد آدم پیش دادا صاحب نباشد و آن آدم آدمیان جنگی نیستند۔ بعد ازان چندے آد

آن مہربان بما رسید مضمون ہمگی معلوم شد مضمون خط آخری
کہ در باب پس دادن پرگنات امروز صبح وصول نمود بما معلوم
ہست چونکہ ترجمہ آن نشدہ اختیار سرداران کہ کاریئل اپٹن
را بہ پونہ فرستادند بما معلوم ہست شما و ہر عالم اعتبار نمایند
کہ ما یک چیز نخواہیم کرد کہ سرکار اقبال پناہ کو بمبئی کہ ما نوکری
اوشان میکنیم نقصان خواہد رسید حکم کہ ما متابعت اوشان
میکنم اوشان نخواہند کرد ما قبول نمود بعمل خواہیم آورد بصلح و
دوستی ہمیشہ ما خوش ہستیم و محنت می نمایم کہ این دو چیز
بعمل آید خاطر آن مہربان جمع باشد کہ ما از حکم جید را بصاحب
د کونسل بندر بمبئی اند کہ ہم تفاوت نخواہیم نمود آن مہربان خود
میدانند کہ بسیار سببہا شما از مدت خواستند کہ با کاریئل کپتن
اتفاق کردہ ہمہ کار بغیر یاد کردن ما بمشار الیہ ظاہر بکنند لہذا بہ این
سبب قدرے توقف در کار شما شد - لہذا سہو شما است
سخن انگریزان ہمیشہ ثابت و در دوستی ہموارہ قائم است
اما ایشان نوکر کسے نیستند بنابران کسے جواب و سوال با ایشان
بر طبق آن کہ آقا بر نوکر بکنند نماید ما در ہر وقت مستعد
کہ کار شما بسازیم کہ شما خوش شوند ایام انبساط دوام باد
تحریر دوازدہم ماہ مئی ۱۷۷۶ء انگریزی - بست و سویم
شہر ربیع الاول سنہ ۱۱۹۰ ہجری

خواہش خاطر ما چنین کہ صلح درین ضلع باشد بعنوانیکہ لازم و واجب است

زیادہ چہ ازین تشریح دہد

رقعہ ۲۱

کمینگ ٹامس ۱۱۸۹

تاریخ ۲۲ اپریل ۱۷۷۶ء

انشاءاللہ المستعان بمطالعہ ساطعہ مہربان اعتضاد دوستان ہری پنت بلال جیو سلمہ اللہ تعالیٰ

روانہ سوم صفر سالِ حال بوقت صبح ششم صفر رسید

مہربان اعتضاد دوستان سلامت

امروز حکمنامۂ جنرل صاحب و کونسل ایران مبنی معہ تعہد نامہ قرارداد بنام اینجانب رسید مضامین آن بخدمت سرمنت پیشوا صاحب ظاہر کردہ خواہد شد تا رسیدن خط اینجانب بنام آن مہربان ایشان از انجا کوچ نکنند و از کتل عبور نسازند در تعہد نامہ مرقوم است کہ احدے از لشکر طرفین

سلمہ اللہ تعالی۔ روانہ تاریخ ۲۸ محرم الحرام سنہ ۱۱۹۰ ہجریہ
روز سہ شنبہ ۵ صفر المظفر سنہ ۱۱۹۰ ہجریہ رسید۔

مہربان اعتضاد دوستان سلامت

منوا اشتہار سلامت ودت آیات یکے مرقوم بست و دوم
وثانی محررہ بست وچہارم محرم الحرام اول بہ بست وہفتم
و دوم بہ بست وہشتم شہر مذکور وصول نمودہ ومضامین
مندرجش اطلاع دست داد مہربانا پیش ازین متضمن این
معنی ہرگاہ کہ مراسلہ اولین ایشان وصول نمود ازان باز دو
قطعہ رقیمۃ الوداد مشعر درجواب آن ابلاغ یافتہ یقین کہ
بمطالعہ ایشان درآمدہ باشند ہرآنچہ کہ حقیقت وکیفیت
اینجانب مبداانم دران مرقوم است وثانی تحریر اینجانب
را ہیچ حکم مبنی مشعر صلح نرسیدہ واینجانب مبداانم
کہ سریمنت پنت پردھان پیشوا صاحب دام اقبالہ
بہ این امور ہرگز پذیرا نخواہند کرد وبر ایشان چنین لازم
است کہ بعمل می آرند خوب ہرآنچہ کہ بروقت بعمل آمد غیبت
بنظر خواہد درآمد مرقوم بود کہ ریاض ودت وولا سبز
وشاداب باشد اعتضادا ہرگاہ کہ تخم نہ پاشیدہ باشند
پس بار چگونہ خواہد آورد بلکہ امکان بار آمدنے نیست و

نخواہد نمود منترصد کہ ایشان درین عرصہ بسرداران متعلقہ
خود برائے موقوفی جنگ و جدال از فوج کمپنی انگریز بتاکیدات
تمام خواہند نوشت کہ موجب مزاحم و متعرض صلح و مصالحہ
بوقوع نیاید اینمراتب مخلص برائے بہ تجدید آرا ستن صلح و
دوستی از قوم مرہٹہ و قیام و استحکام خوبی و بہبودی معاملات
کمپنی انگریز کہ سپرد اینجانب است بقلم آمد از آوازہ دانائے
و قیافہ و ہوشیاری آن مہربان کہ از ہر طرف بگوش اینجانب
میرسد اعتماد کلی بر ایشان میدارم کہ برائے وقوع اینمعنی ہا
رفیق و ساعی بودہ حتی المقدور قاصر نہ خواہند گشت کہ بر
تقدیر مطابق ارادات و مرکوزات یکدیگر بہ ظہور نیاید قصوری
و قباحت این معنی بہ اینجانب و ایشان نخواہد شد۔
زیادہ چہ برطراز د۔ J. M. ۹

کینگ
تامس ۱۱۸۹

رقعہ ۲۰

بتاریخ ۱۹ مارچ ۱۷۷۶ع

انشاء اللہ العزیز بمطالعہ مہربان دوستان ہری پنت تبلال

شریک شده فوج کثیر برائے انجام و انصرام و قیام
پیشوائے راؤ مذکور که مرکوز و مطلوب او شان است
روانه ساخته اند ازانجا که این معنی بر خلاف حکام کمپنی که
دم احتراز از سبقت محاربه و خلشها از سرداران هندوستان
بجمیع متعلقان بتاکید تمام صدور یافته و نیز برعکس احکام
ولی نعمت والا پادشاه انگریزے که در ساختن قول و قرار
یا شروع مجادله بے صوابدید و اجازت گورنر جنرل و
کونسل بنگاله پناهی و کماهی بجمیع کارپردازان کمپنی در
مکانات هندوستان شرف نفاذ یافته منظور است
لهذا از اینجانب و کونسل اینجا حکم به گورنر و کونسل ممبئی فرستاده
شده که فوجیکه برائے امداد رگهناتهه راؤ فرستاده اند باز
طلبند و از دیگر حرکات جنگ با کسے سرداران قوم مرهٹه
مگر در جائے که ضرور شد که بحفاظت خود ها ملیا باید احتراز نمایند
اینجانب اراده میدارد که شخصے معتمد و لایق و فهمیده به پونه
که دار الحکومت سرکار پیشوائے و نزدیک از ممبئی است
برائے سوال و جواب سبب خلش فیمابین سرکار مرهٹه
و سرداران ممبئی و استحکام شروط مصالحه و مضبوطی دوستی
دایمی فیمابین بفرستند لیکن تا رسیدن جواب رقیمه هذا در یافت
مرکوزات آن مهربان در روانه ساختن آنکس موقوف

خیر اندیشان دوره وحضور آن عالی دودمان مبارکه
ہمایون ساخته مسند دولت واقبال فراوان سال
بوجود فیض آمود منجلی داراد - ترقب که بصدور عنایت
نامجات محبت سمات منبسط ومشمول مہربانیہا بوده باشد
آفتاب جاه وجلال از مطلع دولت واجلال دوام طالع
ولامع باد تحریر بسبت وچہارم ماه اگس ۱۷۷۴ انگریزی
۱۵ شہر جمادی الثانی ۱۱۸۸ ہجری

رقعہ ۱۹
۱۷۷۵ء

رفعت وعوالی مراتب مہربان دوستان سلامت
چون یقین بخاطر اینجانب است که مختارے کلی وحکومت
سرکار مرہٹہ در دست این مہربان است لہذا لازم
ومناسب میداند حالاتیکه فیما بین سرکار ایشان
وکمپنی انگریز درمنبی بوقوع آمده دیرین بار بآن مہربان
بنویسد از روئے خطوط گورنر وکونسل آنجا بدریافت
درآمد که آنہا به رفاقت جنگ وجدل بارگہنا تہ راؤ

رقعہ ۱۸

روبرٹ کا مہر

بتاریخ ۲۴ اگست ۱۸۱۷ء

از نظر فیض منظر رفیع الدرجت عظیم المنزلت ذوی
القدر والاشان بلند مکان مادھو راؤ نرائن پیشوا
ادام اللہ اقبالہ بگذرد

عظیم المنزلت والاشان بلند مکان ادام اللہ تعالیٰ اقبالہ
زینت بخش مسند ایالت و نامداری زیب افزائے چار
بالش حشمت و کامگاری رفیع الدرجت ذوی القدر
بعد اہدائے ہدیہ دعا و اخلاص و اتحاف تحف محمدت و ثنا
مبرہن رائے عالم آرائے بیضا ضیاء میدارد و عنایت
نامہ نامی مشعر عطائے خلعت فاخرہ مدارج پیشوائی از
جناب دولت مآب مہاراجہ عالی درجہ بہ آن زیب
افزائی وسادہ ایالت و اشتغال آن رفیع الدرجت
بہ تنظیم مہمات مالی و ملکی وصول مکرمت فرمودہ مسرور
و مشکور گردانید بعد تقدیم مراسم تہنیت و مبارکباد
از حضرت وہاب علی الاطلاق مستدعی کہ او سبحانہ
جلشانہ این لطیفہ بہ آن والاشان و جمیع مخلصان و

ایام دوستی وجمعیت دائما باد۔

رقعہ ۱۷

بتاریخ ۱۷ اکتوبر ۱۸۴۳ء
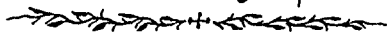
راؤ صاحب پنڈت پردھان مہربان قدردان فیض رسان امیدگاہ نیازمندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق محسن آفاق سلمہ اللہ تعالیٰ۔

بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوے دریافت خدمت دراتیم المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند۔ بتاریخ ہفدہم ماہ اکتوبر ۱۸۴۳ء مطابق بست و نہم ماہ رجب ۱۲۵۹ الہجری اخلاص نامہ اختصاص ختامہ متضمن خبر وفات یافتن نانا این راؤ از دست بعضے مردم باروصول گردید چنانچہ تفکراتیکہ از باعث این حادثہ بظہور رسیدہ آن قدر بود کہ اگر مصحوب این نوید مسرت جاوید عزم جانشینی آن مکارم اخلاق نمیرسید موجب تاب آوری نمی شد چنانچہ ہر آن در انتظار بوقوع رسیدن مژدۂ مذکور می باشم نظر برایمعنی آن مکارم اخلاق توجہ فرمودہ ہر قدر کہ زود می توانند شد از مژدہ مذکور اطلاع بخشند کہ موجب مسرت و انبساط خواہد شد
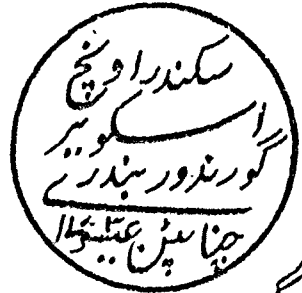
ایام دوستی وجمعیت دائما باد۔

سکندر اوچنج
اسکویر
گورندور بندر
جناب عبنہا

رقعہ ۱۶

بتاریخ ۲۴ فروری ۱۷۷۳ء

بگرامیخدمت راؤ صاحب قدردان فیض رسان امیدگاہ مخلصان
منبع الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق نارایِن راؤ صاحب
سلمہٗ قابیز یانی

راؤ صاحب قدردان فیض رسان امیدگاہ مخلصان منبع
الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق سلمہ اللہ تعالی

بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوے دریافت خدمت دائم
المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند نظر بر استحکام دوستی
کہ فیمابین اہل کوپنی و آنصاحب منوط و مربوط است - مخلص
کیفیت گورندور مستر دوپری کہ عازم ولایت گردیدہ و اینکہ
مخلص جانشین گورندور مذکور در گورندوری امورات اینضلع
مامور شدہ است مرقوم ساختن مناسب میداند چنانچہ
سعی دلی و دائمی مخلص براے اجرا و استحکام دوستی کہ فیما
بین آنصاحب و کوپنی و فیمابین آنصاحب و نواب والاجاہ
بہادر منوط و مربوط است مصروف خواہد شد زیادہ چہ برطرازد -

خیریت وجمعیت خود مسرور نہ گردیدہ دررا اخلاص نامہ کہ مخلص
در تاریخ نہم ماہ جنوری سنہ ۱۷۷۱ع مطابق بست و دوم رمضان
المبارک سنہ ۱۱۸۴ ہجری بنام آنصاحب نگارش نمودہ بود ارقام
رفتہ بود کہ یکدفعہ از وکیل آنصاحب یعنے مادھوراؤ سدا شیو جیو
ملاقات کردہ شد و اسحال بقلم اتحاد رقم می درآرد کہ دوست
طرفین آنصاحب و مخلص کہ ہست یعنے نواب والاجاہ بہادر
از بعضے مراتب کہ از وقتیکہ مادھوراؤ معزالیہ در ینجا رسیدہ ظاہر
کردہ اند مفصل با مخلص ظاہر نمودند - چنانچہ درین باب آنچہ
نوشتنی بود بہ ولایت نوشتہ شد و در عرصۂ قلیل امید رسیدن
جہازات با فوج سنگین از انجاہست دیگر مراتب اتحاد برنوشتہ
دوست طرفین مذکور گذاشتہ فقط ہمین درخواست دارد
کہ آنصاحب توجہ نمودہ پیوستہ از ارسال اخلاص نامجات
متضمن خیریت و عافیت مسرور حال و فارغ البال میساختہ
باشند ـ

زیادہ چہ برطراز د ایام دولت و کامرانی برتر ابد باد برب العباد

J.D.M.P. ۹

نامجات متضمن خیریت و عافیت سامی مسرور الحال
و فارغ البال باید فرمود ۔ زیادہ چہ برطراز د ۔
ایام بکام محبان باد
J. D. M. P. ۹

رقعہ ۱۵

بتاریخ ۹ ر اگست ۱۸۷۲ء

دو بری
خوشناس اسکویر
گورنر ور بندر
جناب من

بگرامیخدمت راؤ صاحب قدر دان فیضرسان امیدگاہ مخلصان
منبع الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق
مادھو راؤ صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ ۔ فابز باد ۔
بتاریخ ششم جماد الاول ۱۲۸۹ھ ششم اگست ۱۸۷۲ء

راؤ صاحب قدردان فیضرسان امیدگاہ مخلصان منبع
الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق سلمہ اللہ تعا
بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوے دریافت خدمت دایم
المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند اینحال مدتست مدید
شد کہ مخلص از وصول ہیچ اخلاصنامہ از طرف آنصاحب متضمن

محسن آفاق راوٌ هور راؤصاحب سلمہٗ اللہ تعالیٰ موصول بار
بست وششم ماہ ربیع الثانی ۱۲۸۶ھ مطابق ۲۹ جولائی ۱۸۶۹ء

راؤصاحب پنڈت پردھان قدردان فیض رسان امیدگاہ
نیازمندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق محسن آفاق
سلمہٗ اللہ تعالیٰ -

بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوے دریافت خدمت دایم المسرت
مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند - اخلاص نامہ اتحاد شمامہ
متضمن فتحیکہ سرداران عظیم الشان آمہربان سر قوم روحیلہ
در اضلاع سکرتال یافتہ اند وصول گردید موجب کمال مسرت
وراحت گردید حق سبحانہٗ تعالیٰ جمیع دوستان را ازین نوید
مسرت جاوید خوش وخورم گرداناد خوشیکہ از سبب ایمعنی
بمخلص حاصل گردید احتیاج ارقام ندارد چراکہ دوستی آن
صاحب ومخلص کہ ہست از طرفین مستحکم است واز طرفین
چنان قسم است کہ بطور اعلیٰ ترین رونق کارہائے یک دیگر
گویا رونق کارہائے خود از جانبین تصور کردہ می شود پس
نظر براین معنی کثرت وافزونی خوشیہا کہ بہ مخلص رسیدہ
است ہیچ زبان را قدرت نیست کہ بیان آن بکند آرزوے
حال خوشی خویش دریافت خواہند فرمود - چنانچہ دریافت
آن براں گذاشتہ شد استدعا مخلص اینکہ ہمیشہ از وصول اخلاص

بھائی صاحب مشفق من سلامت

امروز از خدمت شریف مرخص شدہ قریب ۹ شام در مقام اٹنگری رسیدہ آنچہ از مدار المہام جواب بابت تقرر مکان رسیدہ بود بہ نواب احتشام الدولہ بہادر گفتہ بنابران نواب صاحب موصوف مخصوص برائے این مقدمہ خطے بخدمت نانا صاحب و آنصاحب نوشتہ مقرر نمودہ بودند و بہ سبب عدم مکان بسیار در تفکر اند درین اثنا خط جنرل صاحب خداوند از مُنبعی بنام سرجمینٹ رسیدہ ملفوف خط خود نمودہ ارسال داشتہ این را باید کہ دانید و جواب بابت مکان ضرور باید گرفت زیادہ خیریت ملا باد

رچیٹھی باجی بالملفوف است

رقعہ ۱۴۱

تاریخ ۲۸ جولائی سنہ ۱۸۷۲ء

بگرامی خدمت راؤ صاحب پنڈت پردھان قدردان فیض رسان امیدگاہ نیازمندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق

مشفق مہربان قدردان نیازمندان بابو سکھارام صاحب
سلمہٗ اللہ تعالیٰ بگذرد۔

راؤ صاحب مشفق مہربان قدردان نیازمندان سلامت
شفقت ہائے آن قدردان کہ بحال این مخلصان مبذول است
محتاج تقریر و تحریر نیست و ہمین قسم این نیازمندان ہم در
خدمت شریف خلوص اتحاد داریم و تا دم امنت خواہد ماند و
یوماً فیوماً رو بہ ترقی خواہد آورد ہرجا کہ ہموارہ از عنایت نامجات
یاد شاد میفرمودہ باشند کہ باعث کمال خوشدلی این نیازمندان
خواہد شد دریں ولا اینجا اخبار از شاہجہان آباد آمدہ بود مصحوب
معتمدان بخدمت از سالیانہ آن قدردان ملاحظہ فرمودہ از نظر
سری منت پیردھانصاحب مدظلہ اللہ گذرانیدہ - جناب عالی محض بر
توقع فرمودہ شریف روانہ آنصوب شدہ اند شرم دانستہ بذات
شریف است - زیادہ چہ کرد
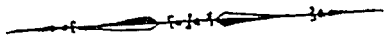
سنہ ۱۷۷۱

رقعہ ۱۳۱

سید نورالدین حسین صاحب

بمطالعہ بہائیصاحب مشفق مہربان پنڈت جیو سلمہ اللہ
تعالیٰ در آید

کہ از دل مصروف دولت خواہی جناب عالی اند- برائے ہر امرے کہ در خدمت شریف ظاہر نماید توجہ خواہند فرمود- و آنرا سرانجام بعنوان خوب خواہند داد و مخلصان را فراموش نفرمودہ ہموارہ از محبت نامجات یاد فرما باشند- زیادہ-

مگر آنکہ بند اخبارہ شاہجہان آباد وغیرہ از جے پور آمدہ بود فرستادہ شدہ ملاحظہ خواہند نمود بلکہ مطلب آن در خدمت سر کمینت پنڈت پردھان صاحب مد ظلہ و بابو صاحب ظاہر خواہند فرمود و برائے امورات جناب عالی مقید و سرگرم باید بود کہ آنصاحب روبروئے این مخلصان بہ زبان خود گفتہ اند کہ من از دل میخواہم کہ کار جناب عالی کرسی نشین شود بہ گفتہ خود قایم باید بود- زیادہ چہ

رقعہ ۱۲

۱۷ شعبان ۱۱۸۹ھ

حفظ اللہ محمد خان بہادر

سید نور الدین حسین صحیح

اینجا گذاشته بطرف ہندویت راجہ بندیلکھنڈ تشریف بردند وبسیار خسارہا وپریشانی جنابعالی درین توقع کشیدند دراین مقدمہ تاحال درست نیست امید کہ تاکیدنامہ جات بنام بالا جیو پنڈت وخط شریف بنام ولیباجی پنڈت وتاکید نامہ بنام مکاسہ دار جہانسی دتنگرا ونوار ضرور باید فرستاد کہ مکان بر المستحق رسانیدہ اند و نشود کہ باوجود آمدن جنابعالی سبکی شود شرم پردۂ خود را باید کرد۔ زیادہ نہ زیادہ

حفیظ اللہ محمد خان بہادر

رقعہ ۱۱

حسین ان محرمی سید نور الدین ۱۲۸۶

۱۲۵۱ء
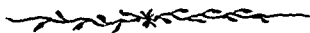
مشفق مہربان ...... سلمہ اللہ تعالی

راو صاحب مشفق مہربان سلامت

از روزے کہ از آن مشفق اتفاق رخصت افتاد عازم اینطرف شدہ ایم یک آن ویک لمحہ از یاد شریف غافل نیستم درینولا جنابعالی متعالی لالہ سکھرام را براے بودن آنجا روانہ فرمودہ اند نزد آن مشفق ہم حاضر خواہد ماند آن مشفق

این سال در سرکار رسید غرضکه هیچ صورت کار ما ناحال نیست و تعجب است که خود بدولت مکرر فرمودند سر کمینت صاحب بیجه دادند و اینقدر کار سهل برائے هیچ شخصی که در تمام هندوستان مشهور شد که نواب وزیر را که صاحب مکان دو لک روپیه تواضع کردند و آخرش هیچ لهذا قیمتی قرار یافت که بعد یکے آنکه موسم برشکال میرود - جناب عالی خود معه قبایل تشریف می فرمایند هرچه خواهد شد روبرو خواهد شد در کـ نام پرگنه از انجا نوشته می آید در پرگنه مذکور می نشستند بیشتر هرچه مزاج مبارک باشد زیاده زیاده -

سید نور الدین حسین ۱۱۸۶

رقعه ۱۰

۱۱۷۱

بخدمت شریف نانا صاحب مشفق مهربان قدردان کرمفرمای نیاز مندان -

نانا صاحب مشفق قدردان مهربان نیازمندان سلامت

بعد از اظهار مراتب نیازمندی مشهود رائے خورشید پیرائے باد که سابق تمام کیفیت پرگنه کلسرا و رفتن خود معه و سوا سن راؤ و عدم حصول مدعا بخدمت شریف مفصل نگارش نموده بود در ینولا جنابعالی خود اینجا یعنی در ساکی تشریف فرمودند سوال و جواب اینجا بدستور است لهذا اینده را همراه صاحبزاده قبایل سرکار معه و سوا سن راؤ

را زود باید فرستاد کہ بر مقدمات ملاقات را فیصل کردہ بروند

رقعہ ۹

حسین محرے
سید نورالدین

۱۷۷۱ء

شفقت راؤ صاحب قدر افزاے مخلصان
بابو سکھارام صاحب ۔

راؤ صاحب قدر افزاے مخلصان سلامت
بعد از عرض نیاز معروض راے شفقت پیراے می گرداند
کہ بموجب ارشاد فقیر معہ وسواس راؤ در لشکر آنجا جیورسید
وحصول ملاقات نمودہ در مقدمہ جاگیر سرکار جناب عالی اسناد
حوالہ کرد زبانی احوالات گذارش رفت نوعہ امروز فردا
نا بہ منزل آوردہ اند وصاف میگویند کہ مکان دو لک
روپیہ وصولی بشما نخواہد شد دو لک روپیہ تنخواہ است - در
تنخواہ چہارم حصہ وصول میشود دیہہ بندی ذمہ خود درین
صورت جواب، صاف است و فرمودند کہ اگر بابو صاحب نام
پرگنہ شما را در آنجا داخل سند کردہ می دادند قضیہ خوب فیصل
می یافت حالا از سال آئندہ بہ شما مکان خواہد شد و مبلغ

سرداران فرنگ کہ جناب عالی نوشتہ اند و برائے دادا صاحب ہم خواہد رسید و در مقدمہ سند اینقدر درنگ چرا است از دادا صاحب خود جناب عالی توقعات بسیار دارند جواب خطوط زود باید فرستاد اندیشہ فرنگی ہم درین خطوط قلمی است موقوف عرضی بندہ است بخدمت دادا صاحب عرض این مقدمہ مفصل باید کنانید و سند جاگیر حاصل باید وصول درین بابہا تا کجا تاکید نوشتہ اند از راہ ہم تاکید معلوم خاطر خواہد شد اگر در خانہ کس است یک حرف بس است ؏

رقعہ ۸

۱۷۷۱ء

حسین الدین ۱۱۸۶
سید نورین

بخدمت راؤ صاحب مہربان نراین راؤ جیو ؏

راؤ صاحب مہربان سلامت

فردیکہ دیروز بخدمت فرستادہ شد ہنوز اورا قرار نخواہند داد کہ جناب عالی سوائی اسمہائی صاحبزادہ ہا و برادران موقوف فرمودہ اند دیگر دو سہ اسم کہ برائے آنہا در اینجا خواہند فرستاد و بھاسکر راؤ و فتح چند جیو

راؤ صاحب مہربان سلامت بعد اظہار مراتب محبت
دانخاد کہ حدے ندارد مکشوف خاطر سامی باد کہ از وقت مراجعت
دکہن یک خط سامی در اینجا رسید و سہ جوری سرکار آنجا رفتہ
ہیچ معلوم نیست کہ کار سرکار بچہ عنوانست و صاحب خطوط خود را
خود البتہ موقوف برجواب بداشتہ زود زود میفرستادہ باشند
کہ موجب اطمینانہا باشد و رہولا حقیقت ہندوستان از
خارج ہم بسمع شریف رسیدہ باشد کہ تمام ملک متصرف پیشوا
صاحب شجاع الدولہ وغیرہ مردم متصرف شدند و سال آئندہ
ندارد کہ این امر مشکل خواہد شد مقدمہ فرنگی بسیار خوبست
کہ زود رہم دارد۔ و شجاع الدولہ و بادشاہ ہر دو تابع او ہستند
از جناب عالی نور لکھف حاجی محمد خان آنہا دوست شدہ اند۔
چنانچہ عرضی محمد خان کہ در حضور نوشتہ و خط حاجی محمد خان کہ
بہ برادر خود نوشتہ مفصل مطالعہ دادا صاحب باید کنانید
این ذمہ برائے بند و بست ہندوستان بسیار خوب و
عجیبست و بادشاہ زادہ درمیان سلاطین یکے بسیار
خوب است و بر سلطنت او فرنگی وغیرہ ہم حاضر اند۔ چنانچہ
باو ہم نوشت خواندہ اند این مقدمہ را ذہن نشین دادا
صاحب باید کنانید و جواب درین مادہ دادا صاحب نسمی
نویسند کہ لائق بدین سرداران فرنگ باشد و تعاقب خط

عظیم المنزلت - بعد اہدائے ہدیۂ اخلاص و دعا، و استحاف
تحفۂ محمدت و ثنا مبرہن رائے عالم آرائے بیضا
ضیاء میدارد از مطالعۂ سامی ملاطفہ کہ ہرچند روز
وصول بکرمت فرموده دیگر بآن ذوالاشان اطلاع
شده کہ برائے کار آن بلند مکان کہ با متصدی
اینجا است جواب سوال مخلص شکرده اما مخلص از
جواب سوال کردن مقصر نمانده الحال معلوم شد کہ نسبت از معمول
تقاضائے آن والاشان بیشتر است چنانچہ متصدی اظہار
میکند کہ این مقدمہ را انفصال نماید و تصور دارد کہ بخوب
وجہ منفصل می سازند بہ مقتضائے دوستی عمل جانبین مدام
از سرانجام نمودن کار آن والاشان مسرور است آفتاب
عمر و اقبال دائما درخشان باد - تحریر بست و ششم ماه مئی ۱۸۷۱ء
انگریزی - ہشتم شہر صفر ۱۱۸۵ ہجری

D. Draper,

رقعہ

۱۸۷۱ء

به راؤ صاحب بھاسکر راؤ جی سلام
به لالہ فتح چند جی سلام - راؤ صاحب منشی نرائن راؤ جیو

د ماہ رمضان تا قلیل ایام اظہار مرکوزات طرفین بہ
تفصیل موقوف کردہ شد اما مجردیکہ ایام عیدہائے مذکور
منقضی گردد کہ در اندک ایام میشود اینجانب انتظار دارد
کہ باز از ملاقات مہربان دوستان مادھو راؤ سداشیو
مذکور کہ مرد سنجیدہ و دانا اند مسرور خواہد گردید و درین
اثنا برائے یقین ساختن آن مہربان باز آرزو و خواہش
اہل کمپنی جہت تزاید دوستی و صلح با ہر یک کس و ازین
باعث خصوصًا با آنصاحب مہربان کہ دوست قدیم و صمیم
کونیلی اند این اخلاص نامہ مخلص مرقوم ساختہ است کہ
زیادہ چہ بر طرازد - ایام مسرت و کشادمانی روز بروز
افزون باد ـ

J.D.M.P.۹

دو بری
چوساس اسکویر
گورنر و رنڈرے
چیناپٹن ۱۷۷۱ء

رقعہ ۶

تاریخ ۲۶ ماہ مئی ۱۷۷۱ء

والاشان بلند مکان ادام اللہ تعالیٰ اقبالہٗ
زینت بخش مسند ایالت و نامداری زیب افزائے
چارباش حشمت و کامگاری رفیع الدرجت ذوی القدر

محسن آفاق مادھو راؤ صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ وصول باد۔
تاریخ ۲۲ رمضان ۱۲۹۴ھ
نہم جنوری ۱۸۷۸ء

راؤ صاحب پنڈت پردھان قدردان فیض رسان امیدگاہ نیازمندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق محسن آفاق سلمہ اللہ تعالیٰ۔
بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوئے دریافت خدمت دائم المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند اخلاص نامہ دوستی شمامہ مصحوب مہربان دوستان مادھو راؤ سداشیو وصول گردیدہ مسرور و مبتہج ساخت چنانچہ نواب والاجاہ بہادر کہ دوست طرفین اند راؤ مذکور را ازین مخلص ملاقات کنانیدند۔ چون آن مہربان قدردان در اخلاص نامہ دوستی شمامہ مذکور تفصیل حقیقت نکردند و برای آگاہی آن ارقام ساختند کہ از زبانی مہربان دوستان مادھو راؤ سداشیو مذکور ظاہر خواہد شد مخلص از ملاقات راؤ مذکور باتفاق نواب والاجاہ بہادر مسرور گردید چنانچہ در ملاقات مسطور بعضے مقدمات را مذکور کردہ شدہ است اما درین اوقات بہ سبب درمیان آمدن روزہائے عید عیسویان

اگر ارادہ طلبیدنِ خیرخواہ باجمعیت درحضور باشد
المحال ارقام شود کہ معہ پلٹن درخدمت رسیدہ جوہر شجاعت
را بمحک امتحان کامل بجائے رساند و درصورت تشریف
آوری سرداران والاشان کہ بہندوستان تشریف آوردہ
برفاقت آنہا حاضر گردد لیکن بسرداران درباب اتحاد و
اتفاق و موافقت روبرو آوردہ شود کہ از سرکار دانستہ -
در زمرہ نوکران پیشوا صاحب منسلک گردانیم و نوشتہ جات
بمہر شریف بنام سرداران دادہ شود کہ بدسبب او ہراس
ملاقات کردہ برطبق ارقام دانستہ و انسا بدتشریف و استصواب
سرداران بتقدیم بندگیہائے مہمات سرکار بپردازند -
زیادہ چہ گزارش رود -
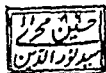
حسین محرر
سید نور الدین

رقعہ ۵

بتاریخ ۹ر جنوری سنہ ۱۸۷۱ء

بگرامیخدمت راؤ صاحب پنڈت ہر دیال قدردان فیضرسان
امیدگاہ نیازمندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق

ولیم ٹیلر　　رقعہ ۳　　۱۸۷۱ء

بمطالعہ سامی دادا صاحب قدردان مشفق کرم فرمائے دادا موراپنڈت جی سلمہ اللہ تعالیٰ وصول باد -
چہار روپیہ بقاصد انعام بدہند -

دیوانصاحب مشفق مہربان امید گاہ نیازمندان سلامت بندہ کہ از کلکتہ بہندوستان رسیدہ بود از مدت یکسال بیرفاقت نواب نجف خان بہادر معہ پلٹن واضرابہائے توپخانہ قیام دارد بہ اتفاق وقت راؤ عوالی قدر راؤ ناگھا پنڈت جی درین ضلع اقامت دارد. تواتر از راؤ وحوالہ ملاقات دست داد بدریافت مراتب قدرشناسی مردم شناسی وجوہر ذاتی وصفاتی ذات گرامی طبیعت سارہ رطوبت بسیار خرسند گردید دل نیازمندان بے اختیار بران شد کہ معہ پلٹن بحضور گرامی رسیدہ سعادت ملاقات حاصل نماید- راؤ موصوف از مخلص گفتہ کہ بہ باپو صاحب نوشتہ جواب طلبیدہ میدہم- بعد ازان ارادہ باید نمود- چنانچہ مراتب مفصل از نوشتہ راؤ صاحب دریافت خواہد گردید

سلمہ اللہ تعالیٰ۔

بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوئے دریافت خدمت دائم المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند قبل ازین گورنددر سابقہ یعنے مستر توجیر یک قطعہ اخلاص نامہ مرقوم بست و نہم رمضان المبارک درباب عزم گذاشتن خدمت گورندوری ایضلع و جانشین شدن اینجانب بجائے خود بہ آنصاحب اطلاع دادہ بودند۔ چنانچہ مرقوم قلم اتحاد رقم میگردد کہ مخلص بخدمت مذکور برذمۂ خود گرفتہ است و اینکہ آنصاحب متیقن باشند کہ در تنزاید دوستی فیما بین سرکار آنصاحب و سرکار کمپنی و سرکار نواب والاجاہ بہادر وازدیاد اخلاص کہ فیما بین آنصاحب و مخلص واقع ہست سعی دلی خواہد کرد زیادہ ازین چہ برطراز د۔ عمر و دولت و جمعیت مسرور و محصل باد۔

مکرر آنکہ

بہمون روز کہ گورندور مذکور بعزم ولایت برجہاز سوار شدہ اند مخلص از ملاقات وکیل آنصاحب مسرور شدہ بود چنانچہ اخلاص نامہ بمعہ تواضع کہ از زبان وکیل معلوم شدہ کہ آنصاحب برائے مخلص فرستادہ اند در عرصۂ قلیل روز ہا باحترامی کہ لائق کمال دوستی فیما بین واقع است گرفتہ خواہد شد

مخلص یک شخص شائستہ را نزد آنصاحب روانہ خواہد کرد
و با ستر مشارٌالیہ پیش آنصاحب اگر بالفعل ہم باشند بہ
مشہر مذکور درین باب از نسبت سابق بتفصیل نوشتہ
خواہد شد ہمیشہ از ارقام رقایم مسرت شمایم مسرور الحال
و فارغ البال مسرور فرمودہ باشند۔ زیادہ چہ بر طرازد. مکرم و نکہ
از راہ نشان اتحاد یک جفت تخفہ پستول کہ ہر فردش
دو نالی دارد مرسول است قبول باید فرمود زیادہ چہ بر طرازد.
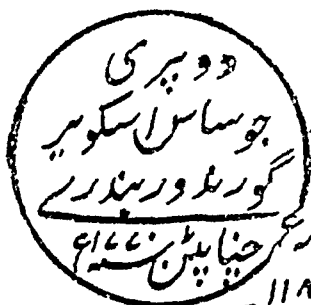
دو بری
جوساس اسکوبر
گورنر وربندری
حینا پٹن ۱۸۷۱ع

رقعہ

مورخہ ۱۰ ماہ فروری ۱۸۷۱ع
تاریخ نہم ذیقعدہ بمقام مدن گونڈہ رسید ۱۲۸۳ھ

بگرامیخدمت راؤ صاحب قدردان فیض رسان امیدگاہ
مخلصان منبع الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن آفاق
مادھو راؤ صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ موصول باد
تاریخ ۱۳ سیزدھم شوال ۱۲۸۳ھ ۱۰ فروری ۱۸۷۱ع

راؤ صاحب قدردان فیض رسان امیدگاہ مخلصان
منبع الجود والاحسان مجمع المکارم اخلاق محسن زمان آفاق

اللہ تعالی بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوئے دریافت
خدمت دایم المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند
اتحاد نامہ سمجہ خلعت معرفت لالہ تکبار ام وکیل کہ از راہِ
مہربانی مرسول داشتہ بودند وصول بہجت شمول آورد -
مسرور و مبتہج نمود گویا نشان عدم انتساخ اتحاد استحکام
تصور کردہ شدہ وکیل مذکور باز نزد آنصاحب معاودت
و مراجعت میکند - چنانچہ از زبانی مشارٌ الیہ آنچہ کہ مخلص
در باب استحکام دوستی دائمی فیما بین آن صاحب و
انگریزان ظاہر کردہ است از زبانی موصی الیہ تمام وکمال و اضح و
لائح خواہد شد مصحوب اخلاص نامہ مثنیٰ خط اولین
کہ قبل ازین مخلص بنام آن صاحب ابلاغ داشتہ بود ملفوف
مرسول است و ہمراہ خط اولین مذکور یک قطعہ خط بنام
مسٹر بردم ابلاغ داشتہ شدہ بود بمشارٌ الیہ در باب
اظہار کردن بعضے مطالبات کہ موجب استحکام دوستی
و رفاقت باشد تاکید ساختم - چون ہنوز نہ از طرف
آن صاحب و نہ از طرف مشارٌ الیہ جواب خطوط مذکور
نہ رسید بنا برآن مخلص نمی داند کہ مطالبات مذکورہ
مقبول خاطر آن صاحب ہست یا نیست اگر مرضی باشد

بہ بندر بمبئی مراجعت کردہ اند باوصف این چون آرزوئے مخلص جہت ازدیاد وداد طرفین قسمیکہ سابق بود ہمون قسم است بنابران مراجعت مستر مشار الیہ متعرض اطلاع مرکوزات خاطر مخلص نخواہد شد بفضل حق سبحانہٗ تعالی قسمیکہ آن محسن آفاق ارقام فرمودہ اند دوستی ویگانگی طرفین کہ ہست مثل سد سکندر ہست کہ گاہے متبدل ومتغیر نمی گردد دوستی نواب والاجاہ بہادر ہم از طرفین ہمین قسم است ونظر برین کہ نواب موصوف ہم یک قطعہ اتحاد نامہ موسومہ سامی ارقام فرمودہ اند۔ چنانچہ درخواست مخلص ہمین کہ آنصاحب بطریق تواتر وتوالی از آگاہ فرمائے خیریت عافیت ورونق افزائے کارہائے مسرور الحال وفارغ البال می فرمودہ باشند زیادہ چہ بنگارش آرد۔ ایام محبت ومودت روز بروز افزون باد۔

رقعہ ۲

فروری سنہ ۱۷۶۸ عیسویہ

راو صاحب قدردان فیض رسان امیدگاہ نیازمندان منبع الاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان وآفاق سلمہ

رقعہ ۱ (۷۸۶) فروری ۱۸۶۸ء

راؤ صاحب - قدردان فیض رسان امیدگاہ نیاز مندان منبع الاحسان مجمع الامتنان محسن آفاق مکارم اخلاق سلمہ اللہ تعالیٰ - اخلاص نامہ آن صاحب متضمن اظہار تعجبات واشتباہ خود چہ از عدم رسیدن خبر از طرف مخلص وچہ از سبب آنکہ مستر برُوم کہ از بندر بمبئی نزد آن صاحب رسیدند - ہیچ جواب وسوال این طرف نہ کردند - وصول مسرت شمول آوردہ مسرور ومبتہج ساخت تعجبا نیکہ آنصاحب ازین معنی دارند - زیادہ از تعجبات مخلص نیست چراکہ مخلص آن مکارم اخلاق را دوستان اولین وبہترین خود شناختہ کمرر سہ کرر اتحاد نامجات بنام آن مکارم اخلاق مرسول داشتہ است ونیز مستر برُوم را ہم تاکید کردہ است کہ اگر مرضی آن محسن آفاق در تشریف آوردن این اطراف باشد از بعضے مقدمات کہ موجب پسند خاطر آن صاحب خواہم بود ونیز باعث استحکام اتحاد بطریق مضبوط تر بین تواند بود در خدمت آن صاحب اطلاع بدہد - لیکن از روے اخبار کہ در بنولار رسید معلوم شد کہ مستر مشار الیہ

(ن)

اسامی رجال واماکن	نمبرہاے مکاتیب
مانیتنی	۳۸
مالٹ سرچارلس	
وکیل کمپنی پونہ دربار	۵۲ ۶۳ ۶۴
"	۶۵ ۶۶ ۶۷
"	۷۰ ۷۳ ۷۶
"	۷۹ ۸۹ ۹۱
"	۹۳ ۹۶ ۹۷
"	۹۸ ۱۰۰ ۱۰۱
"	۱۰۵ ۱۰۶ ۱۱۳
"	۱۱۶ ۱۳۰ ۱۳۳
نترک دوارکا	۸۲
محمد عارف وکیل سورت	
نسبت والندیز	۱۳۷ ۱۳۸
محمد خان حاجی	۷
مدار المہام صاحب	۴۳
ناناصاحب	۴۴ ۵۱
مرکل راؤجی	۲۴
ملسر پرگنہ	۳۷

(ش)

اسامی رجال واماکن	نمبر عدد مکاتیب
سعادت علیخان بر تخت لکھنؤ آمد ...	۱۱۴
سکارام باپو	۴ ۹ ۱۱
"	۱۲ ۲۵ ۳۴
"	۳۹
سکندر وینچ گورنر چناپٹن بعد از ڈوپرے ۱۷۴۳ء	۱۶
سنڈی فورڈ (در ولیم تھامس سنڈی فورڈ)	
سمپت راؤ	۱۳۷
سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱۸ ۲۴ ۲۷
"	۳۱ ۴۰ ۴۵
"	۴۶ ۴۷ ۴۹
"	۵۲ ۵۳ ۵۷
"	۵۸ ۵۹
"	۶۱ ۶۲ ۶۳
"	۶۴ ۷۰ تا ۷۵
"	۷۸ ۷۹ ۸۲
"	۸۵ ۸۶ ۸۷
"	۸۹ ۹۰ ۹۱
"	۹۲ ۹۴ ۹۷
"	۹۸ ۱۰۰ ۱۰۱
"	۱۰۴ ۱۱۰ ۱۱۳
"	۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۷
"	۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۳
"	۱۳۵ ۱۴۰

اسامی رجال واماکن	نمبر عدد مکاتیب
دھارواڑ قلعہ	۸ ۹
دھولپ راؤ	۶ ۴
دیگاؤں پرگنہ سورت بندر	۲ ۵
دیوبداس بھیم جی	۲ ۸
(ڈ)	
ڈبوئی	۲ ۶
ڈرے پر ڈانیل	۶
ڈوپرے جوسس گورنر بندر چنا پٹن	۳ ۵ ۱۴ تا
"	۱۶ ۱۷
ڈے تھامس	۸ ۵
(ر)	
راجپوری	۹ ۴
راجہ جسونت سیو	۵ ۲
راجہ شیجونت بہادر	۷ ۹
راگھو بادادا پیشوا	۷

(ت)

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب

فہرست اسامی رجال و اماکن

نمبر بمقابل اسامی مراد از نمبر مکاتیب است

کل مکتوب	مرسل	۱۳ مرسل الیہ	عدد شمار	نمبر مکاتیب
	″	مہاراجہ	۱	۱۲۰
	″	راؤ صاحب	۲	۵۰ ۱۴۰
	″	سکارام باپو	۱	۳۴
	″	سیوک رام	۱	۲۸
	″	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۵۴
	″	غیر معلوم	۳	۱۰۲ ۱۳۶ ۱۴۱

کل مکتوب	مرسل	مرسل الیہ	عدد شمار	نمبر مکاتیب
۱	مائیٹنی	راؤ صاحب	۱	۳۸
۱	محمد عارف وکیل ولنڈیز	نانا پھڑنویس	۱	۱۳۷
۱	سیدبوزر ۔ ولیم	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۸۷
۱	نواب ارکاٹ	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۱۰۴
۱	وانھرسٹن ۔ ڈی	پنڈت صاحب	۱	۳۵
۲	ولنڈیز	پرشرام بھاؤ ملھار راؤ ہولکر	۱	۳۱
	〃	کشن راؤ بلال	۱	۱۳۹
۱	ویلسلی	امرت راؤ پیشوا	۱	۱۲۳
۱	وِچ سکندر	نارائن راؤ بلال پیشوا	۱	۱۶
۱	ہرٹلے جمس	نانا فرد نویس	۱	۸۸
۴	ہسٹن وارن عمادالدولہ بہادر	نانا فرد نویس	۱	۳۰
		راؤ صاحب	۲	۱۷ ۱۹
	〃	غیر معلوم	۱	۲۶
۱	یعقوب ولیم	نانا فرد نویس	۱	۱۳۸
۱۴	غیر معلوم	پنڈت صاحب	۲	۳۱ ۱۳۹
	〃	سرمنیت صاحب	۱	۳۳
	〃	نوابصاحب	۱	۷۷
	〃	مہربان راجہ	۱	۱۰۳

کل مکتوب	مرسل	مرسل الیہ	عدد شمار	نمبر مکاتیب
	״	مہربان پنڈت	۱	۹۲
	״	مہربان راؤ صاحب	۱	۹۶
	״	ہری پنتھ پھڑکے	۲	۹۷ ۹۹
	״	غیر معلوم	۴	۹۵ ۱۱۲
	״	״		۱۳۰ ۱۳۳
۱	کری۔ اے۔ پولی	مہاراجہ ساتارا	۱	۱۲۷
۲	کلیف لارڈ	باجی راؤ رگھوناتھ پیشوا	۲	۱۲۴ ۱۲۵
۱	کنوے جان	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۱۰۵
۲	کنگ ٹامس	ہری پنتھ پھڑکے	۲	۲۰ ۲۱
۲۰	گیاجیرر ابرٹ	سوائی مادہوراؤ پیشوا	۱	۱۸
	״	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۲۲
۳	مارگن چارلس	نانا فرد نویس	۲	۳۷ ۱۳۴
	״	نانا صاحب	۱	۳۶
۵	ماکفرسن جان	سوائی مادہوراؤ پیشوا	۲	۵۳ ۷۳
	״	نانا فرد نویس	۲	۶۰ ۸۴
	״	راؤ صاحب	۱	۶۶
۱	ماکلی آڈ.	مادہوراؤ پیشوا	۱	۱۳۵
۲	مالٹ سرچارلس وار	نانا فرد نویس	۲	۶۵ ۶۷

کل مکتوب	مرسل	مرسل الیہ	عدد شمار	نمبر مکاتیب
	〃	نارائن راؤ منشی کر	۴	۷ ۸ ۲۵ ۶۸
	〃	سکارام باپو	۲	۹ ۱۱
	/	راؤ صاحب	۱	۱۱
	〃	بہرو پنڈت	۱	۱۳
	〃	گوپال راؤ رگھوناتھ	۲	۴۲ ۶۹
۱	سلون ڈانیل	باجی راؤ رگھوناتھ پیشوا	۱	۱۱۸
۵	شور سرجان	سوائی مادھو راؤ پیشوا	۲	۱۱۴ ۱۱۷
	〃	باجی راؤ رگھوناتھ پیشوا	۲	۱۲۱ ۱۲۲
	〃	نانا فرد نویس	۱	۱۱۶
۲۷	کارنوالیس لارڈ	سوائی مادھو راؤ پیشوا	۱۳	۷۴ ۸۵
	〃	〃		۸۹ ۹۰
	〃	〃		۹۱ ۹۳
	〃	〃		۹۴ ۹۸
	〃	〃		۱۰۰ ۱۰۱
	〃	〃		۱۰۷ ۱۰۸ ۱۱۳
	〃	نانا فرد نویس	۶	۷۶ ۸۰ ۸۱ ۱۰۶
	〃	〃		۱۰۹ ۱۱۰
	〃	〃		

کل مکتوب	مرسل	مرسل الیہ	عدد شمار	نمبر مکاتیب
۱	برسوجان	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۲۴
۱	بیل جنرل موسی 〃	ملہار راؤ ہولکر و پرشرام بھاؤ سوردرسن	۱	۱۳۲
۱	پی - ایس	نانا پھڑنویس	۱	۱۱۱
۱	ٹامسن	مہربان	۱	۱۲۸
۱	ٹیلر ولیم	موروبا دادا فڑنویس	۱	۴
۴	چناپٹن بندر	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۱۱۵
	〃	راگھوبا دادا پیشوا	۱	۱۷
	〃	مہربان راؤ صاحب	۲	۱ - ۲
۱	چیری - جی - ایف	باجیراؤ رگھوناتھ پیشوا	۱	۱۱۹
۴	ڈریپر جوسنس	مادھوراؤ بلال پیشوا	۴	۲ ۵ ۱۴ ۱۵
۱	ڈوپرے ڈانیل	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۶
۱	ڈے تھامس	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۵۸
۱	رامسے انڈروز	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۷۲
۱	رتن بن بڈن سعد اللہ خان	چنتامن دکشت	۱	۳۲
۱۶	سید نورالدین حسین خان مہری	نانا پھڑنویس	۴	۴۱ ۴۳ ۴۴ ۵۱
	〃	نانا صاحب	۱	۱۰
	〃	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۷۵

فہرست اسامی مرسل و مرسل الیہ

[illegible]	مرسل	مرسل الیہ	تعداد	نمبر مکاتیب
۲	اپٹن	نانا فرد نویس	۱	۲۹
	〃	سکارام باپو	۱	۳۴
۲۳	بارڈم آر۔ ایچ	سوائی مادہو راو پیشوا	۱۸	۴۰ ۴۵ ۴۶
	〃	〃		۴۷ ۴۹ ۵۲
	〃	〃		۵۷ ۵۹ ۶۱
	〃	〃		۶۲ ۶۳ ۶۴
	〃	〃		۷۰ ۷۱ ۷۸
	〃	〃		۷۹ ۸۲ ۸۶
	〃			
	〃	نانا فرد نویس	۴	۴۸ ۵۵
	〃	〃		۵۶ ۸۳
		ہری پنت پھڑکے	۱	۲۳
۱	بارلو سر جارج ایچ	باجیراؤ رگھوناتھ پیشوا	۱	۱۲۶

این مجموعه مکاتیب که مشتمل بر یکصد و چهل و یک مکتوب است همه مکاتیب علی الترتیب مسلسل نیستند- اگرچه نظر رعایت مناسب آن بود که همه را مسلسل و مرتب نماید- ولیکن اختلاف مضامین و تفاوتِ زمان مانع شد بهر حال مختصر خلاصهٔ مجموعهٔ مکاتیب حسب ذیل بقلم آمده ۔

۱ - اکثر مکاتیب مشتمل بر اتحاد و موانست فیمابین سرکار انگریز و پیشوا صاحب است ۔

۲ - حکومت تبادل تحف- و ہدایا- اتحاد و تہنیت وغیره - ۳ ۱۶ ۱۸ ۵۰ ۵۵ ۵۶ ۵۷
۶۰ ۷۴ ۸۱ ۸۳ ۸۷ ۸۹ ۱۰۸ ۱۱۰
۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۵ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۲ ۱۲۵ ۔

۳ - منجمله مذکور مکاتیب ۸۹-۸۱ - ۵۵ قابل خواندن است ۔

۴ - بنابیت استدعائے ولیم ٹیلر برای حاضر باشی خود بخدمت پیشوا صاحب ۔

ہندوستان رخ نمود گل ہمیشہ بہار تاریخ است قبل از زمان ایشان اہالی اینجا از فوائد این فن شریف بی بہرہ بودند بعدہ از تاثیر صحبتِ این ماہرانِ سیر و اخبار از ہر گوشۂ دیار وقائع نویس و تاریخ نگار برآمد و حالاتِ مملکت خود را بر صفحاتِ قرطاس ثبت نمود - چنانچہ ہیچ حصۂ ملک نیست کہ تاریخ آن مسنخرِ قلم فارسی رقم نیست۔

۸ - پس جویندگانِ تاریخ این ملک اگر بخواہند کہ بمنبع اصلی آن برسند باید کہ اوّل خود را آشنائے این زبان شیرین بیان

سہ

خوشا ترکیب و وضع بے مثالش
خداوندا نگہدار از زوالش

آنکہ برہبری این پیشوا بدربار دُر بار اخبار و آثار این دیار و امصار بار یابند۔

بمبئی ۱۹ر جنوری ۱۹۲۴ء

بندۂ بی نیاز

پورہ سر فراز

۵ - سردار صاحب مشارٌالیه چند سالست که بفراہم آوردن مواد تاریخی که حالات حکومت مرہٹہ وپیشوا را روشن میسازد مشغول می باشند وسعی وجہد بسیار ذخیرۂ بزرگ از نسخہائے خطی فارسی مشتمل بر کتب تاریخی و ادبی ومکتوبات و رقعات بدست آوردہ اند از میان آنہا مراسلات کمپانی انگلیس را که راجع به دربار پیشوا است انتخاب کردہ بعبارت اصل فارسی با ترجمہ وتلخیص مرہٹی که حقیقۃً عطر مجموعہ می باشد و بآب یاری وآرایش فکر جناب شیخ عبدالعزیز ابن محمد جعفر پرنسپل انجمن ہاؤس ہائی اسکول پونہ کشیدہ شدہ است درصورت این گلدستہ شائع میکنند ۔

۶ - ہرکس که بخواند بیقین بداند که دران زمان نفوذ این زبان در نفوس این ملک تاچہ درجہ بود رئیس کمپانی انگلیس که مذہب عیسائی داشت و بخط ترسائی قلم فرسائی میکرد - چون کارش با دربار پیشوائی افتاد که دران حرف مرہٹی می زدند وبر خط شکستہ (موڑی) قلم می شکستند از مرہٹی و انگلیسی ہیچ نکشاد - آخرکار قفل مشکلات ملکی ونظامی وحل معاملات دادی وخصامی بکلید فارسی مفتوح افتاد ۔

۷ - گلی دیگر که از بوستان ریاست مسلمانان در

در کشاکش طوائف الملوکی پریشان بود بکوششهای پادشاهان عظیم الشان و بزرگان کرامت نشان د تحت فرمان یک قهرمان آمده مثال باغ جنان کام بخش ساکنان و آرام دہ باشندگان شد۔

۳ - ہمین گلی کہ در گلستان حکومت ایشان شگفت رنگ و بو از توحید ایشان گرفت - این بود کہ در تمام ملک شرقاً و غرباً شمالاً و جنوباً کہ مسکن اقوام مختلفہ و موطن قبائل متفرقہ می بود - باوجود لغتہائے مخصوص آنہا و کثرت زبانہا سکہ وحدت اللسانی رواج یافت و زبان فارسی کہ شیرین ترین زبانہائے جہان است بر مسند عالم گیری متمکن گردید۔ چنانچہ ہر گاہیکہ فرانسیسی یا انگلیشی - پرتگالی - یا بنگالی - ہندی یا سندھی - عربی یا غزنی - ترک و تاجیک یا اہل ایران و توران - مرہٹہ و مغل یا راجپوت و افغان میخواستند - کہ با اہل ملک معاملہ کنند یا مکالمہ و مکاتبہ نمایند بتوسط ہمین زبان حکام بآسانی تمام و سہولت مالا کلام نائل مرام می شدند۔

۴ شاہد این حال و مصداق این بیان ہمین مجموعہ مکاتیب است کہ بسعی بسیار و کوششہائی بے شمار جناب فضیلت آثار المخاطب بہ سردار مجو دار (مجموعدار) مرتب شدہ است۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مجموعہ ادار عالم را مجدد علاکہ از مبدء وحدت این ہمہ کثرت آفرید و خاتم انبیا را مدح و ثنا کہ بتبلیغ توحید متحیران وادی کثرت را باز براہ وحدت آورید و رحمت و رضاء خالق ارض و سماء بر اصحاب رسول و پیروان مقبول وی باد کہ ہر جا کہ رفتند اعلاء کلمۃ الحق نمودند و مشعل توحید را بنوعے مشتعل ساختند۔ و روشن داشتند کہ ظلمت کثرت ہمگی از میان رفت ۔

۲ - تاریخ عربستان بتصدیق این رطب اللسان ست و ہزار داستان ایران براستی این داستان شیرین زبان - ہندوستان قبل از ورود ایشان